STELIAN TĂNASE

SUNT UN COPIL AL RĂZBOIULUI RECE

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

STELIAN TANASE

SUNT UN COPIL AL RĂZBOIULUI RECE

CORINT
BOOKS

Redactare: Flori Bălănescu

Corectură: Dorina Lipan
Tehnoredactare: Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustraţie copertă: Stelian Tănase copil, în primăvara lui 1959, alături de copiii din blocul G6, de pe strada Fildeşului. (Arhiva foto a autorului)
Ilustraţii interior: din Arhiva foto a autorului (1959-1989).

Toate drepturile asupra ediţiei în limba română aparţin EDITURII CORINT BOOKS.

ISBN: 978-606-793-743-5

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
TĂNASE, STELIAN
Sunt un copil al Războiului Rece / Stelian Tănase. - Bucureşti: Corint Books, 2020

ISBN 978-606-793-743-5 821.135.1

Fratelui meu, Iţă

Motto:

„întâi te ucide melancolia, abia apoi bătrâneţea şi boala.

CAPITOLUL 1

1

Am debutat în viaţa asta bine amprentat de epocă. M-am născut la maternitatea „Donca Simo”, de pe strada Avrig, lângă Hala Obor. Donca Simo era în acei ani „eroina clasei muncitoare”. Existau străzi, fabrici, statui, era elogiată în manuale şi în articole în presă. Nu murise schingiuită de zbirii Siguranţei, cum spunea versiunea oficială. Am găsit după 1989 că fusese adusă la închisoare cu diagnosticul „tuberculoză” - boală nevindecabilă în interbelic. Sfârşise în 1937, la spitalul închisorii Văcăreşti. Fusese înmormântată la Cimitirul Izvorul Nou. Voi povesti mai încolo cum am fost făcut pionier la mormântul ei...

în 17 februarie 1952, mă bucuram, aşadar, de auspicii bune, astrele se poziţionaseră OK graţie acelei uteciste, zeiţa „vremurilor noi”. O conjunctură cum nu se poate mai fericită. Mă potriveam perfect cu acele vremuri sângeroase. Donca Simo veghea asupra mea ca să nu mor prematur, să fiu sănătos, să am kilogramele ca la manual, să nu-mi lipsească nimic: un deget, o ureche sau - Doamne fereşte! - ştiu eu ce. M-am născut la miezul nopţii cu căiţă pe cap, semn de noroc în viaţă. „O să fie cineva!” Naşterea a decurs normal, chiar dacă am scos strigătul de bun venit cam târziu, lovit de moaşă cu palma la poponeţ. Am încasat-o de la început, totul se anunţa minunat. Ideea era că, dacă eram bătut, făceam şi ce trebuie. Cu acest strigăt am

apărut pe lume. Poate m-aş fi întors în uterul mamei - d-aia am plâns, pesemne -, dar nu mi s-a dat nicio şansă. Dădeam încă de atunci semne că sunt recalcitrant. Aşa am rămas până azi.

Suntem la mijlocul lui februarie 1952 - gruzinul Iosif Vissarionovici Stalin mai avea de trăit puţin peste un an şi atinsese, simţindu-şi sfârşitul aproape, cota maximă a paranoiei. Cred că înnebunise. îl dambla- gise puterea absolută, nu doar bolile şi scleroza. Cădeau capetele în jurul lui pe bandă rulantă. Demiteri, arestări, Lubianka, execuţii. Gulagul era plin cu milioane de prizonieri. Siberia îi înghiţea pe toţi. Poporul sovietic, triumfalul, învingător al hoardelor naziste, oferea acest spectacol degradant - acasă la el îndura cnutul fără să crâcnească. Ce eroi!!! Jumătate de Europa era bolşevizată şi trăia extrem de greu sub ocupaţia Armatei Roşii. Cortina de Fier căzuse între Stettin, la Marea Baltică, şi Trieste în sud, la Marea Adriatică, după cum anunţase Churchill, între un trabuc şi un pahar de whisky, în 1946, la Fulton. Ignoram, se înţelege, aceste detalii geostrategice, altfel nu aş mai fi venit pe lume. Să ştiu o treabă. Chiar era să nu mă mai nasc, dar nu am avut acest mare noroc. Iată cum!

încolţit de chinezi în 1951, gloriosul general SUA din Asia de sud-est, Douglas MacArthur, a cerut folosirea bombei atomice în războiul din peninsula Coreea. Dacă ar fi primit acordul de la Casa Albă, omenirea - booom! - sărea în aer. Degeaba părinţii mei se cunoscuseră la Salonul de dans „Ileana", de la capătul străzii Avrig. Spermatozoidul care mă purta nu mai ajungea, drăguţul de el, la adresă şi un mare destin era/ar fi fost ratat. Lumea se găsea în plin Război Rece. Sub această zodie am trăit mai mult de jumătate din viaţă. Tunelul a durat până când, în insula Malta, liderii celor două supraputeri, George Bush şi Mihail Gorbaciov, au anunţat că Războiul Rece s-a încheiat. Aveam 37 de ani, vestea a venit prea târziu, tinereţea mea se cam dusese. Ceauşescu nu va prinde sfârşitul anului, va fi

executat la 25 decembrie 1989. Şi eu, care credeam că e nemuritor!!! Regimul de dictatură a proletariatului îşi trăia ultimele zile. Aveam să târăsc cu mine, tot restul vieţii, amintirea de cenuşă a Războiului Rece - rama tabloului în care am evoluat odată cu prima generaţie postbelică. Estimp, s-au scurs multe evenimente pe care le-am privit de la distanţă şi care mi-au marcat viaţa ca un incendiu din curtea vecinului.

La 5 martie 1953 (aveam un an şi trei săptămâni şi încă udam scutece), Iosif Djugaşvili Stalin a murit. L-au îmbălsămat şi l-au depus în mausoleul din Piaţa Roşie ridicat pentru Lenin. M-am întrebat, când am început, la Washington, în 1991, să scriu *Dracul şi mumia* (lui Lenin se înţelege): cum s-au înţeles cei doi bandiţi siliţi de Biroul Politic să împartă acelaşi spaţiu? Ruşii trăiau în comun cu alte familii în anii de după război. Era o mare criză locativă, locuiau în vagoane de tren prin depouri, prin parcuri, şcoli, hale industriale, claie peste grămadă. Aşa că Lenin - îmi imaginam în carte - s-a resemnat şi a acceptat ofensa asta: să i se aducă un colocatar, anume Stalin, căruia îi lăsase moştenire partidul. Au trăit împreună în Piaţa Roşie până când dracul, impresionat de atâtea scandaluri, l-a extras pe Lenin din mausoleu şi-a fugit cu el în lume. în romanul meu, nu în realitate. Aşa se face că Stalin a rămas singur, până când, în decembrie 1961, după un Congres PCUS, a fost dat afară şi îngropat în zidul Kremlinului. în noile condiţii, Lenin a acceptat, la rugăminţile fierbinţi ale tovarăşilor, să îşi reia locul consacrat şi să servească poporul care-1 venera. îndată, marele popor rus a făcut cozi imense să îl viziteze, să se roage la mumia lui suprarealistă. Aici închipuirea s-a încheiat. *Konec tavarasci!* Când memoria este o foaie nescrisă, fabulaţia ţine locul amintirilor şi completează ce lipseşte.

Nu îmi amintesc nimic, firește, de moartea lui Stalin, decât că toată lumea plângea - sau e o falsă amintire? Totuşi, ceva concret mă leagă de împrejurare. După ce terminasem de scris

Luxul melancoliei (1979) şi *Playback* (1982), ardeam de nerăbdare să mă întorc la istorie. Toată cariera mea de scriitor am pendulat între fiction/nonfiction. Le-am slujit cu egală credinţă şi pasiune. Venise rândul, după două romane, să încerc nonfiction. Mă cam sastisisem de ficţiune. Căutam un teren mai sigur să mă desfăşor. Mi-am zis să-mi las imaginaţia să se odihnească o vreme. Proiectul meu era simplu: să întreb diverşi ce-şi amintesc despre împrejurările morţii lui Stalin. Cum s-a resimţit şocul în patria mea dragă. I-am chestionat pe interlocutori (prea puţini au fost de acord să-mi răspundă) unde se găseau când a venit anunţul morţii lui Stalin?! Cum au primit vestea? Era o veste bună sau rea? Din ce sursă au auzit - radio, ziar, la serviciu? Cum aţi petrecut zilele de doliu? Unde lucraţi/învăţaţi în acel timp? Investigaţia a devenit repede fierbinte. Nu prea a fost cum îmi imaginasem. Lumea l-a plâns pentru că se temea de viitor. Ce urma după Stalin?! Unul şi mai nebun, şi mai sadic? Lumea îl ştia de frică şi nu se bucura nimeni la Est de Cortina de Fier, că o mierlise în vila din Kuntsevo, lângă Moscova. E rău cu frica în oase, dar şi mai rău fără ea. Totuşi, destui s-au bucurat că omenirea scăpase de tiran, mai ales în URSS. Au trăit un sentiment de uşurare, bucuroşi că îi supravieţuiseră. Funeraliile au fost ceva imens. La Moscova s-au călcat în picioare. Bisericile s-au umplut de popor, de milă, de spaimă, l-au plâns şi s-au rugat pentru el. S-au tras clopotele de la Vladivostok până la Praga, inclusiv în gubernia noastră. Popii noştri au slujit cu mult sârg, s-au rugat la icoane pentru sufletul lui Stalin, fostul seminarist. Brava armată română şi-a vopsit mantalele din kaki în negru şi a defilat în fiecare oraş unde exista o garnizoană. Firește, cu fanfara de rigoare cântând de jale. Faţadele imobilelor publice au fost acoperite cu steaguri şi portrete în bernă. La radio s-au dat numai muzică sovietică, marşuri funebre.

Cu acest material voiam să fac o carte... Nu am apucat. Unul

dintre interlocutori (poate mai mulţi) s-a grăbit să mă denunţe Organelor. Proiectul meu s-a dus dracu'. Am fost chemat la vorbitor. „Cine eşti tu, Tănăsică, să scrii pe un asemenea subiect? Te crezi Marin Preda? Ocupă-te de problemele noastre, de construcţia socialismului! Citeşte discursurile tovarăşului Ceauşescu să te inspiri! Tovarăşii sovietici, ştii bine, l-au dezavuat pe Stalin" - aşa suna gargara unui ştab care se voia amabil şi cu umor. Mi-a tăiat pofta să râd. Păcat, pentru că mă distram bine cercetând urmele acelui fabulos martie 1953. Nu era în planul meu să îi stârnesc pe tovarăşi. Cel mai rău a fost că am fost clasat peste noapte drept SUSPECT. „Uite cu ce se ocupă ăsta! O să avem necazuri cu el!" N-am scăpat o zi până în decembrie 1989 de eticheta asta de „suspect". De atunci, nu am mai avut viaţă cu Regimul - concret, cu editurile, cu cenzura. Nici cu Securitatea, care mi-a deschis dosar de urmărire. A început prin ascultarea telefonului, în martie 1983. A continuat cu filajul din 1985 şi cu exploatarea intensă a reţelei de informatori tot de atunci, conform arhivei CNSAS.

Ar trebui să încep enumerarea evenimentelor din tot acest interval 1952-1989 cu răscoala din 17 iunie 1953, din Berlinul de Est, împotriva ocupaţiei sovietice. Ar urma, Conferinţa de la Geneva din 1955 şi, în 1956, Congresul XX al PCUS de la Moscova, când Nikita Hruşciov a demascat crimele lui Stalin. Ar veni la rând criza din Polonia şi revoluţia de la Budapesta, în acelaşi an, 1956, despre care nu am niciun fel de amintiri. Prima mea amintire nu are nimic politic. Este despre viscolul teribil din iarna anului 1954. Ca prin vis, îmi apar tata şi bunicul meu. Dădeau zăpada afară din curte, voiau să elibereze ferestrele şi uşa, să putem ieşi din casă. Zăpada depăşea streaşină casei noastre în înălţime. Am această imagine extrem de cinematografică, cu siluetele celor doi bărbaţi înlăturând cu lopeţile zăpada care tot cădea de pe acoperiş şi nu se mai sfârşea. Următoarea amintire ar fi din 1958 (făcusem 6 ani). E despre retragerea Armatei Roşii şi atmosfera febrilă din casă (ne

mutam în acel timp în alt cartier, la Bariera Vergului). Am aflat mai târziu ce era acea agitaţie. Un amestec de bucurie şi teamă, legat de plecarea uniformelor ruseşti spre Est. „Siberia vă mănâncă!” le strigau unii de pe trotuare, în timp ce huruitul şenilelor le acoperea glasurile. Curaj, nene! Bunicul - de felul lui, sas de la Braşov -, Filip, maistru la fabrica SET din vecinătate, nu putea să îi sufere pe ruşi. Se întreba: „Chiar pleacă? Ce va urma? Cade Dej? Ne bombardează americanii ca în aprilie 1944?” Din fericire, nu s-a întâmplat nimic.

Apoi, timpul, nu ştiu cum, a început să curgă mult mai repede. Anii, lunile, săptămânile, orele NU trec în mod egal. Unele sunt mai scurte, altele mai lungi. Un secol nu durează întotdeauna o sută de ani. TIMPUL e un nor. A venit în calendar alegerea lui Kennedy (aveam 8 ani), ridicarea Zidului Berlinului în august 1961 şi Criza rachetelor din Cuba, toamna 1962, când am simţit o mare teamă în jur. La 22 noiembrie 1963, Kennedy a fost ucis la Dallas. Am simţit că se termina o lume. începeam să casc ochii la ce se întâmpla în jur. Prima mea luare de contact cu realitatea - directă, brutală, corporală - a fost în august 1968, odată cu invadarea Cehoslovaciei. Am înţeles instantaneu că se întâmpla ceva rău. Aveam 16 ani, îmi petreceam timpul jucând fotbal în curtea şcolii, cântând la chitară într-un părculeţ de la colţul blocului (P3, strada Stejarului 42), curtând fetele frumoase şi mai ales citind pe rupte. Am avut pasiunea cititului. O am şi azi. Fundalul copilăriei şi al adolescenţei, petrecute ambele cu cheia de gât, a fost - ca un ecran de cinema - războiul din Vietnam. Toate jurnalele TV şi ziarele de la Bucureşti cuprindeau neapărat ştiri despre bombardamentele aviaţiei americane, miile de victime, bombele cu napalm, distrugerile, Ho Şi Min, preoţi budişti care îşi dădeau foc în pieţele Saigonului. Vietcong, masacre (un exemplu, la My Lai), piloţi americani făcuţi prizonieri, demonstraţii de protest la New York, Chicago, Washington DC. Plus un şir lung de nume misterioase (Delta Mekong, Da Nang etc.) care se schimbau în fiecare zi. Era

un război de guerilă purtat în junglă, fără un front clasic în care duşmanii stau faţă în faţă. Citind comunicatele TASS (reproduse de Agerpres), nu înţelegeai nimic, nici cine pierde, nici cine câştigă - acesta era şi scopul. Dar înţelegeam bine că este un război murdar.

Adolescenţa mea s-a scurs citind comunicate de război, ascultând la un hârb de radio Janis Joplin şi Jimi Hendrix, visând să ajung cumva în Occident. Nu prea ştiam cu cine să ţin. întrebarea era: cine va câştiga? îi simpatizam pe americani, nu pe vietnamezi, pe care îi vedeam ca pe marionetele lui Brejnev şi Mao. Vietnamul de Nord însemna regimul comunist, detestat la Bucureşti de aproape toată lumea. Ne întrebam, stând de vorbă seara în jurul unei chitare: ce caută americanii în Vietnam? De ce bombardează oamenii nevinovaţi, de ce folosesc napalm? La ce bun atâtea victime? Eram împinşi să ne punem întrebări despre protestele din campusurile americane, despre marşurile antirăzboi, despre mişcarea hippie, pe care le simpatizam. Eram încurcaţi în opţiunile noastre. Doream să câştige SUA, pentru că înţelegeam destul de exact că în Vietnam se confruntau pe viaţă şi pe moarte cele două sisteme, democraţia şi comunismul. Speram să bată americanii şi să scăpăm de Moscova, de care eram sătui până în gât. Dar ţineam şi cu victimele. Bun, la 23 ianuarie 1973 (zi mare!), Richard Nixon a anunţat încheierea războiului din Vietnam. Ajunsesem cu lecturile la Montesquieu, Rousseau, Marx, Tocqueville ca filosofi, şi Kafka, Proust, Faulkner în literatură. învăţam de zor pentru admiterea la facultatea de filosofie. Cum căzusem deja de două ori, era ultima mea şansă. Mă gândeam, dacă pic iar, să fug în Occident - scenariul B. Făceam schiţele primului meu roman, *Luxul melancoliei,* o confruntare între succes şi eşec. Mă întrebam ce se va alege de mine. Mă temeam de viitor, de ratare, să nu fiu declasat de împrejurări şi ghinion. „Nu e nimic de capul tău!" îmi zicea tata câteodată. Am reuşit la facultate în vara 1973,

printre primii. Tot atunci m-am emancipat de părinţi. La scurt timp (aprilie 1974), m-am mutat împreună cu femeia pe care o iubeam într-o casă de mahala bucureşteană, descrisă mai târziu în *Corpuri de iluminat* - roman cenzurat (1987), ca şi *Playback* (1983). Nu ştiam ce îmi rezervă viitorul, dar trăiam o poveste ca în *Romeo şi Julieta.* Toată lumea din jur era împotrivă, dar noi ne iubeam şi credeam că e de ajuns. Nu a fost.

Am trăit peste zece ani printre comunicate şi ştiri zilnice despre masacre, bombardamente, Golful Tonkin, Hanoi, Saigon, avioane doborâte, întâlniri între delegaţi la Paris, Le Duan şi Henry Kissinger. Orice făceam, în viaţa mea oarecare de la Bucureşti exista măcar un episod din acel război îndepărtat. Aşa ne-am dus viaţa, eu şi generaţia de care aparţineam. Părea că războiul murdar nu se mai termina. La Casa Albă s-au perindat Eisenhower, John F. Kennedy, Lyndon Johnson, Richard Nixon, Gerald Ford. La Moscova, Stalin, Hruşciov, Brejnev. în fine, la Conferinţa de la Paris, delegaţii SUA şi Vietnam s-au înţeles. Americanii, presaţi de protestele masive de la ei de acasă, s-au grăbit să părăsească Vietnamul (în debandadă), când au înţeles că nu pot avea victoria. Plătiseră cu peste 56 000 de morţi, vietnamezii pierduseră două milioane de-ai lor. Hanoiul a semnat pacea presat de Moscova şi Beijing. Astfel, războiul din Vietnam a luat sfârşit. A rămas în urmă doar ca amintire. Odată cu încetarea ostilităţilor s-au dus copilăria şi adolescenţa mea (a noastră). Piesa asta mai ţine câteva acte. Cortina cade abia în 2-3 decembrie 1989, când Gorba- ciov şi Bush - din rada portului, la Malta - ne-au anunţat, ca pe nişte copii retardaţi, că „Războiul Rece s-a terminat”. Ca să vezi cum trece timpul! Viaţa noastră s-a scurs între două summituri, Ialta şi Malta.

2

Stalin fusese îmbălsămat şi depus în Piaţa Roşie. La 19 iunie

1953 Ethel şi Julius Rosenberg au terminat-o pe scaunul electric. Procesul a început mai de mult, la 6 martie 1951, când nu existam nici măcar în faza de proiect. Părinţii mei încă nu se cunoşteau. Nişte evenimente mari au alcătuit zgomotul de fond. Mai bine zis - era o uvertură la viaţa ce aveam s-o duc. Erau înghesuite toate subiectele cu care mă voi confrunta mai târziu, încă din 1951 ursitoarele se pregăteau. Din fericire, tribunalul newyor- kez a avut bunăvoinţă să aştepte să mă nasc pentru a da sentinţa capitală. Eisenhower nu s-a lăsat impresionat de nenumăratele marşuri de soldaritate cu acuzaţii, nici de miile de petiţii, nici de protestele Mosco- vei&sateliţilor. Abia după ce Juriul a auzit orăcăitul meu venit de la est de Cortina de Fier, cei doi au fost prăjiţi la celebra închisoare Sing Sing. Deja, mama adusese pe lume un frăţior pentru mine. Mihai, Mihăiţă, Iţă. Mama abia împlinise 19 ani şi avea deja doi copii. Boom generation, eram contribuţia ei modestă la lupta pentru pace. O măsor pe mama nostalgic în poze. Am prea puţine imagini cu ea, din păcate. Pe vremea aceea oamenii nu prea făceau fotografii, lumea nu avea aparate foto, trebuia să developezi la un laborator contra cost. în plus, aparatele foto erau suspecte, trebuia să explici la ce le foloseşti. Exclusiv la evenimente de familie - naşteri, nunţi, botezuri etc. în imaginile pe care le am, mama e frumoasă de pică. Mi-o imaginez: 1. împingând căruciorul pe strada Popa Lazăr, 2. vizavi de casa noastră, în parcul din faţa bisericii Sf. Ni- colae, ieşită la aer sau 3. în curte, în vara aceea îmbăindu-ne într-o albie. Parcă o aud cântând. Dar dacă e doar o închipuire!?

Execuţia celor doi spioni, soţ şi soţie, a avut loc a doua zi după revolta muncitorilor din Berlinul de Est, împrăştiată de tancurile cu stea roşie, de sub comanda generalului Greciko. Războiul Rece era în plină desfăşurare. Iunie 1953 marca un vârf. Isteria era totală. Se întâmplau lucruri, epoca era cât se

poate de fierbinte. Să te tot naşti! întrebare de baraj - de ce au fost executaţi soţii Rosenberg? Ca să însângereze câteva destine? Nu erau destule cadavre la Berlin!?... De obicei, spionilor în vremuri de pace, odată capturaţi şi judecaţi, li se dă o pedeapsă grea ca să înfricoşeze. Din toată pedeapsa ispăşesc o parte şi sunt schimbaţi cu spioni din tabere adverse. Clienţii nu sunt greu de găsit, pentru că toată lumea spionează pe toată lumea. Checkpoint Charlie din Berlin a ajuns celebru pentru schimburile de spioni efectuate la graniţa Pactului de la Varşovia cu NATO. De ce erau vinovaţi soţii Rosenberg? De vânzarea secretelor primei bombe atomice. Făceau parte dintr-o reţea de spionaj controlată de Moscova. în anii ‘40 au livrat sovieticilor mai multe dosare despre experienţele americane de la New York şi Los Alamos, din cadrul „proiectului Manhattan”. Au fost arestaţi după ce David Greenglas, cumnat cu Iulius Rosenberg, frate cu Ethel, i-a denunţat la FBI, care tocmai făcea o anchetă despre scurgerile de informaţii din zona cercetărilor atomice. Mesajele transmise Moscovei de la ambasadele din NY şi Washington au arătat existenţa unor cârtiţe. Era clar că KGB infiltrase agenţi în inima cercetărilor Top Secret. Cei doi Rosenberg au fost anchetaţi, găsiţi vino- vaţi de spionaj şi deferiţi justiţiei. Procesul a avut o largă expunere medi- atică. SUA şi URSS se găseau într-un conflict deschis în Coreea. Opinia publică americană era cuprinsă de îngrijorare şi chiar de panică. URSS făcuse primele teste nucleare reuşite în 1949. SUA pierdeau monopolul atomic - principalul lor factor de siguranţă - şi s-au simţit ameninţate. E perioada în care senatorul Joe McCarthy declanşează o vânătoare de vrăjitoare extrem de mediatizată. Unele dintre victimele senatorului erau din lumea bună a Hollywoodului. Joe McCarthy întreţinea isteria anticomunistă, o adevărată psihoză. Cei suspecţi de activităţi comuniste erau puşi pe liste negre, anchetaţi de Comisia pentru Cercetarea Activităţilor An- tiamericane prezidată de senator. Cei găsiţi în

culpă îşi pierdeau joburile, o parte dintre ei au făcut şi închisoare. Multe celebrităţi au avut de a face cu Comisia - scriitori, scenarişti, actori, regizori - Bertolt Brecht, Charlie Chaplin, Dashiell Hammett, Lillian Hellman etc. Pe acest fundal istoric a avut loc procesul celor doi Rosenberg. Estimp, eram plimbat cu căruciorul în mahalaua Obor.

Am copilărit la capătul străzii, unde începea piaţa cu tarabe, barăci, prăvălii, chioşcuri unde negustorii îşi strigau marfa până răguşeau. Locuiam pe strada Popa Lazăr la nr. 5, în faţa bisericii „Sf. Nicolae”. O stradă scurtă, 20 de numere cu totul. Dădea în strada Avrig, la un capăt, şi la vestita cârciumă „La Puiul Mamii”, în gura pieţei, la celălalt. Era ultima cârciumă care trăgea obloanele în zori, când un soare însângerat se ridica peste acoperişuri. Mereu plină de negustori şi misiţi, de telali, de detailişti şi angrosişti. Puteai să cumperi căruţe de pepeni, perechi de cai, duble de grâu, dar ce nu!? Aici se bătea palma, se dădea arvuna, se bea aldămaşul, se cinstea cu cinzeacă boerul, adică pe cel care plătea negustoria. „La Puiul Mamii” poposeai când nu mai găseai pe nimeni în piaţă, după ce îşi strângeau toţi marfa. Aici îşi numărau câştigul. Veneai să te dregi cu ciorbă de potroace, cu măduvioare, momiţe, tochitură, organe, fleică în sânge pe capac de lemn. Vin de la butoi, rece, tărie câtă pofteşti. Bre, numa’ buzunarul să te ţină. Nu la cârciuma „La Puiul Mamii” mi-am făcut studiile, se înţelege.

Primii ani i-am petrecut jucându-mă în curtea bisericii. O curte largă, ce ţinea până în atelierele şi prăvăliile întunecate de pe Avrig. Biserica se vedea de departe şi din toate unghiurile - de la Cinema Florida, devenit „23 August”, de la Liceul „Iulia Hasdeu”, de la staţia de tramvai Vaselor. Azi este ecranată de un bloc cu şapte scări, înalt de nouă etaje, ridicat anume s-o ascundă privirii. Casa de la numărul 5 nu mai există. Peste ea s-a întins în anii ’60 curtea de la „Mecanică fină”, fostă SET - fabrica

de avioane ridicată de Carol al II-lea. Aici fusese adus de la Braşov bunicul meu, Filip. Nu cred să se fi adaptat vreodată la traiul de Bucureşti. îl vorbea de rău. Lumea proastă, fără cuvânt, puturoşi mulţi, clădiri uriaşe, climă rea. Nu prea îl suferea şi îi găsea felurite defecte. Casa de la nr. 3 există încă, identică cu cea care a fost la nr. 5. Am făcut într-o zi posomorâtă o plimbare nostalgică prin cartier. Am tras fotografii ca să-mi amintesc (cu imaginaţia, nu cu memoria) cum era locul prin anii ’50, când eram un pici în pantaloni scurţi, negociaţi de mama la o tarabă din Obor. Casele erau tip vagon şi datau de la 1900. Aveau camere de închiriat pentru nevoiaşi, muncitori, calfe de prăvălie, ucenici, meşteri. „Mecanica fină” nu mai există nici ea de ceva timp, la data redactării acestor memorii. Pe locul halei unde se montau avioane odată, azi este un maidan plin de bălării. Hala găzduieşte depozite pe unde se aciuiesc haitele de câini, pisici şi şobolani. Buruienile înalte ating tavanele şi acoperă cerul, dând un peisaj suprarealist.

Târgul Moşilor exista cu mult timp înainte să apar eu pe lume. Oborul era bâlciul oraşului, miezul lui. O lume extrem de vie, colorată, gălăgioasă, cu de toate. Când mă scufund cu amintirile în acea lume, văd ultimele trăsuri cu lipoveni pe capră. îşi ţineau echipajele lângă linia de tramvai. Seara, târziu îi găseai retraşi pe strada Făinari, unde înnoptau. Mai văd căluşei, roata mare, montagne russe, lanţurile, motocicliştii ro- tindu-se la zidul morţii, tiribombele, caruselele pline de copiii care făceau mare zgomot. Mai văd un cort uriaş, colorat, unde se aciuia câte un circ cu acrobaţi la trapez, clovni. Lei, tigri, elefanţi - speriau de groază puşti- mea cartierului. Mai erau şi ţiganii zlătari cu urşi ţinuţi cu belciug în nas dansând pe spinările unor mahalagii care sufereau de dureri de şale. îmi amintesc sunetele, atmosfera, coloritul - bâlciul şi artiştii lui nemaipomenit. îmi mai amintesc comercianţii de sirop, gogoşi, vată de zahăr, bragă. Toţi au alcătuit mediul în care am crescut până la vârsta şcolară.

Sunt experienţa mea esenţială, de fapt, tot ce ştiu/simt despre viaţă. Habar nu aveam că lumea aceea dispărea. Credeam că este eternă, începând de la Facerea despre care ne vorbea părintele la slujbă. Pe părinte îl chema Popescu, cu fiu-său, Lucian, eram prieten la cataramă.

Se întâmpla că nimerisem la Est de Cortina de Fier. Voia sorţilor! Avusese loc un război despre care auzeam prin casă, la vecini, într-o prăvălie unde mă ducea mama să-şi ia/dea la reparat un pantof. După acel război misterios - nu înţelegeam ce însemna - se ridicase un zid de netrecut între o jumătate a Europei şi cealaltă, între trecut şi prezent. Era cum ai tăia un măr juma-juma, să ne ajungă mie şi lui Iţă, fratele meu mai mic cu un an. Ruşii cu tancurile erau aici. Le-am zărit, nu o dată, târân- du-se pe străzi. Ocoleau fumegând piaţa şi dispăreau spre nord, pe şina tramvaiului, spre Piaţa Victoriei. Circulaţia se întrerupea, agenţi de Miliţie cu nişte palete îndrumau coloana, maşinile erau retrase pe dreapta cu ţignale stridente. Lumea se oprea pe unde o găsea întâmplarea - în faţa vitrinelor, pe refugiile din staţii. Tancurile... un coşmar, nişte arătări spectaculoase. îţi băgau frica în oase. Pe trotuare, lumea înjura în gând şi-şi scuipa în sân. în apropiere, între Piaţa Iancului şi Vatra Luminoasă, era o cazarmă populată cu ruşi. Vedeam acolo soldaţi cu stea roşie la chipiu. O santinelă care se întorcea stânga-mprejur cu mişcări mecanice. Noi, puştii, îi priveam încântaţi. însoţitorii noştri mai puţin, ei îi priveau cu teamă. Nu simţeam pic de entuziasm la mama şi tata, la bunicul, mai ales. Când soldaţii primeau permisii, se plimbau prin cartierul Obor în grupuri. Ne priveau de sus, intimidau. Nu era bine să ai de-a face cu ei. Când se lăsa întunericul, se îmbătau repede la una dintre nenumăratele cârciumi din zonă şi se încăierau cu cine se nimerea. Eram ameninţaţi de părinţi când nu stăteam cuminţi c-o să vină un soldat rus să ne ia şi să ne ducă în Siberia.

Ameninţarea funcţiona, ne cuminţeam instantaneu.

Habar nu aveam că asistăm la ultimele respiraţii ale acelei lumi. Că negustorii, barăcile, cârciumile, prăvăliaşii, Oborul întreg dispar. Că mai au de trăit doar câţiva ani. Istoria e istorie, universul copilăriei nu e legat de istorie şi, în general, de trecerea timpului. Pentru mine, Oborul anilor ’50 se identifică sută la sută cu ce e lumea. Lumea mea, dar şi lumea obiectivă. Părinţii, vecinii din curte, de pe strada Popa Lazăr - nu mi se păreau ceva efemer. îmi păreau eterni ca universul. Nu aveam pe atunci înţelegerea faptului esenţial al vieţii - TIMPUL. Voi descoperi mai târziu că lucrurile dispar aşa cum apar. Că trăim sub condiţia trecerii timpului. Oborul a dat copilului care eram primele imagini ale lumii şi primele învăţături. îi datorez totul... Tot ce sunt şi ştiu de acolo vine. Da, lumea este un bâlci infinit. Sunt esenţial legat de Oborul copilăriei mele. Mai trec uneori pe aici, cu şi, mai ales, fără treabă, încercând să retrăiesc acele zile, fără să reuşesc şi sunt tot mai nostalgic. Totul a dispărut ca şi cum n-ar fi existat vreodată. Sunt neputincios, nu pot face nimic să le readuc o clipă la suprafaţă. Va dura până când mă va doborî melancolia. Nu boala şi vârsta ne ucid. Mai întâi ne doboară melancolia. Abia după ce-şi face efectul ei devastator vine moartea să-ţi închidă ochii, când deja nu mai vezi cu ei.

3

Sfânta Maria, născută din Ana şi Ioachim, a fost un copil făcut târziu pentru că Ioachim se răzvrătise împotriva lui Dumnezeu şi a fost pedepsit. Abia după ce şi-a ispăşit păcatele în deşert, îngerul Gabriel a vestit-o pe Ana că va avea un copil... Aşa am auzit într-un sat din Bărăgan, Plă- tăreşti, când eram copil. Acasă, în Bucureşti, „la oraş”, ar fi fost imposibil, pentru că ai mei se temeau să-mi vorbească deschis despre Biblie. Cred că erau oarecum atei în acel timp. Corect ar fi să spun că nu prea

ştiau ce sunt. Cert este că nu se omorau cu mersul la biserica de vizavi, unde am şi fost botezat - „Sf. Nicolae” din Obor - la presiunea bunicilor paterni. Coana Lixandrina nu ar fi admis în ruptul capului să nu fiu creştinat - păcat capital care m-ar fi trimis direct în focurile iadului. Era o sfântă, credincioasă habotnică. A fost îngropată în curtea mănăstirii Măr- cuţa la sfârşitul anilor ’70. Oricât de dificile ar fi fost timpurile, botezul lui Steluş (aşa îmi spuneau) era de neevitat. Suntem în 1952, când stalinis- mul atinsese apogeul. Ţara se întindea până în Siberia pe Enisei, nu doar până la Prut. Să-ţi botezi copilul trecea drept un act de frondă. La ţară, religia („opiu pentru popor”, zicea Marx) nu se estompase atât de tare ca la oraş şi nu era privită cu duşmănie, pentru că făcea parte din viaţa de zi cu zi - nunţi, înmormântări, botezuri. Toate actele existenţei treceau neapărat pe la biserică. Era o viaţă religioasă puternică în raport cu ce vedeam în mahalaua Oborului. Când a murit moş Radu, eram student, am aflat prin rude că mănăstirea din Plătăreşti avea un schepsis. Fusese ridicată de Matei Basarab. în timp, aici funcţionase un spital de nebuni, apoi închisoare de femei. La Plătăreşti, fără popă nu se putea trăi. Aici, părinţelul îţi intra cu sfeştania în casă însoţit de dascălul cu căldăruşa. Mă minunam mereu când se întâmpla, că niciodată câinii din curte nu îi luau în colţi. Se ţineau departe, temători, nu auzeam nici mârâit, nici lătrat. La Bucureşti, popa venea singur, pe furiş - dacă te vedea vecinul că îl primeşti, dădeai de necazuri. în plus, nu treceai drept cineva în pas cu vremurile, ci un nenorocit de reacţionar. Şi nu se cădea, tovule. Cei din cartier se doreau pro- gresişti, măcar de ochii lumii. Te pândea madame Manoliu şi te raporta sectoristului că eşti contra şi riscai să oprească Pobeda neagră noaptea, în faţa porţii, să te salte trei gealaţi. La nişte vecini se întâmplase, toată strada vorbea. Era folclor?, cine mai ştie azi? Cert e că lumea obişnuită se temea. Părintele Popescu

venea aproape zilnic la noi, să-şi ia fiul acasă. Nu aducea cuvântul Domnului, îi plăcea să stea cu Taia la o parolă şi o sticlă cu vin (o aducea el), să învârtă politica.

Tot ce mi-a rămas din copilărie, ca educaţie religioasă, sunt rugăciunile şi poveştile biblice spuse seara la lumina lămpii cu gaz de cei doi bunici. în casa de la ţară erau icoane peste tot (nu şi la Bucureşti). La Plă- tăreşti, nu aveam voie să mă duc la culcare până nu spuneam o rugăciune, înainte să mă înfrupt din ce se găsea pe masă, trebuia să ascult o rugăciune de mulţumire către Doamne-Doamne. După rugăciune, trebuia să mă închin. Trei degete în frunte, la buric, umărul drept-stâng. Doamne ajută! Episodul de seară se întâmpla după ce eram controlat sever dacă mi-am schimbat hainele murdare cu altele curate, dacă m-am spălat bi- ne-bine la fântână. Moş Radu avea ordin să îmi toarne apă dintr-o cană de tablă. Eram rupt de foame şi nerăbdător să-mi umplu farfuria. Aşa că încercam să sar peste servituţi şi obligaţii, din păcate, fără succes... Visam să mă întorc acasă, în Paradis. Rugăciunea era rostită de bunica, basarabeancă venită în refugiu în 1940 şi luată de nevastă de moş Radu cel bun, după ce se lăsase de coana Lixandrina când se întorsese de la război, prin 1941, nu a vrut să rămână holtei. Fusese mobilizat, dar făcuse puţină armată pentru că luptase în Primul şi era şi decorat. Doar ceva instrucţie - 6 luni - la Ghencea, cu masca de gaze pe figură, săpat de adăposturi antiaeriene, curăţat armament şi cam atât, mi-a povestit chiar Taia. Avea patru copii şi cu ai basarabencei lui, şase. O lege a lui Antonescu îl ferise de tranşeele Rusiei. Un susţinător de familie trebuia să rămână acasă să aibă grijă de gospodărie. Taia ţinea gospodărie mare şi îi trebuia un suflet care să-i încălzească casa. Plus braţe harnice în grădină, în şopron, în curte. Nu răzbea cu treaba - nu se sfârşea niciodată -, chiar dacă angaja şi oameni cu ziua. Aici l-au găsit coloanele de blindate sovietice în trecere dinspre Prut spre Dunăre, în Balcani, în septembrie 1944.

Adresa Paradisului era strada Popa Lazăr nr. 5, într-o curte dreptunghiulară cu case de raport - fără etaj, dar cu marchiză. Aici mi-am petrecut primii ani din viaţă. Curtea avea un mare roşcov proptit în gard. Exista şi o cişmea de la care luau apă chiriaşii. Proprietăreasa, madame Manoliu, văduvă de război, ne striga: „Neastâmpăraţilor, să nu uitaţi apa deschisă, că e scumpă, închideţi robinetul!” Oful ei era, de fapt, altul - să nu întârzie nimeni cu plata. Părinţii noştri erau chiriaşii ei. Nu-mi amintesc nimic de găini, gâşte, raţe, doar de un curcan care se înfoia şi ne silea să o luăm la fugă. Ţin minte, chiar dacă vag, un câine cu gabarit, chior de un ochi şi flocos. O ciurdă de pisici îşi ducea traiul fericită pe sub sârmele întinse pentru uscat rufe. De obicei, pierdeam vremea vizavi, în curtea bisericii. Când era slujbă pândeam să şutim colivă. Fireşte, eram alungaţi de fiecare dată de femeia care îngrijea de pomeni. Mereu în negru. Eram gălăgioşi şi auzeam: „Ssst, tăceţi din gură! Afară!!!” Nu aveam pic de respect pentru ce se întâmpla sub acoperişul Domnului, deşi zidurile pictate, icoanele, porţile împărăteşti, popii în odăjdii, cântările îmi impuneau. Mai mult, îmi băgau frica în oase.

Evenimentul cosmic al fiecărei zile se petrecea după-amiaza, când domnul Hanţ trecea solemn prin faţa casei. îl recunoşteam după sunet, lovea caldarâmul cu vârful bastonului. Metalul făcea ţac, ţac, ţac! Se auzea de când dădea colţul la Salonul Ileana, de pe Cherestegii, şi cotea pe Avrig. Făcea mare impresie şi noi, copiii, ne feream de el, nu ştiu exact de ce. Ne temeam că domnul Hanţ are puteri supranaturale. Când nu băteam strada şi nu alergam prin băltoacele din curte, ne găseai prin curtea cea largă a bisericii. Aici se petreceau toate poznele primei mele copilării. Adică până să intru în clasa întâi la Şcoala 39 din Bariera Vergului, unde ne vom muta în 1958, cu tot familionul, minus Taia şi Maia. Ei rămâneau pe loc. Părăseam Paradisul, fără să ştiu că nu îl voi regăsi niciodată...

4

Cineva spunea că, dacă eşti străin şi vrei să cunoşti Bucureştiul trebuie să vezi neapărat două locuri: cimitirul Bellu şi Oborul. Oborul e un loc de mare tradiţie, o mahala cândva foarte efervescentă. Aici, în ziua pomenirii morţilor, se aduna lumea să petreacă. Venea şi Vodă, cu tot alaiul de boieri, cler şi armată. Toată suflarea se strângea la capătul Podului Târgului de Afară, cum se numea Calea Moşilor, de fapt, Calea morţilor. Târgul dura câteva zile de comerţ prosper. Se cumpăra şi se vindea orice: vite, grâne, unelte agricole, pânzeturi şi haine, vin, sare şi acareturi pentru casă. Aici se consumau şi execuţiile capitale. Osândiţii erau plimbaţi prin tot oraşul şi ajungeau la mâna călăului, pe unde este azi magazinul Bucur. Tot aici, de ziua morţilor aveau loc marile sărbători populare. Totul se desfăşură în jurul unei păpuşi venerate. Avea şase metri înălţime şi se numea Geamala. Era plimbată prin mahala cu mult entuziasm. Pe trotuare, muzici, gălăgie, artificii, saltimbanci şi acrobaţi, mulţimea extaziată. Carnavalul a fost, din păcate, uitat după ce a fost interzis de Pavel Kiseleff, guvernatorul rus al Principatelor. Hala Obor de azi a fost proiectată de Horia Creangă la sfârşitul anilor ’30. Aici am văzut cu Taia şi Iţă, la începutul anilor ’60, o balenă-gigant adusă din SUA. Se afla într-un mare turneu mondial. Cum a fost adusă dincoace de Cortina de Fier, mă întreb şi astăzi. Balena pe post de spărgător de gheaţă al Războiului Rece. Aşa se înţelegea! Era într-o iarnă grea, într-o duminică dimineaţă. Am stat la coadă eroic să o vedem, îngheţând în ger, degeaba ne dădea Taia ceai din termos. Monstrul fusese tranşat şi puteai să vezi capul, trunchiul, coada, înşiruite pe o schelă orizontală. Arătarea era prezentată drept cea mai mare balenă care fusese pescuită vreodată şi era ţinută într-un cort uriaş. Pe o schelă se găseau înşirate mari hălci din balenă, vopsite cu negru catran şi ceva

uleios ca să se conserve. Parcă eram la mausoleul lui Lenin, cu trupul ţeapăn al marelui cârmaci îmbălsămat. Am văzut scheletul, inima, capul, la final coada. Ceva uriaş într-adevăr, te intimida. Locul expunerii continua tradiţia bâlciului din Obor, unde erau arătate curiozităţi, monştri îngrozitori, fiinţe contra naturii.

Nu era zi aproape să nu rătăcesc printre tarabele Oborului. Era ca un parc de distracţii. Dar tot ce-mi amintesc e că într-o zi m-am trezit singur în mulţime. Mă pierdusem de mama. M-am speriat foarte tare. A fost prima mea senzaţie de frică absolută. Am început să plâng, lumea în jur mă întreba al cui sunt. Asta îmi producea marea panică. Nu ştiam să ajung acasă şi nici să spun adresa. Depindeam total de mama. La un moment dat, o forţă mă smulge de mână şi aud o voce care mă ceartă. Era mama, la fel de speriată ca mine. Scena este unul dintre coşmarurile copilăriei mele. Mai mult experienţa esenţială din prima copilărie: primejdia de a o pierde pe mama, de a rămâne într-o mulţime străină care-mi vrea răul, groaza de a mă rătăci!!! Acele clipe sunt tot ce am înţeles mai profund din primii ani de viaţă. Atât mi-a rămas. Când dispari, când rămâi singur, când nu ştii încotro să o apuci şi ai doar 4-5 ani. Am trăit câteva minute o senzaţie absolută de pierdut în spaţiu, de rătăcire în infinit. Ce mă fac? Mă întrebam plângând, în vreme ce mulţimea se bulucea pe scara din hala de carne. Şi lumea venea continuu, mă temeam să nu alunec şi să cad sub puzderia de încălţări care tropăiau în apropiere. Mai era şi zgomotul glasurilor, vuietul halei. Uneori îmi apare şi azi în vis scena şi nu sunt deloc fericit, mă trezesc îndată. Este experienţa mea esenţială. Mă urmăreşte şi azi. O mulţime este un labirint şi un tăvălug. în spaţiul liber e o sărbătoare, care se strânge şi se întinde ca o armonică. Respiră bucurie, are ceva carnavalesc. Dar, într-un spaţiu închis, e infernul.

Mahalaua Oborului începea la Calea Moşilor, ţinea până la

Biserica „Sfânta Treime” şi ducea până la Gara de Est. în anii ’50, Oborul mai păstra din datele lui de odinioară. De exemplu, caii scopiţilor lipoveni. Se refugiaseră de la Teatrul Naţional şi-şi găsiseră adăpost la Obor. Aici se găseau multe saloane de dans celebre în anii ’40-’50, unde se strângeau la sfârşit de săptămână tineri de extracţie modestă, muncitori, soldaţi, tineri funcţionari. Părinţii mei s-au cunoscut la un astfel de salon, zis „Ileana”, pe strada Avrig (clădirea există şi azi), unde funcţiona în timpul săptămânii un cinematograf. Lumea care se învârtea în Obor era foarte amestecată, pitorească, un amestec de Orient şi Occident, de orăşeni şi ţărani. Fiecare cu vorba, portul şi obiceiurile lui. Oborul şi negustorii lui au fost cea mai fierbinte parte a Bucureştiului. Un comerţ mai viu nu se desfăşura nicăieri. De-a stânga şi de-a dreapta Căii Moşilor se înşirau prăvăliile, magherniţele întunecate unde era înghesuită marfa. Era cea mai sigură adresă, dacă voiai să cumperi ceva mai ieftin decât în marile magazine de pe marile bulevarde. Aici mai găseai vestigiile hanurilor, bazarelor, Balcanilor şi Constantinopolului.

5

Iarna însemna frig de ne învineţeam, paltoane grele, fulare strânse la gură, datul pe gheţuş, bătăile homerice cu zăpadă. Dar şi mersul cu colinda. De perioada când eram în Obor nu îmi amintesc să fi mers - eram prea mic. îmi amintesc bine de un brad împodobit de tata şi mama, de cutiile legate cu fundă pline de cadouri, de atmosfera sărbătorească din casă. în Bariera Vergului unde ne-am mutat, da, am fost la colindat. Se dădea vacanţă puţin înainte de Crăciun şi ţinea până de Bobotează. Colindele începeau la Sfântul Nicolae. întâlneam colindătorii în tramvaiul 26, când mergeam în vizită la bunici în Popa Lazăr. în Obor erau foarte multe cete, la fiecare colţ de stradă, care cântau de mama focului. Erau aşteptaţi cu covrigi, nuci, mere, bani, fireşte. Dacă nu îţi intrau în casă colindătorii, era vai şi

amar tot anul. Lumea din mahala era superstiţioasă, mai aproape de cultura tradiţională. Când îţi poposea ceata în curte, se simţea un iz atemporal. Acest feeling va dispărea la Bariera Vergului. Altă lume. Nu am fost cu colinda - Steaua, Vicleimul, Capra, Pluguşorul -, dar cu Sorcova am fost. Rar, dar am fost. Mergeam în bloc, la celelalte apartamente. Vecinii se bucurau să ne vadă. Apoi, prin blocurile şi casele din jur. Trebuia să primeşti cu colinda dacă voiai să îţi meargă bine în acel an. Dacă refuzai, era de rău augur, aveai ghinion şi tocmai la anul celălalt aveai ocazia să-ţi repari greşeala. Ştiu şi azi pe dinafară versurile de la Sorcova... Alte colinde aveau naraţiuni întregi, personaje, o dramatizare veche, costume. Nu era simplu şi nu se mai lega nimic într-o lume care abia se închega - cu mulţi oameni noi, strânşi din toate părţile şi din toate straturile societăţii. Locuiau de prea puţin timp în acel cartier nou, în schimb satul era etern. La oraş lipsea continuitatea. Eram străini unii faţă de alţii. Memoria colectivă egală cu zero. Nu existau cetele de flăcăi de la sat, care se cunoşteau între ei, îşi confecţionau costume din timp, repetau tot anul pentru ca spectacolul să fie perfect. în Plătăreştii bunicilor mei, era acelaşi ritual de sute de ani, care se tot relua. în plus, în zona rural-urbană în care ne aflam, tradiţia se pierdea - dacă fusese vreodată pe malurile gârlei Flax, în lumea care se întindea în spatele uzinelor Malaxa, unde lucra toată lumea din zonă. Nicolae Malaxa era încă venerat aici la sfârşitul anilor ’50 - începutul anilor ’60, pentru că le dăduse tuturor o pâine. „Unde era ura de clasă despre care ni se tot vorbea?” m-am întrebat mai târziu. Un capitalist, un burghez odios, venerat de proletari, de angajaţii lui şi de familiile lor!?... Ceva nu se potrivea.

în prima mea copilărie, în vremea Paradisului, undeva în Obor, în decembrie se trecea cu Vicleimul, Steaua, Pluguşorul aduse de cete de colindători. Dădeau un adevărat spectacol. Apăreau în colţul străzii Avrig sau în Popa Lazăr cu mare zarvă,

înfăşuraţi în costume. Purtau pe umeri mari capete de urs cu care speriau toată puştimea. Sau unul din lemn, imaginând o capră care ţăcănea din fălci ca un AKM pus pe foc automat. Tot îngheţai cât ai fi fost de... îngheţat. Aveau cu ei uneori urşi vii care dansau pe cărbuni încinşi şi speriau lumea strânsă ciorchine în poartă. Colindătorii pocneau din bice, dădeau cu tiribombe, dansau, băteau în tobe... Oh, cât de exact îmi amintesc, Dumnezeule, sunetul acela, mirosul, costumele făcute din petice, măştile grozave care mă înfricoşau teribil. Nimeni nu le dădea bani, ar fi fost considerat o jignire, o blasfemie. Gospodarii avea pregătite din timp tot felul de daruri - nuci, mere, pe care colindătorii le băgau într-o traistă atârnată de gât cu un şnur colorat. Banii au apărut când colindele s-au proletarizat şi-au devenit cerşetorie deghizată.

La Bariera Vergului lucrurile aveau mult mai puţin glamour şi *thrill.* Nişte maidane cenuşii, pârloagă, curţi nesfârşite, case prăpădite. Garduri, într-o rână. Spectaculosul Târg al Moşilor, circul, bâlciurile, corturile colorate populate de fiinţe fantastice, fanfarele, caruselele, lanţurile, căluşeii nicăieri. Doar colindele - şi numai iarna - animau ceva-ceva posomoreala. Colindele prin anii ’60 îşi pierdeau cu repeziciune substanţa. Colindătorii se iveau prin tramvaie, la colţuri de stradă. Dar nu erau „aceia”, costumaţiile nu mai erau la fel, erau din ce în ce mai fuşerite. îngăimau ceva ca să nu plece tramvaiul şi treceau la cerşit. De Sfântul Nicolae apăreau în tramvaie puşti zdrenţăroşi şi cântau de mama focului. Coborau la prima staţie - înainte ca taxatorul (câte unul de fiecare vagon) sau vatmanul să îi alunge. Asistam fără să ştiu la un exemplu viu de luptă împotriva obscurantismului. Trebuia eliminat din Regimul de dictatură a proletariatului în care trăiam. De ce să dăm ghes superstiţiilor? Pretextul era „să nu deranjeze călătorii”. Războiul dura cât ţineau şi colindele. Am văzut destul de des scene cu colindători fugăriţi. Rar să le fi luat cineva apărarea.

Târziu, prin anii 1990-2000, i-am întâlnit din nou la Paris, timpul se scursese degeaba peste mine. Erau aparent identici cu cei din copilăria mea, dar ăştia nu ştiau nici versurile. Ce se întâmpla nu era ritualul cunoscut, ci o improvizaţie cu tot felul de adaosuri şi stâlciri. Bâiguiau ceva luându-se după tartorul lor, unul mai măricel de talie şi vârstă, care comanda. Ceata deţinea şi un acordeon, eventual o vioară şi o tamburină. Unul trecea prin vagon de la pasager la pasager, scuturând o pălărie şi suna mărunţişul. Destul de ameninţător, de altfel. Ca detaliu, tartarele refuza să se lase fotografiat şi, dacă accepta, totuşi, cerea bani. Nu era o colindă, cum credeau parizienii, ci o operaţiune de cerşetorie pe tipar bucureştean. Ca ingredient se adăuga faptul că pretindeau că sunt refu- giaţi, goniţi din ţara lor de sărăcie şi de persecuţii. Asta pentru ca parizianul să-şi deschidă generos portofelul la auzul poveştii lacrimogene. Capitalismul învinsese, aşadar, comunismul în ciuda a tot ce ni se spusese la lecţiile de învăţământ ideologic. Cel puţin în Estul Europei, comunismul nu a învins capitalismul, ci mai curând invers. Aşa se face că ai noştri cerşeau de la burjui o bucată de pâine prin vagoanele de metrou. Umilinţă mai mare nici că se putea. Marx se întoarce în mormântul din cimitirul londonez Highgate.

6

într-o zi, pe strada Avrig, a defilat încet, foarte încet, un dric cu cai negri, acoperiţi de valtrapuri, cu câte un panaş semeţ înfipt între urechi - ca în- tr-un spectacol de circ, aşa cum vedeam la Târgul Moşilor din apropiere. Dric lucios, dus cu pompă la cimitir. Un corp întins într-un coşciug cu capacul deschis. în spatele acelui dric mărşăluia în pas cadenţat o fanfară în uniforme cenuşii, suflând cam chinuit în alămuri. O tobă mare dusă de un burtos tuciuriu regla paşii cortegiului. Buf-baf-buf-baf! Eram impresionat. Să fi avut 5-6 ani. Stăteam la

colţul străzii Popa Lazăr cu Avrig şi priveam curios. Mama (şi ea impresionată) mă ţinea strâns de mână ca să nu mă pierd în mulţime. A zis: „E domnul Hanţ, îl duc la groapă!” în spatele grozavei fanfare, rudele, lume cernită din cartier, dacă era să mă iau după figuri. Din piaţă, din hala de peşte şi din cea de carne, din barăcile unde se dădeau reprezentaţii cu scamatori, acrobaţi şi dresori. Veniseră să îl conducă pe domnul Hanţ şi de la fabrica SET, din atelierele care lucrau în zonă, cizmari, mecanici, reparatori de chei şi lacăte, frizeri... Şi mai multă lume stătea pe trotuare să caşte gura. Bârfeau mortul şi alaiul, caii şi dricul. Bărbaţii îşi scoteau pălăriile şi rămâneau ţepeni aşa până trecea alaiul, cu capul descoperit şi bărbia în piept. Femeile îşi acopereau gura cu colţul basmalei, îşi făceau cruci, plângeau, îl căinau pe răposat.

Nu ştiu câţi îl cunoscuseră pe domnul Hanţ, un sas pripăşit la Bucureşti în preajma războiului, cu care Taia, şi el sas din Braşov, conversa pe nemţeşte. Taia nu cred să se fi adaptat la Bucureşti - plin de prea mulţi venetici. Nu avea cuvinte bune pentru valahi pentru că nu vorbeau limba germană, ceea ce românii din Ardeal făceau. Nici eu nu am învăţat, fiind greu de cap în copilărie, ca şi mai târziu, când am încercat de câteva ori s-o învăţ, de fiecare dată fără succes. Domnul Hanţ apărea pe înserat la pas, lovind trotuarul din piatră cubică cu măciulia bastonului. Mama îl auzea de departe. „Auzi”, zicea, „trece domnul Hanţ!” Semnal la care deveneam cuminţi şi eu, şi Iţă. Venea dinspre Cherestegii, unde avea o căscioară ascunsă în mari tufe de liliac alb. Taia îl invita în curte bucuros de taifas. Era singurul lui interlocutor valabil din cartier. Când era vreme rea, îl poftea în casa lipită de gardul fabricii, deşi Maia şi Taia erau strâmtoraţi, trăiau cu chirie. Dar de o dulceaţă de gutui sau o linguriţă de şerbet de trandafiri servit cu apă rece de la răcitor se găsea... Vara stăteau sub roşcov, lângă magazie. Nu ştiu ce vorbeau, Taia nu mi-a permis niciodată să asist. Să fi vorbit

politică? Nu cred. Celor din casă le era interzis. Vorbeau, cred, despre Braşovul copilăriei, despre fetele frumoase din tinereţea lor, despre baluri, promenade ori expediţii prin munţi. Cu Taia mă obişnuisem, aşa că îl priveam curios doar pe domnul Hanţ, obiectul unui cult în familia noastră.

Domnul Hanţ murise, va să zică... Nu pricepeam ce însemna să fii mort, cum nu pricep nici azi când mă tot întreb în aşteptarea morţii ce mi se cuvine ce înseamnă, de fapt, să nu mai existi, să te taie din cartea de imobil, să fii radiat de la întreţinere, să ţi se elibereze certificat de deces. Să nu mai fiu viu?!... Bref, Taia era lângă mine, nu în cortegiul funerar. Când a ajuns în dreptul meu, m-a săltat de pe trotuar, hopaaa! şi m-a luat cu el. A trebuit să îl însoţesc, în ciuda opoziţiei mamei, care de obicei nu îi ieşea din cuvânt. Ciudat, dar nu-mi amintesc nimic despre acel drum prin prăfaraia cartierului. Ne-am oprit la toate intersecţiile ca să-şi ia adio mortul de la locurile pe care le iubise şi le cutreierase rezemat în baston. Adio de la cârciuma „La Puiul Mamii", unde domnul Hanţ juca dame, şah şi domino. Bea bere la draft cu guler înalt de spumă. Tot aici citea ziare. Citea numai ziare vechi, din anii '30-'40, şi deloc ziare la zi. Să îşi ia adio de la sălile de Cinema „23 August" (Florida) şi „Donca Simo" („Ileana"). Domnul Hanţ era mare cinefil, nu rata niciun film. Le vedea în fiecare luni seara, chiar în ziua premierei. Adio de la părculeţul de la capătul Bulevardului Tolbuhin (azi Ferdinand), unde îi plăcea să stea ore în şir să mediteze pe o bancă, sub câteva raze de soare.

Pe drum, cum ne târâm paşii în spatele dricului fălos, coborât din altă lume, îl măsurăm ca să îi aflu dedesubturile şi să îi ghicesc secretul. Trebuia să existe unul, nu mă îndoiam. îmi plăcea enorm să desfac jucăriile, maşinuţele şi să le fac la loc. Nu prea reuşeam partea a doua, dar Taia o făcea cu brio. Eram curios să ştiu cum era făcut dricul, fiinţa aceea fantastică. Şi ce mândru eram că mă găseam în alai, privit de lumea de pe

trotuare. Eram foarte important, cert. Ne-am intersectat cu o stropitoare a Primăriei. Cum dracu' îi găsise să ude chiar atunci!? îmi mai amintesc zidul cimitirului. Ne-am oprit să aşteptăm intrarea altui convoi funerar, plus lumea multă care ieşea de la o înmormântare abia încheiată. Lumea surâdea, era încântată. „A fost o înmormântare reuşită! Ce slujbă faină a ţinut părinţelul!", a zis o doamnă trecând prin poarta ruptă. Am intrat în cimitir - nu mai fusesem niciodată într-unul. Femei în negru, curăţând morminte. Necunoscuţi stăteau pe băncuţe şi şuşoteau. Mi-am spus: „Aha, uite ce înseamnă să fii mort! Să intri într-o grădină înconjurată de ziduri înalte şi să rătăceşti printre cruci". Nici nu ştiam cum le zice şi ce rost aveau. Era ceva lugubru şi înfricoşător. A fost de ajuns o privire ca să detest cimitirele. Le detest şi azi cu aceeaşi fervoare. Miros de flori uscate, de pământ reavăn, de candele, de cadavre în putrefacţie.

Târziu mi-a mai fost dat să particip la o înmormântare. La cea a bunicului meu, Filip. S-a întâmplat în zilele când susţineam examenul de bacalaureat, iunie 1971. Foarte dornic să revăd dricul tras de cai acoperiţi de valtrapuri negre, să aud iar fanfara, să mă aliniez în cortegiul funerar... Taia murise prematur, dar moartea lui nu ne luase în familie pe neaşteptate. De câţiva ani era la pensie şi aveam impresia că-şi aştepta răbdător sfârşitul. Obişnuia de la o vreme să vorbească în pilde şi în sentinţe definitive. O făcea cel puţin cu mine şi cu Iţă. îşi închipuia, presupun, că se ocupa de educaţia noastră pentru când n-o mai fi. O comoţie cerebrală îl făcuse inapt să trudească în iubita lui fabrică SET de lângă Hala Obor. Casa de raport în care locuise când eram noi mici fusese demolată deja, pentru a se lărgi curtea fabricii cu încă o magazie. El şi bunica noastră, Maia, fuseseră mutaţi de sindicat într-un bloc construit vizavi de patinoarul „23 August". I-a plăcut să meargă la partidele de hochei, dese în acea vreme. Devenise un pasionat - ca tot cartierul, de altfel. Mă ducea şi pe mine, chestie care mă cam

agasa. La vârsta aceea nu înţelegeam jocul. Dar atmosfera era incendiară şi beam ceai fierbinte în fiecare pauză. în casa noastră, ceaiul (nu cafeaua) era o religie. Se bea în toate formele (cu rom, cu miere etc.), dimineaţa, la prânz şi seara. Ţinea loc şi de medicament. Taia murise şi toate astea îi deveniseră străine. Am fugit de la liceu, unde aveam examen la Bacalaureat - proba orală, care venea după cea scrisă, îmi făcuse plăcere să mă fudulesc la dirigintă şi să plec din examen, ca un norocos. Fireşte, după ce îmi ceruse să trag un bilet şi să răspund. Mi se părea că sunt important - îmi murise bunicul. Mă maturizasem (în vara lui 1971 aveam 19 ani). Avea de ce să mă privească cu seriozitate. Am încasat 10 la oral, limba şi literatura română. La matematică, în schimb, mă împleticeam (eram de 7). Nu îmi ieşea din cap că mă fac scriitor, adică să mor de foame dacă nu deveneam un ticălos. Pe scurt: am zbughit-o spre blocul unde locuise Taia, dincolo de parcul IOR. Nu am avut timp să ajung acasă să schimb uniforma de liceu. în curtea interioară dintre blocurile de cărămidă roşie, lumea aştepta la coadă să urce la etajul doi unde Taia era depus. Locuise în comun, în două camere din care ocupa una. Am urcat în fugă pe scări să-mi iau adio. O uşă banală, dată de perete, un coridor îngust luminat de un bec chior. înghesuială. Miroseau subţio- rile, te frecai de şoriciul unora, inhalai bufeurile altuia. Aer de nerespirat, mirosul tuturor morţilor din lume. Taia era întins cu ochii în tavan pe o masă. Nu prea semăna cu cel pe care îl cunoscusem viu. Pământiu-albas- tru, hainele boţite, slăbise brusc. Avea o expresie de mare tristeţe. Se spunea că îi păruse rău că părăseşte lumea aceasta. Rudele, toate în negru, îl priveau în tăcere câteva minute scurte şi ieşeau din încăpere să lase loc al- tora, încă neînlăcrimaţi. Bunica era singura care nu se mişca de colo, colo. Lipită de el, îl tot pigulea, îi aranja şireturile la pantofi, îndepărta o scamă de pe costumul de haine, îi netezea părul, îl mângâia pe frunte şi ofta. Fusese o mare dragoste între

ei. Ai lui nu îi îngăduiseră să ia o femeie cu copil din flori. Dar Filip se ţinuse bine, se rupsese de familie şi se însurase cu Anicuţa lui. Cred că la acest episod se gândea, aşa, cum stătea, plânsă şi absentă, dreaptă ca o lumânare. Saluta vag din cap pe cei apăruţi în cadrul uşii. Am ascultat apoi slujba fonfăită a preotului... Episodul născuse un conflict puternic între rude. Bunicul meu nu fusese religios deloc. îi considera tâmpiţi pe cei care se duceau duminica la biserică. Pierdere de vreme. Nu dorise preot şi nici slujbă. Partida o câştigase bunica mea Anicuţa, care trecuse prima dată peste voinţa bărbatului ei şi chemase preotul de la Bariera Vergului, cu argumentul foarte serios - că nu se ştie!

La un semnal - îndată după ce preotul a fost omenit, când slujba se încheiase -, sicriul a fost coborât pe scări (nu exista lift). în curtea interioară aştepta un camion. Am fost foarte dezamăgit, doream mai mult ca orice să revăd dricul acela fabulos de la funeraliile domnului Hanţ. Eram convins c-am să îl văd... Degeaba l-am căutat din priviri, nu exista decât camionul vechi din vremea războiului, folosit pentru căratul pâinii la cantina sindicatului unde lucrase. Câteva rude s-au suit în remorcă, în faţa cortegiului era purtată o cruce mare. îndărăt - vecini, colegi de la fabrică, cine îşi mai amintise de el. Am traversat oraşul fără dric şi fără fanfară, fără pompa de la înmormântarea domnului Hanţ. Vremurile se schimbaseră şi eu crescusem, îmi luam bacalaureatul. Eram un zeu tânăr prin praful drumului şi priveam cu nădejde lumea strânsă acolo. Şi mai era ceva. Comparativ cu funeraliile domnului Hanţ, din anii ’60. Dacă era să compar. Vremurile acelea erau duse, îmi ziceam, mergând cu capul plecat, în uniforma de liceu, câţiva paşi în urma camionului împrumutat de la sindicat, care îl ducea pe Taia la cimitir. Moartea se
proletarizase la Bucureşti. Nu dric, nu cai cu valtrap, nimic solemn sau măreţ. Totul devenise mărunt şi banal. Lucrurile

erau chiar mai rele, deşi nu ştiam încă în acea zi prăfuită şi toridă. Mai ales moartea într-o lume care căuta febril nemurirea.

7

în copilărie mergeam la o margine de oraş, mama ne ducea pe mine şi pe Iţă în mahalaua Pantelimonului să ne jucăm în nişte curţi mari, pline de vegetaţie, asta din aprilie până în octombrie. Locuiam de puţin timp la bloc, la Bariera Vergului, după ce ne mutaserăm din Obor. Simţeam lipsa curţii, a pomilor, aşa că mama ne ducea acolo să respirăm aer curat şi să ne familiarizăm cu rudele noastre. Locuiam pe strada Fildeşului, într-unul din primele blocuri care, în timp, vor forma cartierul Balta Albă. Nu eram prea fericiţi, deşi aveam confort de bloc, apă în casă, gaze, WC, sobe cu gaze (nu caloriferele de mai târziu), balcon, pivniţă pentru alimente etc. în Pantelimon aveau case multe rude - bunica, un unchi, mătuşa mea, care îmi era şi naşă, Felesica. Port numele primului ei soţ, Stelian. Casele lor veneau cam vizavi de Cinema Cosmos şi de Şcoala de Muzică nr. 2, unde eram înscris la clasa de pian. Mama mă aducea de mână, mă pasa profesorului, apoi stătea două ceasuri cu Maia de vorbă, în timp ce coseau împreună. O vreme nu am avut pian, aşa că acasă exersam pe nişte cearşafuri de hârtie pe care un profesor desenase claviatura la scara 1/1. Aşa făceam exerciţiile de digitaţie. Şcoala era la capătul liniei tramvaiului 7, lângă fabrica Koska, ceva mai încoace de stadionul Metalul, unde unchii mei mergeau des la meciuri de divizia B. Nu ajungeam în Pantelimon cu tramvaiul 7, pentru că luam de la Bariera Vergului sau de la patinoarul ridicat atunci tramvaiul 23 sau 24 (îmi plăcea mai ales 23, că avea vagoane de dinainte de război, care păreau nişte jucării mecanice din Târgul Moşilor). Coboram la staţia Malaxa şi treceam peste calea ferată. Se vorbea de un accident - o femeie fusese tăiată de tren şi se ventilau ipoteze. Dacă a fost un accident sau se sinucisese din dragoste. Ar fi fost gravidă şi

bărbatul nu a vrut s-o ia de nevastă. Povestea putea fi şi o sperietoare ca să nu trecem noi, copiii, peste şină când bariera era coborâtă. Cine ştie?! Frica juca un mare rol în educaţia pe care ne-o pasau părinţii. Totul se baza pe frică. Treceam printr-un părculeţ, lăsam Fabrica de sticlă pe stânga, iar pe dreapta un teren de fotbal. Apoi veneau şi pe stânga, şi pe dreapta vegetaţie, parc şi clădirea unei case de cultură, ridicată pentru Festivalul tineretului din august 1953.

Ajungeam pe strada unde locuia bunica. Brusc, dădeam de curţi cu garduri de lemn, vopsite alb sau verde. Copii gălăgioşi băteau mingea pe stradă. Aici locuiau unchii şi mătuşile mele şi şefa clanului - Maia, mama tatălui meu. în Pantelimon i se zicea Coana Lixandrina. Croitoreasa. în curţi erau mulţi pruni, zarzări, corcoduşi, viţă-de-vie, roşcovi, duzi, pruni, dar mai ales vişini. Copilăria mea este legată în amintire de mirosul de vişini, de florile lor în culori splendide primăvara, de gustul lor amărui, acrişor, dulceag. De dulceţuri în borcane, de vişinată în damigene şi sticle aflate pe pervazuri, pe rafturi, în dulapuri, pretutindeni. Proviziile nu se terminau niciodată. Când plecam de acolo, mama le primea în sacoşă, să le avem acasă, în Bariera Vergului. Unde nu găseai de niciunele, zicea Maia cu milă spre mama. Mă săturasem de vişine ca de mere acre şi nu mai voiam să le mănânc. Mama le servea cu un pahar de apă rece (cumpăra dimineaţa o jumătate de bloc de gheaţă de la colţul străzii) pe o farfuriuţă, cu linguriţa alături - fireşte, când avea vreo vecină în vizită. în curtea bunicii se găsea un nuc bogat, cu o coroană mare, umbroasă. Se zicea că are 100 de ani. Maia a dat ordin într-o vară să fie tăiat pentru că nu avea lumină în casă şi ea toată ziua lucra la maşina de cusut. Era mândră că ajunsese croitoreasa cartierului. Toată lumea cosea la ea. îi slăbise vederea şi într-o zi nu am mai găsit nucul. L-am plâns pentru că îmi plăcea să mă caţăr pe crăcile lui până în vârf, spre groaza mamei. Cert, eram mai dotat pentru căţărat în pomi decât pentru exerciţii de pian.

Uneori, mama mă veghea în clasa de pian, stând într-un scaun în colţul sălii unde eram numai eu şi profesorul, pianul uriaş şi câteva ferestre mari care dădeau în curtea pustie. Nu făceam mari isprăvi pe claviatură, eram cam leneş şi fără vocaţie. Studiam teorie cu o doamnă care vorbea cu accent rusesc. Făceam şi solfegiu, învăţam să citesc note cu un domn în vârstă, chel, care se ştergea mereu cu o batistă uriaşă pe creştet. Purta ochelarii lăsaţi pe vârful nasului şi ne privea pe noi, puştii de 6-7 ani, pe deasupra lentilelor. Era cumsecade, sfătos, iubea copiii. Pentru că era bun la suflet şi nu ne era teamă de el, făceam multă gălăgie şi boroboaţe la orele lui. Nu se supăra. Câteodată, mama mă ducea alături, la cinema. Am văzut, de exemplu, *Gulliver în ţara piticilor.* Ce mă provoca era cum de apăreau pe ecran unele personaje pitice şi Gulliver, un gigant. Nu îmi trecea prin cap că nici nu era o poveste pentru copii, lucru pe care aveam să îl descopăr peste 20 de ani, când Swift a devenit una dintre pasiunile mele literare. Aşa a rămas până azi. Am văzut un alt film, *Trapez,* din care nu am înţeles mare lucru, dar mama l-a urmărit foarte atentă. Era, cred, cu o prietenă şi cu mama altui elev, la vioară, care trecea drept genial. A fost trimis mai târziu la studii la Conservatorul din Moscova, de unde a ajuns la Londra şi a rămas acolo ca şofer de taxi. îi ziceam Paganini. în ziua aceea, când la Cosmos a rulat *Trapez,* mama m-a dojenit reproşân- du-mi că m-am foit tot timpul. Filmul mă plictisise. îmi plăcuseră doar secvenţele de circ, culorile, acrobaţiile la trapez. îmi aminteau de Obor. Povestea de iubire mă lăsase rece. Am văzut filmul recent pe un canal TV. I-am recunoscut pe Burt Lancaster, Gina Lollobrigida, Tony Curtis. M-a făcut să îmi amintesc de mahalaua Pantelimon, de livezile cu vişini, de lecţiile de pian, de filmele văzute în acel cinematograf îndepărtat, de Maia şi de buna mea mamă. între timp, amândouă s-au prăpădit. întoarcere în timp, nostalgie pură, ochii umezi.

îmi amintesc uneori lecţiile de pian din copilărie. Profesoara, doamna Grigorescu, locuia lângă Foişorul de Foc. Era soţia unui aghiotant regal închis la Aiud. Semăna leit cu Arghezi, după cum vedeam în fotografiile înşirate în micul ei apartament. Tot aşa, vedeam în jur tablouri, covoare, argintărie, porţelanuri (resturile unei bunăstări trecute). Altă atmosferă decât în apartamentele din cartierul proletar de unde veneam eu. Aflasem, fără să înţeleg exact semnificaţia faptului, că vindea lucrurile din casă pentru a adăuga ceva bănuţilor câştigaţi din lecţiile predate copiilor din mahalalele Vergului, Dristor, Iancului, Obor, Negustori, Armenească. Mă înfiinţam de două ori pe săptămână la lecţie, ţinut de mână de mama. Coboram din troleibuzul 84, care făcea staţie chiar în dreptul gangului pe unde se intra într-un bloc vechi de pe Bulevardul Pache. Locuia la etajul doi, cred.

Ajungeam acolo după ce treceam prin curtea interioară şi urcam o scară care scârţâia groaznic sub paşi. Până prin 1950 locuise pe tot etajul, de unde fusese alungată de autorităţi în fostele încăperi ale servitorilor. Lecţiile erau pentru mine o corvoadă. Visam o minge de fotbal şi un maidan cu patru cărămizi, să încingem o miuţă. Adesea, puneam palmele pe claviatură şi rămâneam aşa. Nu îmi venea nimic sub degete. Priveam partitura fără să îmi pese ori să bănuiesc că trebuia să interpretez ceva. Mama îmi cerea să îi zic politicos „doamnă”, spre deosebire de şcoală, unde aveam de-a face cu „tovarăşa”. Atunci am înţeles diferenţa şi mi-a rămas întipărită în minte până azi. Cu infinită graţie, cu o voce stinsă şi catifelată, îmi exemplifica răbdătoare cum se cântă, cu ce degete trebuie să apăs fa diez sau do. îmi repeta digitaţia pentru mâna stângă, cânta cu mine la patru mâini (ştia cât de mult îmi place), doar-doar mă va atinge inspiraţia.

Câţi bemoli sunt la cheie, adică în ce gamă suntem,

diferenţele dintre cheia sol şi cheia fa erau prea grele pentru mine. Mi se părea ciudat că alţi copii nu aveau nicio dificultate să cânte minunat; de exemplu, menuete transpuse pentru începători. Mai ales o fată pistruiată, cu un păr roşu şi ochi albaştri-violeţi - avea să emigreze în Israel chiar în acei ani -, îmi atrăgea intens atenţia. A fost primul meu amor. Abia aşteptam să termine exerciţiile de digitaţie ca să pot vorbi cu ea în voie, într-un holişor unde era o canapea cu pluş roşu sau verde. Apoi treceam şi eu pe scăunelul rotativ în faţa claviaturii. Mă amuza mai mult decât pianul. Doamna avea, dacă îmi amintesc bine, un Steinway veritabil adus de la Viena - o bijuterie. 1-1 făcuseră cadou părinţii în copilărie, fără să fi bănuit că îi va sluji să-şi câştige pâinea când ţara o să cadă sub şenilele Armatei Roşii. Fusese adus pe Dunăre, cred, înainte de Primul Război Mondial, când toată lumea de condiţie bună avea un pian în casă. Scăunelul era aşezat pe un preş roşu cardinal, la un pas de pian, cât să ai loc să ajungi cu pantofiorii la pedale. îmi plăcea să mă rotesc cu scăunelul în mai mare măsură decât să îmi arăt înalta artă interpretativă. Fetiţa care îmi căzuse cu tronc nu aprecia virtuozitatea mea, de altfel, extrem de precară. îi plăcea un grăsan transpirat, care între exerciţii înfuleca sendvişuri. Rivalul executa remarcabil gamele, solfegiile, arpegiile. îl invidiam. Atunci au încolţit în mine nişte instincte criminale. Profesoara îl lăuda şi mi-1 dădea de exemplu. Mă simţeam, fireşte, un caraghios. Era clar că fetiţa nu era de nasul meu. Eram un leneş care la zece ani nu reuşeam să cânt nici măcar un menuet de Mozart ca lumea, cap-coadă! Bref, lecţiile se repetau săptămânal. Erau două ceasuri de plictiseală şi chin, cu nesuferite exerciţii de digitaţie. Ce era să fac?! Ai mei mă vedeau pianist de concert sau „măcar" dirijor. Ceea ce nu aveam cum să ajung, graţie lipsei mele vădite de talent şi de interes pentru această perspectivă.

Şi azi mă mai visez uneori în faţa unei săli pline cu spectatori

care aşteaptă cu ochii pe pian să cânt, iar eu, nevolnic, am uitat partitura şi las secundele să treacă... Un coşmar. Exact cum păţeam în copilărie la lecţiile de pian, în prezenţa doamnei Grigorescu.

9

Era mai întâi distracţia de pe linia tramvaiului 26. Ne suiam din mers în ultimul vagon. De preferinţă ne agăţam de tampon şi mergeam agăţaţi de la staţia Dristor până la Bariera Vergului. Niciodată mai departe. Treaba noastră era să înşiruim pe şină capace de sticle de bere, să fie aplatizate, să jucăm la perete sau să facem schimb. Cele mai tari erau Pilsner, cehoslovace. Adunam capacele de la diverse bodegi din jur, din spatele cârciumii „Debarcader", din parcul „23 August". Alt loc era „Scăricica", fosta „La Socialistu" - cum o ştiau bătrânii din cartier. în vremurile de glorie, aici cântase Maria Tănase. Nu ştiu dacă se servea scăricică. Cârciuma avea nişte trepte la intrare, pe o parte a zidului care flanca localul. Aici era o denivelare, unde începea să se ridice dealul Dristor, unul dintre cele şapte dealuri ale Bucureştiului, toate dispărute în timp (Spirii, Co- troceni, Arsenal, Mitropoliei etc.). „Scăricica" contrazicea adagioul „Să nu-ţi faci prăvălie cu scară!" Avea vad, în anii '60 era plină de muşterii. Mai ales când ieşea proletarul din schimb şi cobora la Dristor din tramvai să schimbe linia. Urca scările şi trăgea cu bere „Griviţa". Chiar în faţa intrării era staţia de tramvai, liniile 26 şi 27. Odată, adolescent fiind, m-am despărţit pe refugiul acestei staţii (Dristor) de o iubită. Melancolie, amintiri triste, răni nevindecate. Asta e.

Nu-mi mai amintesc cum îi spunea cârciumii de lângă cinematograful Munca, fost Vergu. Plină mereu de lume, dar mai ales în zi de leafă. Era o zonă muncitorească, cu amploiaţi şi proletari de la fostele Uzine Malaxa. Aşa le zicea toată lumea, nu Republica sau 23 August. Se întâmpla uneori să jucăm pe aici

„Hoţii şi vardiştii” sau „v-aţi ascunselea”. îmi amintesc câteva ziceri ca să ne alegem, cine se ascunde şi cine se pune, adică pe cine cade ghinionul să stea cu faţa la perete şi să numere cu ochii închişi până când ceilalţi dispar în diverse ascunzători. Iată câteva exemple: „Unica donica trei surcele/ Macii macii farmacele/ Ţui ţui cap de pui”, sau „Antan tichitan sever căpitan/ andarache bumbarache glonţ”, sau „Pu- mnareta pumnati/ ţapi ţapi gri”. Erau nişte poezioare cu iz suprarealist, mi-au rămas în minte până azi.

Altă distracţie a copilăriei. Mergeam la gârlă la Flax (lacul Titan de azi), unde ne pierdeam cam toată vara. Mergeam pe jos, desculţi, cu gaşca. Jucam 9 pietre, leapşa etc. Când ne-am făcut mai măricei, am rămas la fotbal. Puneam nişte cărămizi pe stradă, ne-mpărţeam în două echipe şi băteam mingea până la lăsarea întunericului, de fapt, până când mă striga mama să intru în casă. A doua zi o luam de la început.

10

Bariera Vergului, pe liniile de tramvai 23-24-26-27. Cartierul a apărut în prelungirea Uzinelor Malaxa pe terenuri cumpărate de patron, date lucrătorilor şi funcţionarilor să-şi ridice case. Odată era câmp, şi grădini de zarzavat. Drumul ducea (trenul din gara Titan) la Plătăreşti şi Olteniţa. Ţăranii, orăşenii de margine, mahalagiii, grădinarii bulgari ieşeau la Bariera Vergului cu legume, fructe, lapte şi brânză. I-am mai apucat - umblau pe străzi şi îşi strigau marfa. Aveau de clienţi gospodari şi negustori din zonă. Băteau la poartă şi intrau fără să mai aştepte. Dacă nu, urcau scara unui bloc şi te serveau cu brânză de vaci, nişte bucăţi rotunde de mărimea unui pumn, scoase din tifon. Mai aduceau lapte de vacă proaspăt în nişte bidoane, lapte prins, smântână în nişte borcane de iaurt legate la gură cu pânză. Veneau cu şareta, trasă de un cal, în spate aveau marfa

acoperită cu o pătură. în mijlocul pieţei, la Bariera Vergu- lui, exista între liniile de tramvai un refugiu. Pe el se găsea o baracă din scânduri unde se vindeau gaz de lampă şi alte produse petroliere casnice. Trebuia să ai grijă, tramvaiele veneau foarte-foarte aproape, din ambele direcţii. Clipele acelea erau ca o senzaţie tare la un film cu Harold Lloyd, cum am văzut când m-am făcut mai măricel la Cinema Munca, alături. Peste drum erau înghesuite câteva prăvălii. Una era preferata mea, unde mă ducea mama când venea în plimbare cu altă femeie, unguroaica Betty. Aici se servea în picioare, la nişte mese într-un picior, rotunde, prea înalte pentru mine. Spaţiul era înghesuit. Tanti servea orez şi griş cu lapte cu scorţişoară, iaurt rece şi covrigi calzi. îmi plăceau la nebunie.

Toată această aripă a pieţei era zgomotoasă şi animată. Chiar în colţ, spre Cinema Vergu, era o alimentară mare, cu cafea boabe în saci de cânepă deschişi la gură - mirosea tare. Se mai vindeau măsline din butoaie cu ulei. Marmeladă din lăzi, zahăr tos din saci înalţi cât mine. Vânzătorul lua zahărul cu o lopăţică şi turna în pungi de hârtie. Se mai vindea ulei vărsat din butoaie metalice urâte la înfăţişare. Se vărsa în sticle cu pâlnia de tablă. Trebuia să vii cu sticlă de acasă. Acest trotuar - cu cinema, prăvălii, cârciumi - era centrul nervos al Barierei Vergului. Era şi o agenţie loto. îmi amintesc nişte năsturaşi din lemn, înnegriţi, tociţi de atâtea degete care îi frecaseră, cu un număr incrustat, pe care trebuia să îi scot dintr-o pungă, cum îmi cerea bunicul. El juca mereu, sperând să se îmbogăţească. Eventualitatea unui câştig, variantele posibile se discutau cu pasiune. Era şi o librărie mare pe colţ, şi o sifonărie vizavi de o farmacie, în mijlocul pieţei, ocolită de şinele de tramvai, se găsea o statuie (vopsită urât, în verde), plantată în mijlocul unui bazin rotund cu fântână arteziană, care uneori azvârlea apa, spre bucuria noastră (am descris-o în capitolul 2 din *Luxul melancoliei).* Reprezenta o femeie goală la scaldă, o nimfa, am zice azi. Când

era cald, copiii se bălăceau în bazin. Vizavi de biserică începea Calea Călăraşi. Aici întorcea autobuzul 34, pentru a traversa apoi oraşul până la Piaţa Chibrit.

Pe mâna stângă, când veneai din oraş cu tramvaiul 26, se afla, într-o clădire din anii ’20, Cinema Vergu (Ateneu Vergu, se citea în zid). în acei ani avea firma „Munca” (azi este o sală de bingo). La intrare erau vitrine cu poze şi afişe. Filmul se schimba în zilele de luni. Mă ridicasem în vârstă, eram în clasa a IV-a sau a V-a. Era obligatoriu să mă duc să aflu ce film a venit. învăţam la un internat cu program săptămânal şi ajungeam numai în weekend acasă. în anii ’60 am asistat la schimbarea filmelor sovietice cu altele, italieneşti şi americane. Aveam 10-12 ani când s-a produs schimbarea şi eram încântat să văd filme mai bune. Cinefilul din mine se trezea. Bardot mi se părea mai apetisantă decât Samoilova, Delon din *Rocco şi fraţii săi* şi *Ghepardul,* ori Yul Brynner din *Cei şapte magnifici* decât Serghei Bondarciuk din *Soarta unui om* sau Batalov din *Zboară cocorii.* Treceam de vârsta filmelor cu partizani care aruncau în aer trenuri nemţeşti. Voiam să văd femei frumoase şi maşini care fug tare pe şosele. Dacă mai apărea un schimb de focuri ori un sărut era perfect. Filmele Mosfilm ofereau pudice şi bigote poveşti de dragoste sau bătălii duse eroic de Armata Roşie (pe care nimeni nu o iubea în cartier). La scena sărutului, să zicem Mastroiani cu Sofia Loren, obligatoriu se tropăia şi se saluta împreunarea buzelor cu gesturi obscene şi fluierături groaznice. Nu participam la aceste momente de delir popular, eram pudic. Ruşinos, zicea tata.

La filmele cu cerere mare *(Spartacus,* de exemplu) apăreau lângă cozile la bilete bişniţari cu figuri interlope. Ofereau la suprapreţ ce râvneai tu cel mai tare, un loc, două. Scoteau din buzunarul nădragilor teancuri de bilete, chiar în vecinătatea unui miliţian care se făcea că nu vede. Eram atât de mare amator de filme, încât visam să locuiesc în blocul unde se afla

Cinema Vergu, undeva la etajul 1 sau 2. Şi-mi imaginam că fereastra se deschide în sală şi vedeam filmele gratis... Procurarea banilor pentru film era mereu o mare problemă. în cel mai rău caz mă vedeam angajat controlor de biletele. Puteai, după ce intra lumea în sală, să te aşezi în- tr-un scaun şi să vezi filmul. Se întâmpla uneori să se dea „în continuare". Adică nu se golea sala după terminarea proiecţiei. Intrai în sală în orice moment, nu neapărat la început, şi ieşeai când voiai. Am făcut de câteva ori experienţa să intru la matineu şi să ies seara (la *Ocolul pământului în 80 de zile,* cu David Niven, Shirley McLaine, Patachou, *Pe aripile vântului,* cu Clark Gabie şi Vivian Leigh).

în copilăria mea, în parcul „23 August" era un lac pe care lumea mahalalei se plimba cu barca; facea 15 lei ora, plus buletinul de identitate, lăsat garanţie la debarcader. Până la 14 ani, când ţi se elibera un buletin, nu puteai să te plimbi cu barca singur. Toţi băieţii se imaginau romantici, în barcă, sub sălcii, făcând declaraţii de amor fetei din vecini. Era şi un turn de paraşutism unde mergeam să văd cum coboară din vârf diverşi, atârnaţi de cabluri, să fi fost 100 de metri înălţime. Noi, puştii, făceam pariu dacă am avea curaj să sărim de acolo. Lumea venea ca la picnic. Se aşeza pe iarbă pe o pătură cărată în sacoşă, scotea mâncarea din coşuri, desfăcea berea. Noi pândeam capacele de la sticle şi le ascundeam în buzunare. Berea stătea în iarbă, pe blocuri de gheaţă. Cam 15 lei blocul, cred. Berea o aduceai de acasă sau o cumpărai din parc, unde erau câteva chioşcuri. Se petreceau câteva ceasuri bune privind paraşutiştii, la iarbă verde.

Mai era şi un teatru de vară, unde nimeni nu plătea bilet, pentru că se intra prin spărturile din gard. Mergea şi metoda boierească, de a da 5 lei paznicului. în weekend veneau diverse spectacole, cântăreţi, estrade. Li se zicea „şuşe". Un comic, doi, trei-patru cântăreţi de muzică uşoară, doi-trei de populară şi

spectacolul era gata. Foarte bun pentru o lume simplă, fără pretenţii. Nu se auzea ce se întâmpla pe scenă, amplificarea sonoră era jalnică. Spectatorii nu se deranjau dintr-atât. Mahalaua se înfiinţa cu căţel şi purcel pe băncuţele din lemn. Te cam durea spatele, dacă spectacolul se prelungea cu bisuri. Străzile din jur se umpleau de lume, îngrămădeala începea de la Bariera Vergului, din staţia de tramvai. Uneori, apăreau miliţienii călare, şi eram foarte impresionat. Se întâmpla să vină cu caii, când se jucau cuplaje pe stadionul „23 August". Adică două meciuri, între Steaua, Dinamo, Rapid, Progresul. Pe la 14-16 ani veneam destul de des în parc, singur, cu o carte sub braţ. Mă întindeam pe iarbă. Aşa am citit *Enigma Otiliei* şi *Patul lui Procust.* Când era ziua mamei mele, de aici tăiam trandafiri, atent să nu fiu prins de paznici. De cumpărat, nici vorbă, costau o avere la florăresele din Bariera Vergului. în adolescenţă, îndrăgostit fiind, pe aici mă plimbam cu o fată, niciodată după căderea întunericului când parcul se umplea de figuri suspecte. Seara preferam să circul la pas pe esplanada de la Gloria, luminată şi aglomerată. Era o cofetărie unde se găseau Pepsi şi Cico, unde puteam conversa în voie. Nu vorbeam despre ce vedeam la TV, cum se întâmplă azi. Subiectele veneau din ce citeam. Nu ne dădeam seama cât de rupţi eram de realitate. Ne pasionau personaje din Dostoievski şi Balzac, şi Pirgu din *Craii de Curtea-Veche,* şi *Adela* lui Ibrăileanu.

Azi, Teatrul de vară este o ruină, bălăriile sunt la ele acasă. Teatrul a fost inaugurat în august 1953, cu ocazia Festivalului tineretului. Are arhitectură sovietică, coloane la intrare şi o scenă largă. în spatele scenei era un fel de terasă cu vedere spre aleea principală a parcului şi la lac. O construcţie ieftină făcută în grabă, care se voia pompoasă. în faţa teatrului, un scuar cu un bazin în care pluteau peşti exotici. Un moft! Ce le trebuiau mahalagiilor peştii roşii, galbeni, negri, aduşi din China! O fi fost vreun dar de la Mao. în liceu veneam în gaşcă să întâlnim fete, să vorbim de muzică şi filme. într-o vară, cred în '69, a poposit

un grup *beat,* „The Federals” cu Tony Bolton. Fireşte, imitat apoi de chitarişti şi vocaliştii din cartier. Când a murit Jimmy Hendrix, aici s-a dat un spectacolul dedicat lui (cu „Roşu şi Negru”). A început o ploaie torenţială. După cinci piese, spectatorii au urcat pe scenă să se adăpostească laolaltă cu muzicanţii. Am aşteptat împreună să stea ploaia. S-a întâmplat târziu, concertul nu s-a mai reluat.

în 1960 s-a deschis patinoarul. Chiar în acel an, în august, a venit spectacolul de revistă *Parisul pe gheaţă.* Toată lumea s-a omorât să vadă. Iar am asistat la secvenţa cu Miliţia călare, cu mulţi oameni de ordine cu brasarde pe braţ, cu o mulţime nebună care împingea la greu să spargă geamurile. Spectacolul venea din Occidentul decadent. Gheorghiu-Dej oferea puţin circ, ca să mai uităm mizeria şi teroarea. Erau primele semne ale deschiderii. Avea o reclamă ce nu se mai văzuse la Bucureşti, foarte occidentală.

în rest, patinoarul era deschis pentru lumea din cartier, să vină să patineze când nu se disputau partide de hochei. N-am patinat dintr-un motiv simplu - ai mei nu au avut bani să îmi cumpere patine, aşa că degeaba am copilărit în apropiere, nu ştiu să patinez. Patinajul a fost în acei ani şi mai târziu distracţia favorită în cartier. Faptul că nu ştiam să patinez mă izola. Joi-vineri-sâmbătă-duminică toţi erau acolo. în celelalte zile se băsmuia despre ce a fost şi se plănuia ce va fi. Alt subiect nu exista, numai patinoarul. Prilej de flirturi, de avansuri şi săruturi furate. Mergeam - câteodată cu Taia - bucuros la meciuri de hochei. Hocheiul mi-a plăcut din- totdeauna. Mi-am dorit mereu să fac sporturi dure, rugby, hochei, box, nu tenis. Mersul în pauze la bufet, să bei ceai fierbinte şi să comentezi fazele - era un ritual. Nu mi-am mai oferit de mult plăcerea asta. Mă mai uit câteodată la televizor la o finală NHL sau la o partidă Rusia-SUA, Cehia-Suedia în campionatul mondial. Când eram copil, aici s-au desfăşurat Campionatul Mondial de lupte şi altul de box, noi, puştii, alergam după autografe, n-am scăpat o gală.

Veneam la patinoar, adolescent fiind, vara. Se monta un ecran şi seara, pe răcoare, puteai să vezi un film, de regulă american, cam comercial, gen *Love Story, Marea evadare* cu Steve McQueen. Era o distracţie ieftină şi cartierul umplea scaunele. Aici am văzut, în vara lui ’70 sau ’71, cel mai tare concert rock dinainte de 1989, „Blood Sweet and Tears”, într-un patinoar aproape gol. Gol pentru că nu se făcuse nicio reclamă, nu s-au pus afişe, nu s-a anunţat nici la radio, nici la TVR. Părea ceva clandestin. Am aflat de concert din cartier, chiar în ziua concertului. A trebuit să alerg mult să fac rost de bani pentru bilete, cam scumpe. Multe scaune goale, au ţinut mult timp probele de sunet, era haos. în sfârşit, s-a cântat ceva mai mult de o oră. Apoi au strâns instrumentele, fără grabă. Noi, gură-cască, am rămas să vedem ce se întâmplă. Era ceva foarte misterios. Cred că şi muzicienii s-au mirat de atmosfera ciudată de după Cortina de Fier. Nu ştiu cum au ajuns la Bucureşti, probabil aduşi de Biblioteca americană pe speze proprii, iar regimul a acceptat concertul din diverse raţiuni. De exemplu, pentru că era gratis, ca să le arate americanilor că Bucureştiul e deschis la schimburi culturale etc. Dracu’ ştie! Patinoarul mi-a rămas în minte. Azi e o clădire în paragină, părăsită. Ar trebui să opresc într-o zi, să fac câţiva paşi înăuntru, dar mi-e teamă că m-ar copleşi melancolia.

După teatrul de vară şi patinoar, impozanta biserică „Sfinţii împăraţi Constantin şi Elena” atrăgea atenţia adolescenţilor în anii ’60-’70. Domina Bariera Vergului, se vedea de departe, de pe Calea Călăraşi (fostă Vergu), Dristor, Obor. Fusese ridicată în timpul războiului. Cam goală, lumea nu se înghesuia la slujbe. Ajungeam în biserică în zilele când mă plimbam cu o fată din vecini. Făcea parte din arsenalul meu amoros s-o duc acolo. Era interesant să nu operez seducţia în prăfaraia din Bariera Vergului, traversată de zgomotoasele camioane „Steagul Roşu”

care ridicau mizeria până la streaşină. Biserica era altceva, alt spaţiu, altă planetă. Intram spăşiţi, făceam o cruce mare la vedere, aprindeam o lumânare, bolboroseam ceva care semăna cu o rugăciune. Apoi îi explicam fetei în şoaptă ce se găsea pe pereţi. O priveam galeş şi o luam de mână. Idila căpăta brusc altă semnificaţie decât banala gagicăreală. Ieşeam din biserică îndrăgostiţi şi coboram treptele. în aer plutea miros de covrigi scoşi în clipa aia din cuptor, de pâine caldă şi ciocolată fierbinte. Alături se găsea o fabrică de biscuiţi unde făceam expediţii nocturne - săream gardul şi furam resturi cu copiii de pe stradă. între timp, renunţasem să port pantaloni scurţi, dacă nu aţi observat. Devenisem un tânăr promiţător.

Elevii liceului dădeau năvală la slujbă numai de Paşte. Pentru mine era singura zi când puteam să întârzii în oraş după miezul nopţii. Mama ştia unde sunt, motivul era bun. Lumea se călca în picioare, era o mare de umbre. Miliţia în uniforme, posomorâtă, bănuitoare. Agenţi în civil, plus profesorii care notau ce elev e la slujbă. La final ne risipeam pe străzi cu lumânările aprinse în pumni - duceam lumină acasă. Era un spectacol de văzut, l-am descris în capitolul de început din *Corpuri de iluminat.* în 1988, cenzura l-a haşurat integral cu creionul roşu - *A nu se publica!* După slujba de Paşte ajungeam acasă numai spre dimineaţă. O găseam pe mama cu ochii pe ceas, lipită de fereastră. Privea de-a lungul străzii să mă zărească o clipă mai devreme. Nu mă certa, părea bucuroasă că nu păţisem nimic. Unde fusesem? La un ceai cu colegii, dansasem după un magnetofon Tesla. Nu-i spuneam că încercasem o ţigară, băusem un pahar, ieşisem cu o fată pe balcon şi că ne-am îmbrăţişat. Era noaptea anului, nu revelionul - sărbătoare proletară şi atee, fără nimic magic.

Trec uneori, într-un taxi, prin Bariera Vergului - am încă rude în zonă. Iau poze cu telefonul prin parbriz. Cartierul copilăriei mele seamănă cu trecutul meu: ziduri coşcovite, firme vechi, buruieni, borduri sparte.

CAPITOLUL 2

1

Azi Sala Floreasca este o dărăpănătură. Trec uneori pe lângă zidurile ei, e acoperită de frunze şi părăsită. Cred că plouă înăuntru. Nu ştiu dacă mai are cineva habar ce era aici cândva. Anii ’50-’60. Era locul unde se derulau plenarele de partid importante, cu Gheorghiu-Dej la prezidiu. Mari finale de handbal şi volei. Concertele cântăreţilor străini veniţi în turneu la Bucureşti. Era singura sală care putea găzdui mari evenimente. Iată unul despre care ştiu din auzite. Mama şi tata nu au prins bilet, nu ştiu dacă din cauza preţurilor exorbitante sau pentru că s-a intrat numai cu invitaţii. Le-a părut rău. Tatei îi plăcuse mult filmul *Salariul groazei,* cu Yves Montand cap de afiş. Devenise actorul lui favorit. Mi-a povestit filmul când eram mic de nu ştiu câte ori. în februarie 1957, Yves Montand şi Simone Signoret au aterizat pe Aeroportul Băneasa împreună cu orchestra lor, impresar etc. Erau aşteptaţi de oficiali, translatori, muzicieni, membri ai ambasadei Franţei, gazetari. Montand se afla într-un turneu în Europa de Est. Prima etapă, o lună în URSS, decembrie 1956, pe ruta Moscova - Leningrad - Kiev. Apoi, câte o săptămână la Varşovia, Berlinul de Est, Praga, Budapesta, Bucureşti, Belgrad, Sofia... în martie, înapoi la Paris.

Momentul era prost ales. în octombrie, Varşovia era înconjurată, Armata Roşie ameninţa să ocupe oraşul. La 24 octombrie, la Budapesta a izbucnit revoluţia. La 4 noiembrie, Hruşciov a trimis tancurile împotriva insurgenţilor. Şocul a fost enorm. Şase săptămâni mai târziu, Montand debarca la Moscova. Invitaţia pentru turneu era mai veche, dar în noile circumstanţe turneul era problematic. Anticomuniştii erau de

părere că spectacolele lui Montand în URSS cauţionează Kremlinul. Goşiştii, cred, dimpotrivă, că, dacă renunţă la turneu, Montand face jocurile reacţionarilor! Mai e o chestiune, Montand era comunist, deşi bogat, devenit din proletar burghez. Un comunist caviar. A participat la multe acţiuni iniţiate de PCF. Hotărăşte, în cele din urmă, să plece în turneu. Gajul oferit de Kremlin era enorm, pentru ruşi era o mare lovitură de propagandă în acel moment. Banii sunt bani, totuşi. în plus, turneul prin circumstanţele lui deosebite avea să se bucure de o mediatizare puternică. Louis Armstrong, printre alţii, şi-a contramandat turneul în URSS, motivând cu înăbuşirea revoluţiei de la Budapesta. Montand a vrut să vadă la faţa locului ce se întâmplă. A dat zeci de spectacole şi i-a întâlnit pe liderii URSS, Hruşciov, Bulganin, Molotov, Mikoian. La un dineu restrâns, a stat de vorbă cu ei patru ore, despre Stalin, Polonia, Ungaria. A încercat să afle răspunsuri la întrebări pe care şi le punea, ca un comunist ce era. Mai târziu a spus: „Les evenements de 1956-57 signifient pour moi la perte de la foi. J'entame une longue marche en moi-meme. Je continue d'esperer. Je ne crois plus"*.

în februarie 1957, Montand a concertat la Bucureşti, la Sala Floreasca, plină mai ales cu oficiali curioşi să-l vadă pe starul francez cunoscut din *Salariul groazei.* Publicul obişnuit a avut mai puţin acces, biletele şi numărul de spectacole fiind limitate. Nu ştim dacă l-a întâlnit pe Dej sau pe baronii lui. în memoriile ei, Simone Signoret *(La Nostalgie riestplus ce quelle etait,* Edition du Seuil, 1979) nu menţionează o asemenea întrevedere. Fie că ea nu a avut loc, fie că Signoret a uitat. Putem să credem că a avut loc, pentru că tipicul programului schiţat de Moscova s-a păstrat în toate capitalele est-europene. Concerte şi

* „Evenimentele din 1956-57 înseamnă pentru mine pierderea credinţei. începea o lungă bătălie cu mine însumi. Continui să sper. Nu mai cred."

întrevederi cu lideri locali. Cei doi le-au pus întrebări gazdelor lor despre soarta Anei Pauker, care avea mulţi amici în Franţa, chiar în conducerea PCF. Maurice Thorez, liderul comunist francez, o cunoştea bine, din Franţa, din anii ’20-’30, şi de la Moscova, din anii ’40, de la Comintern. Fosta nevastă a lui Thorez avusese grijă de Maria, copilul ei făcut cu un agent cominternist, ucis de nemţi în 1943, în Belgia. Şi alţi comunişti de la vârful PCF o cunoşteau bine. Din 1952, Ana Pauker a fost marginalizată, scoasă din funcţii, iar în 1953 a fost şi arestată pentru trei luni. O salvase moartea lui Stalin, survenită la 5 martie 1953, şi intervenţia lui Molotov pe lângă Gheorghiu-Dej. Ana Pauker era bună prietenă cu soţia lui. în Franţa, prietenii Anei Pauker îi rugaseră pe cei doi artişti în turneu est-european să se informeze despre soarta ei. Din 1952, când a căzut în dizgraţie, nu se mai ştia nimic despre ea. în 1957 era încă în viaţă. (A murit de cancer la 3 iunie 1960.)

Ce-şi aminteşte Simone Signoret în confesiunile ei este clădirea Casei Scânteii, asemănătoare cu cea din Moscova, unde o vizitează pe Constanţa Crăciun, ministrul Culturii. Ne mai spune că românii nu au fost întrebaţi dacă vor comunism sau nu, le-a fost impus de Armata Roşie. Simone Signoret observă că, la Bucureşti, ruşii sunt detestaţi - ca şi la Varşovia, Budapesta, lucru inexact pentru Praga şi Sofia. O pagină nu numai a entertainmentului autohton, dar şi de pură istorie a epocii comuniste.

2

Pe 24 ianuarie 1959, cineva a pus la difuzor „Hora Unirii” şi profesoarele ne-au cerut să ne luăm de mâini şi să ne rotim. Au cântat ele în gura mare ca să auzim intonaţia şi textul. Ni s-a spus să cântam şi noi, că aşa este frumos. Era ceva cu totul nou. Nu mai trecusem prin ceva asemănător. Cum îmi plăcea ce e

nou, m-am amuzat destul. Acasă am aflat că, într-ade- văr, era. Mama era chiar mirată. Dacă făceai aşa ceva cu un an în urmă, erai vârât la închisoare. Hora Unirii era un cântec interzis, nu se dădea la radio, de exemplu. O păţiseră destui - la beţie o fredonaseră, sperând să nu fie auziţi. Slabe speranţe, mereu se găsea un muşteriu sau cineva din personalul bodegii să meargă cu pâra unde trebuie şi te trezeai cu o maşină neagră la poartă. Te ridicau şi nu mai auzea nimeni nimic de tine multă vreme.

Dar uite că „se dăduse liber" la Hora Unirii. Motivele nu le-am aflat decât mai încolo, când începusem să pricep ce se întâmpla în jur. în anul 1958, Armata Roşie se retrăsese din România la ordinul lui Hruşciov, care voia să şteargă impresia deplorabilă lăsată de intervenţia militară a Kremlinului la Budapesta. Dorea să aibă relaţii mai bune cu Occidentul şi să nu mai treacă drept un satrap al estului Europei. Aşa se face că în două luni s-au golit cazărmile de ruşi, s-au organizat ceremonii de despărţire prin gări cu flori, fanfare, lacrimi de crocodil, îmbrăţişări. Dej - cum i-a văzut pe ruşi suiţi în tren şi plecaţi - a prins curaj. Se voia popular şi ştia că pe coarda patriotismului avea numai de câştigat. Lumea îi detesta pe ruşi. Când a murit, în martie 1965, a fost plâns de români. Dobândise la finalul vieţii lui figura unui lider care încearcă să se debaraseze de ruşii atât de detestaţi. Golise puşcăriile, se trăia puţin mai bine, ridica locuinţe, magazinele aveau mărfuri de consum pentru prima dată după război. Lumea românească uită prea uşor, şi deja uitase teroarea din anii '50. Imaginea lui Dej era una falsă, un surogat, dar a ţinut. în aşa fel încât să fie chiar plâns - de neexplicat. La moartea lui Stalin s-a întâmplat la fel. Ruşii l-au plâns, deşi ucisese milioane dintre ei. Fascinaţia pe care o exercită dictatorii asupra popoarelor oprimate rămâne un mare mister al istoriei. Nu încetez să mă minunez.

Aşa că noi, copiii, ne-am procopsit în 1959, la o sută de ani, cu Hora Unirii. La fel se întâmpla în toată ţara - în grădiniţe

(trebuia s-o luăm de mici cu propaganda), şcoli, licee, facultăţi, în întreprinderi. Un fel de frenezie după 10 ani de interdicţie. Cred că lumii româneşti i-a făcut plăcere să se întoarcă în trecut - fără să fie pedepsită - şi să îşi arate la vedere sentimentul naţional. Mai târziu, Hora Unirii a devenit o formalitate şi se băga oamenilor pe gât. S-a uitat cum a fost trăită experienţa în 1959, când s-a cântat prima dată după 1948. Seara, la radio, s-a difuzat dramatizarea unei piese despre 24 ianuarie 1859. La TVR la fel, s-a dat o piesă despre Unire. Am stat toţi din familie să ne uităm.

Anul următor, 1960 - în toamnă intrasem elev clasa întâi la Şcoala nr. 39 - s-a întâmplat la fel. în recreaţia mare, de 24 ianuarie am fost scoşi în curte. Un profesor ne-a ţinut un discurs scurt (recreaţia dura puţin), în care ne-a explicat ce se întâmplase în 1859 şi cum trebuie să cinstim memoria înaintaşilor. I-a evocat pe Cuza şi Kogălniceanu. A mârâit împotriva „monstruoasei coaliţii" (nu înţelegeam ce e asta) care l-a alungat pe Cuza şi a adus un principe străin. Mie îmi suna teribil „monstruoasa coaliţie". Vedeam numai balauri şi diavoli care aruncă flăcări cu bazooka şi pârjolesc totul în jur. La final, vorbitorul a spus avântat: „Fiţi patrioţi, să nu vă fie ruşine cu patria voastră, care vă creşte la pieptul ei generos!" Alături de vorbitor, pe podium, se găsea tovarăşa directoare (tovarăşa Iordan, figură maternă şi autoritară, iubită şi respectată de elevi), mai marele şcolii noastre de pe strada Stejarului, colţ cu Caporal Ruică.

în continuare, ne-am luat de mâini (asta mi-a plăcut, nimerisem lângă Marcela, fata care-mi plăcea cel mai mult) şi ne-am rotit în cerc. Am fost atât de emoţionat, că mi-au transpirat palmele. Ceea ce de regulă nu mi se întâmplă. Profesorii au cântat în gura mare, încercând să ne facă şi pe noi să cântăm cât de cât. Hora Unirii se introdusese mai nou în programa şcolară şi normal ar fi fost să ştim textul lui Alecsandri. Dar eram timoraţi, nu prea înţelegeam ce se petrece

şi ce se voia de la noi, chiar dacă profesorii făceau toate scamatoriile să ne stârnească entuziasmul. S-a auzit clopoţelul, recreaţia mare a încetat brusc şi ne-am întors în clase. Erau separate de hol prin uşile gri-albastre - pe acel etaj unde era încazarmat tot efectivul clasei întâi, grupat în vreo şapte clase cred. Eu eram în a-ntâia B şi stăteam într-o bancă pe penultimul rând, lângă sobă. Cam asta a fost cu Hora Unirii atunci. în anii următori, obiceiul a fost uitat. A fost reluat abia după „Tezele din iulie" 1971, când Ceauşescu a introdus „revoluţia culturală", importată din China şi Coreea de Nord.

3

Un eveniment care a făcut senzaţie în Bucureşti în 1960 a fost doborârea supersonicului de spionaj american U2, pilotat de Gary Powers, deasupra oraşului Sverdlovsk, în Urali. într-un film regizat de Steven Spielberg, dat pe HBO recent - *Podul spionilor -, se* povesteşte o istorie reală din anii Războiului Rece. Este vorba despre schimbul efectuat la Berlin între spionul sovietic Rudolf Abel şi pilotul SUA Gary Powers (10 februarie 1962). Mi-am recapitulat, văzând filmul (cu Tom Hanks în rolul avocatului care mijloceşte schimbul), diverse lecturi, documente şi mi-am amintit din copilărie câte ceva. La începutul anilor '60, povestea asta ajungea la Bucureşti foarte-foarte filtrată, mai mult ca zvon, după posturile de radio străine. Ce circula oficial provenea din *Scînteia,* care prelua din *Pravda.* Despre Abel nu auzisem pentru că presa română nu publicase nimic despre el. Dar despre Powers ştiam câte ceva, chiar copil fiind. Procesul lui de la Moscova a fost redat în *Scînteia* pe pagini întregi, ca o probă a superiorităţii sistemului sovietic, a vigilenţei şi a echipamentelor Armatei Roşii, a capacităţii liderilor URSS, Hruşciov & Co, de a conduce lagărul socialist spre victorie împotriva imperialismului american.

Cine era Rudolf Abel - marfa de schimb despre care nu ştiam

nimic!? Orice informaţie despre el la Est de Cortina de Fier dezvăluia faptul că URSS spiona SUA, ceea ce, deşi toată lumea ştia, era dezminţit de TASS. Propaganda de la Kremlin spunea că URSS nu se preta la acţiuni de război murdar - era ţara păcii. Rudolf Abel nu era primul spion descoperit de FBI. în anii ’50 au căzut mai multe reţele sovietice de spionaj. Abel făcea parte dintr-o serie mai lungă de eşecuri ale KGB. S-a născut în 1903, în Marea Britanie - nume real William Fischer -, din emigranţi ruşi. în anii ’20 a revenit în Rusia, a lucrat pentru Comintern şi GPU, apoi pentru KGB. în anii ’40 a condus operaţiuni radio pentru teritoriul inamic. După război a fost trimis în SUA. A fost ceea ce se numeşte o „fantomă adânc conspirată”. A operat sub mai multe identităţi. A avut mai multe adrese în NY, unde făcea figură de fotograf şi pictor. A fost arestat în 1957, după ce propriul asistent, tot spion, a defectat şi a turnat tot la CLA. O percheziţie la una dintre adresele lui Abel a dezvăluit un material documentar bogat, care nu a lăsat nicio îndoială asupra adevăratei ocupaţii. A fost condamnat la 30 de ani de închisoare pentru activităţi de spionaj. Nici la anchetă, nici la proces nu a făcut mărturisiri. Se cunosc puţine lucruri concrete despre performanţele lui de spion. în 1962 a fost schimbat cu pilotul Gary Powers. Ajuns în URSS, a ţinut conferinţe pentru KGB, a fost expert pentru dosare de spionaj. A murit de cancer la plămâni în 1971.

Gary Powers (n. 1928), pilot militar, în 1956 se angajează în CIA. în 1960, pe 1 mai, este doborât de o rachetă sol-aer deasupra oraşului Sverdlovsk. A fost anchetat dur câteva luni la Lubianka. Procesul său, public - popularizat la Bucureşti de *Scînteia* a fost un prilej de propagandă antiamericană. Au asistat soţia, părinţii, avocaţi aduşi din SUA, jurnalişti sovietici şi străini. Gary Powers a fost condamnat la zece ani - trei de închisoare, şapte de lagăr în Siberia. Episodul a dus la contramandarea unei întâlniri la vârf între liderii marilor puteri, care trebuiau să negociezeze la Paris limitarea armamentelor

nucleare. Dar Hruşciov nu voia, îi trebuia un pretext să contramandeze. Doborârea supersonicului U2/CIA la 1 mai 1960 venea la ţanc pentru el. D-asta jubila Hruşciov... După câteva zile de tăcere a lansat un atac furibund împotriva imperialismului american, a lui Eisenhower. Nu se va întâlni nimeni cu nimeni la Paris. Povestea a căzut. Belicoşii mareşali ai lui Hruşciov puteau dormi liniştiţi, bugetele militare nu se vor tăia.

în 1962, Gary Powers este schimbat la Berlin cu Rudolf Abel. întors în SUA, a fost primit rece, calomniat în presă şi de oficialităţi. I s-a reproşat că nu s-a aruncat în aer cu avionul, ceea ce a permis URSS-ului să afle secrete tehnologice americane. I s-a mai reproşat că a vorbit cam mult la interogatorii şi, mai ales, că nu s-a sinucis, deşi avea mijloacele. După un timp, atitudinea oficialilor şi a presei s-a schimbat, mai ales când a fost clar, în urma mai multor anchete şi audieri, că nu a trădat. A primit mai multe decoraţii, i s-a recunoscut public eroismul. A părăsit CIA, s-a angajat civil la Lockheed, ca pilot de încercare. Apoi a lucrat pentru o altă companie, ca pilot de elicoptere, unde verifica traficul. A scris o carte despre experienţa din anii 1960-1962. A murit în 1977, într-un accident de elicopter la Los Angeles.

Un episod uitat al Războiului Rece, dar nu numai atât. Am ignorat dedesubturile acestei istorii cam rocamboleşti, demnă de John Le Carre, până după 1989, când am călătorit în SUA şi am cumpărat, şi citit cărţi despre povestea asta. Undeva, în spatele acestui ecran uriaş, se găsea neidentificat de radare şi copilul care eram atunci, din Bariera Vergului. în 1960 terminam clasa întâi.

4

Locuiam cu ai mei într-un pâlc de blocuri de două şi trei etaje, în mijlocul unui uriaş maidan care se întindea între Bariera Vergului şi gârla Flax. Ca să le facă loc, se demolase o parte din

întinderea de case ţinute de lucrători de la Uzinele Malaxa. Mai la sud, în Dudeşti, trăiau grădinarii bulgari. îi auzeam dis-de-dimineaţă strigându-şi marfa. Unii vindeau zarzavaturi, alţii lactate, dintr-o şaretă trasă de un cal cuminte, care mergea la pas fără grabă, ştia drumul, nu trebuia să-l şfichiuiască negustorul cu biciuşca. Periferia Bucureştilor se retrăgea, traiul patriarhal devenea o amintire. Zona era un amestec de rural şi urban, populată de meseriaşi, lucrători în salopete cu şapca dată pe ceafă, grădinari cu cobiliţe. Dar şi de inşi cu ocupaţii orăşeneşti - nenea cu televizorul, poştaşul, reparatori de tot felul, sifonarul, frizerul, tejghetarul care ne vindea rahat turcesc cu nucă şi stafide. Erau şi ţăranii abia coborâţi în gara Titan, postaţi cu braţele încrucişate la limita şantierelor, urmărind forfota oraşului, care aşteptau să apară un şef să le dea de lucru - ei erau zi- lierii, munceau cu ziua pe mai nimic. Ofensiva industriilor se facea sub ochii mei, un copil. Ce dacă nu pricepeam nimic din marea mişcare care se producea. Cartierul lua locul mahalalei.

Oraşul era oarecum departe, se ajungea cu troleibuzul. Linia oprea la Dristor, unde era terenul PTT. Nu exista o legătură directă şi era o aventură să treci dincolo de Bariera Vergului spre Obor, pe linia tramvaiului 26, sau pe Calea Călăraşi (fosta Calea Vergului) spre Hala Traian şi mai departe, spre Hala Unirii. Bărăganul începea la capătul străzii, la gârla Flax. Blocurile erau invadate de o lume rurală. Ţăranii erau aduşi de prin satele din jurul Bucureştiului să lucreze pe şantiere. Pretutindeni în jur schele şi blocuri se ridicau în mare grabă. Aceşti lucrători improvizaţi - ţărani, nu orăşeni - locuiau la celălalt capăt al străzii, pe Caporal Ruică, în nişte improvizaţii din lemn, insalubre, loc împrejmuit, denumit de noi „La Barăci”. Era un loc pe care îl priveam cam îngâmfaţi şi cu teamă. Nu aveam voie să ne apropiem - interdicţie de la părinţi. Acei venetici se spălau dimineaţa şi seara la o cişmea, şi erau câteva

sute. Duminica încingeau partide de fotbal pe un maidan alăturat. Terminau ziua la bere, în parcul „23 August”, la Debarcader, unde pe seară - beţi - se luau uneori la bătaie. A doua zi dimineaţa, ferchezu- iţi, curaţi, aliniaţi, porneau spre schelele care înveleau nişte zidării care vor ajunge blocuri de locuit. Nu coborau de acolo toată ziua. Plăcerea copiilor era să ne facem prieteni printre ei, ca să ne lase să ne căţărăm sus - o distracţie periculoasă. Odată, un copil a căzut de la etaj şi numai bine nu i-a fost...

într-o zi s-a inaugurat clădirea Şcolii nr. 39, la intersecţia străzilor Caporal Ruică cu Stejarului. Mi-am petrecut o mare parte din copilărie în curtea acestei şcoli, în sălile ei de clasă. Până când liceul s-a mutat (treceam în clasa a Xl-a) pe Bulevardul Ion Şulea. Trebuia să iau autobuzul 107, să ajung acolo în fiecare dimineaţă devreme. N-a mai fost o plăcere să merg la şcoală. Dar să mă întorc în 1959, când s-a inaugurat localul Şcolii nr. 39, şcoală generală şi liceu, când s-a dat în folosinţă şi sala de festivităţi. Aici se făceau şi orele de sport de la care chiuleam cât puteam. Aveam oroare să apar în faţa celorlalţi în şort şi maiou, nu-mi plăcea să fac exerciţii la spaliere, nici să joc bâza sau să mă iau la trântă pe saltea.

Ei bine, un aşa-zis comitet de stradă animat de pensionari organiza aici diverse evenimente. Tombole, serbări, adunări. Peste tot existau comitete de stradă după model sovietic. Lumea era încadrată şi supravegheată la birou, în fabrică, acasă. Nu trebuia să rămână de capul ei niciun minut. Comitetul te poftea la muncă voluntară. Trebuia să ieşi când apărea anunţul pe avizier. Primăvara mai ales, când se plantau pomi şi se curăţau zonele verzi de gunoaiele iernii. Erau şi şedinţele de bloc unde se dezbăteau diverse subiecte la ordinea zilei. La aceste adunări era obligatoriu să participe măcar un locatar din apartament. Absenţele nu erau bine văzute. Se discuta despre restanţierii la

plata întreţinerii, despre agresiunea americană din Cuba, despre zgomotul din apartamente, despre colectarea de fier vechi, plante medicinale şi hârtie. Se citea articolul de fond din *Scînteia.* Bătrânii erau cei mai fericiţi că erau băgaţi în seamă de tovarăşii de la raion. Cei mai tineri, cocoşaţi la muncă, veneau acasă târziu şi evitau să se amestece în asemenea activităţi inutile.

Comitetele astea se ocupau cu spionarea locatarilor - ce fac, când vin/ pleacă de acasă, cu cine stau la taifas, ce obiceiuri au, dacă merg la biserică. Aveau o gazetă de perete în părculeţ, unde ar fi trebuit să fie lipite articole (ca în China), dar se întâmpla numai de 1 Mai, 23 August şi 7 Noiembrie. Organizau câte o excursie la Pustnicu sau la Doftana pentru cei silitori. Făceau şi altele - se scoteau scaunele aflate într-o magazie şi vinerea (sau sâmbăta?) în sala de sport se proiectau filme. Un singur spectacol săptămânal la ora 18.00. Venea multă lume, pentru că sălile de cinema (Munca, Arta, Aurora) erau cam departe. Era preferabil să vii aici, aproape de casă, să vezi un film dat cu aparate noi (donate de RDG, ţară frăţească), decât să te duci la mama dracu' să dai de bişniţarii de bilete şi de golanii de Bariera Vergului. Se venea cu întreg familionul - bunici, părinţi, copii. Era o experienţă interesantă. Sala avea cam patru-cinci sute de locuri. Se trăgea cortina roşie, grea, şi se cobora un ecran alb. Lumea se aşeza, se striga linişte din diferite puncte ale sălii. Larma înceta brusc. Aici am văzut *Moara cu noroc,* cu Ioana Bulcă şi Constantin Codrescu, *Zboară cocorii,* cu Tatiana Samoilova şi Alexei Batalov. *Valurile Dunării,* cu Liviu Ciulei, Lazăr Vrabie şi Irina Petrescu, de care m-am amorezat instant. Au mai fost *Raidul vărgat,* comedie sovietică, *Celebrul 702,* cu Beligan, o satiră a lumii americane. Şi câte altele. Aici a fost prima mea cinematecă. Mai aveam de absolvit câteva: Cinema Aurora, dus cu şcoala Internat în fiecare miercuri la matineu, doi ani, clasa a V-a şi a Vl-a; ca student, la Cinematecă la Union şi

Eforie. Apoi în anii ’80 pe video, când am văzut măcar câteva sute de filme. Am luat-o cu filmele devreme.

Prin 1965, comitetele astea au dispărut ca prin farmec. La ordin, cred. Se schimba misterioasa „linie a partidului” şi comitetele de stradă nu au mai fost agreate. Cu ce greşiseră? Cât despre misterioasa „linie a partidului”, nimeni nu ştia s-o definească, nici măcar Gheorghiu-Dej, despre care se zvonea că e bolnav de cancer. Odată cu dizolvarea comitetelor de stradă şi de cartier, au dispărut şi filmele din sala de festivităţi a Şcolii nr. 39. Şi în viaţa mea a intervenit o schimbare, nu doar a PMR - părinţii mei au divorţat. Eu şi Iţă am fost înscrişi la Şcoala nr. 64 cu regim de internat săptămânal, vizavi de Gara de Est.

5

Am văzut *Piciul* la Cinema Munca. A devenit îndată filmul meu favorit. Ai mei divorţau şi mă simţeam părăsit, singur. Mă regăseam în personajul lui Jackie Coogan. Am trecut recent pe la Bariera Vergului, nu am mai recunoscut nimic. Locul e străin şi pentru mine, care am copilărit aici. A ajuns un fel de Chicago sau NY de lumea a treia. Sticlă, betoane înghesuite alandala, aluminiu - clădiri hâde ieşite din scară. Poţi citi de departe pe un zid din intersecţie că acolo a fost cândva Ateneul Vergu. Ateneele erau case de cultură ridicate în anii ’20 prin mai toate cartierele. Erau gândite să ridice nivelul cultural al mahalagiilor. Veneau aici conferenţiari, se proiectau filme, jucau trupe de teatru. După război a fost dedicat exclusiv proiecţiilor de film şi botezat Cinema Munca. Azi au rămas o sală de bingo şi un restaurant la parter, cu mese pe trotuar vara, unde însetaţii beau bere şi înfulecă mici. Poate cineva ar trebui să scrie îndurerat cum au dispărut sălile de cinema din Bucureşti, mai ales cinematografele de cartier. Mă cuprinde melancolia cea mai grea când mă gândesc.

Copil fiind, visam să mă fac - când voi fi mare - casier sau plasator la Cinema Munca, pentru a putea vedea filmele gratis. Erau meseriile cele mai de invidiat. Aveam un gând secret, pe care îl ascundeam de părinţi, care mă vedeau un geniu al pianului. Biletele costau în aceea vreme 1,75, apoi s-au scumpit la 2,50. Cred că o vreme preţurile au coexistat. Biletele mai scumpe erau mai bune, adică îţi dădeau dreptul să vezi filmul din rândurile din faţă. Mai târziu s-au făcut 3 şi 4 lei, preţul unei pâini. Filmele se schimbau lunea, nu ca azi, vinerea. Era mai sigur să mergi la film în prima parte a săptămânii pentru că de joi încolo era lume multă şi riscai să nu prinzi bilet. Dacă aveai bani, cumpărai bilete la suprapreţ de la bişniţarii postaţi în faţa cinematografului. Dădeai şi 10 lei să vezi *Angelica, marchiza îngerilor* sau *Spartacus.* Dar eu nu aveam aceşti bani, aşa că eram constrâns să merg la film luni sau marţi, când sala era goală. Obsesia noastră, a copiilor din cartier, era cum să intrăm fără să plătim. Folclorul era bogat cu isprăvi de acest tip. Nu cred să fi reuşit cineva să se strecoare în sală fără să arate biletul.

La începutul anilor ’60, când Gheorghiu-Dej lua distanţă faţă de Moscova, au început să apară filmele din Occident şi, concomitent, să dispară cele sovietice. Cred că primele au fost nişte filme de montaj, *Zile de fior şi râs* şi *Când comedia era rege.* Ele puneau cap la cap secvenţe din comedii burleşti. Aşa i-am văzut prima dată pe Buster Keaton, Stan şi Bran, Harold Lloyd. Apoi au venit filmele lui Charlie Chaplin, tot aşa - întâi, filme de montaj, apoi filme întregi, *Piciul, Goana după aur, Luminile oraşului.* Ecoul cel mai mare (şi datorită vârstei) l-a avut asupra mea *Piciul* cu Jackie Coogan. Fireşte, mă vedeam un fel de Pici plecat în aventura vieţii cu Chariot. Eram un copil singuratic şi îmi căutam un reazem, ceva care să mă ajute să merg mai departe. Personajele lui Chaplin (le ţin bine minte până azi, la distanţă de o epocă), în universalismul lor, povesteau

inclusiv despre mine diverse lucruri pe care nu le ştiam încă, dar pe care între timp le-am aflat.

între aceste două momente s-a aşternut urâţenia lumii. Mi-am pierdut candoarea, am devenit sceptic şi m-am resemnat. E clar de ce Chariot are un loc aparte - şi va avea întotdeauna - în inima mea.

6

Am fost făcut pionier într-o primăvară, împreună cu alţi cinci copii din clasa a treia - în cimitirul Izvorul Nou, la mormântul unei uteciste, Donca Simo, moartă de TBC în puşcărie. Ni se vorbise în clasă despre eroismul cu care înfruntase zbirii bughezo-moşierimii. Profesoara aproape că era în lacrimi când a povestit despre moartea ei în beciurile Siguranţei. Eram impresionat. Pe peretele cu catedra se găseau atârnate deasupra tablei portretele „eroilor clasei muncitoare", întâmplător şi şefii partidului. Gheor- ghiu-Dej (soarele de pe cer), Chivu Stoica, Ion Gheorghe Maurer, Emil Bodnăraş, Leontin Sălăjean, Alexandru Drăghici, Alexandru Moghioroş, Dumitru Coliu. îi învăţasem pe dinafară la îndemnul dirigintei care arăta un portret şi noi, copiii, trebuia să recităm pe silabe cine era tovarăşul. Aşa ni se întipărise în minte. Era primul lucru pe care-1 învăţasem în clasa a treia. Toţi petrecuseră la Doftana ani lungi şi grei. Din închisoare înfruntaseră odiosul regim burghezo-moşieresc, gardienii şi agenţii Siguranţei. Erau cei mai buni fii ai poporului. Slavă lor!

Pe scurt, urma să mergem la Doftana, lângă Câmpina, cu un autobuz, însoţiţi de părinţi, instructori UTM, profesori. Dar nu s-a mai făcut şi s-a ales în ultima clipă soluţia să fim duşi la Cimitirul Izvorul Nou. Nu era tot atât de spectaculos ca Doftana, dar asta s-a întâmplat. Aş fi vrut să merg acolo, aveam capul împuiat de poveştile cu comunişti ilegalişti care se sacrificaseră pentru ca noi, copiii, să fim fericiţi. Tuturor ni se părea că mai de

soi ar fi fost să fim consacraţi ca pionieri - curaţi ca zorile - la Doftana, nu într-un cimitir - simbolul obscurantismului. Prea multe cavouri, cruci şi detestaţii popi. Şcoala era ruptă de biserică şi nu prea înţelegeam povestea cu primirea cravatei roşii printre morţi. Oricât eram de entuziast să devin pionier, îmi cam pierdusem elanul. Şi eram contrariat. Ne lăsam pe mâna forţelor întunericului?! în casă la noi nu existau icoane, nu mergeam la slujbe. Tovarăşa ne-a explicat că dădeam un pumn în nas trecutului obscurantist. Nici moartea nu mai era ce a fost şi nu va mai fi vreodată. în viitor, când vom ajunge în comunism, când vom scăpa de duşmanii de clasă, moartea avea să fie eradicată de pe pământ. Viitorul pe care îl reprezentau pionierii va fi golit de credinţe religioase şi de misticism. Eram aleşii, primii din promoţia noastră care eram facuţi pionieri. Aveam totuşi 10 pe linie în catalog. Premianţii aveau onoarea să capete cravata roşie şi s-o înnoade la gât. Mă vedeam ca *Timur şi băieţii lui,* cu alţi copii eroi sovietici imortalizaţi în cântece, în literatură, în filme. Văzusem câteva, citisem destule. Eram îndoctrinat, visam la o viaţă eroică, dedicată revoluţiei proletare.

Era o zi de duminică. Lume cernită printre cruci, pe alei lume cu hâr- leţe scormonind. Mormântul Doncăi Simo se găsea destul de aproape de intrare. Am ajuns la Izvorul Nou înainte de prânz, pe nişte drumuri prăfuite, însoţiţi de părinţi grijulii, mai emoţionaţi decât noi, copiii. Afişau marele pavoaz, taioare, coafuri proaspete, costume de haine bine călcate şi curăţate cu peria, pălării. Erau toţi scoşi din cutie, parcă mergeau la nuntă. O mulţime de buchete de flori. Plus ceata profesorilor şi tovarăşii de la raion. Ne-am strâns la parcela X. Câteva goarne au sunat, câteva tobe au răpăit. Am îngheţat de emoţie. Apoi ni s-a citit textul unui jurământ. Juram solemn credinţă partidului, poporului, URSS-ului. Am repetat cuvintele în cor toţi copiii prezenţi. Apoi cineva a trecut printre noi şi ne-a legat cravatele roşii la gât. Clipe când mi s-a tăiat respiraţia. Ba unora le-au dat lacrimile, de ce nu!? Eu, recunosc, m-am ţinut băţos, cum îmi

spusese tata: „Fii bărbat! Să nu te smiorcăi!” După ce am avut cravata înnodată la gât, am salutat cu degetele la tâmplă. Era cam milităros, mă rog. Trecusem de la om la semizeu şi de la copil la un om matur. Toţi cei şase elevi fruntaşi deveniserăm brusc altceva. Câţiva adulţi au ţinut cuvântări înflăcărate din partea organizaţiei UTM, a şcolii, a părinţilor prezenţi. Toţi au spus că trăim un mare moment care ne consacră pentru viaţă. Eram cam abulic, nu înţelegeam nimic din tot ce se întâmpla. De ce-şi dădeau tipii atâta importanţă? Mai ales unul, care-şi citise cuvântarea dintr-o foaie, prin nişte ochelari de sârmă atârnaţi pe vârful nasului, care îi veneau peste mustaţă. Nu mă puteam concentra chiar dacă trăiam o zi mare. Priveliştea cimitirului mă apăsa. Singur nu aş fi avut curaj să fiu acolo. Nu avusesem încă morţi în familie, seria lungă a celor dragi dispăruţi avea să fie deschisă de bunicul Filip în 1971, vara. Până atunci voi rămâne neştiutor în tainele morţii. îmi părea o abstracţie îndepărtată care nu mă privea. Eram convins că părinţii şi bunicii, unchii şi mătuşile mele nu vor muri niciodată. Mai eram convins că ştiinţa sovietică poate totul, că omul va învinge natura, şi în timpul vieţii mele se va descoperi un leac contra morţii. Şi vom fi cu toţii nemuritori. Surprinsesem o discuţie pe tema asta, purtată în bucătărie, la cafea, între mama şi vecină, doamna Panait, şi eram încrezător. Omul putea orice. Aşadar, m-am crezut nemuritor din ziua când am fost făcut pionier într-un cimitir de la marginea Bucureştiului. în drum spre casă, aveam impresia că mă înăl- ţasem cu 25 de centimetri.

7

Era un cântec în copilăria mea din care mai ştiu şi azi refrenul: „La revedere, tabără dragă,/ La revedere, noi plecăm./ De-ai şti tu, dragă, ce rău ne pare/ Şi cât de mult noi regretăm!” îl cântam când tabăra se încheia, pe drum, în gară, în trenul de întoarcere acasă. Aveam ochii în lacrimi toţi, uneori şi profesorii

care ne însoţeau. într-o vreme, vara, copiii erau masaţi în trenuri. Toţi într-un vagon, în ţinută protocolară, cu cravată roşie la gât, cămaşă albă, însoţiţi de părinţi. Lume, ca sardelele, pe peron. Se vărsau lacrimi, se dădeau ultimele sfaturi, se verifica dacă nu lipsea ceva din bagaj - o valijoară cumpărată anume. Explicaţia acestui peisaj neobişnuit era că aveam să lipsim două-trei săptămâni de acasă. Mergeam în tabără. Părinţii îşi încredinţau solemn copiii unor profesori.

Aveam sentimente amestecate: 1) eram nemulţumit că nu mă prăjeam la soare pe gârla Flax, să fiu de capul meu din zori până apune soarele, nesupravegheat; 2) mă întrebam: încotro? Spiritul de aventură era intens exploatat. Necunoscutul căsca o gură de balaur şi ne înghiţea ca într-un basm. Fremătam, eram *Timur şi băieţii lui* (Arkadi Gaidar), de care creie- rele noastre erau îmbâcsite. Sufeream mai ales pentru că eram separat de părinţi. O experienţă dură pentru acea vârstă. Nu mai plângeam în prezenţa lor, mă făcusem mare, aveam cravată roşie la gât - nu aveam voie să mă smiorcăi, vorba lu' tata! Dar ce era în sufletul meu?! în fine, ieşeam la fereastra vagonului şi le făceam cu mâna. Trenul se punea în mişcare.

După un număr de ore ajungeam la destinaţie. Ce emoţii ne încercau când treceam peste podul de la Cernavodă! Ne grăbeam să aruncăm sticle cu mesaje menite să ajungă în Dunăre şi, de acolo, în oceanele lumii. Urma peisajul arid al Dobrogei, apoi venea la rând Constanţa, gară mare, unde trenul zăbovea mult. Staţia terminus era Eforie - zisă şi Vasile Roa- ită, după numele unui erou utecist. Se zicea că la greva ceferiştilor din februarie 1933 trăsese sirena să-i anunţe pe muncitori că vine armata. Am auzit de nenumărate ori că fusese împuşcat de zbirii odiosului regim bur- ghezo-moşieresc, murise eroic cu mâna pe sirena aceea. Propaganda se bazează esenţial pe repetiţie, să spui un lucru o dată nu este de ajuns. Aşa că

auzisem de nenumărate ori episodul, reluat iar, şi iar. Era şi un cântec - „Sirena lui Roaită”. Se difuza mereu la radio. La serbările şcolare era obligatoriu în repertoriul corului şcolii, cum era şi „Privesc din Doftana prin gratii de fier”. Din păcate pentru el, Vasile Roaită a fost descoperit în arhive - era informator al Siguranţei. în perspectiva luptei de clasă era trădătorul clasei muncitoare, nu eroul ei! Portretele lui (mii) au dispărut într-o noapte din sediile de partid, şcoli, fabrici, din ziare, din cărţi, din emisiunile radio. Era ca şi cum nu ar fi existat. Nimeni nu i-a mai pronunţat numele. A dispărut pur şi simplu în neant, ca toate lucrurile în istorie. Aşa a apărut staţiunea Eforie - asta ca să nu se revină la numele vechi, „Carmen Sylva”, pseudonimul reginei Elisabeta. Partidul era antimonarhic, se înţelege. Dar în 1959-1962 habar nu aveam de toate aceste încurcături.

De ce eram acolo? Am aflat mai târziu. Eram luaţi de acasă pentru a fi separaţi de părinţi şi ţinuţi împreună într-o atmosferă intens ideologică - pionierească, utecistă. Undeva, în spate, se zărea umbra partidului care păpuşărea totul. Trebuia să fim îndoctrinaţi de mici. Cu cât mai devreme, cu atât mai bine pentru Regim. Eram obişnuiţi să trăim în colectiv, ca parte a „maselor populare”, în care urma să ne trăim vieţile. Ni se ştergea individualitatea. Niciodată nu ştiai ce-ai fi putut fi, dacă ai fi fost lăsat să creşti liber. Ţi se confecţiona *ad-hoc* o personalitate conform canoanelor lui Makarenko. Era universul lui Orwell. Diavolul încerca să schiţeze societatea de mâine. Până în „1984” mai era ceva timp. Trebuia să stăm ca la cazarmă, să ni se formeze reflexele condiţionate şi să fim supuşi. Trebuia să ajungem să ascultăm ordinele comandanţilor şi să ieşim de sub influenţa părinţilor. Familia era depăşită, trecutul - o vechitură, ceva burghez. Proletariatul va fi groparul burgheziei - se va întâmpla când se va ridica la lupta cea mare. în tabără se începea pregătirea acestui final glorios. Va veni negreşit. Trebuia până atunci să fim îndoctrinaţi. Pentru acest scop am bătut pas de defilare, am mărşăluit în fiecare zi petrecută la

Eforie. Am învăţat cântece care preamăreau URSS, pe partizanii din „marele război pentru apărarea patriei”, pe Lenin şi Gagarin.

Dimineaţa se dădea deşteptarea, ieşeam să facem gimnastică de înviorare, mergeam apoi la spălător. Ne aliniam pentru cantină - ajungeam fix la 7.00. Erau nişte încăperi mari, luminate, cu mese lungi acoperite cu pânză roşie. Pe un perete, portretele lui Marx, Engels, Lenin... Pe altul, Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Emil Bodnăraş, Alexandru Drăghici. în- tr-un colţ, steagul unităţii, roşu, cu stema UTM şi câteva insigne. Eram aşezaţi la mese în ordine alfabetică. Fiecare detaşament avea masa lui. Eram serviţi în ritm susţinut de nişte tanti grase. O bucăţică de margarină, alta de marmeladă sau gem, o cană cu ceai. Eram atenţionaţi să nu vorbim între noi. învăţam disciplina. Eram scoşi apoi afară, tot aliniaţi. Mergeam la careu. Se intona imnul. Suna cam aşa: „Te slăvim, Românie, pământ părintesc/ Mândre plaiuri sub cerul tău paşnic rodesc/ E zdrobit al trecutului jug blestemat/ Nu zadarnic, străbunii eroi au luptat/ Astăzi, noi împlinim visul lor minunat.// Puternică, liberă,/ Pe soartă stăpână/ Trăiască Republica/ Populară Română// înfrăţit fi-va veşnic al nostru popor/ Cu poporul sovietic eliberator./ Leninismul ni-e far şi tărie şi avânt/ Noi urmăm cu credinţă Partidul ne-nfrânt,/ Făurim socialismul pe-al ţării pământ”. .. etc. Se ridica steagul pe catarg, se prezenta raportul de către comandantul de unitate - un copil dintr-o clasă mai mare. Sunau tobele şi trompetele - ele anunţau fericirea asigurată de Regim. Intram în program.

Urma partea cea mai distractivă a zilei. Mergeam în ordine la malul mării, cu „cântec voios de pionier”. Nu se mergea decât „în formaţie” (cum se spunea). Nu aveai voie „să te deplasezi” singur prin curtea aceea cât un teren de fotbal. Detaşamentul avea locul lui rezervat, acelaşi în fiecare zi. Aici făceam plajă între 8.00 şi 12.00, în reprize întrerupte de băi în mare. Eram tot timpul păziţi de profesori. Ne supravegheau toate mişcările.

Teama era să nu ne pierdem în larg şi să se înece vreunul dintre noi! în rest, numai reguli şi interdicţii. Nu intram singuri în apă, numai în grup şi cu pedagogul alocat. Nu aveam voie se trecem dincolo de geamandură.

Aşa am văzut prima dată marea. Din cauza împrejurărilor nu am reuşit niciodată să mă îndrăgostesc de ea. Am preferat mereu gârla, pe care o asociam cu libertatea şi unde nu găseai geamanduri şi salvamari. La Flax înotam cât voiam, unde aveam chef, săream de pe pod în apă, spre groaza trecătorilor care ne priveau - eram totuşi nişte puşti. La Eforie în tabără erau de neimaginat asemenea isprăvi. Aproape la fiecare copil din tabără exista un adult care-1 păzea de rele. La Flax nu erau educatori cu fluierul de miliţian să ne ordone la plajă când trebuie să ne întoarcem pe spate sau pe burtă şi câte minute să rămânem aşa. Când să ieşim din apă şi să mergem la duş, când să ne strângem cearşafurile şi să părăsim plaja. Totul - neapărat - după metode ştiinţifice practicate în URSS.

Aşa decurgea tot restul zilei. Urma masa de prânz. Nimic deosebit faţă de ritualul micului dejun. După desert ni se ordona să ne ridicăm şi ne întorceam în dormitoare. încăpeam cam 50 în nişte paturi aliniate ca la cazarmă. Aveam să descopăr modelul când am făcut armata, la altă vârstă. Să fac patul dimineaţa era un chin, nu reuşeam niciodată să mă încadrez în timp şi nici nu îl făceam bine. Adică să sară moneda când o aruncai pe cearşaful întins. Urma program de somn obligatoriu - coşmarul meu. Pe la 16.00 eram treziţi de un fluier strident, se comanda deşteptarea! Eram goniţi din dormitoare. Ajunşi în curtea uriaşă, se imaginau tot felul de jocuri.

Vezi, Doamne, „socializam”, am zice azi. Exclusiv în grupuri şi sub supraveghere. Se ajungea la ora cinei cu exact acelaşi ritual. Ziua se închidea, se dădea stingerea, se făcea întuneric. Sub pătură, mă gândeam acasă...

8

împlinisem 10 ani în 1962, mergeam pe 11. Toamna curgea liniştită. Făceam zilnic drum la şcoala din colţul străzii. Arăta ca o imagine de propagandă a regimului, fusese inaugurată în 1959, era nouă-nouţă, deschisă în noul cartier Balta Albă, care începea la Bariera Vergului, limita oraşului. Asta în 1959, când intram în clasa întâi. în 1962 mă „învechisem" ca elev. Cravată roşie de pionier la gât, căpătată de curând. Ghiozdanul în spate, caiete, manuale, călimară, toc, penar, sendviş, măr. Pe hol, la parter, era un cabinet medical. Mă temeam de uşa aceea, acolo ne aliniau măcar o dată pe trimestru şi ne injectau vaccinuri. Nu le iubeam deloc. Sala de clasă era prima pe dreapta, după soba de teracotă. Era luminoasă graţie ferestrelor mari. Pereţii erau acoperiţi de hărţi şi planşe, în faţă, sub portretele a doisprezece tovarăşi mult-iubiţi care conduceau partidul, atârna o tablă neagră. Exista un podium şi, deasupra, catedra pe care îşi depuneau profesorii catalogul - spaima noastră. Elevii erau aşezaţi pe trei rânduri de pupitre, doi câte doi, cu mâinile la spate. în rest, scriam după dictare în caiete sau citeam cu glas tare din manual. Cel mai mult îmi plăcea în recreaţii, din păcate prea scurte. După patru-cinci ore, la prânz, mă întorceam acasă. Drumul dura câteva minute. Urma masa de prânz. Mama ne îndopa, pe mine şi pe Iţă. Apoi scriam teme, după ce terminam ne jucam cu toată banda în faţa blocului până se întuneca şi mama apărea la fereastră şi ne chema în casă. Spălat, cină, culcare. Mă uitam şi la televizor, dar puţin, nu mă pasiona. Lumina aceea difuză din ecran avea darul să mă adoarmă.

Viaţa curgea liniştită între extemporale, lecţii de pian, jocurile copilăriei - fotbal, şotron, de-a v-aţi ascunselea, hoţii şi vardiştii (preferatul meu), la perete (cu capace de bere strivite pe şina tramvaiului). Credeam că Bucureştiul este singurul loc care există pe pământ. Aveam să aflu în acea toamnă - datorită unor

evenimente excepţionale - că mai existau Oceanul Atlantic, Marea Caraibilor, Florida, Cuba. Am început să înţeleg că se întâmpla ceva neobişnuit prin observaţia simplă că tata era îngrijorat şi, după el, mama. în acele zile de sfârşit de octombrie i-am auzit făcând planuri să ne ducă pe mine şi pe Iţă Ia ţară, unde am fi feriţi de pericole. Ce pericole? Ignoram. Vecinii noştri - şi ei nervoşi - vorbeau prea mult, schimbau priviri, se opreau pe trotuarul din faţa blocului (P3, strada Stejarului 42), să schimbe ultimele impresii. Toate discuţiile le observam stând cu fundul pe bordură, de unde trăgeam ruşinos cu urechea. Ce dacă nu înţelegeam mare lucru!!! Ce conta!? Mă aflam în treabă printre cei mari. Vorbeau repede, nu se ascultau unii pe alţii. Dura până când, brusc, unul îşi amintea că trebuie să plece. Erau grăbiţi să ajungă undeva. Discuţia se termina nelămurit şi toţi dădeau din cap nervoşi.

Seara, tata se lipea cu urechea de radio şi asculta (azi ştiu că era pe Europa Liberă) să culeagă informaţii despre cât de gravă e situaţia, cum escalada conflictul. Sărim sau nu sărim în aer! Cât mai avem de trăit!? Radio Bucureşti nu spunea nimic din ce voia el să afle. Apoi se ascundea în bucătărie cu mama - era o încăpere unde puteau vorbi fără să fie auziţi. Realizam că trebuie să fie important, de vreme ce nouă, mie şi lui Iţă, nu ne spuneau nimic. Ce-o fi? mă întrebam şi nu eram deloc perspicace.

La şcoală, atmosfera era identică. Profesorii erau îngânduraţi, preocupaţi de ceva şi foarte prevenitori cu noi, copiii. Aveam impresia că ne priveau cu alţi ochi, chiar cu milă. Parcă ne vedeau ultima dată.

După mai multe zile sub tensiune maximă, tata, care rămăsese în dormitor să asculte la radio, dă uşa bucătăriei în lături. Jubila, era îmbujorat, a luat-o pe mama în braţe şi a spus: „S-a terminat! E bine! Suntem salvaţi!!!” Nu pricepeam deloc ce însemna explozia asta de fericire, dar mă bucuram de bucuria

lui, prin contaminare. Am sărit în picioare ca un resort, Iţă la fel, şi i-am luat pe amândoi - mama şi tata - de mână. Câteva minute am jucat tontoroiul în patru, fără să ştiu exact de ce. Tata era morocănos de fel. Rareori se bucura, rareori zâmbea sau ne mângâia. Şi mai rar auzeam o vorbă bună de la el. Ne-am oprit atunci când vecinul de dedesubt a bătut în tavan, să ne oprim că făceam gălăgie. Tata a presupus că nu aflase marea veste. A coborât la etaj în pijama, să-i spună ce s-a întâmplat. Drama din Caraibe avea happy-end.

Târziu, peste ani, am aflat ce se întâmplase. Tata a zis: „Steluş (eu adică), atunci era să murim nevinovaţi (noiembrie 1962)". Hruşciov instala în Cuba lui Fidel Castro rachete cu focoase nucleare cu care putea lovi mai multe oraşe americane. Peninsula Florida era la numai 14 kilometri distanţă de coastele Cubei, spre nord. Auzisem de Florida. Cinematograful din apropiere de strada Popa Lazăr, unde locuisem o vreme, se numise Florida până în 1948. Lumea din cartier îi spunea tot Florida, nu „23 August", cum se numea după abdicarea regelui - un personaj negativ al istoriei, după cum aflasem la şcoală. Nu vedeam legătura, dar Florida îmi suna bine în auz. Era sală de cinema şi un salon de dans, unde mama şi tata, când trăiau idila lor, se întâlneau sâmbăta să danseze după ritmurile orchestrei saxofonistului Florea Mihai. Tata se înnebunea după muzica lui Glenn Miller. Mama mi-a spus odată, când eram măricel şi ei divorţaţi de mult, că tata era un mare dansator. Ei bine, nu mi-1 imaginam pe tata dansând. Era mult prea sobru.

Povestea din 1962, toamna, a continuat astfel: Kennedy a prins de veste ce se întâmpla în Cuba şi i-a cerut lui Hruşciov să-şi retragă jucăriile, l-a ameninţat cu represalii. Asta însemna că Războiul Rece s-a terminat şi începea al treilea război mondial, de data asta cu arme nucleare. Pe scurt, dispariţia planetei, inclusiv a Bucureştiului unde trăiam atât de fericit. Se va

întâmpla în câteva zile sau ceasuri. Oricum, dura un minut să pierim toţi, şi mama, şi tanti Felesica, şi unchii Tudor, Jean şi Mircea, şi fratele meu, Iţă, şi Ani, fata din vecini de care eram îndrăgostit. De unde şi nervozitatea tuturor, mai bine zis, spaima. A fost gata-gata să sărim în aer şi să dispărem din univers, să ne facem pulbere stelară. Ne-am fi prefăcut în particule invizibile rătăcind la infinit printre constelaţii.

9

într-o dimineaţă, ai mei mă scoală din pat mai devreme ca de obicei. Mama mă găteşte ca de un mare eveniment. îmi spune să îmbrac hainele

cele bune, întinse frumos pe pat. Pantalonii lungi (am împlinit 10 ani, nu?!), flanel, cămaşa călcată proaspăt, pantofii cremuiţi, vezi după uşă. îmi aranjează de câteva ori părul, cam rebel, ceva nu se potriveşte. Mă piaptănă iar. Tata e în hol şi mormăie. Deschide uşa şi ne grăbeşte: „Hai, că întârziem!" E nervos. Mama, în genunchi, îmi leagă şireturile la pantofi. Găseşte resurse să zâmbească şi să mă îmbrăţişeze. Simt că plânge în interiorul ei, deşi nu are lacrimi pe obraji. E o tensiune neobişnuită în aer. Mă obişnuisem de ceva timp cu certurile lor, cu scandalurile, cu ţipetele şi uşile trântite. Mama şi tata veneau de la serviciu şi se luau la harţă. Nu mai avusesem o zi liniştită încă din iarnă. Când apăreau seara acasă, îl luam pe Iţă şi ieşeam pe stradă - să nu îi văd şi să nu îi aud. îi lăsam singuri, ştiam că asta şi vor. Reveneam când cădea întunericul şi mama scotea capul pe fereastră şi mă striga: „Hai în casă, s-a făcut târziu!" îşi spuseseră ce aveau de spus.

Am luat-o pe jos spre staţia de tramvai din Bariera Vergului. Tot drumul tata m-a ţinut de mână şi mi-a vorbit. încerca să-mi explice ceva de neexplicat. Mă pregătea pentru ce era mai rău.

Viaţa mea avea să se schimbe, divorţau. în dimineaţa aceea mergeam la tribunal unde voi fi întrebat cu cine vreau să rămân. Cu mama sau cu tata? Am 10 ani, m-am făcut băiat mare! Judecătorul mă va întreba. Iţă nu avea anii, era cu un an mai mic şi fusese lăsat acasă. Simplu. Iţă va sta într-o parte, eu în cealaltă. Copiii trebuiau să fie împărţiţi, ca şi bunurile. Asta nu aveam cum să înţeleg. Judecătorul mă va întreba şi să spun că vreau cu el. Cu tata adică, aşa m-a îndemnat.

Stăteam în faţa bisericii din Bariera Vergului, pe refugiu. Alături era o baracă unde vindeau gaz şi petrosin. în spate, pe trotuar se înşirau du- ghene, într-una din lemn vopsit verde se vindea în nişte boluri mici orez şi griş cu lapte şi scorţişoară. Se mai găsea lapte bătut în pahar şi covrigi calzi tăvăliţi prin sare şi mac. Uneori, mama ne aducea aici pe mine şi pe Iţă. îmi plăcea foarte mult locul. Mirosul de cuptor încins mai ales, în dimineaţa aceea, prăvălia era închisă, mă bucurasem degeaba. Până la ora când doamna grasă - în halat bleu, care mă servea după tejghea - va trage obloanele mai era. Tata nu se oprea din explicaţii, avea să-mi spună lucruri importante, era preocupat.

De mirare, mama şi tata nu vorbeau, stăteau la distanţă unul de celălalt. Mama la câţiva paşi, retrasă, privea de-a lungul pieţei, cerceta de-a lungul şinei dacă vine tramvaiul. Cred că plângea, deşi era mândră şi nu ar fi vrut să o vezi suferind. Ideea era să mă smulg din mâna lui tata şi să fug s-o îmbrăţişez. .. Dar nu a fost chip. Tramvaiul 24 a întârziat şi monologul tatei a fost lung. De obicei, nu vorbea, tăcea - şi mama la fel. în casă era linişte şi când erau amândoi prezenţi, mai ales atunci. Când mama era singură, îşi punea plăci de ebonită să asculte muzică la pick-up. Din copilărie îmi amintesc cel mai bine plăcerea aceea care nu se termina, sunetul. Minus perioada când au început să se certe şi s-au hotărât să divorţeze, deşi aveau doi copii. Uneori, mama cânta singură în bucătărie, gătind sau cosând nasturi la haine. Când nu plângea, fireşte. Era mereu

plânsă.

Limita universului meu era Bariera Vergului. Un drum de mai multe staţii cu tramvaiul pe Calea Călăraşi spre Piaţa Unirii echivala cu o mare expediţie. Am rămas în spatele vagonului să privesc cartierele - Delea, Hala Traian, Sf. Ştefan... La staţia de la biserica „Sfânta Vineri” am coborât.

Tribunalul se afla într-o clădire plasată în intersecţie, în mijlocul unui părculeţ cu vegetaţia prăfuită, între trotuare cu clădiri vechi, căzute într-o rână. Am urcat treptele, pe holurile clădirii - forfotă gălăgioasă. M-am pierdut, dar mama m-a găsit în mulţime exact când începuse să mi se facă teamă că nu mai scap de acolo. I-am cerut să merg la toaletă să fac pipi. Aveam o presimţire că se va întâmpla ceva rău. Am întârziat înăuntru ca să plâng în voie. Tata m-a găsit stând cu capul pe un pervaz, priveam curtea interioară. „Hai!” a zis şi m-a smuls din reverie. Am fost chemaţi în sală, ne venise rândul. „Dosarul cutare”, a strigat cineva chel, negricios, scoţând capul pe uşă. Am intrat într-o sală cu lume aşezată pe scaune. Din prezidiu mă cercetau mutre posace. Erau în negru. Am stat pe bănci în primul rând, cineva s-a ridicat, a citit ceva din nişte foi. A arătat neprietenos spre tata care făcuse, se pare, lucruri rele. Nu ştiam care şi nu l-am crezut. Altcineva s-a ridicat apoi şi a arătat acuzator spre mama, nu am înţeles o iotă din ce zicea. Trebuia doar să am răbdare să se termine povestea, fără să mă smiorcăi sau să fac vreo boroboaţă. Simţeam în umeri privirile celor de pe scaune. Nu ştiu cum s-a terminat. Cineva mi-a zis: „Hai, că te cheamă! Ţi-a venit rândul”. M-am ridicat, am făcut câţiva paşi, ca la serbarea de sfârşit de an. De data asta, nu trebuia să spun o poezie. M-am oprit la cererea judecătorului. Mi-a explicat că părinţii mei - aici de faţă - divorţează şi cam ce însemna. M-a întrebat cu cine vreau să rămân - cu mama sau cu tata? Tăcere... Nu puteam să scot o vorbă. Am început să plâng. Judecătorul i-a dojenit pe ai

mei, aflaţi undeva alături, stânga-dreapta, tot în picioare. După câteva minute care au trecut cât un secol, mi-a cerut să mă retrag fără să îmi mai asculte părerea. .. Nici nu mi-am spus-o. îi era clar.

Am fost scos din sală. Am ajuns flancat de ai mei în staţia de tramvai. Acelaşi tramvai 24. Tata m-a boscorodit - de ce mă luase plânsul, eram băiat mare! Prin sentinţa judecătorească, eu am rămas cu tata, Iţă la mama, în urma unei înţelegeri între cei doi pârâţi care ceruseră divorţul. Tata nu voia să se pronunţe din vina lui. în fapt, eu şi Iţă nu am fost despărţiţi. Amândoi copiii au rămas la mama, strada Stejarului, să batem mingea, să jucăm hoţii şi vardiştii, şi şotron.

10

După divorţul părinţilor mei am trecut elev la Şcoala generală nr. 64, vizavi de Gara de Est, la o staţie de Obor. Locul mi-a răscolit instantaneu amintiri din copilărie, amintiri pe care dintr-un instinct de autoapărare le ţineam ascunse într-un sertar al memoriei. Am ajuns acolo ca intern pentru că părinţii nu aveau timp („oameni ai muncii" amândoi, cum se zicea) să se ocupe de cei doi copii ai lor. Era prima dată când plecam de acasă pentru mai mult timp şi a fost un şoc. îmi aduc aminte prima zi petrecută în internat. Nu mai dormeam alături de părinţi. M-am găsit într-un dormitor cu vreo 30-40 de paturi din fier cu pături jilave, de cazarmă, şi 30-40 de copii, elevi interni, claie peste grămadă. Cred că în acea noapte am devenit adult, chiar dacă aveam doar 11 ani. Tot ce simt, gândesc şi sunt azi, la 60 de ani, este dobândit în acea noapte de nesomn. Uneori, întunericul şi liniştea erau sfâşiate de ţipătul locomotivelor. Calea ferată era peste drum. Auzeam conversaţiile celor care forfoteau pe peronul gării.

Mă găseam într-un internat săptămânal. După ce terminam

programul, sâmbăta la prânz (trebuia să anunţăm ca să fim scoşi din porţie la cantină) mergeam acasă. Adesea, o făceam pe jos, vreo trei staţii până la Cinema „23 August” şi luam tramvaiul din faţa Liceului „Iulia Has- deu”, prima staţie după Obor/Vaselor. Locurile îmi erau cunoscute. O luam spre Bariera Vergului pe jos, pentru că nu aveam niciodată bani de bilet de tramvai. îmi trebuia tramvaiul 26 sau 27. Costa 25 de bani clasa a doua şi 30 de bani clasa întâi. Unii mergeau fără să plătească, reuşind să nu fie observaţi. Exista un taxator la capătul fiecărui vagon, lângă uşă, şi trebuia să treci prin faţa lui, să dai mărunţişul, iar el îţi rupea bilet din- tr-un carneţel. Dacă te vedea că nu făceai operaţia asta, te striga: „Poftiţi la bilet!” sau ţi se adresa într-o formulă mai dură, în funcţie de situaţie. Totul consta în a te sui într-un tramvai aglomerat şi să călătoreşti pe scara vagonului. Spaima tuturor erau controlorii. Erau mulţi, picau peste tine când îţi era lumea mai dragă. Biletele la control! Umblau în haite, câte trei-patru. Se suiau pe ambele uşi, şi gata, te înhăţau. Amendă! Mi-era frică să merg pe scară, împins de adulţi, dar şi să călătoresc în vagon, pe blat, chiar dacă eram un copil şi puteam invoca inocenţa, vârsta fragedă etc. Nu aveam curaj. Veneam dintr-o altă lume. Picasem, după divorţul părinţilor mei, într-o periferie, cu alte moravuri. Eram preocupat să fiu corect, să nu încalc regulile, cum mi se spusese. Cei şapte ani de acasă pe atunci funcţionau. Mi-era teamă de uniforme, de autoritate, de adulţi solemni. Vatmanii, taxatorii în acei ani purtau uniforme.

Mă simţeam extraordinar de singur. Stăteam de luni până vineri fără părinţi. O experienţă dură pentru un copil. Eram printre străini. Nu atunci am devenit melancolic, cu melancolia te naşti, dar am ajuns să fiu eu cu mine, distinct de cei din jur, să fac diferenţe, să trăiesc cu gândurile şi trăirile mele distincte de ce se petrecea în jur. Lunea, după ce petrecusem duminica acasă, trebuia să ajung la poarta internatului fix la ora 8.00,

ceea ce însemna că trebuia să mă scol cu noaptea în cap. Săream micul dejun de la cantină. Se presupunea că mâncasem acasă sau că aveam provizii cu noi. „Intram în porţie”, cum se zicea, după masa de prânz încolo. Cantina era la demisol, placată cu faianţă albă, care îi dădea un aspect de spital. Prin ferestrele plasate la nivelul bordurii ieşeau aburii diverselor sosuri, fierturi, prăjeli. Dădeam târcoale zilnic pe acolo, să aflăm ce se găteşte. Puneam pariu să ghicim după miros dacă e mazăre sau cartofi. S-a spus mai târziu despre scrisul meu că descriu amănunţit mirosuri etc. De la internat vine. Trăiam într-o stare continuă de foame. Atunci am învăţat că suntem dependenţi de stomac. Nu răbdasem niciodată de foame până atunci, era o stare total nouă. La 13.00 ni se servea prânzul, la 19.00 (dacă îmi amintesc bine) cina. Eram încolonaţi în curtea şcolii şi un profesor de serviciu dădea comanda - câte o clasă pe două şiruri păşeam ca la armată din curte spre sala de mese. Era un procedeu cazon menit să ne disciplineze, dar şi practic. Evita îmbulzeala. Pericolul provenea din faptul că scara era foarte îngustă. Se întâmplau accidente - ne grăbeam să ajungem repede la mese, eram lihniţi, atraşi irezistibil de mirosul de mâncare. într-un hol de la demisol, un pedagog ne oprea şi ne băga la Spălător, un şir de chiuvete, să ne spălăm pe mâini. Abia apoi ni se permitea - după ce ne controlau palmele în cadrul uşii - să pătrundem în sala de mese. O făceam în linişte. Ocupam, pe rând, câte patru elevi o masă, fără debandadă. Nu aveam voie să vorbim tare, să facem gălăgie. Dacă făceai, riscul era să fii dat înapoi, trimis în curte. O caznă foarte mare pentru un copil înfometat. Nu aveam voie să vorbim între noi în timpul mesei - obicei care azi mi se pare bizar. Existau doi-trei profesori şi pedagogi care se plimbau printre mese şi păstrau liniştea. Aveau masa lor într-un colţ al cantinei. Până se dădea comanda - poftă bună! - stăteam cuminţi, muţi, cu mâinile la spate şi aşteptam. Se întâmpla numai când pe toate mesele era felul întâi. începea

îndată hărmălaia, răbdasem prea mult. Mâneam repede-repede în primele săptămâni. Când am căpătat experienţă, mâneam foarte încet, fiecare dumicat, ca să apuc să mă satur. Niciodată nu mă săturam, nu pentru că eram nesătul, lacom, ci pentru că porţiile erau mult prea mici. Se serveau două feluri: ciorbă/supă, felul doi - mâncare gătită din mazăre, conopidă, varză, cartofi, fasole. Şi apoi de la început. Toţi copiii erau convinşi că cei de la cantină furau din mâncarea noastră. Şi azi cred asta. Au fost proteste, conflicte, rezolvate prin măsuri disciplinare împotriva îndrăzneţilor. în acei ani am învăţat un cuvânt magic: „supliment". Dacă rămânea mâncare în cazan, venea cineva cu un lighean şi un polonic şi întreba trecând printre mese: „Cine vrea supliment?" Ridicai două degete şi strigai: „Eu, eu, eu!" Aveai drept la conţinutul unui singur polonic ca să rămână şi pentru alţii. Vedeam secvenţa ca pe o umilinţă. Văzusem ceva asemănător într-un film britanic, *Oliver Twist,* cu nişte copii orfani într-o situaţie asemănătoare într-o cantină. De atunci, în mintea mea, masa echivalează cu o lacrimă. Aud un plânset interior, uneori chiar plâng. Am mereu în faţa ochilor cantinierul cu polonicul trecând printre mese, cu întrebarea: „Cine mai vrea supliment?" Altă soluţie să mă satur era să mă ofer să spăl vasele la bucătărie şi să fac curat pe mese după ce se încheia servirea la cantină. Erau mulţi pretendenţi şi rareori am reuşit să mă strecor printre norocoşi.

în fiecare zi de luni intram într-o clasă unde ne întâmpina un pedagog. Era o atmosferă cazonă, cu disciplină strictă, pe model sovietic, cu prea multe reguli. Totul era cuantificat, pe ore şi minute, hotărât dinainte. Programul zilei era fixat în amănunt. Se preciza, de exemplu, cum salutai dacă întâlneai prin curte un profesor. Programul era strict. Nu puteai părăsi şcoala, era interzis să treci dincolo de gard fără bilet de voie. Internatul a fost o experienţă radicală. Şi azi amintirea lui îmi face pielea de găină. Uneori mi se umplu ochii de lacrimi, alteori râd în hohote.

Cele mai bune momente erau când evadam, treceam vizavi, la Gara de Est. Exista acolo o pasarelă, un fel de pod peste şinele de cale ferată. Dimineaţa şi pe la 4 după-amiaza treceau lucrătorii în salopete în ambele sensuri, ducând sufertaşe cu mâncare. Muncitorii se purtau cu basc sau şapcă, se recunoşteau de la depărtare. îmi plăcea să urc scara imaginându-mi că de partea cealaltă a podului nu sunt căutat, nu voi fi găsit. Stăteam cu bărbia rezemat în balustradă şi priveam gara, peronul, trenurile, fabrica din cărămidă. Scrutam cartierul Baicului de dincolo de barieră, unde aşteptau la barieră biciclişti, căruţe, camioane. Mă jucam numărând secundele până se ridica bariera şi coloana se punea în mişcare. Acolo se termina oraşul Bucureşti. în partea cealaltă era Oborul meu, unde mă născusem. Priveliştea era dominată de hală. Alături, ascunsă privirii era casa unde trăisem primii ani - strada Popa Lazăr nr. 5, lângă biserica „Sf. Nicolae". Imaginea era destul de dureroasă pentru că detestam din tot sufletul internatul. îmi aminteam neputincios anii când eram liber, lângă părinţi, protejat.

Am considerat internatul o închisoare. Lectura mea favorită a fost (descoperire din clasa a Vl-a) *Oliver Twist* de Dickens. Cu un an înainte mă amorezasem de *Cuore,* de Edmondo de Amicis. Găseam povestea mea asemănătoare cu cea a lui Oliver Twist. Dar, mai întâi, până să citesc cartea, am văzut ecranizarea englezească la Cinema 23 August, fost Cinema Florida. în fiecare miercuri eram duşi cu clasa, aliniaţi pe două rânduri, la spectacolul de la matineu. Erau cam două staţii de la şcoală. Era ziua noastră fericită, deşi ne era cam ruşine să fim văzuţi înşiruiţi pe trotuar ca nişte pedepsiţi, în uniforme, păziţi de pedagogi. Vedeam filmul care rula în acea săptămână. Nu ne dădeau programe speciale pentru copii. Rulau filme occidentale, nu mai dominau filmele sovietice. Am văzut atunci filme italieneşti neorealiste. îmi aduc aminte un film *Cu mâinile pe*

oraş, despre politică, mafie, corupţie. Am văzut *La Strada* de Fellini, cu Anthony Quinn şi Giulietta Maşina, povestea lui Zampano m-a impresionat mult. Veneau şi filme americane *(Hatari),* erau mai convenţionale, westernuri *(Ultimul tren din Gun Hill, Diligenţa),* comedii mute, *Keystone,* comedii muzicale - una cu Elvis Presley, *Veselie la Acapulco.* Erau apoi filmele „furioşilor" englezi. Filmul copilăriei mele (şi a rămas până azi) a fost *Singurătatea alergătorului de cursă lungă* cu Tom Courtenay. Şi azi iubesc filmul, mă emoţionează la fel de puternic ca atunci. E un film întunecat, fără iluzii, sobru despre periferia socială. Fireşte, m-am confundat cu antieroul, cum o fac şi azi. Forma de protest a personajului împotriva alienării, un protest individual, fără zgomot, pe cont propriu autodestructiv mi-am asumat-o. Scena din finalul filmului (refuzul de a continua, de a se lăsa folosit de sistem) mi s-a părut extraordinară. De câteva ori l-am imitat pe Colin Smith, alergătorul de cursă lungă. Şi o voi mai face, după câte mă cunosc. Cine nu îmi cunoaşte firea şi-o poate explica văzând finalul acestui film. Să spun că pe cartea mea de vizită scrie „recalcitrant". Singura cale de a te răzvrăti este să o faci de unul singur. Singura formă de protest care are sens. Vivi Lazăr, antieroul din *Marele incendiator,* este un ecou târziu al lui Colin Smith.

Pentru educaţia mea sentimentală, aceşti doi ani de internat cu filmele de miercuri au fost esenţiali - cu disciplina, cu singurătatea, cu cantina din demisol, cu dormitorul de la mansardă. în internat am început să văd lumea ca pe un perimetru închis, un spaţiu înconjurat de un gard - cu paznici şi bilete de voie, în care îţi câştigi libertatea - o libertate efemeră de câteva ceasuri - de unul singur. Ce am uitat să notez aici este senzaţia continuă de frig între acele ziduri acaparate de igrasie.

CAPITOLUL 3

1

în 1961, 12 aprilie, împlinisem nouă ani, eram la ştrand cu părinţii, când în megafoane s-a anunţat că URSS a lansat primul om în spaţiul cosmic. Acesta se numea Iuri Alexeevici Gagarin. Se rotise o dată în jurul planetei şi revenise cu succes pe pământ. Lumea s-a oprit, a aplaudat, a fost un entuziasm de nedescris. Toate discuţiile au fost confiscate de acest subiect. Totul se înţelegea atunci prin prisma Războiului Rece. Se părea că, după 4 octombrie 1957, când patria sovietelor lansase *Sputni- kul* şi acum, după 12 aprilie 1961, Moscova depăşise SUA în cursa pentru cucerirea spaţiului cosmic, fapt care proba (zicea la radio) superioritatea lagărului socialist în raport cu Occidentul. Kennedy a dat asigurări publicului american, îngrijorat de întâietatea URSS, că până în 1970 SUA va ajunge pe Lună cu echipaj uman. S-a întâmplat în 1969. Dar zilele de jubilaţie din aprilie 1961 au fost răsturnate în octombrie 1962, când, în criza rachetelor din Cuba, SUA şi-a probat superioritatea. Hruşciov a trebuit să dea înapoi şi a suferit o umilinţă fără precedent.

Gagarin (n. 1934) a murit în 1968, la 27 martie, s-a prăbuşit cu un MIG în timpul unui exerciţiu. Moartea lui este până azi neelucidată. Mama sa, Anna, l-a acuzat în anii ’90 pe Brejnev că ar fi dat ordin să fie asasinat, gelos pe celebritatea fiului ei. Puţin probabil. Iuri Gagarin fusese, după 12 aprilie 1961, un propagandist docil şi de succes al Kremlinului. A fost trimis în

toată lumea să vorbească despre victoriile URSS. Una din vizitele sale s-a consumat la Bucureşti, unde a fost decorat de Gheor- ghiu-Dej. A fost primit cu fast, i s-au organizat festivităţi. Lumea românească l-a primit bine, a fost aici la fel de popular ca la Paris, la Londra, la Beijing... Noi, copiii, eram fascinaţi. Devenise peste noapte eroul nostru. I-am colecţionat chipul pe fotografii, timbre, cărţi poştale. Pe strada mea, toţi am vrut o vreme să ne facem cosmonauţi.

2

Până în 1989, propaganda făcea mare caz de răscoala pandurilor condusă de Tudor Vladimirescu. Era în film (Tudor) o trimitere la asuprirea sovietică din anii '40-'50. Şi Tudor Vladimirescu luptase să-i alunge pe fanarioţii greci, tot străini care sugeau sângele poporului. Era un apropo, mă înţelegi!? Eram măricel, de vreo 10 ani, când ne-au dus cu şcoala la cinema, să vedem un film românesc alb-negru, prezentat ca o epopee. Era vorba despre Tudor Vladimirescu şi răscoala din 1821. Azi nu îmi amintesc mare lucru - o perindare de boieri bărboşi în caftane şi cu potcap, personajele negative, o şleahtă de trădători şi complotişti. îmi amintesc vag de slugerul Tudor care cuvânta avântat în faţa a mii de ţărani strânşi la Padeş ca la congresul Partidului. îmi amintesc de diverse cete alergând de colo-colo pe ecran, strigând uraaa. Mai erau şi nişte greci perfizi, eteriştii, aroganţi, conduşi de Ipsilanti, care într-o secvenţă finală îl ucid pe Tudor.

Clou-ul filmului era tovarăşa Lica Gheorghiu, fiica lui Gheorghiu-Dej în viaţa reală. O femeie mărunţică, dolofană, cu figură de gospodină banală, cu o voce proastă, fără niciun un pic de talent. Făcea pe boieroaica şi fecioara îndrăgostită. Nu avea nimic care s-o recomande pentru un rol în vreun film de pe lumea asta, dar ea voia să fie vedetă de cinema. Asta a fost marea ei ambiţie. Era o veleitară, nu se şcolise în domeniu, deşi

ar fi putut să absolve facultatea de teatru fără probleme, fiind prea protejată. Nu era la prima ei apariţie cinematografică, toate celelalte la fel de lamentabile. Sala fremăta când îşi făcea apariţia pe post de fiica unui mare boier, îndrăgostită de Tudor Vladimirescu - ceea ce nu prea corespundea principiului luptei de clasă promovat de regim. Nu îmi dau seama de ce se producea zarvă la apariţiile ei pe ecran.

Când am ieşit din sală, profesorii care ne însoţiseră erau supăraţi de indisciplina noastră la adăpostul întunericului. Ne purtaserăm necuviincios, tropăiserăm, huiduiserăm apariţiile primadonei. Ne-au ameninţat că nu mai pupăm alt film. Azi înţeleg că puteau să aibă necazuri pentru „manifestaţie duşmănoasă" împotriva „conducătorului iubit". Nu ni s-a întâmplat nimic, au rămas la vorbe. Presupun că peste tot unde rula filmul *Tudor* se întâmpla fix acelaşi lucru. în fond, tovarăşii îşi făcuseră planul de a umple sala cu şcolari, încasările erau OK. Nu vedeam cum oameni obişnuiţi ar fi intrat într-o sală de cinema să vadă aşa ceva. Aduceau elevi şi soldaţi cu forţa şi raportau sus succesul filmului cu Lica Gheorghiu. S-o fluieri golăneşte pe fiica lui Dej nu era chiar cel mai simplu lucru din lume pe vremea aceea. S-a pus totul, cred, pe seama faptului că ne cam înfierbântam când Emanoil Petruţ şi Lica Gheorghiu se luau în braţe. Adică eram nişte puberi cam tâmpiţi.

3

Ştirea morţii lui Kennedy a venit la Bucureşti prin TASS, preluată de Agerpres. Transmisiile radio şi TV s-au întrerupt. A fost unul din şocurile copilăriei mele. Eram elev intern, seara mă găseam la meditaţii, cum se spunea. Stăteam într-o clasă însoţiţi de un pedagog (domnul Lupescu) şi ne făceam lecţiile pentru a doua zi, eram în clasa a V-a. Cineva de la cancelarie a intrat şi i-a transmis ce se întâmplase la Dallas.

Imaginea mea despre SUA era formată de westernurile care

începuseră să vină la cinema. Aşa că, aş spune, nu m-am mirat prea tare. Acolo se scoate Coltul din cingătoare şi se trage repede asupra unei ţinte vii, de asemenea, înarmată. La 11 ani eram îndoctrinat şi nu vedeam nimic rău că şeful taberei capitaliste fusese doborât. Texasul apărea frecvent în westernuri, acolo se trăgea mult şi mai ales repede, toată lumea înarmată, şerifii nu pridideau să îi caute pe ucigaşi să-i linşeze, să-i atârne în ştreang, să îi facă sită. O lume violentă. La Dallas, 22 noiembrie 1963, Moscova condusă de cheliosul Nikita Hruşciov repurta încă o victorie. Câştigase partida, îl găbjise pe Kennedy. Dirigintele - Nour cred că-1 chema - ne-a făcut la repezeală o prelucrare. Nu prea înţelegeam de ce era îngrijorat. Ne-a spus că nu trebuia să ne lăsam provocaţi, că era un moment periculos, ne puteam aştepta la orice. Ne-a cerut să păstrăm disciplina. Erau cuvinte solemne din care nu înţelegeam nimic. Pe fond, cred că nu a crezut nimeni că J.F. Kennedy a fost ucis de-adevăratelea. Era o montare Hollywood, o diversiune. Prea era ca în *Ultimul tren din Gun Hill,* cu Anthony Quinn şi Kirk Douglas. Apoi, lucrurile s-au lămurit. Erau montate nişte difuzoare prin curtea şcolii. Se întrerupea muzica şi dădeau ştiri. Da, Kennedy murise pe loc. Fusese dus la spital, autopsiat, nevasta lui, Jacqueline, îl însoţea... Nu ştiu cum se făcea, dar Radio Bucureşti dădea ştiri în timp real despre asasinat. Nu eram obişnuiţi. Nu se mai auzea poezeaua propagandistică obişnuită. Cineva voia să ne arate cât de tare decăzuse SUA dacă, iată, se întâmpla un asemenea lucru oribil. Să ucizi un preşedinte în miezul zilei, în mijlocul mulţimii. Victoria lagărului socialist părea mai aproape ca oricând. în sfârşit intrăm în comunism, exact cum ne anunţase nu de mult Hruşciov. Moartea lui Kennedy era moartea Occidentului. Am răsuflat uşuraţi, venise pacea, o să fie bine!

Da, John F. Kennedy a fost asasinat de un anume Oswald. Da, Oswald a fost asasinat de Jack Ruby, care a fost prins şi va fi judecat. Da, trupul neînsufleţit al preşedintelui a fost transportat

cu Air Force 1 la Washington pentru funeralii. Noul preşedinte SUA a devenit fostul vicepreşedinte Lyndon Johnson. Mamă, ce l-am urât pentru Vietnam! Ce-mi amintesc din acea perioadă este că, într-o zi, am fost înghesuiţi în sala de festivităţi. Pe scenă se aflau cinci-şase elevi care urmau să fie judecaţi. Nu ştia nimeni de ce. Erau din clasele mari, a Vil-a. Tot pe scenă se găsea o masă de prezidiu acoperită cu o faţă de masă roşie. Pe fundal, portretele oficiale ale conducătorilor partidului: Dej, Chivu Stoica, Maurer, Apostol, Dră- ghici, Sălăjean şi toată banda care alcătuia Biroul Politic. îi ştiam pe dinafară, ca pe sfinţii apostoli. Le ştiam faptele, lupta eroică dusă împotriva burgheziei, anii de puşcărie la Doftana (am fost dus cu şcoala să vizitez închisoarea într-o duminică, în clasa a IV-a). Cunoşteam eroismul lor din timpul luptelor de clasă. Eram pe mâini bune, dar cu portretele lor agăţate pe cortina roşie nu se anunţa nimic bun. Eram de partea copiilor înşurubaţi pe scenă, orice s-ar întâmpla, am hotărât în sinea mea intrând în sală. Să vedem faptele! Ce li se reproşa. Ne pregăteam fremătând de spectacol. îi priveam ca pe nişte rebeli şi îi admiram. Aveau reputaţia de zurbagii, de neascultători şi indisciplinaţi. La prezidiu, câţiva tovarăşi veniţi din afară - boieri divaniţi - necunoscuţi. Numai directorul şcolii era o figură familiară. Stătea pe un colţ al mesei de prezidiu şi privea spre sala unde fuseserăm masaţi - elevii claselor V-VII. Străinii păreau a fi tovarăşi cu greutate de la raion, de la învăţământ, de undeva de sus. Aveau mutre preocupate, de ştabi apăsaţi de mari răspunderi. Un zâmbet nu am văzut pe acele feţe întunecate. Nu s-au prezentat, părea de la sine înţeles că se ocupau cu luarea deciziilor. Eram nişte copii, prima dată trataţi ca adulţi. O masă amorfa înghesuită în scaunele acelea de cinema, urâte, negre, incomode, care scârţâiau îngrozitor. Mi s-a părut că tovarăşii - aşa li se spunea cu respect - erau periculoşi, veniţi să facă ordine într-o şcoală care o luase razna şi unde se petreceau grave fapte de indisciplină şi chiar de rebeliune. Veniseră să ne înfricoşeze. Vor urma exmatriculări, eliminări,

scăderea notei la purtare, repetenţii şi corigenţe. Cum altfel, adunarea era mult prea solemnă. Nu mai trăisem o experienţă asemănătoare. Mă gândeam numai la rău. Ce aş face eu dacă aş păţi aşa ceva. Sigur nu mai eram primit acasă.

Elevii supuşi judecăţii stăteau vizavi de prezidiu, cu capetele plecate, aliniaţi ca la tablă. Un tovarăş la costum şi cravată - de la Partid, a zis cineva - a pus şapca lângă el şi a început să citească din nişte foi un raport care incrimina faptele celor cinci. S-a auzit musca, vocea a răsunat zgrun- ţuroasă peste capetele noastre tunse reglementar, numărul 3, care ne dădea un aspect de puşcăriaşi. Cei cinci se faceau vinovaţi că au format o bandă. Ţineau întâlniri clandestine. Ce făceau acele năpârci crescute la sânul şcolii, fără ştirea părinţilor, oameni ai muncii cinstiţi care roboteau în fabrici şi uzine? Se foloseau de pseudonime, cum văzuseră în filme, aveau o ierarhie, un şef, doi adjuncţi şi soldaţi. Puneau tot felul de lucruri la cale, cum indicau nişte hârtii descoperite la percheziţie. De pildă, să discute pe teme interzise. în plus, obişnuiau să evadeze, să nu ţină cont de ordine. Ce făceau în afara şcolii? Se suiau pe podul de la Gara de Est. Vizitau bisericile din împrejurimi (Obor, Gara de Est, Baicului), demonstrând astfel spirit mistic, care nu avea nimic de-a face cu spiritul utecist, de care ar fi trebuit să dea dovadă. în ascunzătoarea lor din podul şcolii se găsiseră cărţi care nu erau pentru vârsta lor, unele chiar interzise de organele statului. A înşirat o listă din care nu îmi amintesc decât de Iorga. Despre care auzisem, încercasem să citesc un volumaş găsit cine ştie cum, dar mi s-a părut prea greu. Tovarăşul i-a acuzat că neagă cuceririle ştiinţei etc. Săreau gardul şi colindau cartierul, se luau de lume pe stradă, pierdeau vremea pe peron, mai ales când veneau trenuri în gară. Au fost văzuţi la cofetăria din colţ, când ar fi trebuit să fie la ore. Fuseseră reclamaţi la raion şi la şcoală. în plus, încălcaseră interdicţia apărută în zilele când exista atenţionarea de după asasinarea lui Kennedy. Aici era chichirezul întregii poveşti. Motivul pentru care erau puşi în

discuţie era altul. Se prezentaseră la ambasada SUA cu o scrisoare de condoleanţe. Cei din prezidiu au dorit să afle cine i-a învăţat. Cine concepuse textul? Ei sau cineva dinafară? Şi cine ar fi persoana? Elevii s-au încăpăţânat să spună că ei înşişi, că nu aveau complici, că scriseseră din capul lor. Ideea le venise de la difuzor, unde s-a spus la ştiri că la ambasada SUA s-au prezentat condoleanţe de către diverşi. întrebarea „cine i-a învăţat?" a trecut pe la fiecare, răspunsul a fost acelaşi: „Nu ne-a învăţat nimeni!" Directorul şcolii, pe colţul lui de masă, facea fe- ţe-feţe. Le indica prin semne să fie respectuoşi, să recunoască ce li se cere, începuseră să vocifereze şi mai ales să nege faptele. în sală tropăiam din picioare ca la filmele western, când eroul îl împuşca pe „negativ" şi ne pregăteam de aprinderea luminii gata să o zbughim. S-au dat pedepse grele, o exmatriculare, trei eliminări cu notarea absenţelor. Plus scăderea notei la purtare... Mare mi-a fost mirarea când, la începutul trimestrului al doilea, cei cinci rebeli - admiraţi şi invidiaţi de toţi elevii - s-au întors la şcoală ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. S-a spus că au fost iertaţi ca să îşi încheie cele şapte clase obligatorii... Ne-am bucurat foarte mult.

Atât despre ecourile asasinării lui J.F. Kennedy la o şcoală de lângă Gara de Est.

4

în Pildele lui Solomon (1, 22-33): „Până când, proştilor, veţi iubi prostia? Până când, nebunilor, veţi iubi nebunia? Şi voi, neştiutorilor, până când veţi urî ştiinţa? [...] De aceea şi eu voi râde de pieirea voastră şi mă voi bucura când va veni groaza peste voi, când va veni peste voi necazul ca furtuna şi când nenorocirea ca vijelia vă va cuprinde. Atunci mă vor chema, dar eu nu voi răspunde; din zori mă vor căuta şi nu mă vor afla, pentru că ei au urât ştiinţa şi frica de Dumnezeu n-au ales-o, fiindcă n-au luat aminte la sfaturile mele şi cercetarea mea au

dispreţuit-o. [...] îndărătnicia omoară pe cei proşti şi nepăsarea pierde pe cei fără minte; iar cel ce mă ascultă va trăi în pace şi linişte şi de rele nu se va teme".

în apartamentul cu două camere unde locuiam - familie de funcţionari, oameni tineri cu doi copii - biserica era ceva îndepărtat, religia la fel. Era una în apropiere, pe strada Căţelu, mică, o fostă locuinţă de mahala căreia i se ataşase o cruce pe acoperiş. Era slujită de un singur preot de împrumut, care venea din altă parohie, numai în unele zile, la cererea enoriaşilor, şi la marile sărbători, cum ar fî Paştele. Când intrai înăuntru, spaţiul mic îţi spunea că acolo era o casă oarecare. Nu era chiar rău, intimitatea nu strica, dimpotrivă. Cea din Bariera Vergului, „Sfinţii împăraţi Constantin şi Elena", era largă, urcai nişte trepte, avea cupole înalte, vizibile de departe, dominau cartierul. îţi impunea. Când păşeai înăuntru te strivea. Tot biserică şi asta. Nu mergeam la slujbe, nu ne rugam înaintea mesei, nici seara înainte de culcare. Nu aveam icoane pe pereţi. Nu existau discuţii pe teme religioase. Ca să folosesc o formulă consacrată, raţiunea şi ştiinţa învinseseră la noi acasă. Ar fi trebuit să fim mândri. De Paşte mama nu înroşea ouă. Mi-am dat seama de situaţie după ce am intrat la şcoală, schimbând impresii cu ceilalţi copii. Unii ţineau de biserică, alţii nu. Unul - din banca a treia de la fereastră - venise cu ouă roşii în ghiozdan, ceea ce a provocat scandal în cancelarie. Părinţii copilului (prietenul meu) au fost poftiţi la şcoală pentru a li se interzice să îi mai pună-n ghiozdan ouă roşii şi cozonac. Era o provocare, un vădit act de propagandă ostilă. Nu înţelegeam de ce. Ideea de a colora ouăle mi se părea plină de imaginaţie. Habar nu aveam ce însemna de fapt situaţia care se ivise, gravitatea ei. Nici că asistam fără să vreau la un episod al luptei de clasă. Viitorul lupta pe viaţă şi pe moarte cu trecutul obscurantist, bătălia se va termina odată cu victoria comunismului. Am învăţat astea odată cu înjurăturile şi cuvintele porcoase. Totuşi, iarna ai mei împodobeau un brad. Era voie. Nu erai luat drept un superstiţios, chestie de care se

temeau mulţi. Moş Gerilă îi luase locul lui Moş Crăciun. La câte filme de propagandă ateistă ni se livrau, nu e de mirare. Cât eram noi de copii, prindeam atmosfera, când părinţii şi profesorii erau indispuşi şi îngrijoraţi. Că era ceva interzis sau măcar nu era bine văzut. Nu făcea să te apropii de persoanele prea credincioase, de cele care treceau pragul bisericii din Bariera Vergului, cam des. Asta ni s-a spus în clasă. Riscai să iei vreo boală, aşa se zvonea. Copiii care proveneau din familii religioase erau ţinta glumelor proaste ale clasei. Atacurile erau - am observat - tolerate, chiar încurajate de profesori. Dar poate că mi s-a părut. Eram foarte bun prieten cu un copil cu care împărţeam în recreaţii marmelada, untul, pâinea neagră, mărul, eugenia. De ce ar fi trebuit să renunţ la prietenul meu? Numai pentru că mergea la biserică cu părinţii lui? Nu avea deloc sens pentru un puştan ca mine. Era şi foarte greu pentru că locuiam aproape şi mergeam împreună la şcoală şi plecam la fel, târând ghiozdanul eu, el cocoşat, pentru că îl ducea în spate. Pe scurt, lumina înfrunta forţele întunericului. Secera şi ciocanul împotriva crucii. Lenin *versus* Isus.

Vara mergeam la ţară, la bunicii din partea tatălui, în satul Plătăreşti. La moş Radu şi soţia lui de-a doua, basarabeanca venită în refugiu în 1940. La Plătăreşti, atmosfera era diferită. Bătrânii erau profund religioşi, credeau în Dumnezeu. Se rugau, aveau icoane pe pereţi în toate camerele. Mergeau duminica odată cu tot satul la slujbă şi trebuia să îi însoţesc. înainte să mâncăm ceva trebuia să spunem rugăciunea. La fel, seara la culcare. Eram tot un pici. Scindarea s-a produs pe negândite. înţelegeam că lucrurile erau diferite. Trăiam în două realităţi ultime, două universuri care nu se aveau bine, chiar se contraziceau. Devastator sufleteşte pentru un copil. Acasă, la Bucureşti, nu era bine să aminteşti de religie, nici să vorbeşti despre Isus Cristos altfel decât ca despre o născocire, un basm. Trebuia să spui că nu există, este o superstiţie prostească. Opiu pentru popor - cum am învăţat mai târziu formula lui Marx. Ca

ateu, te aşezai în rândul lumii, erai modern, contemporan, un tânăr dezgheţat. Altfel, erai luat drept un idiot obscurantist, deveneai suspect, un duşman al celor din jur. Erai un învechit şi vechiturile se aruncă la gunoi. Istoria le condamnă. Era obligatoriu să te lepezi de fantomele trecutului, să nu fii un retrograd. Cam aşa mergeau lucrurile, difuz, fireşte, dar cenzura era foarte dură şi de neevitat. Lumea atee, materialistă, golită de Dumnezeu, orăşenească. Inversul ei era lumea rurală, satul, unde drumul la biserică era obligatoriu dacă voiai să fii acceptat.

Scindarea aceasta nu s-a vindecat în sufletul meu niciodată. M-a traversat toată viaţa fără răgaz, în fiecare clipă. Dăinuie şi azi în mine ca în zilele când eram puşti. Niciodată nu am reuşit, în ciuda multor şi repetate încercări, să îmi limpezesc gândurile şi să aflu ce simt până la capăt. Nu am reuşit să privilegiez niciuna dintre viziuni. A fost şi este pentru mine o infirmitate sufletească esenţială.

Am avut o Biblie în mână pe la 13-14 ani. Nu mi-a trezit cine ştie ce interes. Am citit-o pe sărite, ca pe basmele lui Wilhelm Hauff sau *1001 de nopţi,* de care aveam capul împuiat. Apăreau în „Biblioteca pentru toţi" în acei ani. Aveam acasă o colecţie întreagă. îmi mai plăceau Fraţii Grimm şi E.T.A. Hoffmann. Se găseau de cumpărat ieftin la librăria din capul străzii, la Baba Novac. în primul an de liceu, 1967-1968, învăţam prost, eram debusolat, criza de pubertate/adolescenţă, eram lucrat de demoni, o cârpă, învăţam să cânt la chitara primită cadou de la tata, compuneam câte ceva. Mă visam Bob Dylan, şi-mi trebuiau texte. M-am apucat să citesc ce mi-ar fi folosit pentru versuri. Aşa am citit o Biblie oferită de fata pe care o conduceam acasă de la şcoală. Ocazie cu care vorbeam prea mult, îi împărtăşeam gândurile, foarte negre de altfel. A fost prima persoană în faţa căreia mi-am descărcat sufletul. Fata era descumpănită de lipsa oricărui simţ religios la mine. Ai ei erau foarte religioşi, poate sectanţi pocăiţi, religia era pentru ei ceva extrem de serios. Trăia printre rugăciuni, pomeni, posturi, drumuri la cimitir, unde

aveau mulţi morţi. I se părea de neacceptat că eu nu aveam credinţă în Dumnezeu şi o punea pe seama unui uriaş deficit de cunoaştere. Nu credeam pentru că nu ştiam, zicea. îmi plăcea că mă făcea ignorant. îmi plăcea ea, de fapt, foarte tare. Eram îndrăgostit pe bune, numai la ea mă gândeam. Zicea că sunt jumătate om, nu om întreg. Chestia mă amuza. Făceam şi pe teribilul, şi lansam spre urechile ei diverse blasfemii la adresa iubitului ei Iisus, a Fecioarei Maria, contestam învierea lui Lazăr, ca pe o mare prostie, în general miracolele le făceam praf. Imaculata concepţiune îmi stârnea râsul, la fel coborârea în mormânt, când aproape plângea. Era impresionabilă şi nimic nu o emoţiona mai tare decât Iisus. Golgota, suirea pe cruce. Eram cam porc, recunosc azi. Insensibil la ce simţea ea. Când mă porneam cu prostiile, se supăra şi rămânea mută. Dar nu îmi întorcea spatele, continua să păşească alături, în tăcere. Mă asculta, şi pentru asta o iubeam. Mă făcea cu tăcerea ei să mă simt vinovat şi ticălos. De altfel, nu era vorbăreaţă, dar cu unul ca mine chiar că nu scotea un cuvânt. Care ar fi fost acela?

într-o zi a adus în ghiozdan o Biblie şi mi-a pasat-o odată cu un send- viş. M-am temut pentru ea, dacă o prindea vreun profesor că a adus Biblia în liceu, i-ar fi confiscat-o. O punea în discuţie UTC-ul sau i se scădea nota la purtare. Erau câţiva zbiri care se ocupau cu treburile murdare, ne supravegheau ca să păstrăm puritatea rândurilor. De ei te temeai când apăreau pe holuri. Totuşi, contextul era aşa şi aşa. în 1967-1968, Bucureş-tiul era ceva mai deschis, mai tolerant. Nu va dura, în iulie 1971 perioada se va încheia cu o revoluţie culturală. în ziua aceea, cum ziceam, mi-a pasat un sendviş. Ştia că nu am niciodată nimic de mâncare la mine. Mi-a trecut şi o Biblie. Când am ajuns şi am deschis-o, am găsit câteva pagini cu semn, îmi indicau ce trebuia să citesc întâi şi m-am conformat. Aşa am început să aflu lucruri, să îmi schimb gândurile şi lumea. Făceam un pas în afară, *pericoloso sporgersi.* Amestecam în cocktail şi altceva decât aşa-zisele învăţături ale ideologiei oficiale de până atunci,

transmise prin toate canalele - ziare, manuale, televiziune, radio, cărţi, şedinţe UTC. Climatul era marxist-leninist, radical, stângist, infestat de clişee. Dacă nu aveai şansa (şi cine avea) să pleci în Occident măcar o vreme, să vezi altceva, erai pierdut. Un prizonier. îndoctrinarea nu avea limite. M-a salvat L. cu Biblia ei, cu discuţiile religioase purtate în lungi plimbări înfrigurate prin cartier. Aş fi vrut mult să scriu romanul unei întâlniri salvatoare a doi adolescenţi - copii încă - prea speriaţi de ce li se va întâmpla în viaţă. Nu am reuşit pentru că niciodată nu m-am îndepărtat. A fost tot ce am avut mai de preţ în acei ani. Nu a durat, pentru că s-a mutat în alt cartier, îndepărtat, apoi în alt oraş, în altă ţară. Fiecare s-a înscris pe orbita lui. Mi-a lipsit mai mult ca orice până târziu.

5

Pe când eram în şcoală, de multişor, 1 şi 8 martie erau nişte încercări grele. Le-aş spune eroice. Unii preferau să se scutească la cabinetul medical ca să nu vină la ore. Pe alţii, părinţii îi ţineau cu treburi acasă. Ca să treci cu bine datele astea, îţi trebuia întâi imaginaţie. De 1 martie treacă-meargă, era Mărţişorul. Ieftin şi bun. Toţi elevii cărau în ghiozdane micile atenţii puse cu grijă de părinţi în celofan pentru fiecare profesoară cu care aveai ore în ziua aceea. Ca să scape de o cheltuială prea mare foloseau şi mărţi- şoare din anii trecuţi - mergeau perfect oricând. Diriga era tratată separat, cu o piesă deosebită, căutată de mame prin prăvălii. Cine avea degete harnice şi pricepute le lucra în casă. Imaginaţi-vă că într-o clasă erau cam 30 de elevi, care ofereau 30 de mărţişoare. Cum suna clopoţelul şi profa apărea de la cancelarie, depunea catalogul pe catedră. Atunci elevii năvăleau în jurul ei şi o cadoriseau. Arătam ca într-un afiş de propagandă - profa înconjurată de elevi cu cravate roşii la gât. Recunoscători, bucuroşi, curaţi ca lacrima. Era ceva. Până prin 5 martie, profesoarele umblau cu

taioarele încărcate de mărţişoare. Apăreau în şcoală ca mareşalii sovietici după al Doilea Război Mondial, plini de decoraţii. Era chiar o problemă să-şi ţină coloana vertebrală dreaptă cu kilogramele pe ele.

Drama intervenea la 8 Martie - Ziua Internaţională a Femeii, lansată de Clara Zetkin şi Lenin. întrebarea încuietoare era: Ce dracu' să duci profei? Nu era simplu. Şi distracţia costă, fireşte. Dacă veneai cu mâna goală sau cu un fleac, te făceai de râs în faţa celorlalţi. Funcţiona şi în şcoală o ierarhie socială: cei cu dare de mână, medii şi sărăntocii. Nu putea nimeni să ignore aşa-zisul eveniment. Se punea mare preţ pe acea zi. Să-ţi arăţi prinosul de recunoştinţă, cum spunea limba de lemn. Sărbătoarea venea din URSS, din tradiţia primului stat al muncitorilor şi ţăranilor. Arăta mai ales egalitatea femeii cu bărbatul. Superioritatea orânduirii comuniste. Vezi, Doamne! Şi cât de preţuită şi respectată era femeia în lagărul socialist. Soţie, mamă, fiică, tovarăşă de muncă etc. Se ascundea că era folosită pur şi simplu ca braţe de muncă, la cratiţă, pe şantiere, în birouri, unde era nevoie de muncă multă plătită prost. Am înţeles asta mai târziu. Cert este că în februarie se duceau campanii teribile pentru creşterea producţiei, pentru îndeplinirea planului cincinal. Să adunăm sticle goale, fiare vechi, hârtie etc. Se făceau mari mobilizări prin fabrici şi uzine pentru 8 martie. Era o sărbătoare oficială. Una în şir cu altele - pretext pentru supramuncă, pentru campanii de tot felul. 1 Mai, 23 August, Ziua Recoltei, 7 Noiembrie. La est de Cortina de Fier o duceam bucuroşi şi entuziaşti dintr-o campanie într-alta, dintr-o sărbătoare într-alta. Mobilizaţi de partid şi fericiţi.

6

Jurnalul Annei Frank a fost una dintre lecturile care m-au maturizat cel mai mult. întâi cred că am văzut filmul. Apoi mi-a căzut cartea ei în mână, *Jurnalul.* Povestea acestei fete şi a

jurnalului ei m-a afectat. Faptul că Anna Frank nu a avut nicio şansă, că a fost condamnată dinainte, faptul că a fost trădată, vândută de unul dintre apropiaţii familiei mi s-a părut lucrul cel mai odios, de neacceptat. Am rămas cu această imagine care mă urmăreşte şi azi. Pot spune că nu am uitat nicio zi povestea Annei Frank. Am considerat de atunci trădarea şi delaţiunea cele mai sinistre trăsături ale naturii umane. (Tema nu m-a părăsit niciodată - am scris un roman, *Skepsis,* despre trădare, despre Iuda.) Să te duci la Poliţie să raportezi e cât se poate de murdar şi abject. Aici era vorba de faptul că în casa de alături se ascundea o familie de evrei.

Cred că sentimentele filosemite în mine s-au născut atunci. Probabil şi din faptul că aveam în cartier, la şcoală, destui copii evrei şi eram foarte bun prieten cu unii dintre ei. Cred că unul mi-a adus cartea. Pe vremea aceea făceam intens schimburi de cărţi şi le comentam. Aveam, cred, vârsta Annei Frank, 13 ani, şi m-am îndrăgostit de ea, instant. A fost iubita mea secretă, este şi azi. Am avut, am imaginea ei în minte. A victimei inocente trimise la abatorul istoriei. Abjecţia era şi mai mare pentru că Poliţia însemna Gestapo, ocupantul străin care vâna evrei pentru a-i extermina. Când respectivul a trădat, ştia că trimite la moarte familia Frank. Era, în fapt, un ucigaş. într-adevăr, Anna Frank nu s-a mai întors. A murit de tifos la începutul lunii martie 1945, în lagărul Bergen-Belsen, înainte cu o lună ca lagărul să fie eliberat de trupele britanice. Cineva a ascuns jurnalul în 1944, când a venit Gestapoul. L-a înapoiat tatălui Annei, Otto Frank, singurul din familie care a scăpat viu din Holocaust. Prima ediţie a *Jurnalului* s-a tipărit în 1947.

Nici până azi nu se ştie cine a trădat. Am văzut/citit mai multe versiuni. Cea mai plauzibilă pare aceea că trădătorul ar fi fost un partener de afaceri al tatălui Annei, care ar fi trădat pentru a rămâne proprietarul firmei. Evreii erau obligaţi să îşi arianizeze afacerile, adică să le predea unor olandezi sau germani. în 1944, mersul războiului se clarifica, victoria Ali- aţilor se apropia, de

unde şi graba, impulsul trădătorului de a se descotorosi de adevăraţii proprietari. Poate scriu cu păcat şi trădătorul este altul. Poate fi oricine şi asta e problema. Olandezii au rămas cu această rană. De decenii acest stigmat a rămas intact. Olanda ar fi puţin mai fericită dacă ar afla numele trădătorului pentru ca acuzaţia să aibă un nume şi să nu îi mai atingă pe toţi. De fapt, nu e vorba doar de olandezi, ci de noi, ca specie. Când trădezi, mai ales când ştii că acela va muri în urma denunţului tău, nu mai eşti om.

7

Pe vremuri, 1 Mai era mare sărbătoare. Eram scoşi cu şcoala, pionieri, cravate roşii la gât, bluze albe, curaţi. Ne adunam pe una dintre străzi şi, pe jos, încolonaţi eram duşi departe, în nordul Bucureştiului. Aici, vreme de zece minute, lumea trecea prin faţa tribunei oficiale unde se găseau Gheorghiu-Dej, Bodnăraş, Maurer, Drăghici, Ceauşescu şi alţi tovi pe care îi aveam în clasă în fotografii pe perete, deasupra tablei. Aceiaşi tovi de la tribună făceau cu mâna poporului muncitor. Am uitat un detaliu: înainte de a trece prin faţa tribunei oficiale se împărţeau buchete de flori artificiale şi li se cereau nefericiţilor scoşi din casă la ora aceea matinală să le ridice deasupra capului când treceau prin faţa tribunei pline-ochi cu şefii noştri extrem de zâmbăreţi şi voioşi.

Preferam să nu mă duc, copil fiind, şi am reuşit de cele mai multe ori să mă fofilez. Mi se părea mai interesant şi mai puţin obositor să văd la televizor, alb-negru (TV Rubin 102, made în URSS, vă amintiţi), la nişte vecini care primeau copii de pe stradă să se uite la televizorul lor. îmi plăcea mai ales parada sportivilor. îmi plăcea şi vocea crainicului care transmitea defilarea.

După ce se trecea prin faţa tovilor şi lumea îşi arăta prinosul de recunoştinţă pentru viaţa minunată de care se îngrijea

partidul, mulţimea se risipea prin Herăstrău şi Băneasa, la iarbă verde, unde se „dădeau” ieftin mici, bere, cico, crenvurşti. Din loc în loc, orchestre înveseleau lumea. Asta până când secţia de propagandă a PCR a descoperit şmecheria cu staţiile de amplificare. Lumea era scoasă cu de-a sila. Cine nu se prezenta era tăiat din condică şi pierdea bani la salariu, chiar dacă teoretic 1 mai era zi liberă. în plus, era luat la ochi ca element nesigur. Puţini riscau... Multora - în cenuşiul vieţii acelui timp - le şi plăcea acest eveniment. Mai ales tinerilor. Era prilej de gagicăreală, de noi cunoştinţe, era distracţie cu voie de la Miliţie în nişte ani foarte cenuşii şi posomorâţi. Era altceva decât în restul anului. Era „ca şi cum” eram liberi şi fericiţi. O veselie simulată, o bună dispoziţie la comandă. O ieşire în decor de care azi destui îşi amintesc cu nostalgie. Nu de regim, fireşte, de anii tinereţii.

8

Dej a murit la 19 martie 1965, ora 17.53. Din 1 ianuarie 1948 era mai marele României. Moartea lui a dat naştere la nenumărate speculaţii, unele ajungând şi la noi, copiii. Aveam 13 ani, eram în clasa a Vl-a. Mulţi au văzut în această moarte subită mâna Moscovei. Momentul mi-a dezvăluit ceva la care nu mă aşteptam. Cât a fost în viaţă era ocărât şi temut. Lumea l-a plâns. Profesoarele toate în doliu. Mie totul mi se părea cam ciudat. Am fost băgaţi într-o clasă şi puşi să ne uităm, supravegheaţi de profesori. Cum a fost scos sicriul purtat de tovarăşi pe umeri, din Palatul Regal, am urmărit şi un discurs, afară era destul de rece. Cortegiul a pornit pe bulevarde spre Parcul Libertăţii, fanfara cânta marşuri funebre, lumea pe trotuare şi în spatele afetului de tun. Nu-mi dădeam seama dacă lumea aceea cernită suferea şi era tristă sau simula, dacă era o comedie. Nu ştiu de ce, dar îmi venea să râd. Nu că mă bucuram

că murise Dej, dimpotrivă. Dar mă făcea să râd lumea în poziţii tragice, cu gesturi caraghioase, pe care le văzusem alb-negru în comediile burleşti. Dacă aş fi fost acasă cu ai mei, nu printre străini (fapt care mă crispa, pentru că trebuia să-mi ascund sentimentele - de altfel, confuze) ar fi fost mai bine. M-aş mai fi animat, nu eram aşa mortăcios, cum stăteam înghesuit într-o bancă în clasa aceea şi urmăream, cu obrajii înfîpţi în pumni, transmisia TV.

Nu înţelegeam cum ajunsese lumea să ţină la Gheorghiu-Dej. Lumea în jur forfotea, unii nu mai puteau de bucurie, alţii îl plângeau şi îl căinau. Am bănuit, cât eram de copil, că lumea se temea mai ales de ce va urma. Cine îi va lua locul? Pentru că Dej - şi mort - producea încă multă frică. Făceai în pantaloni când oprea maşina neagră în faţa porţii. Debutase în 1948 cu arestări şi puşcării. Şi prin Cartierul Obor, şi la Bariera Vergu- lui - unde ascultam comentarii şi amintiri fără să vreau - făcuse ravagii. De bine, de rău, românii se învăţaseră cu el, şi el slăbise puţin şurubul după 1960, lumea cam ştia la ce să se aştepte. Se învăţase cu el. Aud şi azi sălile congreselor scandând: „Gheor-ghiu-Dej! Gheor-ghiu-Dej!" Frica venea din faptul că aproape nu exista familie în care să nu fie măcar unul închis la puşcărie ori trimis la Canal pe motive politice. Alte întrebări care erau pe buzele tuturor în jur: „Vin ruşii înapoi? Se întoarce Armata Roşie să ne blagoslovească?" Chiar dacă trecuse ceva vreme de când soldaţii sovietici plecaseră acasă la ei. Bărbaţii, mai ales, se întrebau. Profesorii se ascundeau de noi. Nu eram suficient de maturi să vorbească de faţă cu noi, nici să ne lase să participăm la discuţii. Noi, copiii - în recreaţii, în dormitor, seara târziu -, tot despre asta vorbeam. Nu ne mai feream de profi, de pedagogi, de străini.

Fiecare avea o poveste despre felul cum ajunsese să înveţe la internat. Toţi visau să se întoarcă acasă. Urau internatul. Să

scape de acolo. Poveştile spuse seara târziu erau un refugiu pentru cei din familiile cu probleme - ele îşi dădeau copiii aici. în alte şcoli nu erau primiţi. Adesea, problema era chiar asta - o rudă în puşcărie din motive politice. Poate că Dej era iubit pentru că de vreo doi-trei ani rudele închise veneau acasă. Când ne strângeam la dormitor, şi mai ales după ce se stingea lumina, începeau poveştile. Unul povestea, ceilalţi ascultau în linişte. Marele pericol era pedagoga. O femeie înaltă, trecută de prima tinereţe, cu părul oxigenat, strâns coc la spate. Fuma ţigară de la ţigară, avea o voce tabagică. Dormea în cămăruţa ei, pe culoar. Când se întâmpla să plouă, auzeam picurii lovind ţiglele. Pedagoga pornea în inspecţie prin dormitoare. Erau ca nişte vagoane, se înşirau unul după altul, 20-30 de paturi de fier în fiecare. Mergea şontâcăit, se rezema într-un baston. Când se apropia periculos, unul dintre ai noştri, pus anume în uşă, striga: „Şa-se!" şi povestitorul tăcea, se făcea linişte. Ne prefăceam că dormim. Nu convingeam întotdeauna, mirosea că ceva nu era în regulă şi trecea printre paturi. Se oprea, dădea pătura brusc la o parte cu bastonul şi te găsea. De pildă, descoperea că citeşti la lumina lanternei. Urmau un perdaf şi o pedeapsă: să faci de planton peste rând, rămâneai trei ore fără somn. Dacă era grav, făceai curat în dormitoare dimineaţa, în loc să mergi la cantină să iei micul dejun. Era expertă în a inventa pedepse şi le dădea cu mare plăcere.

Aşa am schimbat impresii despre moartea lui Dej. într-o seară târziu, pe întuneric, ciulind urechile, nu cumva să apară pedagoga. în seara următoare a fost la fel. Şi de data asta (pesemne îngrijorată sau din ordin) ne-a lăsat să vorbim după stingere, fără să mai administreze pedepse - specialitatea ei. Am vorbit până când lumina a albit lucarnele. Da, Dej murise. Ce se va întâmpla cu noi, cu părinţii? Ce va fi!?

Kremlinul căuta un înlocuitor pentru Dej ca să scape de un vasal in- disciplinat. Intrigile înlocuirii lui Hruşciov cu Brejnev

(octombrie 1964) îi ţinuseră pe sovietici ocupaţi. în ianuarie, Dej participase la Varşovia la o întrunire cu şefii statelor comuniste din Europa. S-a spus că fusese iradiat, iar cancerul lui galopant îşi avea aici cauza. Altă versiune susţine că iradierea lui Dej a început mai devreme. O piatră misterioasă primită cadou, care se afla pe biroul lui Dej, era o bucată de uraniu. Era expus câteva ore pe zi iradierii. Mai mulţi colaboratori ai lui Dej au murit de cancer în perioada următoare. Coincidenţă? O altă versiune susţinea că boala fatală s-a declanşat mai devreme cu un an, dar cei rămaşi fideli Moscovei din anturajul lui nu au luat măsurile necesare pentru a-1 îngriji. Mai mult, au fost chemaţi doctori sovietici. I-au administrat un tratament nepotrivit care i-a grăbit moartea. Oraşul se umpluse de zvonuri, toate imaginate de frică. Ajungeau până la marginea oraşului, la Gara de Est. Timpul făcea un salt în gol.

CAPITOLUL 4

1

Bunicul meu matern, Filip, a fost cel mai influent personaj la vremea copilăriei mele. Dominator, având un fizic masiv, nu îi ieşeai din cuvânt. Semăna cu un star de la Hollywood din anii ’40, Clark Gable. A fost un pasionat jucător la Loto. Conversaţiile lui favorite se învârteau în jurul unor abstracţii din care nu înţelegeam nimic. Nici mama şi nici tata - nepăsători faţă de pasiunea lui. Altfel, om respectabil, raţional, sever. „Neamţul”, cum îi ziceam uneori, vedea cu ochii minţii numere, combinaţii, înşiruiri, repetiţii... Numerele erau nişte personaje, aşa li se adresa - făţarnicul 6, fidelul 15, seriosul 31... A sperat toată viaţa să câştige la loto. Era o chestiune de prestigiu, să-l invidieze vecinii. Pentru el, a juca la loto era o ştiinţă. Trebuia să vii de

acasă în agenţia loto cu numerele pe care voiai să le joci. Astfel se comporta un jucător adevărat, spre deosebire de ageamii, cei care jucau întâmplător şi fără doxă. Nu aveai voie să bagi degetele în săculeţul de pânză cu năsturaşi de lemn care aveau înscrise cele 49 de numere. Săculeţul de pânză se găsea la îndemână pe tejgheaua agenţiei din colţul străzii. Nimic mai simplu să te faci om! Ieşeai de pe Popa Lazăr, pe Avrig, ajungeai la un scuar cu bănci. La colţ, pe mâna stângă, se afla o prăvălie în rând cu altele - alimentară, reparaţii încălţăminte, parcă şi o frizerie. Avea două vitrine strâmbe şi cam murdare. Podeaua era frecată cu petrosin. Aici fusese până la război tot o agenţie pentru jocuri, se numea după patron, „Stănoiu". Mama fusese cu fata lui în clasă, mi se pare, şi reuşea să câştige premiul întâi mai în fiecare an. Mi-a povestit cu mândrie toată viaţa cum o depăşea la învăţătură pe fata aceea adusă la şcoală cu maşina de un şofer în uniformă, care avea servitori şi învăţa pian acasă. Mama era o fată simplă, dintr-o familie modestă. Cealaltă, o burgheză înstărită. Mama a păstrat urmele inferiorităţii ei de clasă până târziu, nu i-a trecut nici după 1989. Nu s-a vindecat niciodată de acest complex. Unde fusese Agenţia Stă- noiu, în anii '50-'60 se găsea Loto Pronosport.

Mai ales după ce Taia a ieşit la pensie - prematur, pe caz de boală, a făcut un atac cerebral - şi-a găsit în loterie şi în numerele misterioase o preocupare... Se plictisea în apartamentul de două camere pe hol, unde locuia în comun cu încă o familie plasată de Spaţiul locativ. O familie de două persoane (Maia şi Taia) avea drept la o singură cameră. Era mai bine, mai larg în Popa Lazăr din Obor. Fuseseră evacuaţi de aici - o adevărată dramă. După pensionarea forţată, Taia avea timp berechet să facă socoteli şi să viseze la câştiguri fabuloase. Se gândea la numerele lui câştigătoare în fiecare zi a săptămânii. încerca să ghicească ce numere vor ieşi la următoarea extragere. De asta depindea totul. Cum se apropia ziua cea

mare, joia, am impresia, nu mai avea linişte. Se învârtea nervos prin casă, dar şi plin de speranţă. Joi seara asculta lipit cu urechea de radio când se transmiteau numerele câştigătoare. Un ritual. Ziua hotărâtoare, îl vedeam, când asistam uneori la scenă, cum - pe măsură ce crainicul anunţa numerele - se dezumfla şi bombănea tot mai nemulţumit. Era ca un copil căruia îi lua cineva jucăriile. Ceva se întâmpla de fiecare dată şi schema lui nu ieşea. Vineri era trist. Sâmbătă începea să refacă socotelile. De fiecare dată părea că a înţeles, în fine, unde greşise (de exemplu, de ce ieşise 14, şi nu 35). *Next week* era sigur că va nimeri combinaţia fericită.

Se aşternea iar pe calcule savante după o gazetă care dădea săptămânal statistici, scheme de câştig, făcea biografia preafericiţilor milionari loto. Taia se vedea în broşura aceea cu o poză pe copertă, zâmbind fericit cu un teanc de lei-hârtie în braţe. Gazeta se vindea la agenţiile loto din oraş. Taia citea asta, nu Biblia. Râdea de superstiţioşii care se duceau la biserică să se roage la Dumnezeu să le îndeplinească dorinţele. Inclusiv aceea de a nimeri combinaţia câştigătoare care i-ar fi umplut de bani. Ca să-şi cumpere nepreţuita gazetă, se ducea lunea la agenţia loto.

Aici găsea alţi jucătorii pasionaţi din cartier şi chibiţau. Uneori, Maia se ducea după el să-l aducă acasă. în calculele lui obscure s-ar fi mulţumit să câştige şi o maşină - Pobeda, Fiat 500, Wartburg - dacă tot rata marele premiu în bani. Dar în esenţă dorea bani ca să-şi cumpere o căscioară la mahala, prin Giuleşti, unde avea şi nişte rude. Avea un prieten din copilărie, domnul Mazilu. Stătea la curte, scăpase de demolare (Taia nu reuşise, fabrica SET se extinsese şi fusese mutat silit din Obor, pe Bulevardul Muncii, vizavi de Stadionul „23 August”). De la casă cu curte la bloc era o decădere şi nu s-a adaptat niciodată. îi plăcea să stea la taifas în curtea din Giuleşti a domnului Mazilu o zi întreagă. Jucau table, cărţi, se amuzau printre pisici şi câini.

Când i se făcea de ducă, Taia lua tramvaiul de dimineaţa devreme şi traversa oraşul pe traseul Obor - Giuleşti să regăsească paradisul pierdut. Venea acasă pe seară, înviorat.

Nu-mi amintesc să fi câştigat vreodată ceva, deşi nu a fost săptămână în care să nu-şi fi depus la agenţia Loto numerele alese după o ştiinţă pe care numai el o înţelegea, dar care, din păcate, a ratat de fiecare dată.

2

Pe 15 septembrie începeau şcolile. Vacanţa de vară, de trei luni, se termina şi trebuia să îmbrăcăm din nou uniforma. Civilia din timpul verii se încheia. Unii mai aveau şi belele, cum ar fi corigenţe şi chiar repetenţii. Astea erau nişte instituţii serioase care ne înfricoşau. Nu am avut onoarea să rămân repetent, nici corigent în doisprezece ani de şcoală. Nu mă lăsam pe toamnă pentru că nu aveam chef să-mi stric - tocind la mate sau fizică - bunătate de vacanţă. în plus, îmi plăcea cartea, era refugiul meu împotriva unei copilării nu prea fericite. La începutul lui septembrie îmi căutam uniforma. Când am trecut în clasa a IX-a, mi-a cumpărat tata una de la un magazin din Obor. Am purtat-o tot liceul, deşi de la un an la altul creşteam în înălţime şi îmi rămânea tot mai mică. Prin clasa a XH-a arătam ca un struţ, cu manşetele mai sus de glezne şi mânecile scurte de mi se vedea ceasul. Unul vechi sovietic, dăruit de tata când am intrat la liceu, era din garderoba lui. Am avut o dispută pe tema asta, pierdută de mine, firește. Voiam un ceas nou, nu vechitura aia. Nu aveam niciun chef să port Pobeda. Am acceptat darul oftând. Acasă i-am scos capacul, i-am pictat cadranul în culori ţipătoare, cu flori hippie. Am mascat marca made în URSS din anii ’50. Tata s-a prins de fază în timpul unei vizite pe care i-am făcut-o. Ai mei erau divorţaţi şi ne vedeam la una-două săptămâni, duminica, acasă la el, într-un bloc vizavi de patinoarul „23 August”, unde

se mutase. M-a bodogănit şi m-a făcut capsoman. Eram.

Mama îmi spăla uniforma şi o călca. Pe vremea aceea nu aveam maşină de spălat. Se freca în cadă, după ce se lăsa la înmuiat o zi. Stofa era proastă, se spăla-freca greu, de călcat era şi mai dificil. Vara mă înnegream pe gârlă la Flax. Toată adolescenţa nu am pupat o zi de mare din lipsă de fonduri. Eram curios să văd cum îmi vine uniforma - cu cămaşă albă şi cravată, cu matricola nesuferită pe umăr. Era obligatorie şi vizita la frizeria de la Bariera Vergului. Tunsul era o operaţie pe care o detestam din toată inima. Nu doar pentru că voiam să port părul lung, dar şi pentru că tocita maşină şi foarfecă frizerului mă ciupeau. Nu era nicio plăcere. La final mă întreba dacă e bine, privindu-mă prin oglindă. Mă răcorea făcând vânt în jurul capului meu cu prosopul. îmi dădea apoi cu o măturică pe ceafa şi eram gata. Săream de pe scaunul rotitor, moment care îmi plăcea - furam o rotaţie, din partea casei. Mă îndreptam spre casieriţa din colţul acelei încăperi pline cu oglinzi. Scotoceam prin buzunare, plăteam, cred, 5 lei. Nu-mi mai amintesc cât costa... Aveam şi 2 lei bacşiş pentru frizerul care mă chinuise. Frizeria era plină de elevi care începeau şcoala. Ce peisaj, o tristeţe!

A doua zi, 15 septembrie, strada se anima brusc după o vară în care picotise în praf. în curtea şcolii se adunau profesorii pe treptele de la intrare. Elevii erau aşezaţi în careu, pe ani şi clase. Mai erau prezenţi, în număr destul de mare, părinţii copiilor - mai ales din clasele mici. Aveau braţele încărcate de buchete de flori - trebuiau plasate la timpul potrivit diriginţilor, de obicei femei. Mai erau şi aparatele foto care luau imagini ca să rămână în amintire. Erau părinţi care fotografiau, dar şi fotografi oficiali aduşi de şcoală. Ăştia făceau o afacere având sute de comenzi pe clişeu. Câţi elevi avea o clasă? Fiecare poză se cerea plătită, nu era ieftin dacă voiai să-ţi fie imortalizat copilul. Părinţii erau cu emoţia, cu febrilitatea, cu cheltuiala şi creau atmosfera

sărbătorească. Unul dintre motivele pentru care nu-mi plăcea „deschiderea anului şcolar” era că mama şi tata nu participau niciodată, erau mereu ocupaţi în acea zi.

Steagul fâlfâia pe catarg. Din staţia de amplificare se auzeau marşuri. La ordin se făcea linişte. Băteau tobele, sunau trompeţii detaşamentului de pionieri. încercasem cândva să mă exersez ca toboşar, dar ratasem - nu aveam talent. Erau minutele după ce se cântase imnul la staţia de amplificare. Copiii încercau să adauge vocile, dar nu ieşea nimic onorabil. Era ca atunci când orchestra îşi acordează instrumentele înainte de concert. O hărmălaie de nedescris. Imnul trecea repede şi se ajungea la discursuri. Directoarea, tovarăşa Iordan, cineva de la raion/sector, de la învăţământ, un părinte. Chiar şi un elev mai răsărit citea câteva cuvinte dintr-o foaie. Se pasau florile de la părinţi la profesori. Lucrurile se cam încheiau aici. Se trăgeau în continuare fotografii, se iscau conversaţii. Lumea se grăbea. Părinţii să ajungă la serviciu, elevii să intre la clasă. Asta era tot.

3

Mai ’68, mă găseam cu colegii de clasă din Liceul nr. 39 adunaţi cu japca de profi pe Kiseleff. Ne îngrămădeam pe trotuare, flancaţi de se- curişti şi activişti de la UTC şi PCR, ăştia foarte transpiraţi şi nervoşi. La un moment dat, dinspre Casa Scânteii a apărut coloana oficială - o maşină deschisă sau două, cu inşi în spatele unor camere TV şi aparate foto, apoi un pâlc de motociclete ale Miliţiei. S-a pornit o agitaţie neobişnuită, câţiva ţipi au mobilizat mulţimea să-şi arate prietenia faţă de „înalţii oaspeţi”, asta era formula. Chiar că era înalt generalul, măsura peste 1,90. De Gaulle venise în vizită oficială în România într-un complicat joc de biliard politic, privind mai mult spre Moscova şi Washington decât spre Bucureşti. Noi, în uniforme de liceu, croite din doc ieftin, bleumarin, cu matricolele cusute pe braţ,

tunşi regulamentar, ne bucuram sincer, ceea ce nu ar fi fost cazul dacă ar fi venit Brejnev sau unul dintre sateliţii Kremlinului, Gomulka sau Jivkov. Ne bucuram să vedem un lider occidental important şi speram că vizita lui va aduce o deschidere spre Vest. Asta nu avea nimic de a face cu agitaţia haotică a tipilor la cravată şi costum care ne flancau.

Aşa l-am zărit pe generalul de Gaulle câteva clipe, era mai înalt cu un cap decât Ceauşescu şi decât toată lumea. Nu-mi amintesc exact dacă purta sau nu celebrul chipiu desenat de toţi caricaturiştii lumii. Din fericire, coloana mergea destul de încet. Nu au coborât pentru o baie de mulţime, dar amândoi liderii erau zâmbăreţi, bucuroşi să fie bine primiţi. Românii încă îşi mai puneau speranţa în Ceauşescu. Politica de emancipare de Kremlin, deschiderea spre Occident îi aduseseră destule simpatii. Ne găseam înainte de invazia Cehoslovaciei şi de discursul lui de la balconul clădirii CC al PCR. Ne găseam înainte de revoluţia culturală de inspiraţie nord-coreeano-chineză declanşată în 1971, şi înainte de delirul de grandoare care l-a cuprins în anii ’80.

Coloana rula destul de încet ca de Gaulle şi Ceauşescu să se bucure de miile de steguleţe tricolore româneşti şi franţuzeşti care se agitau deasupra capetelor. Să citească în voie bannerele şi să asculte (dulce ca mierea) scandările de salut. Textele ne fuseseră furnizate pe nişte bucăţele de hârtie cât palma. Mă aflam în dreptul Muzeului Satului. I-am urmărit pe cei doi cu privirea până când au trecut de Arcul de Triumf. Când gaşca s-a spart, ni s-a spus că suntem liberi. Cam nasol, pentru că fuseserăm aduşi cu nişte autobuze şi ne gândeam că la fel se va petrece şi la plecare. Tovii îşi făcuseră treaba, păreau fericiţi, scăpaseră cu bine. Cât despre noi, liceenii, Dumnezeu cu mila, să ne descurcăm cum om şti! Nu era târziu, am intrat la Muzeul Satului, aşa l-am vizitat prima dată. Locuiam departe, dincolo de Bariera Vergului, până aici, în nord, nu ajungeam decât rar.

Mâneai o pâine pe drum. Unul avea o chitară, erau şi câteva fete cu noi, care au scos nişte sendvişuri, ne-am distrat bine. Am ajuns acasă târziu.

Mulţi ani după acel mai ’68 am aflat semnificaţia şi contextul vizitei. Chiar atunci studenţii la Paris baricadaseră Sorbona şi bulevardul Saint-Michel. Poliţia a intervenit în forţă şi confruntarea s-a declanşat. De Gaulle a trebuit să îşi scurteze vizita. Tot acel an 1968 a fost unul al revoltei. La Bucureşti urmăream evoluţiile protestelor din SUA, Germania, Italia, Polonia - de departe, ca şi cum trăiam pe altă planetă - prin radio, zvonuri etc. Lumea românească s-a împărţit în două. Unii ţineau partea generalului care prin vizita lui dăduse un sprijin politic pentru „independenţa României faţă de Moscova”. Alţii se alăturaseră cu sufletul studenţilor protestatari de la Sorbona care îi cereau să plece de la putere. Atunci am fost net de partea studenţilor, doream căderea regimului de Gaulle. Azi gândesc exact pe dos, protestele studenţilor din mai ’68 de la Paris au fost o prostie, se cam săturaseră de bine. Personajul istoric, tragic chiar, al momentului a fost generalul de Gaulle, care se întâmpla să aibă şi toată dreptatea de partea lui. Azi nu cred că a făcut bine că a venit la Bucureşti. I-a dat apă la moară lui Ceauşescu, care începea să se creadă un lider de anvergură mondială, numai pentru că se întâmpla să dea mâna cu de Gaulle, Nixon, Brandt, Mao, Brejnev etc. Ştim azi că generalul nu îl aprecia deloc, dimpotrivă.

4

Occidentul diavolesc se strecura în viaţa cuiva care trăia la est de Cortina de Fier. Cu blugi, chewing gum, mai rar cu o motocicletă sau o maşină. Chiar şi mai modest - dar cu atât mai periculos -, cu o pereche de ciorapi de nylon sau lame de ras Gilette. Pe la 12-13 ani m-am amorezat de muzica Beatles-ilor.

Aşa am făcut cunoştinţă cu Occidentul. Nu mai ştiu cum s-a întâmplat. Cred că un coleg de clasă a adus un vinii, single, o piesă pe fiecare faţă. Mă găseam la internatul de la Voila (lângă Câm- pina), aici am învăţat în clasa a VH-a. Tatăl colegului, bănuiesc, era diplomat şi lucra la o ambasadă în Occident. Era internat cu mine pentru că părinţii nu aveau cu cine să-l lase acasă. Am ascultat discul în cancelarie - blasfemie! Provocare! Eram elev de serviciu, purtam o banderolă pe braţ şi-mi dădeam importanţă. Singurul pick-up al şcolii, o gioarsă sovietică, se afla în cancelarie, pe un raft. Amicul a scos discul din ghiozdan, a ridicat acul... Ce a urmat a fost un şoc pe care îl ţin minte şi azi. „Ce e asta?" l-am întrebat. „Ceva după care se înnebuneşte toată lumea!" mi-a zis. Sunetul era total diferit de tot ce ascultasem. Aparatul de radio de acasă era o vechitură din anii '40. Apoi am avut un radio rusesc adus de tata la o zi de salariu. O hărăbaie cu pick-up deasupra. Ne lipseau plăcile, aşa că pick-upul nu prea era întrebuinţat. Plăcile stăteau cocoţate pe şifonier. Nici nu ajungeam la ele. Plăci - aşa li se spunea discurilor. Dacă îţi scăpa din mână se spărgea, se făceau din ebonită. Cum erau scumpe, era o pagubă. îţi părea rău după ele. Aveam numai câteva, supra-ascul- tate, tocite şi zgâriate. Bani pentru altele nu se găseau. Un Mozart cu menuete, Ceaikovski şi alt rus, parcă Glinka. Aveam şi câteva basme, unul era „Ursul păcălit de vulpe", pe care l-am ascultat de atâtea ori că îl ştiam pe dinafară.

Iată, îmi ieşea dinainte Beatles. Radio Bucureşti nu difuza asemenea muzică. Era interzisă - reprezenta decadentismul burghez. Nu trebuia ascultată pentru că avea efecte nocive asupra ta. Te zăpăcea, îţi creşteau instantaneu urechile - asta când nu rămâneai surd. Regimul de democraţie populară veghea să fim feriţi de orice influenţă din Vest. Persoane serioase vorbeau despre pericolele venite pe calea muzicii de dans. Nici nu era dans, ci o scălâmbăială. Muzica subversivă ajungea la

Bucureşti clandestin. Astfel, Occidentul ţi se strecura pe sub uşă şi-ţi acapara sufletul. Occidentul era duşmanul păcii. într-o zi, când proletariatul va ridica baricade pentru bătălia finală, o să-1 distrugem. Se spunea că Beatles, Elvis, Rolling Stones etc. excitau instinctele primitive ale omului.

îmi aduc bine aminte un număr al revistei *Flacăra* - publica un articol pe mai multe pagini despre nenorocirea care cuprindea tânăra generaţie din Occident din cauza acestei muzici otrăvite - *beat,* rock-and-roll etc. Sălile de concert erau devastate acolo unde cântau Beatles şi alţii ca ei. Când se rupeau scaunele, patronii sălilor de concert se considerau norocoşi c-au scăpat ieftin. *Flacăra* scria că se declanşase o adevărată isterie care zdruncina creierii fragili ai adolescenţilor. Poliţia intervenea şi se produceau nenumărate incidente. Asta se lega de consumul de alcool şi de droguri. Era un dezmăţ, moravurile se prăbuşeau cu repeziciune, semn că şi capitalismul îşi trăieşte ultimele zile. Occidentul intrase în- tr-o criză, din care nu-şi va mai reveni. Rochiile şi fustele se scurtaseră
neruşinat până la fese. Se foloseau pilula şi alte metode contraceptive, ceea ce va duce la depopularea Vestului până la sfârşitul secolului XX. Eliberarea sexului era o capcană enormă. Societatea de consum era pe ducă. Dansurile erau o maimuţăreală ca la zoo. Ţinuta la fel - bărbaţii umblau ca fetele cu părul lung, pantalonii se purtau strâmţi, fustele erau mini. Aşa arăta Apocalipsul. Textele Beatles-ilor, scria *Flacăra,* îndemnau la distrugere, la înarmare, la sinucidere şi făceau apologia războiului şi a capitalismului. Jurnalistul se întreba: „Unde duc toate astea?" Tineretul occidental era debusolat. în schimb, cel din patria noastră era ferit de asemenea tentaţii, trăia fericit îndeplinind visul lui Marx, Engels şi Lenin.

Dovada decadentismului era ceea ce declarase John Lennon: „Beatles-ii sunt mai populari decât Isus!" De aici ieşise un scandal imens. Cei patru au anulat mai multe concerte în SUA,

discurile lor au fost incendiate în pieţele mai multor oraşe din sudul SUA. Au avut loc - anunţa TASS - manifestaţii de stradă împotriva formaţiei. KKK a ameninţat cu represalii. Magazinele care vindeau Beatles au fost atacate cu sticle Molotov. De altfel, scria *Flacăra,* succesul formaţiei încetase. Discurile zăceau nevândute pe rafturi. Sălile rămâneau goale, patronii lor au contramandat mai multe spectacole din turneu. Să fii jurnalist pe atunci la Bucureşti îţi cerea să ai imaginaţie (nu informaţie) şi să te ţii de linia partidului. Articolul cu pricina era însoţit de fotografii. Aşa i-am văzut prima dată pe John Lennon, Paul McCartney, George Harrison şi Ringo Star. M-am hotărât pe loc să îmi las plete şi să îi cer tatei să-mi ia o chitară. în rest, nu eram în pericol de contaminare. Distanţa dintre Bariera Vergului şi Liverpool era cosmică.

Pentru Beatles am avut prima experienţă - dintr-un şir lung - cu Organele. Ajunsesem în liceu, în clasa a IX-a sau a X-a (1967-1968), cineva mi-a pasat adresa unui fan club din Londra. Naiv, am trimis o carte poştală să cer o fotografie cu autograf. Spre mirarea tuturor din gaşcă, am primit după şase luni fotografia cu cei patru, plus autografe, tipărite, nu originale, dar tot era ceva. Câteva zile mai târziu, un maior de Miliţie de la secţia 9 a bătut la uşă. Mama era singură acasă. Maiorul a întrebat-o unde e soţul. Nu am, sunt divorţată. Maiorul i-a dat deja o notă proastă mamei. A continuat: de unde aveam adresa, cum am trimis cartea poştală la Londra, dacă mai corespondam cu cineva din străinătate? Mama nu ştia nimic, maiorul nu a crezut-o. Nimerise într-un cuib contrarevoluţionar. Mama s-a speriat foarte tare, a plâns. Nu în faţa uniformei albastre, ar fi fost umilitor pentru ea - era mândră. A vărsat lacrimi numai după ce maiorul a plecat. Când m-am întors de la liceu, mi-a povestit ce vizită primise. Sigur nu-1 tratase cu dulceaţă de vişine şi apă rece. „Şi fotografia?" am întrebat. „A confiscat-o maiorul." Am auzit-o zicând, blândă cum era: „Are doi copii acasă". Mama

avea nişte intuiţii extraordinare. Luase cartea poştală cu Beatles ca s-o dea copiilor lui, nu ca să întocmească dosar împotriva mea. Cert este că nu a mai revenit să ceară alte informaţii sau să semnez vreun document, să ne dea o amendă - de asta mă temeam cel mai mult în sărăcia în care trăiam. Nu am fi avut de unde s-o plătim. Am plătit-o cu cartea poştală cu chipurile celor patru Beatles.

5

Toată copilăria mi-a fost bântuită de obsesia unui atac cu bombe atomice asupra Bucureştiului. Fără întreţinerea acestei isterii, Războiul Rece sovieto-american nu ar fi existat. „Coexistenţa paşnică" - mitul anilor '50-'60 - ar fi dispărut în desuetudine repede dacă nu existau în jur strigoii războiului înarmaţi până în dinţi. în anii de după Ialta şi Potsdam, SUA şi URSS se înarmau pentru a-şi susţine economiile în marş, unii, pentru a se reface, ceilalţi. Dar şi pentru ca populaţia să stea cuminte. în plus, Occidentul se temea teribil de scenariul „revoluţiei mondiale bolşevice", ca la sfârşitul Primului Război.

Generaţia mea a fost turtită de campaniile de presă - nu se mai terminau. Până şi în anii '80 am avut parte de aşa ceva. Am fost scoşi atunci în stradă să defilăm pentru menţinerea păcii, împotriva cursei înarmării. Asta era ceva nou, de obicei se scandau lozinci de 1 Mai, 23 August, 7 Noiembrie, în cadru organizat. Atât. De data asta am fost scoşi să defilam fără o dată aniversară, în 1986, pe marile bulevarde cu „oamenii muncii". Am arătat îngrijorarea noastră faţă de cele două mari puteri care nu se mai potoleau să-şi crească bugetele de înarmare. De fapt, era un cot administrat de Ceauşescu în coasta Kremlinului - a dorit s-o facă pe nebunul şi a ieşit din rânduri. D-asta am răguşit în acea zi.

în copilăria mea era diferit. Teza era că numai americanii

aţâţau la război. Ei erau „cavalerii întunericului şi distrugerii”. Ei ameninţau pacea şi bunăstarea omenirii întregi. Se spera să devenim - sub bombardamentul propagandei din *Scînteia* - antiamericani, „omul nou” gata să se sacrifice pentru viitorul omenirii, care, firește, era vopsit în roşu, ca ouăle de Paşte.

Mai era un aspect care a generat marşul păcii din 1986. Anii ’80 cunoşteau o penurie fără precedent. Dacă n-ar fi fost cartele, ar fi fost ca în vremea lui Antonescu - circula un banc. Dar atunci era război! Magazinele alimentare erau literalmente goale. Mai găseai în rafturi sticle de şampanie proletară Zarea, creveţi vietnamezi şi conserve cu ardei umplut, numite balastru, atunci când erau refuzate la export. Da, se reintroduseseră cartelele. Dar nici aşa nu găseai ce să cumperi - se exporta totul pentru a fi plătite datoriile externe făcute fără cap de Ceauşescu. Nu le ceruse nimeni datoriile alea, dar se grăbea, ca fata mare la măritat. Se simţea umilit că era dator...

Marota cu care eram îndoctrinaţi de mici, de la grădiniţă, era atacul cu bombe atomice asupra a două oraşe japoneze - Hiroshima şi Nagasaki, în august 1945. De câte ori nu ni s-a repetat povestea avionului *Enola Gay*[7]. De câte ori nu ni s-au arătat groaznicele imagini cu victimele bombardamentului atomic, statisticile celor 70 de mii de morţi din ziua loviturii? „Iată ce au făcut americanii!”, ni se spunea ca să ni se zdruncine admiraţia faţă de ei, admiraţie pe care o nutreau toţi copiii de pe stradă. Ni s-a vorbit des despre decizia „criminală” a lui Harry Truman, despre zborul nocturn peste oceanul Pacific al acelui bombardier, despre dezastrul care a urmat. Obsesiv! Când americanii erau atacaţi pentru a satisface nevoile de propagandă sovietice, ni se aducea aminte de Hiroshima şi Nagasaki. Kremlinul avea nevoie punctual de acele imagini terifiante cu victimele bombelor atomice pentru a-i demo- niza pe americani, cu oameni arşi, cu case spulberate...

La şcoală, în anii ’60, se preda „Surâsul Hiroshimei” (apărut

în 1958, un an înainte să intru în clasa întâi), de Eugen Jebeleanu, poet oficial al epocii. Nu-mi mai amintesc dacă era în manualele de literatură. Dacă nu era, atunci sigur se găsea pe lista lecturilor obligatorii. Se prelucra în clasă la dirigenţie. Tema „atomică" trebuia bifată şi tot ce se găsea disponibil era „Surâsul Hiroshimei". Nu am reuşit niciodată să-l citesc până la capăt deşi m-am străduit de frica profei de română. Era un poem traversat de sentimente antiamericane ferme. Un poem discontinuu, cu versuri abrupte, greoi la citit, cu imagini repetitive. Semăna mai curând cu un editorial din *Scînteia* sau *Pravda,* decât cu literatura. Alinia în pagină orori de neimaginat din acele zile de august 1945 când intram brusc în era atomică. Viaţa de pe pământ, ni se explica, putea dispărea de atunci începând în fiecare clipă... D-aia trebuia noi să strângem cureaua la mâncare şi confort, şi să ne înarmăm neabătut sub protecţia Armatei Roşii, îndrumaţi de partidul comunist.

Pe la începutul anilor '60, într-un moment de criză, eram iar ameninţaţi că americanii aruncă bomba peste ţara noastră iubitoare de pace. Isteria ajunsese la cote maxime. TV dădea imagini cu nebunia made în USA. Americanii de rând îşi construiau adăposturi antiatomice individuale prin grădini. îşi puneau la adăpost familiile - dacă ar ataca ruşii. Ceea ce era o certitudine. Dacă nu e azi, va fi mâine. Povestea asta se transformase într-un uriaş business. Cei care aprovizionau cu beton armat, cu alimente, cu medicamente, cu măşti de gaze, cu iod au făcut averi. între NY şi Los Angeles se difuzau zilnic filmuleţe cu exerciţii - ce facem dacă suntem atacaţi de ruşi?! Trebuie să ne aruncăm sub mese şi să ne ghemuim. Să avem o sticlă de apă alături. Crainicii televiziunii române erau sarcastici, asta când nu înfierau cu mânie proletară pregătirile de război de peste ocean. Pe micile ecrane vedeam o populaţie speriată de iminenţa unui atac nuclear sovietic care va nimici SUA.

Dar frică ne era... Vizavi de blocul unde locuiam se găsea un parc cam părăginit. Acolo am ales noi, copiii de pe stradă, să săpăm adăposturi antiatomice, nişte biete gropi în care trebuia să ne facem covrig când vor apărea pe cer avioanele yankeilor - fireşte, precedate de sunetele sirenelor. A început anul şcolar şi pregătirile noastre de război s-au dus dracu'. Dar au rămas adulţii să facă exerciţii de apărare antiaeriană, să vegheze cerul cocoţaţi pe acoperişurile clădirilor, să facă gărzi duble la fabrică. îi aşteptam pe americani. Ca de fiecare dată, nu au venit.

6

Am fost tulburat la începutul lunii decembrie 1967 când televiziunea română a anunţat, la telejurnalul de la 19.00, că s-a efectuat primul transplant de inimă. Spre deosebire de obişnuita penurie de informaţii, de data asta abundau. Era vorba despre Africa de Sud, un spital din Capetown, Groote Schuur. întâi că nu ştiam ce e aia grefă sau transplant, în plus, povestea se petrecea în Africa de Sud, ceea ce însemna apartheid - capitalismul cel mai de jos, un regim odios. Să dai o ştire bună despre Africa de Sud încălca flagrant regulile propagandei oficiale. Mai curând te aşteptai s-o ascundă ca pe atâtea altele. Ei, la Bucureşti trecea o uşoară briză de liberalizare. Credeam că Africa de Sud era o ţară subdezvoltată - analfabetism, segregaţie rasială, cocioabe, mizerie. Asta dacă mă luam după propagandă. Uite, totuşi, că acolo s-a efectuat primul transplant de inimă, inexplicabil. îmi contrazicea prejudecăţile de *homo sovieticus.* Ceva îmi zbârnâia fals în auz pentru că nu se întâmplase minunea în SUA, Anglia sau Franţa... Aveam parte zilnic de imagini cu violenţe împotriva negrilor, cu manifestanţi împrăştiaţi cu furtunul cu apă, cu câini, cu gaze şi mai ales cu gloanţe. Era rău în acea ţară, iadul pe pământ, scria *Scînteia* aproape zilnic. Când se vorbea oficial despre capitalism,

inevitabil se ajungea la apartheid, ghetouri, la Africa de Sud. Se aducea apoi vorba despre SUA, cel mai detestabil loc din lume. Prilej de a perora despre lupta pentru drepturile civile, represalii, marşul negrilor de la Washington, KKK, linşaje, Martin Luther King, care zisese: „I have a dream!”.

De data asta, registrul era total schimbat. Almanahul *Scînteia* saluta marea victorie a geniului uman. Ştiinţa învinsese obscurantismul. Se deschideau perspective nebănuite pentru om. Vom deveni nemuritori în maximum o generaţie. Când ţi se va defecta ceva în corp, ei bine, acel ceva va fi pur şi simplu înlocuit, cum se întâmplă cu maşinile. Cade carburatorul, pui altul; faci pană, schimbi cauciucul. Aspectul mă fascina. Aşa m-am convins că în timpul vieţii mele, pe vremea Războiului Rece, se va descoperi leacul vieţii veşnice. Pământul va fi populat în secolul XXI de zei, muritorii vor dispărea ca omul de Neanderthal.

Cam aşa am înţeles ştirea venită de la Capetown. Treaba nasoală era că nu se întâmplase la Moscova, ţara celei mai înaintate ştiinţe medicale, cu cei mai buni doctori şi spitale din lume. Nu în URSS se întâmplase minunea, ci în nefericita ţară a apartheidului. Personajele: 1) Denise Darwell, 25 de ani, care pierise în ziua precedentă într-un accident rutier; 2) Louis Washkansky, 55 de ani, grav bolnav de inimă, imposibil de salvat cu mijloace tradiţionale; 3) Christiaan Barnard, fiu de preot, chirurg cardiolog la spitalul Groote Schuur din Capetown. Operaţia senzaţională a avut loc pe 3 decembrie 1967. Washkansky a fost primul om care a trăit cu inima altuia. A supravieţuit 18 zile. în acea împrejurare am aflat definiţia morţii şi, mai mult chiar, că ea s-a schimbat peste noapte. Al doilea pacient supus unei operaţii de transplant şi tot de Christiaan Barnard a fost doctorul Philippe Blaiberg, care a supravieţuit 600 de zile. Termenele de supravieţuire s-au prelungit odată cu acumularea de experienţă.

Povestea m-a preocupat şi după ce am ieşit din adolescenţă. Un personaj are parte de mai multe grefe prin care i se înlocuiesc 100% organele. De ce nu!? Ajunge în tribunal pentru o cauză oarecare şi se apără spunând că el nu este el, argumentând că nimic din corp nu este al lui. Cel care a comis fapta nu mai există! Eu sunt alt om, chiar dacă în actul de identitate scrie acelaşi nume. Azi îmi sună cunoscut, dar destulă vreme scenariul m-a urmărit ca o umbră. Da, omul este interşanjabil. Am amintit povestea asta în romanul meu de debut (1982, *Luxul melancoliei).* M-a urmărit un presentiment - nu-i de mirare că sunt cardiac, am trecut deja printr-un infarct. Ceva esenţial pentru om s-a întâmplat la spitalul Groote Schuur.

Doctorului Christiaan Barnard nu prea i-a priit succesul. A divorţat de mai multe ori, a ţinut mii de conferinţe în toată lumea (a fost şi la Bucureşti). S-a îndepărtat treptat de chirurgie. A fost taxat de playboy, arogant, superficial, devorat de succes. A fost contestat şi bruftuluit de invidia colegilor deranjaţi de celebritatea lui. A scris cărţi şi piese de teatru. A murit în Cipru, unde se retrăsese „departe de lumea dezlănţuită”, la începutul acestui secol, 2001.

7

Vara anului 1968, eram adolescent şi nu mă gândeam decât la muzică - eram leşinat după Janis Joplin şi Hendrix. La citit şi la fetele mişto din cartier. Cum nu aveam bani, nu plecasem în vacanţă. Mă prăjeam la soare pe asfalt, mai invitam câte o fată la plimbare prin cartier. într-o zi, pe când stăteam întins pe burtă în pat şi citeam dracu’ ştie ce, la radio s-a dat un buletin de ştiri, ediţie specială, am spune azi. Anunţa cu o voce gravă că ţările Tratatului de la Varşovia au invadat Cehoslovacia. România nu se găsea printre ele - ceea ce m-a făcut să mă simt mândru. Mai multe clădiri oficiale, radioul, televiziunea, ministere, sediul

partidului comunist, aeroportul fuseseră ocupate. Tancurile Armatei Roşii mărşăluiau pe bulevardele Pragăi. Nu se ştia unde se găseau liderii cehoslovaci. De mirare, toate astea erau transmise de un reporter român aflat la faţa locului. Mă surprindea - dincolo de grozăvia ştirii - tonul reporterului, necenzurat, liber, era evident emoţionat. Nu auzeam obişnuitul comunicat în limba de lemn a propagandei. Ni se cerea să rămânem lângă aparatele de radio, să aflăm cum evoluează lucrurile. Situaţia era de o gravitate excepţională. Praghezii ieşiseră pe străzi şi încercau să oprească cu mâinile goale tancurile şi să parlamenteze cu soldaţii care le invadaseră ţara, să îi convingă cumva să plece înapoi. Se petreceau scene inimaginabile. Emoţia era copleşitoare. Se simţea din vocea acelui reporter...

Am rămas câteva zile cu urechea în aparatul vechi din casă, ascultând Radio Europa Liberă, Vocea Americii şi Bucureştiul, care în acele zile erau altfel ca de obicei. A urmat mitingul la care a vorbit Ceauşescu, TVR l-a transmis în direct. în Piaţa Palatului, în balconul Comitetului Central, Ceauşescu a condamnat invazia. Evenimentele au evoluat cu repeziciune, nu ştiam ce să cred. Ce va urma? Va fi ocupată România de tancurile sovietice? Un zvon care circula insistent spunea că ruşii sunt la graniţă, gata să intre. Tot românul era speriat de moarte. Coloane de maşini luaseră calea spre Iugoslavia. Şoselele spre Belgrad s-au aglomerat într-un ceas. Urma un refugiu? La magazine, cozi interminabile, se cumpăra orice - conserve, pastă de dinţi, pâine, ulei, zahăr, carne... Multă lume a fost chemată din concedii în întreprinderi. Gărzile se dublaseră în fabrici şi în instituţii. Armata era pusă pe picior de război. Se făceau exerciţii de apărare, se dădeau alarme. Lumea în blocul unde locuiam vorbea numai despre asta.

Zilele de panică şi isterie au trecut. Treptat, climatul obişnuit a revenit. Radioul şi TVR au schimbat tonul, ca şi *Sctnteia* şi

România liberă. Reportajele *live* din Cehoslovacia au încetat brusc. Vocea acelui reporter de la Praga şi-a reluat vechile fraze, clişee ale limbii de lemn. URSS a redevenit marele nostru vecin, ţara sovietelor, iubitoarea de pace. A fost prima mea experienţă în care am fost confiscat de politică. în august 1968 am început să înţeleg pe ce lume trăiam.

Astăzi, firește, ştiu ceva mai mult decât atunci. Invazia Cehoslovaciei l-a luat pe Ceauşescu prin surprindere. El nu a refuzat să participe la această invazie, cum s-a spus, pur şi simplu nu a fost invitat. Se bănuia că relaţiile dintre Bucureşti şi Paris sau Washington făceau din România o ţară incapabilă să păstreze secretul. Brejnev nu avea încredere în Ceauşescu. Din 1964, Bucureştiul începea să se distanţeze de Moscova. Sigur era multă iluzie în această tentativă, dar lucrurile aşa se vedeau în anii ’60. Motivul era simplu: liderii comunişti de la Bucureşti (numiţi de Stalin în anii ’40) nu doreau ca Moscova să se mai amestece în jocurile lor de putere. Ştiau perfect că, atunci când la Kremlin se schimbă personalul, marionetele din capitalele est-europene erau înlocuite. O făcuse Stalin, o făcuse şi Hruşciov.

în 1968, Ceauşescu nu avea încă toată puterea. Era obturat de baronii lui Gheorghiu-Dej, puternicii Emil Bodnăraş, Ion Gheorghe Maurer, Gheorghe Apostol. Nu devenise dictatorul de mai târziu, fiind silit să împartă puterea cu ei. Reacţia la invazia Cehoslovaciei a fost să organizeze un miting de proporţii în Piaţa Palatului pentru a dovedi că PCR este susţinut, că politica sa externă are adeziunea maselor. Mesajul era că, dacă trupele Pactului de la Varşovia invadează România - spre deosebire de Cehoslovacia unde nu a existat rezistenţă -, aici poporul va lupta cu arma în mână să-şi apere ţara şi conducătorii. Era o iluzie hrănită de spectacolul propagandistic. Ceauşescu împreună cu mai mulţi lideri au umplut balconul Comitetului Central al PCR, din Piaţa Palatului. în noaptea precedentă, membrii Biroului Politic au hotărât să se vorbească ponderat, să nu îi întărâte pe

Brejnev & Co. Ceauşescu trebuia să aibă un discurs moderat pentru că era o mare teamă că ruşii se vor folosi de prilej ca să-l schimbe nu numai pe Ducek, ci şi pe Ceauşescu. Văzând însă reacţia mulţimii, Ceauşescu a pus foaia jos şi a început să vorbească liber, aprinzându-se. în acest dialog cu mulţimea care îi cerea un ton şi mai vehement a spus cuvintele care l-au făcut celebru. Ceauşescu a devenit în câteva minute un Maverick al blocului sovietic, un lider curajos care se opune Kremlinului! în emoţia acelor zile legate de invadarea Cehoslovaciei, Occidentul a fost câştigat.

Nu ştiu cât a crezut Occidentul povestea asta, dar i-a plăcut s-o creadă. Mai ales că s-a folosit de ea pentru a inventa un soi de erou al rezistenţei în interiorul lagărului socialist împotriva lui Brejnev. Suna bine - o ţară mică se opunea gigantului de la Răsărit. Pe plan intern a fost momentul în care Ceauşescu a devenit peste noapte o figură de anvergură europeană şi a devenit stăpânul absolut al PCR. A luat toată puterea, a devenit un dictator de tip stalinist, alimentat de mitul pericolului de la Răsărit, de Armata Roşie. „Discursul de la balcon" a fost momentul lui de glorie, în august '68, nu discursul lui Ceauşescu sau mitingul i-a împiedicat pe sovietici să ocupe România. Le-ar fi luat - după calculele Statului Major al Pactului de la Varşovia - cel mult 48 de ore să fie la Bucureşti. România a fost salvată după discursul riscant al lui Ceauşescu de intervenţia fermă a preşedintelui american Lyndon Johnson, care l-a apelat pe Leonid Brejnev şi l-a pus în gardă că SUA nu va accepta încă o invazie. în decembrie 1989, momentul se repetă. înjur, regimurile comuniste se prăbuşeau. Ceauşescu se considera ameninţat şi e hotărât să îşi păstreze puterea. A încercat să se salveze folosindu-se de aceeaşi metodă ca în august 1968 - organizează un miting de solidaritate. Acelaşi loc, Piaţa Palatului, clădirea CC al PCR şi balconul. Mulţimea adunată în piaţă, microfoane, televiziunea, lozinci, drapele. Dar sensul

istoriei s-a schimbat. în 21 de ani făcuserăm cunoştinţă cu toate aspectele sordide, dure, mizere ale unui regim de dictatură. Lumea îl privea pe Ceauşescu cu alţi ochi. Starea de spirit se schimbase cu 180 de grade. Adusă să îşi exprime adeziunea faţă de Ceauşescu ca în august ’68, mulţimea s-a revoltat, a scandat sloganuri anticomuniste, dictatorul a fost huiduit şi împiedicat să vorbească. A fost răsturnat a doua zi. Câteva zile mai târziu a fost judecat şi executat. Ce nu ştiau - el şi acoliţii lui - era că istoria nu se repetă. Se luaseră după Marx, suficient ca să piară.

8

Când mă duc la Praga - mi se întâmplă rar, dar mi se întâmplă - trec neapărat prin Piaţa Wenceslas cu o floare, locul unde Jan Palach şi-a dat foc, la 16 ianuarie 1969, ora 15.00, în semn de protest faţă de invadarea ţării sale de trupe ale Pactului de la Varşovia. A murit pe 19 ianuarie, trei zile mai târziu, din cauza arsurilor. în ianuarie 1969 eram elev de liceu, şi prima dată chiar îndrăgostit. Când nu mă gândeam la creatura aceea diafană, cântam la chitară şi scriam cântece şi poezii în maniera lui Leonid Dimov. în rest, citeam pe rupte. într-o seară la Radio Europa Liberă s-a anunţat că Jan Palach, student, 21 de ani, şi-a dat foc. A fost un şoc mai mare pentru mine decât invazia care a curmat „primăvara de la Praga” şi decât discursul din balcon ţinut de Ceauşescu a doua zi, care făcuse atâta zarvă.

Văzusem documentarul *Mondo cane* la Cinema Timpuri Noi şi mi-am amintit secvenţele cu un preot budist care se imolase la Saigon. Impresionant! în sală în acele clipe se auzeau respiraţiile. Cred că secvenţa i-a inspirat lui Jan Palach forma de protest. Poate l-a inspirat şi arderea pe rug a lui Jan Hus, eroul naţional al cehilor. Am scris cu chitara mea un cântec: „Hai să intrăm ca-ntr-o odaie/ în Praga cuprinsă de văpaie/ Călcată de şenile de tanc/ Ţintuită sub fier de bocanc./ Daaaa, la Praaaga!...

etc... Ciudat este că am cântat piesa la şcoală, în parc cu prietenii, la ceaiuri, şi nu am păţit nimic. La un moment dat, profa de engleză, pe care o preţuiam foarte mult, mi-a zis într-o recreaţie, după ce m-a auzit, că e mai bine să nu repet figura şi mi-a confiscat vremelnic chitara. A depus-o la cancelarie într-un dulap, sub sticlă. Cred că aşa am scăpat de o eliminare sau, poate mai rău, de o exmatriculare. Cineva tot s-ar fi sesizat şi m-ar fi turnat într-o zi.

Dubcek era încă în funcţie în ianuarie 1969, abia în aprilie va fi schimbat cu brejnevistul Husak. Serviciile secrete, Poliţia, activiştii dogmatici de partid, care vizau întoarcerea la stalinism şi strangularea reformelor, deveneau treptat mai puternici, împinşi de la spate de Kremlin. Lumea ceda presiunilor şi, lipsită de soluţii, se alinia. Unii devin chiar colaboraţionişti ai ocupantului străin. Dar există şi zone care rezistă. Printre studenţi, artişti, în presă, printre partizanii reformelor. Jan Palach este dintre aceia care nu se acomodează. Credea că un şoc, cum ar fi sacrificiul suprem, plătit cu propria viaţă, ar putea trezi şi îndemna pe cehoslovaci să nu renunţe la libertate. Peisajul uman este aproape apocaliptic, vine din Bosch. Opţiunile erau extreme - colaborezi sau nu, cedezi sau nu, lupţi sau te predai. Trădările îşi fac repede loc şi sunt la ordinea zilei. Dilemele morale - infinite. Praga era de coşmar. Presiunile Armatei Roşii şi ale KGB-ului creşteau continuu. Dacă nu acceptai să te supui, urmau represaliile, iar imaginaţia ocupantului nu avea limite când era vorba să facă rău. Tragedia cu Jan Palach a împărţit ţara în două. Slugile Moscovei au golit de conţinut sacrificiul său, au vrut să spună că nici nu a fost un protest. Kremlinul avea nevoie ca de aer să ascundă motivul real al actului lui Palach. Toţi cehoslovacii s-au poziţionat pro/contra faţă de gestul lui - pentru unii de curaj, eroic, pentru alţii fără sens. Pentru că locul în care a murit devenise loc de pelerinaj, trupul i-a fost ars în secret într-un crematoriu - să i se piardă

urma.

Am ajuns târziu la Praga, abia prin anii 2000. Primul drum l-am făcut în Piaţa Wenceslas. Au rămas foarte puţine semne din perioada comunistă. Am avut, nu ştiu cum, în auz sunetul legăturilor de chei de la marile demonstraţii din decembrie 1989 desfăşurate aici, care au dus la căderea odiosului regim Husak. Dar grija mea a fost să descopăr locul unde şi-a dat foc Jan Palach. Aici a început totul. Primul eveniment din- tr-o lungă serie. Aşa a început, de fapt, căderea comunismului. Suntem vinovaţi că nu am întrezărit atunci adevăratul înţeles al sacrificiului lui. El a dat un crez popoarelor oprimate de la est de Cortina de Fier - să nu cedeze, să nu le fie frică.

9

Mai întâi, un banc din epocă. Kissinger îi spune alarmat lui Nixon că ruşii au trimis un satelit pe Lună şi o vopsesc în roşu. „Ei şi?!" face Nixon. „Lasă-i în pace!" A doua zi, Kissinger îi spune că au terminat de vopsit. „E toată roşie!" „Ei şi?!" face Nixon. „Da, zice Kissinger, dar au scris pe Lună «Coca-Cola»!"

Am văzut coborârea pe Lună pe 20 iulie 1969, alb-negru, la televizorul sovietic Rubin 102. în transmisie directă de la NASA!!! Tare! Trăiam la est de Cortina de Fier, în aşa-zisul lagăr socialist, printre popoarele iubitoare de pace. Dincolo, la vest, trăiau aţâţătorii la război, imperialiştii odioşi dornici de vărsare de sânge. Ei ne voiau răul. Eram fericiţi să ştim că vor pieri înaintea noastră. O spuseseră Lenin, Stalin, Hruşciov, Brejnev. Proletariatul se va ridica la luptă şi îi va arunca la lada de gunoi a istoriei. Burghezia va pieri, punct. Din câte ştiu, România a fost singura ţară din blocul sovietic care a dat la televizor, în direct, evenimentul - ore în şir.

Eram elev de liceu, treceam în clasa a Xl-a şi nu ştiu, zău, cât pricepeam din tot ce se întâmpla în acea vară, dar îmi era clar că

SUA marcau un *touchdown.* O luaseră înaintea URSS-ului „în cursa pentru cucerirea spaţiului cosmic” şi nu era puţin lucru. La 4 octombrie 1957, URSS trimisese primul satelit în spaţiu, *Sputnik.* Atunci, propaganda de la Kremlin ne împuiase urechile - iată dovada superiorităţii comunismului faţă de capitalism. A URSS-ului faţă de SUA! în iulie 1969, ce era!? Americanii aselenizaseră, nu sovieticii. Trebuia să înţelegem oare că imperialismul american învinsese comunismul sovietic? Ce se întâmpla cu visul de libertate a peste un miliard de oameni care au crezut în Marx şi Lenin? Cei care luptau pentru înfăptuirea utopiei comuniste, a egalităţii pe pământ ce vor zice/face? Kremlinul o băgase pe mânecă.

După *Sputnik,* SUA intraseră în fibrilaţie. S-au temut de un atac atomic. Cel mai rău era scenariul că SUA vor ajunge o putere de mâna a doua, după ce vor fi devansate de URSS, ceea ce era de neconceput. SUA erau mai avansate tehnologic şi aveau resurse mult mai mari. SUA pierduseră prima repriză a cursei pentru cucerirea spaţiului cosmic. Era şi o luptă simbolică. URSS se străduia cu toate prilejurile să facă propagandă superiorităţii comunismului. Ce-i mai turuia guriţa lui Hruşciov când vizitase SUA în septembrie 1959!!! Din vorbe îngropase deja capitalismul. Acum treaba era serioasă, nu mai era doar propagandă. întrebarea *a fi sau a nu fi* era: cine ajunge primul pe Lună? Era aspectul esenţial al războiului ideologic care se purta între supraputeri după 1945. Manualele de materialism dialectic (o ştiinţă fictivă, azi dispărută) ne învăţau că trăsătura fundamentală a lumii contemporane era lupta dintre comunism (care va triumfa, fireşte) şi capitalism (condamnat să piară). Conform ziselor Moscovei, revoluţia mondială va ieşi învingătoare, dictatura proletariatului se va instala în curând pretutindeni. Episodul *Sputnik* confirma că lumea se îndrepta neabătut în această direcţie. Lumea liberă va pieri sub loviturile

nimicitoare date de patria sovietelor.

La începutul anilor ’60, într-un discurs, J.F. Kennedy ceruse ca până la finele deceniului SUA să trimită un om pe Lună. Era o mare provocare... Puţini au crezut că este şi posibil. Discursul avea drept scop diminuarea şocului produs de avansul sovietic. Trebuia înlăturată panica americanilor în privinţa superiorităţii atomice şi balistice a URSS. Lumea urmărea cu sufletul la gură cursa pentru supremaţie. Cine se va impune? Orice lansare - de la Cap Canaveral sau Baikonur - a unui satelit în spaţiu se bucura de o enormă publicitate. în acest context fierbinte îmi amintesc şocul produs de trimiterea primului om în Cosmos - sovieticul Iuri Gagarin, la 12 aprilie 1961. SUA păreau KO. Kennedy avea de ce să ţină acel discurs. Lumea nu credea că SUA mai pot ajunge din urmă URSS şi bolşevicii câştigaseră partida. Era clar că ruşii vor ajunge primii pe Lună. La Bariera Vergului, toţi copiii ştiau asta. Aşa ni se spunea la şcoală, auzeam la radio, vedeam la televizor, aşa scria în ziare.

Spre mirarea noastră, SUA au reuşit să recupereze decalajul care le separau de URSS. La 20 iulie 1969, Neil Armstrong a coborât pe Lună.

Un pas mic pentru om, un salt uriaş pentru omenire. Eram contrariaţi, discuţiile pe acest subiect între noi ţineau non-stop. Luna trebuia să fie un teritoriu liber de exploatare, aici primii colonişti vor construi o societate fără clase. Ideologia în care fuseserăm educaţi primea o lovitură devastatoare. Cine să-şi imagineze că URSS va suferi o înfrângere de asemenea proporţii? Să ne îndoim de întâietatea comunismului şi de viitorul lui? Unii dintre noi erau pro-americani convinşi (mai ales după invadarea Cehoslovaciei, în august 1968). îi detestau pe ruşi şi ţopăiau de fericire. Alţii, mai puţin - cei mai îndoctrinaţi aşteptau răbdători veşti bune de la Kremlin, care să le confirme încă o dată credinţa în comunism.

în toamnă, la prima şedinţă UTC din septembrie s-a discutat chestiunea. Era la ordinea zilei pentru că defetismul pătrunsese

adânc în rândurile noastre, ne-a spus un delegat de la organizaţia de sector, paraşutat printre noi la şedinţă. Insul ne-a lămurit repede că superioritatea URSS rămăsese intactă. Era numai o iluzie scornită de propaganda occidentală că SUA au devansat URSS. Ne prevenea să nu cădem victime capcanelor puse de Radio Europa Liberă şi Vocea Americii. Nu le mai ascultaţi, sunt nişte mizerii. A mai zis: SUA se zbat într-o criză economică fără precedent. Până la sfârşitul secolului, SUA se vor prăbuşi. Deja se înregistrează proteste uriaşe în marile oraşe. Bătălia pentru drepturile civile e în toi. Negrii sunt discriminaţi. Şomajul face ravagii. Poliţia intervine cu violenţă pretutindeni între Atlantic şi Pacific. Nu mai zic de războiul din Vietnam. Etc. Aşa zicea.

După câţiva ani, eram student, am aflat că acel şef utecist convins de binefacerile comunismului o zbughise în Occident şi nu se oprise până la New York. A fost primul dintre cunoscuţii mei care a defectat. S-a spus că s-a dus să dea câteva lovituri imperialismului şi se întoarce. Dacă nu moare eroic acoperit de un drapel roşu.

10

„Vin americanii!!!” şi-a zis românul. în sfârşit! Erau aşteptaţi din 1945 să ne elibereze de ruşi. Bunicul meu patern, chiaburul moş Radu, a murit în anii ’70 cu gâtul înţepenit de cât privise cerul să îi vadă pe americani paraşutându-se deasupra ogoarelor lui din Plătăreşti, să îl scape de comunişti. Bun, Nixon face o vizită la Bucureşti pe 2 şi 3 august. Cam târziu şi cam puţin, dar, în fine. Ne imaginam ca proştii că, dacă preşedintele american vine aici, nu este chiar degeaba. Ceva se va întâmpla. Poate scăpăm de Ceauşescu, de comunism, dracu’ ştie. Am stat în acele zile cu urechea lipită de radio, fixat pe Europa Liberă. Eram contrariat, pentru că postul îl lăuda pe Ceauşescu de-ţi cădeau plombele. Nu ştiam ce să cred. Era la un an după marele

lui discurs ţinut după invadarea Cehoslovaciei, când atrăsese atenţia Occidentului. Dar nu uitam: cenzura, sărăcia şi altele. Şi încă nu începuse nebunia din anii ’80... Semnele se vedeau deja, mai ales dacă îţi duceai viaţa zi de zi aici, fără să poţi pleca să te aeriseşti în străinătate. Dacă nu aveai paşaport şi stăteai la cozi pentru carne, pâine, lapte, butelie, era nasol. Nu puteai să îţi trasezi drumul tău pentru că ţi-1 trasa partidul.

Speram că vizita lui Nixon va aduce schimbări. Având sprijinul lui Nixon îmi imaginam că la Bucureşti se pot face reforme fără să păţim ce a păţit sărmana Cehoslovacie a lui Dubcek. Era în esenţă cam tot ce voiam. Nixon îi dădea în acel august sprijin lui Ceauşescu. Pe 4 august începea congresul PCR. Ceauşescu era la zenit, urma un triumf, unanimitate. SUA se aflau în plin război în Vietnam şi peisajul internaţional era extrem de complicat. Despre importanţa dată vizitei de oficialii americani ne dăm seama din memoriile lui Kissinger, unde, din 1 000 de pagini, vizita la Bucureşti este amintită în doar trei rânduri. Am impresia că autorul nu prea ştia în ce ţară se afla, nici ce căuta la Bucureşti. Să fi fost din cauza whisky-ului, a prea multor vizite făcute în acea vară, a oboselii, a indiferenţei? în necunoştinţă de cauză, ne făceam iluzii.

Nixon mai fusese la Bucureşti ca persoană privată, în 1967, când începea drumul spre Casa Albă, într-o perioadă când era în umbră. Ceauşescu l-a primit la Bucureşti cu onoruri. Nixon nu a uitat. între cei doi s-a legat o bună relaţie. Vizita (prima din istoria unui preşedinte american în estul Europei) era un semnal spre Moscova şi Ceauşescu avea mare nevoie de el. Juca rolul unui David care îl sfida pe Goliat. Americanilor le convenea de minune situaţia şi nu le scăpa duplicitatea gazdei lor. Chiar îi amuza, au acceptat să joace în acest vodevil. Ţara era prea mică pentru un joc diplomatic veritabil. Când Richard Nixon a demisionat, Ceauşescu l-a regretat - dispărea o piesă importantă de pe eşichierul politic pe care juca. Mesajul de la Bucureşti a fost unul de regret.

Debarcarea delegaţiei americane, în frunte cu Nixon, a fost primită cu frenezie. Lumea românească a fost încântată. Mândria şi patriotismul nostru erau zgândărite de vizită. Pentru că Nixon refuzase alte capitale comuniste care îl invitaseră. Nixon era cel mai puternic om al planetei. Preferase Bucureştiul şi eram umezi de plăcere. Televiziunea l-a însoţit pretutindeni şi oriunde erau organizate băi de mulţime. Nixon avea mare slăbiciune pentru ele, iubea să fie adulat. Ca şi gazda lui. L-a însoţit la Muzeul Satului unde a dansat periniţa, în cartierul Balta Albă unde a văzut blocuri proletare, în Obor unde era etalat tot ce nu se găsea prin magazine încă de la încheierea războiului. România părea în aceste imagini o ţară îmbelşugată, chiar dacă noi, bieţii ei locuitori, eram rupţi în cur. Propaganda funcţiona, îi dădea lui Nixon un show de zile mari cu decoruri şi costume. îndată după plecarea americanilor, toate mărfurile au fost retrase. Piaţa Obor a rămas goală cum o ştiam.

O amintire. în 1969, românii au sperat o schimbare de regim sau măcar o îmbunătăţire a situaţiei lor - libertăţi, paşaport, un trai mai bun. Au ieşit pe bulevarde în număr foarte mare să-l întâmpine pe semizeul transoceanic. Opinia românilor era net proamericană şi antisovietică. Pe Nixon l-am văzut în Balta Albă de pe un trotuar, trecând într-o limuzină deschisă, în coloană oficială. Era la mine în cartier, pe strada Baba Novac, vizavi de complexul Rucăr, unde mă postasem. Ceauşescu îi arăta cum trăieşte poporul sub conducerea sa. I-am făcut cu mâna lui Nixon, fireşte, nu m-a văzut. Nu vedea pe nimeni. Dădea din mână ca un robot. L-am aclamat. Ni-xon! Mi-am imaginat că le dau ruşilor un ghiont în coaste. Ni-xon! Ni-xon! Scuzabil - aveam doar 17 ani. Treceam în clasa a Xl-a la Liceul nr. 39.

Cine îşi imagina ce avea să se întâmple cu cei doi şefi de stat aflaţi atunci la zenitul puterii şi al popularităţii lor?! La 9 august 1974, Nixon a demisionat în urma afacerii Watergate. I-a supravieţuit lui Ceauşescu cinci ani - moare în California, în 1994. în decembrie 1989, Ceauşescu a fost răsturnat de la

putere, judecat în grabă de un tribunal excepţional şi executat la zidul cazărmii din Târgovişte. Asta se alege mereu de puterea omenească - praful...

Mama cu Steluş în braţe, în primăvara
anului 1952,
la prima apariţie publică.

La mare, în 1958.

în primăvara lui 1959, alături de copiii din blocul G6, de pe strada Fildeşului.
Fericiţi să împărţim o bicicletă.

La grădiniţă, grupa mare, în prima bancă din stânga.

De Crăciun în 1957, lângă fratele meu, Iţă, după ce ne-am întâlnit cu Moş Gerilă lângă pomul de iarnă.

în tabără la Voila, cu fratele meu Iţă şi mama, venită în vizită, 1966.

Făcut pionier la cimitirul Izvorul Nou, în primăvara lui 1963.

în clasă, la ora de muzică, în 1963.

în tabăra de vară,
1967.

La foto-automatul din Magazinul Victoria.

Frumoasa mea mamă, anii 1950.

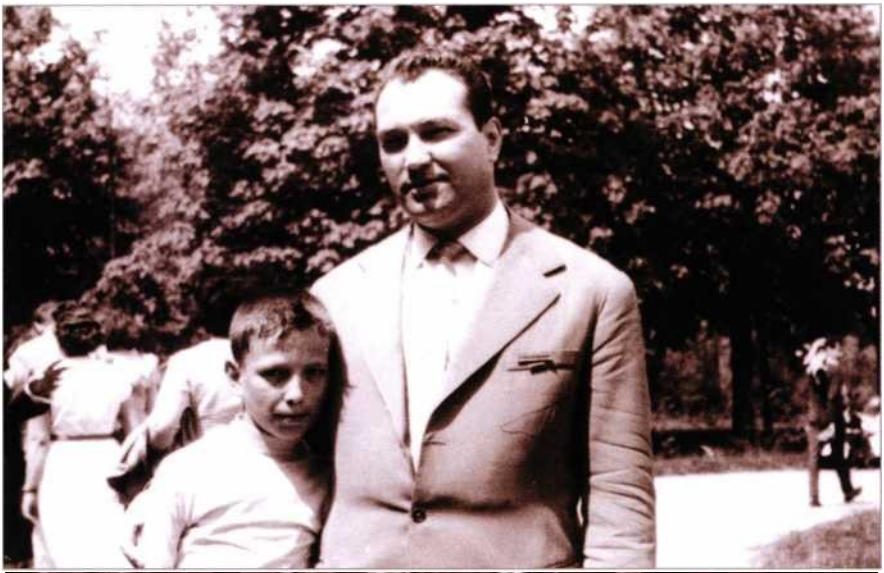

Cu tata la plimbare în parcul „23 August", 1963.

în curtea liceului. Clasa a Xl-a.

Cu băieţii din clasă, după defilarea de 1 Mai 1969.

Slujesc patria. TR-ist, în armată, după terminarea facultăţii. Craiova, 1980.

Acasă după stagiul militar, 1981.

După căderea Zidului Berlinului, aşteptând Revoluţia, 1989.

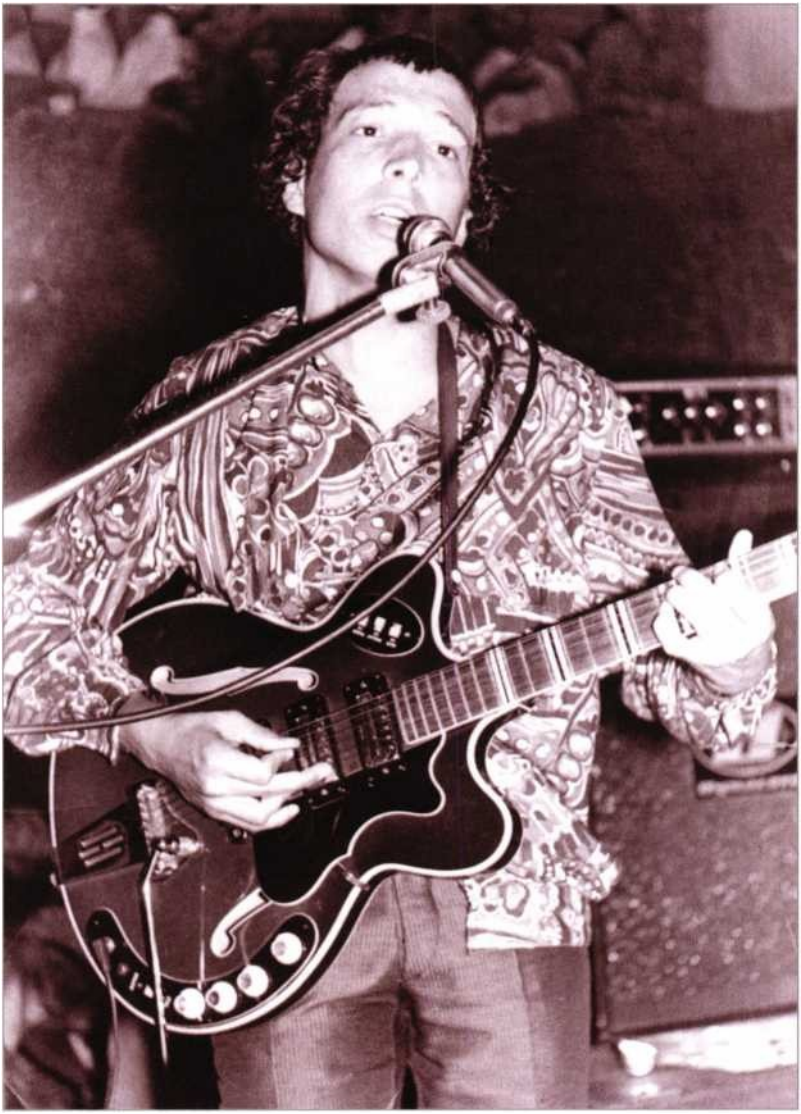

Costineşti, 1972.

Cu Roxana în braţe, 1980

Cu Roxana în curtea editurii Cartea Românească, 1984.

Din nou în curtea editurii Cartea Românească, după încă un refuz al romanului *Playback,* 1986.

Ceva mai încrezător,
1987.
Foto: Tudor Jebeleanu

CAPITOLUL 5

1

Prima dată când am simţit fizic că sunt prizonier, închis într-un lagăr, păzit de santinele să nu evadez, s-a întâmplat în 1969, când a fost festivalul din insula Wight. Senzaţia de spaţiu închis, sufocant, a trecut de la o abstracţie fără efect la concretul vieţii mele, ceva fizic şi dureros. Am înţeles brusc că nu eram liber, nici eu, nici prietenii mei. Da, existau subiecte despre care nu aveam voie să vorbim. Dorinţe pe care trebuia să ni le reprimăm. Tabuuri. Mai ales despre libertate nu se putea vorbi. Ni se spunea (familie, şcoală, propagandă) că suntem liberi. Ţările noastre, cele de la Est de Cortina de Fier, ne ofereau adevărata libertate, singura posibilă. Nu era o libertate factice ca în Occident, ni se spunea. La Bucureşti, libertatea era „necesitate înţeleasă". Pe scurt, nu eram liber. în paradisul comunist trebuia să cer numai ce mi se dădea. Propaganda ne spunea repetat cât de încătuşaţi erau tinerii în Occident şi cât de liberi eram noi. Fericiţilor! Nemulţumiţilor li se ia darul. Cum de ne-am imaginat că am putea să participăm la festival?! Eram nişte idioţi. Băgaţi-vă minţile în cap! Bun, începeam să simt că la mijloc e o mascaradă. Nu aveam niciun dram de libertate şi era bine să nu vorbesc despre asta. Fireşte că voiam să nu dau de dracu', adică de organele statului. Ele vegheau să fiu fericit - mă rog, să mă prefac că sunt.

Nu aveam voie să fac ce mi-aş fi dorit, nici să citesc, exista cenzură. Nu aveam voie să văd ce filme mi-ar fi plăcut, nici să ascult ce muzică doream. Nici să mă îmbrac cum aveam poftă.

Nici să călătoresc, pentru că nu aveam paşaport. Dacă îl cereai, deveneai suspect că voiai să fugi, că idealurile comunismului nu te satisfac. Pe scurt, erai duşmanul regimului. Aş fi vrut să ajung în vara aceea în insula Wight. Era o nebunie. Nu-mi imaginam că nu puteam să mă duc. Nu vedeam niciun motiv, mă duceam şi mă întorceam. Eram un adolescent normal care dorea să vadă lumea, să călătorească, să trăiască experienţe diverse. Nu bănuiam că Regimul nu voia să văd lumea. Nici eu, nici alţii. Am fi înţeles în ce lume de kko trăiam. Ne-am fi contaminat în Occident de cine ştie ce boli. Cât de departe era insula aceea?! Era pe o altă planetă... Visam ca proştii.

Statul mă considera sclav pe moşia lui. Voia să mă folosească, eram bun ca braţe de muncă. Regimul avea ambiţia să ne supună ideologic şi ridica un zid între noi şi restul lumii. Mă ţinea prizonier. Mă aflam în- tr-un lagăr imens, de la Praga şi Berlin la Vladivostok şi Shanghai. Ca să reuşească experimentul al cărui cobai eram, trebuia să ne izoleze de lumea exterioară. Asta ca să ne mintă, să ne controleze, să ne manipuleze. Nu ştiam atunci aceste lucruri, dar începusem să le întrevăd. Am aşteptat înfrigurat, crezând că se va produce minunea. Eram mai mulţi care aveau gândul rebel de a pleca - pe jos, cu autostopul, salahorind pe un vas, cum o fi, numai să ajungem. Eram fani rock, la festival urmau să apară mulţi dintre idolii noştri (Bob Dylan, The Who, Joe Cocker etc.). Clar, nu credeam să avem vreo şansă, dar era un vis mişto. încă nu ne resemnaserăm. Resemnarea urma să vină mai târziu. Minunea nu s-a produs. Nu am ajuns niciodată acolo. Mi-am petrecut vara aceea toridă (în amintire, toate verile sunt toride) pe Flax, balta din cartier unde în 1812 fuseseră îngropate cadavrele ciumaţilor...

Am rămas cu regretele, m-au urmărit până dincolo de studenţie. Prin anii ’80 circulau prin Bucureşti înregistrări video. Nu prea bune, dar puteai să-ţi faci o impresie despre ce a fost. Pentru mine era oricum prea târziu, pierdusem entuziasmul,

eram cocoşat de poveri, trecusem binişor de 30. Divorţasem la mijlocul anilor ’80, două din romanele mele erau interzise, mă pregăteam să fug în Occident. Nu ieşisem până atunci niciodată din ţară. Lumea mare îmi era necunoscută. Doream să mă mut definitiv la Vest de Zidul Berlinului. Priveam pe video cu sentimente amestecate. O experienţă trebuie s-o trăieşti la timpul ei. Ce n-ai trăit la timpul potrivit nu vei mai trăi niciodată. Şi dacă ţi se întâmplă totuşi să vină mai târziu, e lipsită de conţinut. Când meditam aşa, nici nu eram în insula Wight, *live,* ci în mahalaua Filantropiei, în faţa unui televizor hârbuit, 20 de ani mai târziu.

2

Pe la sfârşitul anilor ’60, începutul anilor ’70, mă duceam destul de des la Cinema Melodia. Coboram din tramvaiul 26 la staţia Lizeanu. Aici am văzut prin 1971-1972 *Love Story,* un film după o carte care a rupt librăriile peste tot în lume, scrisă (prost) de un profesor de latină, Erich Segal. Nu-mi plac melodramele şi nu am vrut să mă duc, în ciuda succesului. Toată lumea în oraş vorbea numai despre acest film cu Aii Mac- Graw şi Ryan O’Neill. Dacă te întâlneai cu cineva, în loc de salut nu te întreba dacă ai citit ultima cuvântare a lui Ceauşescu (România traversa revoluţia culturală de inspiraţie maoistă). Te întreba dacă ai văzut *Love Story* şi ce părere ai. Dacă îl văzuseşi, mai aveai o şansă la stima respectivului, dacă nu, eh, mai aveai de tras. Sub o aşa presiune, rugat şi de prietena mea de atunci, m-am dus să-l văd, la Cinema Melodia. Nu eram într-o stare prea bună, căzusem admiterea la facultate şi şomam, îmi făceam gânduri ce fac mai departe. Pe atunci, acest examen era extrem de restrictiv, dădusem cu vreo 20 pe loc. Multe depindeau de examenul la facultate.

Lumea s-a călcat în picioare, sala arhiplină. Mulţi în picioare,

pe scări, rezemaţi de pereţi. în jurul caselor de bilete roiau bişniţarii, vindeau la suprapreţ. Cumpărau teancuri în înţelegere cu tipii de la cinema, ca întotdeauna când rula un film cu cerere mare. Miliţianul era şi el parte, cu procent din afacere, şi privea impasibil la tot ce se întâmpla. Ştiind figura (eram un obişnuit al acestui cinema), am ajuns la vreme, am stat la coadă o oră şi mi-am luat bilete de la casă. Am zăbovit într-o cofetărie de alături, cu savarine, pepsi, baclavale sau ce o fi fost. Când s-a apropiat ora începerii, m-am înghesuit în hol. Primisem nişte locuri proaste, dar nu am făcut nazuri, trebuia să văd filmul în toată isteria aceea. Am stat în primul rând. Filmul era pe cinemascop. Mi-am plimbat 90 de minute privirea de la un colţ la altul al ecranului până mi-a înţepenit gâtul. Am privit figurile supradimensionate ale actorilor. O vizionare cum să zic, vai mama ei! Scenariul avea o intrigă subţire. Doi studenţi care se amo- rezează - el din elită, odrasla unui milionar, ea de la marginea societăţii. Sfidându-şi familia, tânărul se căsătoreşte cu amoarea lui. Fiul este renegat de tatăl său. în final, fata face cancer şi moare. Melo absolut, Romeo şi Julieta de campus.

Vedeam filmul la Bucureşti pe şoseaua Mihai Bravu, dar ne imaginam pe coasta de est a SUA. *Love Story* a fost un film care a făcut mare succes pentru că a evitat să redea cadrul social şi politic al acelor ani. Nicio vorbă despre ce se întâmpla de fapt. Despre criza majoră a societăţii americane. America era devastată de războiul din Vietnam, de mişcarea împotriva războiului, de marşurile pentru drepturile civile, de mari violenţe. De droguri, de mişcarea hippie, flower-power, de proteste, de Woodstock, de revoluţia sexuală adusă de pilulă. în plus, de asasinate - cei doi Kennedy, Martin Luther King, Malcolm X. Filmul era un basm. Intrai în sală să uiţi, de exemplu, că s-ar putea să te trezeşti în cutia poştală cu ordinul de încorporare pentru Vietnam sau să fii înştiinţat că fratele tău a murit acolo luptând contra Vietcong. Reţeta a fost asigurată. Era o poveste

anistorică. Se înţelegea la fel la Bucureşti, la Buenos Aires, la Berlin, la NY. La finalul filmului, când se aprindeau luminile, multă lume plângea, unii în hohote.

Zece ani mai devreme, bucureşteanul se emoţionase la un film sovietic, *Zboară cocorii.* Tot un film de război în care scenaristul - cu voia cenzurii, se înţelege - făcea loc unei poveşti de dragoste. Până atunci în URSS era interzis. Soldatului sovietic îi era interzis să aibă sentimente pe marele ecran. El era devotat trup şi suflet, ocupat 24 de ore din 24 cu răpunerea fiarei hitleriste. Era un film făcut bine, produs în perioada „dezgheţului" hruşciovist. Lumea a intrat în sălile de cinema mai mult ca altădată. Ce dacă era o producţie Mosfilm. Filmele venite de la Moscova erau detestate de publicul românesc. S-a văzut că nu era vechiul clişeu al filmelor de război sovietice - nimic altceva decât propagandă.
Exista emoţie. Cei doi eroi jucaţi de Tatiana Samoilova (frumoasă, fragilă) şi Alexei Batalov îşi făceau bine treaba. Produs în 1957, a primit Premiul Palme d'Or la Festivalul de la Cannes.

Concluzie naivă - timpurile se schimbă repede.

3

La sfârşitul anilor '60 mă înălţasem. Căscam ochii, aflam lucruri, inauguram tot felul de chestii. Partidele de sex, de pildă. într-o vară am descoperit străinezele şi le-am preferat, habar nu am de ce. Parcă miroseau mai bine! Vara era sezon de vânătoare. Coloane lungi de Trabant, Wartburg, Skoda, Volkswagen se târau pe „şoselele patriei noastre binecuvântate în căutarea nisipului fierbinte al Mării Negre", cum zicea o reclamă ONT. Hotelurile erau full de zeiţe blonde natural sau vopsite. Craci şi ţâţe câte pofteai, pe alese. Apariţiile aveau un aer vest-european care lua ochii. Pentru prima dată după război, românii vedeau

străini în număr mare. Italieni, nemţi, scandinavi. Veneau mai ales est-europeni (uşor de deosebit de occidentali). Au năvălit profitând de foamea de devize a Regimului. Ne-am trezit brusc invadaţi de extratereştri. Polonezi, est-germani, cehoslovaci. Se spunea la „RADIO ŞANŢ" - cea mai bună sursă de informaţii - că turiştii care formau lungi caravane de Fiat, Renault, Volkswagen, Skoda, spre litoral, veneau pentru sex. Ei, aş! Veneau să citească *Scînteia* cu discursurile lui Ceauşescu. Ascultai cu nemiluita bancuri despre şocul ciocnirii între lumi. Coitul transfrontalier se întâmpla când Războiul Rece era la zenit. Războiul din Vietnam ameninţa să degenereze într-un coşmar nuclear. Ruşii, chinezii, americanii se frecau periculos unii de alţii. Estimp noi - la Bucureşti, comunişti cocliţi, hămesiţi, periferia Europei, şi vizitatorii noştri - elita, capitalişti bine hrăniţi, îmbrăcaţi Neckermann, cu buzunarele burduşite de valută (aiurea!), ne-o trăgeam într-o veselie. Ce sfidare la adresa puternicilor lumii! Ce tineret zvăpăiat! Se purta contestaţia, cert.

Româncele s-au pus pe treabă, au profitat de şansă. Şi-au luat concedii de la fabrică, altele aveau vacanţă (liceu, facultate). S-au îndreptat spre litoral să se bronzeze, să facă rost de ţoale mişto, de afară. Mai ales să cunoască străini cu care să se mărite şi să plece definitiv din ţară. Li se făcuse lehamite de Ceauşescu, propagandă şi sărăcie. Astfel au ajuns să dea cu fofoloanca în hoardele de occidentali nimerite prin zonă. Şi-au făcut atunci reputaţia că sunt naive şi ieftine. Nu făceau fiţe, cădeau repede la aşternut, prestau gigea. Regula era ca în ziua când l-ai cunoscut pe tipul cu paşaport să te culci cu el - normal, anal, bucal. Asta arăta că erai o tânără la zi, modernă. Ce dacă trăiai la marginea prăpădită a Europei. Graba arăta că preţuiai timpul, nu aveai destul pentru a-l pierde. Câte zile stătea respectivul aici? Toate sperau să se mărite şi să îi zică „Bye-bye, Ceauşescu!" Acesta era secretul succesului nebun pe care străinii îl aveau la românce. îi costa nimica toată - nişte ciorapi

de nylon, o pereche de blugi, câteva mese la restaurant ieftin şi multe minciuni. Devenisem xenofob, eram de părere să se interzică intrarea în ţară a exemplarelor de sex masculin. Fetele noastre erau fascinate de paşaportul pe care îl avea în buzunar veneticul. De altfel, se grăbeau să-l ceară ca la vamă, să fie sigure cu cine au de-a face. Se întâmpla ca balaoacheşi de la Techirghiol să se dea drept italieni. Au ras multe proaste autohtone zicând că le iau cu ei în Sicilia. Le ascund în portbagajul maşinii şi trec graniţa cu ele. Le declarau amor pasional, ele ca proastele se uitau în gura lor. Cu o seară înainte de plecare respectivii dispăreau în ceaţă. Degeaba întreba Vasilica la recepţia hotelului unde e macaronarul ei. Dacă era italian sau neamţ făcuse deja check-in-ul şi se uşchise prin Balcani spre casă. Veste proastă. Destui au lăsat cu buza umflată curvetul local. Aşa că fetele au început să ceară să vadă paşaportul la primul schimb de replici. Odată arătat documentul, individul nu mai avea nevoie de alte calităţi. Nişte mărunţiş prin portofel, atât, că nu era să plătească ea consumaţia. Secolul XX a fost, orice s-ar spune, un secol vesel, indiferent de împrejurări şi regim politic. Estul cu Vestul se războiau al dracului, Brejnev se lua în colţi cu Nixon, dar ce conta! Ne-o trăgeam cu drăguţele din Occident la marele fix pe unde apucam. Şi nu eram singurul - prin 1968-1972 a devenit un fenomen de masă. Noi, ăştia, aveam cu totul alte sentimente decât Casa Albă şi Kremlin. Eram în faza „coexistenţei paşnice între sisteme” - prin parcări, în corturi, pe marginea şoselelor, la tufiş, unde găseam un loc ferit. De la Năvodari la Vama Veche se găsea cea mai întinsă futelniţă din Europa. Nu conta Est sau Vest, ne descurcam grozav.

Nu mai ştiu cum depistam grupurile de poloneze, cehoaice, nemţoaice, suedeze venite la futut, dar le găseam. Instinctul, pesemne. Când ne apropiam de obiectul cu fustă ni se umflau coiţele. Erau ca un radar. Trebuia neapărat să ne deşertăm. Le pândeam la marginea campingurilor, în hoteluri (cu fereală,

forfotea Secu), în shopuri (unde ne ofeream galantoni să le ajutăm la cumpărături), în parkinguri, în benzinării. Se ocupau mult cu negoţul ca să-şi plătească vacanţa. Bişniţa să trăiască! Aduceau de vânzare anticoncepţionale, prezervative, blugi, tricouri, cafea, ness, ţoale. Se vindeau ca pâinea caldă direct pe trotuar. Intram în vorbă simplu şi ne cuplam cu ele. Cel mai des agăţatul se practica pe plajă. Măsurai marfa în costum de baie, ştiai pe ce pui mâna. Nu era complicat să mă lipesc, cât eram de timid. Ştiam că fatuca nu venise la mare ca s-o duc la film sau să jucăm bridge. Ziceai hello, fata zâmbea, o întrebai dacă îţi permite să întinzi cearşaful lângă ea, să vă bronzaţi *zusammen, ensemble, together.* După un minut de conversaţie, o invitai în mare... La ieşirea din valuri, fuguţa la duşuri. O frecai cu prosopul. Era un bun prilej de iniţiere - mângâieri şi apropouri. O ştergeai şi o îmbrăţişai expeditiv. O sărutai pe păr, pe gât, pe obraz, în fine, pe buze. Era momentul s-o inviţi seara pe terasă la dans. Nu am primit niciodată un refuz. Tehnica agăţatului îmi fusese furnizată de un mare crai din Constanţa, saxofonist excelent, de altfel. Paradea măcar o străină pe seară şi le păpa de bani şi de lucruri (blugi, smacuri). Luam uneori gagica şi mă duceam în portul vechi, romantic, să dansez pe muzica lui. Mă duceam mai ales să îi prezint achiziţia. E sau nu de nota 10?

împerecherile se produceau adesea pe plajă. Ce cameră la hotel (prea scumpă), ce cort?! Plaja era ca o junglă. Toată lumea era în călduri, vremea rutului. Ce ahuri, ce oftaturi! Râsete, joacă, gâfâieli. Pe nisip noaptea - freamăt de codru. Futai di granda, în masă. Nu puteai să stai liniştit o clipă cu străineza ta pe o bancă în parc, s-o vrăjeşti, din cauza activităţii frenetice care-ţi ajungea în auz odată cu valurile mării. Se lucra intens. Făcea parte din recuzita romantică a acelei lumi de la marginea Europei. Interesant, toţi pretindeau că sunt studenţi, indiferent de sex, români sau străini. „Toţi românii sunt studenţi? Aici nu lucrează nimeni?” m-a întrebat Katia, o poloneză cu care

schimbam primele cuvinte. Frumoasă, ochi verzi, păr blond, craci lungi. Lumea întorcea capul după ea. Era prada mea, invidioşilor! A fost o poveste. Călătorea cu un autocar plin de conaţionali. Masculi care umblau beţi 24 din 24 de ore. D-aia veniseră. în magazinele noastre, băutura era ieftină şi au dat iama, au golit repede rafturile. Nu ca la ei în ţară - nasol, cu băutură scumpă şi interdicţii. Polonezele, cam singure prin staţiune. Şansa unuia ca mine. Am invitat-o la Bucureşti, să vadă oraşul. A acceptat şi am dus-o acasă. Mama a plăcut-o. Era fină, politicoasă, educată. După o săptămână a trebuit să plece la Cracovia. Cam asta a fost tot, am schimbat totuşi câteva scrisori în acea toamnă.

Asta era pe partea lumpen - studenţi, liceeni, tineret hămesiţi după aventură şi sex. Primul strat - generaţia noastră abia ieşită din adolescenţă. Mai exista un strat pe litoral - industria sexului. România era pe legea din august 1949, dată de comunişti, care interzicea prostituţia. Atunci au fost golite bordelurile, iar curvele trimise în fabrici. S-au scos damele de consumaţie de pe bulevarde, casele de *rendez-vous* au fost închise şi date cu chirie unor familii de muncitori. Să nu-şi imagineze nimeni că în 1949 prostituţia a dispărut. Şi-a schimbat formele în care s-a practicat. Din când în când câte o reţea clandestină era demascată de Miliţie. Câteva fete intrau la puşcărie, ca exemplu de morală comunistă. Cli- enţii nu păţeau nimic. Erau recrutaţi dintre oamenii regimului. Uneori, *Scînteia* publica articole moralizatoare. Explicaţia rezistenţei fenomenului la urgiile Istoriei - Securitatea şi Miliţia păstoreau întreaga afacere. Se practica masiv şi clandestin în hoteluri, în diverse case şi apartamente. Securitatea recruta dintre prostituate agente pe care le folosea în spionarea străinilor veniţi la Bucureşti. Dar şi a diverşilor suspecţi autohtoni pentru delicte economice sau pentru cârteli împotriva regimului, pe cei care ceruseră paşaport şi aveau rude în Occident. Li se strecura în pat o fetiţă şi ea te

raporta ce făceai şi ce ziceai. Nu mai vedeai Occidentul mult visat. Curvele erau folosite şi altfel. Când tovarăşii dădea un chef erau aduse câteva „bagaboante”, „pocnitori”, „sugative” să îi încălzească. Se consuma cu alcool *on the rocks.*

Vedeam curve de *high class* prin hoteluri de lux, în separeuri, cochetând cu un grăsan neamţ sau cu un boşorog italian. Undeva, într-un colţ, stăpânul şi peştele ei - un colonel cu acte în regulă - observa. Aceste dame rasate nu erau pentru noi şi nu îndrăzneam să ne frecăm de ele. Nu aveam bani să le satisfacem pretenţiile. Scria „interzis” pe ele. Nu aveai voie să te apropii, *e pericoloso sporgersi.* Tipii cu ochi albaştri vegheau să nu fie deranjate de puştani ca noi, să le încurcăm iţele. Ne ştiam limitele, rămâneam fideli studentelor - reale sau închipuite - din Europa, venite pe bani puţini. Erau OK şi nu voiau decât să le spui că le iubeşti şi să nu le fuţi ca marinarii din port. Puţină tandreţe, fraiere, nu strică... Şi aici era un joc Est-Vest pe muchie de cuţit. Curvele noastre cu ale lor. Agenţii noştri contra agenţii lor. Am rămas *low-profile* cele trei sezoane cât am făcut acest exerciţiu, de iniţiere într-ale amorului, atent la nuanţe, la detalii, dar mai ales la fata pe care mi-o alegeam. Să nu fie Secu, ferea! Să nu fie controlată de un peşte cu grade. Să nu poarte bolile venerice care bântuiau acea mizerie. Şi, mai ales, să nu fie o curvă din lumea bună. De nasul nostru erau numai amărăştencele cu şi fără paşaport.

Prudenţa mi-a prins bine. Un amic băgat în povestea cu străineze, zis Limbuţă, a fost găsit într-o vară - să fi fost 1971 - pe o plajă. Jumătate dezbrăcat şi pe de-a-ntregul mort.

4

Janis Joplin a murit la 4 octombrie 1970, în urma unei supradoze de droguri combinate cu alcool. Astfel suna ştirea. Se născuse la 19 ianuarie 1943. Nu ştiu dacă-şi mai aminteşte cineva de un film cu Bette Midler, *Rose.* Personajul principal era

întruchiparea/ecranizarea vieţii lui Janis Joplin. L-am văzut pe video în anii ’80, aşa cum se vedea atunci un film. De pe caseta video dintr-o pungă de plastic primită la un colţ de stradă de la un amic căruia i-am pasat la schimb altă casetă. Nu ştiam ce este acest film. Am realizat de la primele secvenţe că idolul rock care era aclamat de mii de fani era EA. Nu o văzusem încă în concert. Nu avea prea mulţi fani la Bucureşti. Mi-am făcut prin cineva o copie şi l-am mai văzut de multe ori de atunci. L-am împrumutat prietenilor, devenise aproape un drog pentru mine. Aveam cu *Rose* un surogat al ei. Toată România trecea prin faza surogat - cafea cu înlocuitori (nechezol), salam cu soia etc. Abia în anii ’90 mi-am adus câteva înregistrări autentice ale concertelor ei. Nu m-a dezamăgit o clipă. Rămâne cea mai mare cântăreaţă de rock. Destinul ei se potriveşte perfect cu fenomenul (Brian Jones, Jimmy Hendrix, Jim Morrison, Keith Moon, şi ei morţi prematur înainte de 30 de ani). A ars ca o flacără. A murit de o supradoză, cu alcool şi epuizare. Cocktail Molotov, letal.

La 13 octombrie 1970, cenuşa celei care a fost Janis Joplin a fost împrăştiată în ocean, pe ţărmul Californiei. Am fost fascinat de ea în tinereţe. Avea un geniu, nu înţelegeam de unde vine. Nu înţeleg nici azi, când deja am trecut prin prea multe lucruri. Poate că secretul ei era că te atingea ACOLO, în străfundul sufletului, unde chiar mai contează câte ceva. Unde indiferenţa, cinismul, tot ce este cenuşiu şi ne micşorează, ne umileşte, ne înfricoşează nu mai există. A fost un strigăt de durere neauzit, o rană neînchisă cât ea a trăit. Să ştie acolo unde este acum - deasupra oceanului Pacific sau în adâncurile lui - că încă o iubesc, îi sunt devotat şi o ascult de fiecare dată înfrigurat. Omagiul meu. De vocea ei mă leagă o perioadă foarte tristă a vieţii mele oricum nu prea veselă.

5

Ne naştem cu atracţia pentru celălalt sex. Instinctul nu se

naşte în pubertate sau în adolescenţă când începem - ca băieţi cu acnee - să urmărim sfârcurile fetelor pe sub sarafanul de liceu. Dacă nu ar fi aşa, ar trebui să cred că am fost precoce, de vreme ce mă uitam de copil la tivul fustelor să prind vreo fărâmă din pulpele fetelor. La şotron, la v-aţi-ascunselea îmi permiteam atingeri nepotrivite. Nu ai crede că din acest „obsedat" a apărut mai târziu un mare timid în abordarea fetelor drăguţe. îngheţam în apropierea lor. Eram pe la 16-18 ani paralizat de frică, mă temeam să nu fac un gest nepotrivit şi totul era nepotrivit atunci. Aveam amici foarte relaxaţi cu fetele, le agăţau şi le făceau propuneri indecente (să meargă la film şi să se sărute pe întuneric în sală, să iasă în parc în acelaşi scop, să le sărute chiar acolo pe stradă...) fără reticenţele mele. Aveau un succes nebun unde eu eşuam lamentabil. Adevărul e că nici nu încercam să trec la fapte. Lipsa de inhibiţii era tot secretul lor. Se găsea câte unul să ne povestească încântat isprăvile cu o colegă care îi căzuse păianjenului în plasă. Fireşte, cu detalii scârboase. Făceam pariuri bârfind câte o fată, dacă mai e virgină sau nu. Nu ghiceam niciodată, unde mai pui că nu afla nimeni. Rămânea un mister care îi amplifica atracţia. Oricum, fetele cunoscute nu se culcau cu noi, ci cu studenţi din vecini. Erau totuşi destui pe stradă care se lăudau cu aventurile lor amoroase. Mdeh, indivizi precoce! Azi cred 100% că se lăudau. Dar atunci ascultam pasionat poveştile lor şi credeam fiecare cuvânt. îi invidiam la modul asasin. îi consideram superiori, chiar dacă la învăţătură erau de 6-7 şi mă uitam la ei din înălţimea catalogului, de sus în jos. Eu luam 9 şi 10. Aşa se stabileau ierarhiile. Lumea adolescenţilor (ieri ca şi azi) este extrem de competitivă. Rivalităţile sunt mai dure decât în restul vieţii...

Sexul în anii când mă înălţasem destul cât să poftesc carnal o fată este o poveste cu dus şi întors. în 1966, Ceauşescu a dat Decretul 770 şi a interzis avortul, introducând pedepse grele cu închisoarea deopotrivă pentru doctorii ginecologi şi pentru

paciente. Zvonistica dădea multe exemple. Fata lui Patilineţ, un ştab apropiat de Ceauşescu, a murit în timpul unui chiuretaj, tatsu şi-a pierdut postul şi a fost trimis ambasador. Ceauşescu visa o ţară cu 30 de milioane de locuitori care să-l aplaude. Pe acest fundal anti-avort mi-am făcut educaţia sentimentală. Sunt născut în februarie 1952. în 1966 aveam 14 ani, în 1971, când terminam liceul, împlinisem 19. Ce bună şcoală am făcut pe tema sexului, nu-i aşa!? Pudibonderia, secretul absolut, bigotismul şi cenzura au fost profesorii mei cei mai buni. Eram pe contul meu, ca fiecare. Nu aveai de unde să afli ceva, să înveţi cât de cât ce ai de făcut, care sunt pericolele, cum să te fereşti. Mi-amintesc ce sperietură am tras când în Bucureşti, prin 1970, s-a răspândit o epidemie de boli venerice. Mă gândesc acum că poate era un zvon lansat de propaganda PCR ca să stăm naiba cuminţi.

Sexul era - la vremea când începea să mă intereseze chestiunea, ca să nu zic că eram obsedat de ea - un sport extrem. Dacă lăsai gravidă fata, dădeai de dracul - dracul se prezenta sub formă de Miliţie şi Procuratură.

Şi totuşi, instinctul nu îţi dădea pace, te împingea să ai o viaţă sexuală normală (şi plină de excese). în adolescenţă, simţurile explodează. Nu ţi-e gândul decât la sex. Interdicţiile transformă obsesia în psihoză. A tinerilor, dar şi a părinţilor care se gândesc să nu le vină fata acasă cu burta la gură. Exista o teamă cronică de relaţii cu băieţi şi, respectiv, fete. Părinţii erau isterizaţi total. Circula un folclor vast despre cum să te păzeşti de sarcini nedorite. Un calendar pe care îl ţineau fetele, cu datele favorabile şi ne. Era şi soluţia *coitus interruptus.* Prezervativele erau de negăsit în magazinele de stat, numai la bursa neagră la suprapreţ. Aşa se găseau, totuşi, chinezeşti. Statul scumpea maximal sexul. Am detestat prezervativul întotdeauna. Metoda cea mai sigură să te descarci de tensiunea care-ţi umfla *los cojones* era o labă tristă sub duş. Ceea ce nu agream. îmi plăcea la nebunie atingerea pielii femeii, voiam să îi aud şoaptele, să

fabulez în prezenţa unui trup frumos despre literatura pe care urma s-o scriu.

Ce îmi amintesc cel mai bine din experienţele de atunci este promiscuitatea. Partidele de amor pe fugă (să nu vină părinţii acasă să ne surprindă). Locurile improvizate şi ciudate pe unde ne întâlneam. Dar nu-mi amintesc aproape deloc numele şi chipurile fetelor cu care m-am culcat în acei ani.

6

Pe la jumătatea anilor ’60, la Bucureşti bătea vânt de libertate. La cinema se aduceau mai nou filme din Occident. La TVR puteai să mai vezi câte un program american. Apăruseră magazinele şi restaurantele cu mandatari, nişte privaţi (de unde apăruseră?) care preluau o prăvălie, un depozit de vinuri, un atelier auto, o cooperativă de reparat televizoare sau un salon de coafură-frizerie. A fost maximum din liberalizarea pe care au practicat-o Ceauşescu & Co sub influenţa lui Tito şi Kadar. Eram în liceu, mă ocupam cu chitara dăruită de la tata (483 lei, Reghin), de fetele din cartier şi începusem să scriu câte ceva. Bucureştiul arăta tot mai puţin sovietic. începând cu bulevardele, faţadele, vitrinele, neoanele aprinse seara, îmbrăcămintea femeilor.

Atunci ne-a lovit valul minijupelor, al fustelor de 10 centimetri sub fese. Se vedea genunchiul, poponeţul chiar, iar fetele luaseră brusc un aer sfidător şi obraznic, de-ţi albeau nopţile. Câmpul de bătălie era poarta şcolii, unde se instalau în fiecare zi profesorii cu schimbul să le oprească pe eleve să intre - mă rog, pe cele prea îndrăzneţe. Uniformele au fost scurtate deasupra genunchiului de multe dintre colegele noastre. Regula impusă de liceu - să nu se vadă genunchiul. Câte una mai tare în clanţă replica: „Dar ce, aici e mănăstire?” Asta, în toamna lui 1967,

când intram în clasa a IX-a. Schema era aşa: fetele îşi lăsau uniformele lungi, dar, când ieşeau de la ore, se duceau la toaletă unde răsuceau tivul şi-şi arătau pulpele. Aşa ieşeau pe stradă, în minijupe. De aici se mergea în gaşcă la Complex - intersecţia Baba Novac cu Stejarului - unde se deschisese o cofetărie ocupată repede de liceenii din zonă - cei mai mulţi de la 39, aflat în apropiere.

Chichirezul era să poarte fustă scurtă-scurtă, să atragă privirile. Le plăcea la nebunie să te holbezi la pulpele şi genunchii lor. A nu se uita că trăiam într-o lume pudibondă, morala sovietică domina. Generaţia războiului era încă pe poziţii, în locuri strategice încă din anii ’40. Noi ne-am născut toţi după război. De unde diferenţa de abordare şi permanentul conflict cu părinţii şi cu autorităţile pe ţinută, şi nu era numai asta. Fetele spărseseră frontul şi-şi faceau de cap, sfidau boşorogii, mai ales pe tovarăşi. Le plăcea la nebunie să-şi arate picioarele. Fusta trebuia să fie cât mai scurtă - dacă se poate, croită dintr-o batistă, se zicea. Voiau să fie emancipate, libere, să nu aibă prejudecăţi. Era exact ce doreau să arate. Eram strânşi acolo, la cofetăria noastră, din toţi anii, de la a IX-a până la a XH-a. în jurul fetelor foiau nişte bărzăuni care se dădeau drept studenţi. Fiecare fată avea studentul ei, inevitabil. Ele nu aveau ochi pentru noi, nişte puştani, colegii lor. Ca să ai succes la fete trebuia să fii musai student, punct. îmi găsisem un loc pe o strapontină. învăţasem să cânt la chitară şi eram bine-venit. Cofetăria a avut un tonomat pentru foarte scurt timp, dar a căzut în desuetudine pentru că nu avea discurile cerute de toată lumea, din Occident. Se găseau doar producţii Electrecord, bune pentru generaţia veche.

Nu numai fetele duceau războiul lor (cu mult curaj şi încăpăţânare). Băieţii se confruntau cu bătrânii pe tema părului prea lung. Ei ziceau că falimenta frizeriile. Mai era o temă, blugii. Dacă nu aveai o pereche de Levi Strauss sau Lee în garderobă, nu aveai nicio valoare. Erai zero barat. Bişniţa făcută

de polonezi şi cehi alimenta la greu piaţa neagră - bani să fi avut. Nu aveam, aşa că am rămas toată tinereţea fără *blue jeans,* lucru care mi-a cauzat uneori complexe de inferioritate. Revin - poarta şcolii era sever păzită. Trebuia să arăţi ceafa - să vadă cât de lung este părul, dacă trecea de guler, erai trimis la frizer. Uneori, dacă profu era indulgent, îţi spunea să vii mâine tuns regulamentar. Era un război fără speranţă.

Prin ’67-’68, chiar şi în ’69, după invadarea Cehoslovaciei, a mers cum a mers. Cu armistiţii, bătălii pierdute, mici victorii. După invazia de la Praga, se spunea că ruşii sunt la graniţa noastră cu tancurile şi nu era bine să ne arătăm prea liberali în purtări şi ţinută. Să nu avem un aer prea occidental. Era necesar să arătăm ca sovieticii, cenuşii, fără bucurie, se subînţelegea. Războiul est/vest, comunism/capitalism nu se terminase, aşa că nu vă relaxaţi, că acum sună la arme! Cum aveam 18 ani, deveneam carne de tun imediat. Ne înghiţea frontul. Apoi, prin 1970, registrul insinuărilor şi al zvonurilor s-a schimbat cumva. Nu mai era în joc disputa Occident *versus* URSS, ci în joc era problema independenţei României - asta era miza. Ni se bătea obrazul pe patriotism. Nu trebuia să îi deranjăm pe ruşi. Brejnev mormăia supărat la Kremlin, dornic să ne trimită generos în dar tancurile Armatei Roşii. Se distrase mişto la Praga şi dorea să repete figura, bis! Concluzia aberantă care ni se servea era următoarea: să nu mai purtăm plete, să lăsăm muzica *beat,* să uităm de hipioţi, să nu mai umblăm în blugi, să nu vedem anumite filme... Lovitura a căzut în iunie 1971, odată cu revoluţia culturală. Pe bulevard, în holurile cinematografelor, în magazine şi restaurante frecventate de tineri au apărut echipajele formate din miliţieni, gărzi patriotice, civili, care „spărgeau gaşca”, cum se spune. Cereau actele, te interogau de unde ai blugii, te tirau la frizeria de vizavi, ră- măneai fără ciuf şi arătai reglementar. Am asistat în acea vară-toamnă de câteva ori la scena asta. Odată i-am fost şi victimă în holul cinematografului Gloria.

Amicul meu purta pantaloni evazaţi, miliţianul i-a tăiat, eu am rămas fără bruma de plete. Aşa-zise plete, părul era, după toate standardele de atunci şi de azi, scurt. Dar ordinele Miliţiei populare erau stricte, trebuia să cureţe străzile de tinerii care aveau un aspect prea occidental, să îi intimideze şi chiar sperie. Secvenţa cea mai tare s-a petrecut în faţa Liceului „Mihai Viteazul”, undeva pe la ora 2-3. La bordură au oprit o dubă a Miliţiei şi două maşini de teren Gaz. Din ele au coborât soldaţi şi au format un cordon. Au început să ceară buletinele trecătorilor. întrebau de ce nu sunt la serviciu sau la şcoală. Apoi, de ce sunt netunşi sau poartă minijupe. Povestea nu s-a terminat aici, nu le reţineau numai buletinele, ci şi pe cei intraţi în colimator. Băieţi şi fete se trezeau în duba pregătită la bordură. Mai încasau şi un pulan pe spate dacă nu se mişcau destul de vioi. Cam aşa s-a terminat la Bucureşti şi în provincie liberalizarea, şi moda cu minijupe şi plete s-a dus dracu’. Occidentul era tot mai departe.

7

Am fost acum mulţi ani (1999) la Atlanta. Un ghid ne-a plimbat prin hale, depozite, muzeu şi ne-a spus toată povestea. Mă rog, versiunea pentru public. Pentru mine, interesul venea din copilărie şi era legat de legendele care înconjoară cele patru silabe magice CO-CA CO-LA. De pildă, aceea că inventatorul băuturii magice ar fi fost bolşevic şi d-asta ar fi ales culoarea roşie. Nu prea avea cum, de vreme ce Coca-Cola a fost inventată şi oferită ca medicament încă de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Toată copilăria am visat să beau o sticlă de Coca-Cola. în filmele americane căutam din priviri Cola şi blugii. La şcoală ni s-a spus că sunt bunuri de consum capitaliste şi că ne fac rău, ele probează decadenţa Americii. Ni se cerea să nu ne apropiem de ele. Un diriginte (1963-1964) a pretins că, dacă mestecăm gumă, rămânem cu gura strâmbă. Tare! La acea dată, nici nu văzusem

aşa ceva. Blocul sovietic era închis pentru Cola, chewing-gum, blugi şi tot ce era la modă. Fireşte, erau consumate numai de reprezentanţii eroicei clase muncitoare, nomenklatura. De Lica Gheorghiu şi gaşca, de Nicu Ceauşescu şi gaşca. Nu-mi imaginez că în Cartierul Primăverii a lipsit vreodată Coca-Cola din frigider.

Nici îmbrăcămintea occidentală sau muzica rock-and-roll de ultimă oră. Sticla de Coca-Cola reprezenta o barieră socială nevăzută la Bucureşti.

Ai băut sau nu ai băut? - asta era întrebarea. Prima dată am văzut într-adevăr Coca-Cola la o fată care serba majoratul (1970), al cărei tată era mare ştab şi avea acces la magazinele exclusive ale CC al PCR. Prin anii 1968-1969 a apărut la Bucureşti Pepsi Cola (rivala!). Apoi a dispărut şi au apărut în comerţ comunistul CICO şi alte otrăvuri colorate. Am rămas cu nostalgia sticlei de Coca-Cola, de care apoi, prin anii ’90, am cam făcut abuz. O beam oriunde, oricând, foarte rece, cam un litru pe zi. Acum, mai piano! Am renunţat din cauza glicemiei. Mă întreb la ce folos democraţia şi piaţa liberă dacă nu poţi să te bucuri de ce era odată interzis!?

8

Terminam a Xl-a, eram îndrăgostit şi, pe deasupra, fudul pentru mediile mele up-up-up. într-un peisaj, mai curând senin, cade ştirea că în Transilvania e prăpăd, inundaţii ca niciodată. Câmpuri inundate, acoperişuri smulse, case prăbuşite, reţele electrice distruse pe mii de kilometri, sate întregi dispărute sub ape, poduri rupte. Mii de sinistraţi rămaşi fără adăpost, cazaţi prin şcoli şi cazărmi. Imaginile TV erau neobişnuite, un şoc. Prima dată când vedeam un dezastru la TVR, aici se difuza numai fericire, numai bunăstare. Copii bucălaţi râzând în soare, tinere mame zâmbind larg, câmpuri de narcise, şantiere de locuinţe

noi-nouţe, ramuri de cais înflorite. Pe- psi-Cola, avânt şi energie! era sloganul publicitar cel mai popular în cei ani de avânt spre comunism. Aşa arăta realitatea românească, la TVR se înţelege. Avânt şi energie! Nu eram obişnuit să vină veşti proaste din România. Astea veneau întotdeauna de departe - Argentina, Japonia, Africa de Sud. Dumnezeu ne ocrotea, ne ferise de nenorociri până în mai 1970.

Deodată, lucrurile s-au schimbat. Partidul ar fi ascuns dezastrul cu propaganda şi cenzura dacă dezastrul nu ar fi fost atât de întins. Bucu- reştiul a întors foaia, chiar a exagerat cu imaginile terifiante şi statistici devastatoare ca să atragă compasiunea străinilor şi - indirect - ajutoare. Altfel, cum să fi înţeles apocalipsul pe care-1 vedeam în fiecare seară la jurnalele TV. Apocalipsul îl găseai pe pagini întregi şi în *Scînteia.* Eram impresionat de ce se petrecea, de ce auzeam şi vedeam. Aveam impresia la liceu că se mergea pe vârful picioarelor, că toţi aveam aer în oase. Impactul emoţional a fost foarte mare. Ne-a turtit. Ni s-a cerut să contribuim fiecare cu câte ceva. Să donăm uniforme, să aducem încălţăminte, haine vechi, medicamente, hrană. Toţi aveam lucruri de prisos pe acasă. Exemplul l-au dat tovarăşii din CC al PCR. Şi-au cedat - anunţa *Scînteia* pe prima pagină - salariul pe o lună pentru refacerea ţării. Nu i-a crezut nimeni. Ce, îi durea gura să zică? S-a înfiinţat un cont la CEC în care puteai depune o sumă pentru sinistraţi. Capul de locuitor era invitat să-şi rupă de la gură - lumea trăia prost -, să pună nişte bănişori în cutia milei. Nu s-a ştiut niciodată cum au fost folosite fondurile colectate de la populaţie. îmi imaginez, sume imense...

Şmenul a fost altul - cu ajutoarele venite din străinătate. Multe milioane de dolari. Occidentul mai ales (nu ţările frăţeşti) a făcut nenumărate donaţii. Câte au ajuns la sinistraţi, numai dracu' ştie. Şoselele (mai ales în Transilvania) erau tranzitate de coloane de camioane ale Crucii Roşii. Bucureştiul - Gara de

Nord, vama, aeroportul Băneasa - era asaltat de transporturi cu „ajutoare". S-au depus la CEC, în bănci de către rudele românilor din străinătate sume foarte mari. Românii au fost încurajaţi să scrie, să le telefoneze rudelor de afară şi să ceară ajutoare - mai ales valută. înainte de inundaţii li se interzicea să aibă contacte cu rudele din Occident. Partidul iubit a înţeles să trateze nenorocirea ca pe o afacere. De ce să nu stoarcă fonduri dacă putea?! S-a făcut apel către biserici, firme, guverne. Puteai să-ţi faci o imagine despre ce se întâmpla urmărind *Scînteia* şi *România liberă,* unde zilnic erau semnalate trimiteri de ajutoare. Se dădeau sumele vărsate, donaţiile etc. în fiecare seară TVR ne bombarda cu ştiri şi imagini devastatoare. Era un şantaj emoţional clasa întâi. Partidul a stors tot ce se putea stoarce.

„România sub ape!" era sloganul menit să impresioneze Occidentul. Propaganda îl trâmbiţa neobosită. Occidentul era nădejdea. URSS & Co au făcut pe niznaiu. Kremlinul nu îl avea la pipotă pe Ceauşescu, se bucura că se înregistrau pagube imense. Cam 250 000 de oameni au rămas atunci fără adăpost. Plus şoselele distruse, fabricile puse la pământ, sutele de mii de case făcute praf. S-au primit din Occident munţi de donaţii - medicamente, materiale de construcţie, alimente, haine, utilaje pentru industrie, instalaţii de purificare a apei, lapte praf etc.

Povestea urâtă a fost că diverşi tovarăşi sus-puşi s-au înfruptat din donaţii. Blugi, canadiene, încălţăminte, băutură fină, hrană, pulovere, elec- trocasnice, mai ales, din ajutoarele primite pentru sinistraţi au apărut la bursa neagră. La Bucureşti nu fuseseră inundaţii. Atunci!?... Tipii de pe stradă care le purtau le achiziţionaseră la negru, clar. S-au făcut afaceri babane cu hainele venite din Occident în blestemata vară a anului 1970. Au apărut şi în magazine, mai ales în cele pe valută. Şi statul voia să profite şi era cel mai teribil negustor, un mare contrabandist de fapt. Tatăl celui din gaşca noastră care purta asemenea lucruri bune, „din pachet" cum se zicea, se dădea diplomat, dar l-am

văzut în uniformă când pleca de acasă la o aniversare oficială. Fiu-său era teribil de antipatic, încrezut şi buflei, cu bube pe faţă. Toată lumea îl ocolea în cartier. Nu şi de data asta. Destui au descoperit brusc că era simpatic şi i-au căutat prietenia ca să cumpere de la el diverse bunuri străine. La mine nu se punea problema, că nu aveam cu ce să cumpăr. Nu ne-am împrietenit nici până azi, deşi am copilărit împreună. Prin anii ’80 făcea bişniţă, era unul din mahării bursei negre (casete şi aparate video, ness, cafea, blugi...), fiind protejat de oamenii lui tat-su de la Secu. După 1989 a fost amestecat în mari învârteli - falimentarea unei bănci, de pildă. Să nu uit, debutul de afacerist şi l-a făcut cu ajutoarele trimise sinistraţilor prin Crucea Roşie din Occident. Atât îmi amintesc despre inundaţiile din 1970.

9

Eram clasa a Xl-a când am văzut *Reconstituirea.* Ştiam despre film dintr-un număr al *României literare,* în care câţiva scriitori şi artişti se pronunţau entuziast. Am stat la coadă la bilete, spectacol de prânz. Nu am prins loc, am luat „în picioare” şi am stat cu fundul pe scara care cobora de la aparatele de proiecţie până în primul rând. Luceafărul era o sală cam rău famată, plină cu pegra Bucureştiului - bişniţari, şuţi, zdren- ţuiţi, lumpeni, lume fără ocupaţie care îşi făcea veacul între Hala Unirii şi Lipscani. Era opusul altor două săli frecventate de lumea bună, Patria şi Scala. La Luceafărul rulau de obicei filme pentru vulg, din altă zonă socială. Superproducţii la care „prostimea” se înghesuia în număr mare. Filme gen *Angelica, marchiza îngerilor* şi filmul indian *Vagabondul,* cu Raj Kapoor, scos în acel an de la naftalină - la care se spărgeau geamurile cinematografului. Mahalalele năvăleau să le vadă. Pirandele din zonă îşi schimbau numele în Angelica, ei în Raj şi învăţau să fredoneze Ava-raaa-muu. Ei bine, spre mirarea mea, sala Luceafărul a fost arhiplină

la *Reconstituirea.* Se suia lumea pe pereţi, cum se spune. Se zvonise că filmul fusese interzis şi nu o să ruleze decât câteva zile. în sală am găsit un amestec din toate straturile. Studenţi, elevi de liceu plus marginalii despre care am amintit. Mă aşteptam să se işte conflicte, să fie mare tevatură şi zgomot. Tropăieli, fluierături, conversaţii cu voce tare. Adevărul este că foarte repede în sală s-a făcut linişte şi lumea a urmărit filmul cu sufletul la gură. Au fost clipe când s-au auzit respiraţiile.

Mi-a plăcut filmul, mai ales finalul. Nu-mi plăceau filmele româneşti, cui îi plăceau? Văzusem *Duminică la ora 6,* debutul lui Lucian Pin- tilie, film despre comunişti, şi eram sceptic. *Reconstituirea* m-a convins de la primele secvenţe. Imaginile (alb-negru) erau proaspete, situaţiile, replicile la fel, păreau adevărate. Pintilie surprindea un adevăr al vieţii, recognoscibil. Aducea cu filmele cehoslovace, care îmi plăceau foarte mult: *Dragostea unei blonde, Balul pompierilor* de Milos Forman, filmele lui Jiri Menzel. La sfârşit, am ieşit din sală tulburat. Era un film puternic. în 1970 se simţea încă izul liberalizării lansate prin 1964-1965, dar eram după invadarea Cehoslovaciei şi situaţia putea să o ia în orice direcţie - spre una conservatoare, neostalinistă sau, dimpotrivă, liberalizarea să se adâncească. Totuşi începea să se strângă şurubul, se simţea în aer. La liceu eram iar controlaţi la matricolă şi uniformă. Fusesem trimis acasă într-o zi pentru că eram netuns. Profa de engleză îmi confiscase chitara într-o recreaţie. Scandalul *Reconstituirea* era ca hârtia de turnesol. Scoaterea filmului de pe ecrane după câteva săptămâni spunea ceva despre regimul lui Ceauşescu şi cam ce ne aştepta. în 1971 urmau să apară „Tezele din iulie" - odată cu revenirea lui Ceauşescu din China şi Coreea de Nord. Ceauşescu s-a văzut ca un fel de Mao adulat de popor sau măcar ca un Kim Ir Sen cu pionieri defilând pe stadioane, cu portrete imense duse pe umeri de militari. îşi dorea cultul personalităţii ca să-şi întărească puterea. Se visa dictator. Nu se întrevedea totuşi ceva

asemănător ca la Beijing şi Phenian. Imaginaţia noastră nu mergea până acolo. Dar în 1970 mai era ceva timp până la „revoluţia culturală” şi ne bucuram să respirăm un aer puţin mai curat.

10

Zidul Berlinului era o realitate brutală, mi-am dat seama abia după ce am terminat liceul. Eram cam retardat. întotdeauna am înţeles mai târziu decât alţii despre ce era vorba. România trăia binişor perioada liberalizării care demarase odată cu moartea lui Dej. Nu aveam decât să visăm cât vrem, la orice. Eu şi gaşca voiam să sărbătorim trecerea pragului cu o călătorie prin Europa. Să ne luăm o dubiţă Volkswagen pe timpul verii - după examenul de admitere -, ne vedeam toţi reuşiţi, cu carnet de student în buzunar. Să bântuim ca nişte adevăraţi hippies. Era unul hâr- buit într-o curte, lăsat probabil de un turist german. Paradit, şifonat, dar cu motorul în regulă. Credeam că îl puteam convinge pe proprietarul vechiturii să ne-o vândă. Admiterea la facultate ne-ar fi dat dreptul la orice nebunie şi ar fi deschis buzunarele părinţilor. Mă rog, aşa ne imaginam. Alţii au propus să mergem să muncim pe litoral, să facem bani. Aveam o formaţie rock, aş fi putut să cânt două luni la un restaurant. Vedeam triumfal ieşirea din adolescenţă.

învăţatul mergea OK, chiar dacă nu ne omoram cu firea - eram deş- tepţi, prindeam lecţiile din clasă şi ne rămânea destul timp de fete, de chitară, de ceaiuri, de citit cărţile despre care vorbea lumea. Aşa ni se părea că eram nişte semizei. După revelionul 1970/71 petrecut împreună, firește, calendarul s-a strâns. Trebuia să ne pregătim concomitent pentru bac şi admitere, aşa că ne vedeam mai rar, dar nu s-a sistat nimeni de la planul de a vedea Europa într-un Volkswagen. Altfel, afişam o ţinută hippie, ne imaginam pe străzile Londrei, ascultam muzică

occidentală. Făceam pe nebunii. Treaba era să nu arătăm ca nişte sovietici, noi, tinerii din estul Europei intoxicaţi de propagandă. Sfidam şcoala, şi părinţii. Purtam părul lung (aiurea, cum creştea puţin pe ceafa, diriginta mă trimitea la frizer, altfel a doua zi nu aveam acces la ore). Umblam desculţ, îmbrăcam cămăşi înflorate, pantaloni evazaţi - albi neapărat. Confecţionarea acestei ţinute era dificil de obţinut şi costa parale, pentru că trebuia să apelezi la un croitor. Era unul în cartier la care mergeau destui. Era homosexual şi apela la serviciile clienţilor lui, mai toţi liceeni. Nu l-am frecventat - mama găsise un croitor care lucrase la un teatru. Se angajase să transforme nişte haine vechi găsite prin şifonier. De pildă, dintr-un palton a confecţionat la fix un veston militar ca-n Sgt. Peppers Lonely Hearts Club Band. M-am mândrit foarte tare să-l port. Haine mai colorate nu se găseau în comerţul socialist. Umblam de colo-colo cu gaşca prin cofetării, concerte, parcuri, ceaiuri... Eram o apariţie care sfida cotidianul cenuşiu al epocii. Generaţia care se ridica după război.

Era un aspect care ne scăpa tuturor. Anume - trăiam „ca şi cum” eram liberi. Bănuiam că nu suntem, dar nu aveam curaj s-o spunem cu glas tare. învăţaserăm de acasă să disimulăm, să ne prefacem că ne găsim într-o lume normală, fără supraveghere poliţienească, fără interdicţii, fără propagandă, fără cenzură. Făceam pe relaxaţii, păream a fi nişte tineri dezgheţaţi, fără probleme şi cu toată viaţa înainte. Una fericită, asigurată de partid. Jucam binişor comedia nonconformismului. Temerile erau totuşi mari şi-mi blocau diafragma. Uniforma miliţianului la un colţ de stradă te făcea să-ţi aranjezi ţinuta, să verifici dacă ai actele la tine şi nu cumva părul prea lung. Poate că am fi sfidat mai tare, dar fiecare avea acasă părinţi care trăiseră în frică, unii trecuseră prin puşcării şi, dacă nu ei, rude de-ale lor. Li se spălase creierul. Ne doreau numai binele şi li se părea că riscam prea mult. D-aia ne potopeau cu sfaturi de genul să fim cuminţi.

îşi făceau griji din pricina noastră. înţelegeam că trebuia să fim cât mai cenuşii, să nu atragem atenţia, să fim supuşi. Asta nu se potrivea cu ce simţeam noi - iubeam mai mult ca orice contestaţia. Eram ca nişte căţelandri care-şi încercau colţii... Realitatea avea să se dovedească mult mai dură decât colţii noştri... Voi învăţa asta mai târziu.

Timpul nu ne acorda niciun răgaz. în iarna 1970/71 (eram în clasa a XH-a) eram deja prevenit. Dar până atunci mă scăldam cu amicii în vise nerealiste. Ce s-a ales de excursia prin Europa? S-a făcut praf încă înainte de bacalaureat. în iunie, Ceauşescu a făcut o vizită în China şi Coreea de Nord şi s-a întors pus pe fapte mari. Voia să fie preamărit ca Mao şi Kim Ir-Sen. A formulat pentru prostime nişte teze de kkt şi a declanşat revoluţia culturală. Ţara s-a întors la anii ’50, la stalinism. Planurile noastre au căzut. Imposibil de găsit în noile împrejurări un Volkswagen. Nici de închiriat, nici de cumpărat. De paşapoarte nu mai vorbesc. Nu mai puteam ieşi din iubita noastră patrie decât dacă eram copii de ştabi. Am petrecut vara aceea la Bucureşti. Am dat bacul cu succes şi fără emoţii. Chiar în zilele acelea a murit bunicul Georg Filip, figura tutelară a copilăriei mele.

La facultate am picat, la fel ca alţii. Gaşca noastră s-a spart în 1) cei care deveniseră studenţi şi 2) cei care rataseră admiterea. O cortină de fier căzuse şi între noi. Ne-am vorbit tot mai rar, nu ne-am mai întâlnit la ceaiuri, la cofetărie, nu am mai făcut planuri împreună. Era ca şi cum prietenia noastră nu ar fi existat. Din cauza eşecului meu la admitere, acasă atmosfera a devenit lugubră. Toţi din familie erau trişti. Ai mei se întrebau ce se va alege din mine? Fără facultate, ziceau, nu poţi ajunge decât un ratat... Tristeţea era şi din cauza a ceea ce se petrecea la Bucureşti după Tezele din iulie. Eu, unul, nici nu bănuiam efectul decisiv pe care îl va avea asupra întregii mele vieţi acel moment. Iulie 1971.

CAPITOLUL 6

1

Cofetăria Casata de pe Bulevardul Magheru, colţ cu Take Ionescu, era un loc de elită, *cool* s-ar zice azi. Aici se strângea lumea bună, protipendada bucureşteană, beizadelele din acel timp... Elevi de la liceele Caragiale, Mihai Viteazul, Lazăr, Spiru Haret. Pentru cei din Bariera Vergului (altă lume) trecerea pe la Casata era un episod pitoresc, demn de a fi povestit la cofetăria noastră proletară din Complexul Rucăr/ Baba Novac. Naraţiune agrementată cu detalii picante destul de imaginare - cucerirea unor frumuseţi, schimburi de priviri, cafturi, cunoştinţe noi în clasa suprapusă. Fireşte, la Casata băieţii de la mahala erau priviţi de foarte sus. Mă întreb cum depistau în acea foială că nu aparţineam mediului lor select. Eh, călcasem într-un rahat şi miroseam urât! Puţeam a periferie, a lumpeni, a sărăntoci. Cine spunea că eram egali unii cu alţii se înşela amarnic. Clasele sociale se vedeau cu ochiul liber. Diferenţa dintre odraslele nomenklaturii şi restul lumii era mare. întâi de la haină, apoi de la haită! Ei aveau haine de ultima modă aduse din Occidentul putrefact. Aveau aerul acela inconfundabil de copii crescuţi în Cartierul Primăverii. Noi, ceilalţi, eram îmbrăcaţi din rafturile magazinelor de stat. Ce tenişi purtau ei şi ce tenişi purtam noi - chinezeşti, eventual albiţi cu creta. Ce blugi aveau ei - Levi Strauss şi Lee - şi ce blugi purtam noi!? Dangarezi polonezi.

La Casata se întâlneau planetele Bucureştiului. Ajungeam acolo cu autobuzul 40 (dublu, cu burduf ca acordeonul). Pleca într-un nor de praf gros la Barajul Dunării, din dreptul unei betoniere, lângă fostele uzine Malaxa. Era graniţa oraşului - ultima staţie. Autobuzul 40 oprea după aproximativ un ceas de

hurducături la Piaţa Lahovary. Coboram şi traversam nerăbdători *per pedes.* Alt traseu era cu autobuzul 34, pe care-l luam de la Bariera Vergului. Făcea staţie în faţa cofetăriei, pe bulevardul Magheru. Ne aşezam la o masă în colţ şi sporovăiam despre ultimele albume LP Pink Floyd, Deep Purple, Led Zeppelin. Beatles erau deja cam fumaţi, se şi desfiinţaseră. Nu ştiu cum dracu' se făcea, dar haita noastră era reperată la minut. Minune - dintr-un grup de tineri gălăgioşi deveneam brusc silenţioşi. încercam să nu atragem atenţia, să nu-i deranjăm pe şmecherii locului. Aşteptam cuminţi un chelner să îi cerem o casată, o cafe frappe, sau un profiterol - meniul casei. Se găsea de băut Cico, o băutură de culoarea pişatului cu acelaşi gust. Pepsi se găsea numai pe blat pentru anumiţi clienţi. Dacă întrebai de ce pe masa aia e Pepsi, ţi se spunea sec: „Dânşii şi-au adus de acasă...". OK, venea şi Cico, fie, dar nu era rece, pentru că nu se găsea gheaţă, mai ales în iulie şi august, când era o vipie de te năucea. Pe scurt, Casata era locul cel mai monden pentru adolescenţii din Bucureştii acelor ani, din intervalul dintre terminarea liceului şi studenţie, 1970-1973. Câteva preţuri: profiterolul era 11 lei - scump; casata era OK pentru acea vreme, 3 lei; cafe frappe costa 6 lei cred, dar nu mă omoram. De obicei, era preferata fetelor şi trebuia să ai bani potriviţi să le-o oferi. Eram cavaleri. Asta rărea expediţiile haitei la Casata - era o aventură costisitoare. Dar aveam ce povesti.

Cu timpul ne-am retras spre Trocadero şi ne-am apucat să ne ţinem de halba cu bere. Purtam discuţii tot mai greţoase, făceam pe interesanţii. Discutam docţi despre negocierile de la Paris pentru încheierea războiului din Vietnam, despre cursa înarmărilor şi declaraţiile lui Kissinger, Brejnev şi Nixon. Ne mai interesau femeile, ţinutele lor de vară, flirturile. Aveam o viaţă sentimentală agitată şi partenere pe care le schimbam grăbit. îmi era teamă să mă îndrăgostesc şi să mă fixez la una. Cam toţi împărtăşeam această temere. Când se întâmpla, o rărea cu

întâlnirile în gaşcă, se deroba etc. Era clar că respectivului îi căzuse una cu tronc şi n-o să ne mai vedem. Cei rămaşi pe poziţii dezbăteam cu pasiune despre soarta lumii şi nemurire. Nu credeam să murim vreodată. Niciunul. Boala, bătrâneţea, moartea... se întâmplau numai celorlalţi. Şi aşa, gaşca s-a risipit ca şi cum nu ar fi fost şi m-am luat de viaţă.

2

Am văzut prima dată *Casablanca* pe la începutul anilor ’70, cred, într-o miercuri la Telecinematecă, prezentat de Ecaterina Oproiu, care purta o pereche de ochelari supradimensionaţi (la modă atunci) şi rotea un stilou, şi el supradimensionat, în faţa camerei. L-am văzut apoi la sala Eforie, pe când eram student în anii ’70. L-am revăzut de multe ori de atunci. De câte ori am ocazia nu-1 scap. Premiera a avut loc la 26 noiembrie 1942, la New York. Jucau Ingrid Bergman şi Humphrey Bogart. Nimeni nu a bănuit atunci cariera extraordinară a acestui film. Este unul dintre miturile secolului XX. Sunt fan vechi al filmului. I-am căzut victimă ca atâţia alţii. Mi s-a întâmplat să îi cad în mreje când TVR a anunţat că îi vom vedea pe Humphrey Bogart şi Ingrid Bergman „într-un film de legendă”. Eu muream în epoca aceea - ca şi azi, de altfel - după filme alb-negru, *Cetăţeanul Kane, Hoţii de biciclete* etc. TVR nu era color, filmul nici atât. De la primele secvenţe din *Rick’s Cafe Americain,* am fost captivat. Toată povestea e extrem de *cool,* deşi are un aer sentimental uşor vetust. Melo!

Pe scurt, Rick, un aventurier din NY, care luptase mereu de partea învinşilor, în Spania de exemplu ca brigadist, s-a refugiat în Franţa (unde ţine un restaurant cu numele La Belle Aurore). Aici se îndrăgosteşte de o misterioasă şi splendidă femeie, lisa. Trăieşte o poveste de dragoste cu ea, dar în ziua când trebuiau să fugă la Marsilia - nemţii intrau în Paris cu panzerele (suntem

în iunie 1940) - femeia nu vine la gară, trimiţân- du-i un bilet de despărţire prin pianistul lui Rick, Sam. Acesta e trecutul. Când începe filmul, suntem la Casablanca, în cafeneaua lui Rick. Femeia reapare însoţită de soţul ei, Viktor Laszlo, un şef important al Rezistenţei antinaziste. E clar, aceşti doi bărbaţi iubesc la nebunie aceeaşi femeie, iar ea e complet debusolată, neştiind cum să se împartă. Când Sam cântă la cererea ei cântecul lor de la Paris („The time goes by", vi-1 amintiţi?) se produce declicul. Dandanaua e mare. Spectatorul e cu sufletul la gură, încercând să ghicească o clipă mai devreme cine ia dama - în limbajul jocurilor de noroc practicate la Rick's - „potul cel mare". Cinicul şi dezabuzatul Rick sau Viktor, eroul abia scăpat din ghearele Gestapoului. Povestea se încurcă - Viktor e ameninţat de o nouă arestare şi are neapărat nevoie, pentru a decola spre Lisabona, de permise de tranzit, aflate, printr-o întâmplare, ghici, în posesia lui Rick. Melodramă veritabilă, nu te încurci. Ultima scenă, pe aeroport, este de infarct, chiar dacă ai mai văzut-o de o sută de ori. Schimbul de priviri Bogart-Bergman atunci când elicele avionului încep să se rotească este cel mai tare din istoria cinematografului. Apoi te relaxezi când auzi ultima replică: „Louis, cred că este începutul unei mari prietenii!" ştiută/citată de toată lumea. De altfel, în timpul vizionării, rostesc multe replici simultan cu actorii, numai asta dă dreptul cuiva să se considere din clubul „Casablanca".

Mă leagă multe de *Casablanca.* De pildă, o poveste de iubire din tinereţea mea cu o fată care admira tot atât de mult filmul. L-am văzut împreună la Cinemateca din strada Eforie după o coadă de poveste la care am stat o zi întreagă. Pălăvrăgind de una, de alta ne-am amorezat. în plus, în *Moartea unui dansator de tango,* finalul pastişează pe cel al filmului. Personajul meu, Gogu Vrabete, un fel de Rick al mahalalei bucu- reştene (îl şi imită, are un trench identic, poartă pălării Borsalino), este admirator al filmului pe care îl vede de multe ori prin sălile de cinema din

jurul Gării de Nord. Când vrea să fugă din ţară, în ultimele pagini, cu femeia iubită, melodrama o repetă pe cea din film şi se petrece tot pe un câmp aviatic, la marginea oraşului.

Dacă nu aţi văzut *Casablanca,* degeaba aţi intrat într-o sală de cinema, nu aţi văzut nimic. *You must remember this/ A kiss is just a kiss, a sigh is just a sigh/ The fundamental things apply/* As *time goes by/ And when two lovers woo! They still say, „I love you"/ On that you can rely/ No matter what the future brings/ As time goes by/ Moonlight and love songs/ Never out of date/ Hearts full of passion/ Jealousy and hate/ Woman needs man/ And man must have his mate! That no one can deny! It's still the same old story/ A fight for love and glory/ A case of do or die/ The world will always welcome lovers/ As time goes by.*

3

în septembrie 1973 am fost convocat în amfiteatrul facultăţii de Drept (fusesem admis la Filosofie) să asist la deschiderea anului universitar. A participat şi Miron Constantinescu, ministrul învăţământului în acel moment. De la prezidiu s-a trimis un mesaj de solidaritate cu Salvador Allende şi cu victimele puciului. Lumea s-a ridicat în picioare, s-a aplaudat, s-a scandat ceva, nu-mi mai amintesc exact ce. Simpatizam net cu Allende şi cu victimele dictaturii militare. Radio Bucureşti nu a mai difuzat nimic despre puciul de la Santiago de Chile, după 12 septembrie s-a aşternut tăcerea. Cred că din cauză că Nicolae Ceauşescu se afla în acele zile într-un turneu de „importanţă istorică" în America de Sud. Urma să se oprească şi la Allende. Vizita în Chile s-a contramandat. Ideea propagandei de la Bucureşti era să nu ştirbească succesul vizitei lui Ceauşescu. Văzusem la telejurnalul de seară câteva imagini de la un miting anti-Pinochet de la Paris (întreaga lume progresistă, se spunea *în off,* protestează... blablabla). M-am întrebat de ce noi, studenţii, nu ieşim să protestăm la ambasada Chile? I-am întrebat pe nişte

colegi - indiferenţa faţă de puciul generalului Pinochet era absolută. Un tip de la ASC mi-a şi zis: „Las-o moartă! Are cine să se ocupe! Vezi-ţi de carte!” Şi aşa a rămas. Apoi, în scurt timp, Bucureştiul s-a umplut de refugiaţi chilieni pe care puciul îi prinsese în străinătate. Nu se mai puteau întoarce acasă din cauza simpatiilor lor politice. Nu au rămas aici multă vreme. Ceauşescu în ochii mei era un fel de Pinochet, chiar dacă era civil. „Aici nu este un regim de stânga”, mi-a zis unul dintre chilieni, întâlnit pe holurile facultăţii. încerca să-şi continue studiile la Bucureşti. Chilienii au primit locuinţe în cartiere şi la Grozăveşti, în cămine studenţeşti. Le-au făcut praf, au ţinut-o în chefuri, nu le era clar de ce statut se bucură şi ce treabă au aici. Au stârnit repede antipatii, după un val de simpatie şi solidaritate. Au trăit la Bucureşti câteva luni, poate un an, într-un regim politic care semăna leit cu ce voia să facă Salvador Allende în Chile. Au înţeles cum stătea treaba şi au plecat spre Occident să trăiască în detestatul capitalism. O bună lecţie de istorie pe viu.

Ce cred azi despre puciul din septembrie 1973 din Chile? Da, Allende trebuia înlăturat de la putere. Scăpase situaţia de sub control. Chile se prăbuşise în haos din cauza măsurilor luate de el în încercarea de a transforma Chile într-o societate comunistă, după modelul Cuba lui Fidel Castro. A fost un puci prost pregătit şi prost executat. A rezultat un număr foarte mare de victime. Allende putea fi răsturnat şi fără să curgă sânge - prin mijloace strict politice. Generalul Pinochet rămâne în istorie ca un dictator şi un ucigaş în masă. Unul dintre cei mai odioşi. Alibiul că a salvat Chile, că era patriot, nu rezistă.

4

Nu prea am stat la cozi pentru pâine şi carne, deşi era un ritual cva- si-obligatoriu. în preajma măcelăriilor şi a alimentarelor socializai şi-ţi făceai rost de-ale traiului. Aici îţi petreceai o mare parte din timp. Aşa îţi treceai viaţa, între

serviciu şi cozi. Grija regimului era să nu stai singur cu gândurile tale. Trebuia să fii anturat şi controlat. Cozile erau înţesate de delatori. Aşa că mă ţineam departe de ele. Pur şi simplu renunţasem să intru în rând. Preferam aşa, decât să aştept să mă las îmbrâncit de vecinii din cartier ca să duc acasă jumătatea de pui, sticla de ulei, cartonul cu ouă, punga de fainã, de zahăr, raţiile alocate pe cartelă. Mi se părea umilitor. Preferam să mănânc te miri ce. Nu mă aşezam la coadă chiar şi mai devreme, în anii ’70, ai studenţiei, când încă nu se introduseseră cartelele şi se mai găsea câte ceva de cumpărat. Când rafturile nu erau de tot goale, aşa cum s-a întâmplat în anii ’80. Dar cozile erau cozi, inevitabile, în acel timp preferam să mănânc film cu pâine.

Am făcut nenumărate cozi la Cinematecă, la sala din strada Eforie şi la Sala Union. Curios, ambele străzi erau în pantă. M-am sculat cu noaptea în cap de nu ştiu câte ori să apuc bilet (se dădeau maximum două) la un film de Fellini, Truffaut, Godard, Kurosawa, Tarkovski, Wayda etc. Ca să te aşezi la coadă la Cinematecă îţi trebuia abonament, echivalentul cartelei pentru alimente. Abonamentele erau limitate ca număr şi se distribuiau într-o scurtă perioadă - în septembrie. Eram foarte mândru de cartonaşul respectiv, obţinut tot după o coadă cu liste, cu îmbrânceli şi isterie. Multă lume aştepta lipită de zidul Cinematecii. Sigur existau şi favoriţi, ca în toate dictaturile, care îşi obţineau abonamentul prin spate sau pe baza unui telefon venit de undeva. Nu eram dintre privilegiaţi, eram student, aşa că trebuia să mă prezint în ziua anunţată să mă înscriu pe un tabel, să aştept la coadă. Dar odată obţinut abonamentul făceai parte dintr-o elită de cinefili.

Mi-am scris teza de licenţă despre legăturile dintre film şi literatură, cu profesorul Ion Ianoşi. Era o continuare a sutelor de filme de arhivă pe care le-am văzut în acei ani de studenţie. Adesea intram în sala de cinema dimineaţa şi ieşeam seara, după ultima proiecţie. îmi aduc aminte de o coadă infernală la Union după un revelion să văd Blow-up. De la chef m-am dus, încă era

întuneric, să mă aşez la coadă. Am aşteptat până după prânz. Zăpada era cât casa, viscolea, bătea vântul, era un ger de crăpau pietrele. Ţineam morţiş să prind filmul, nu mai rulase şi am fost fericit să prind biletul dorit. Am multe amintiri despre Cinematecă şi filmele văzute atunci, îmi amintesc mai ales atmosfera. Holul îngust, lumea care aştepta răbdătoare. Alcătuiam o sectă, ne cunoşteam şi recunoşteam din priviri, ne salutam fără să ne cunoaştem identitatea. Făceam parte din gaşca drogaţilor de film. Filmul era un refugiu, ţinea loc de psihiatru şi de biserică. Eram ca nişte halucinaţi - ne scufundam frecvent într-o meta-realitate. îmi amintesc bine sala căzând în întuneric. Filmele erau alb-negru. îmi amintesc şi vocea care traducea la cască. Cinemateca şi filmele care rulau acolo erau o fereastră. După un timp se aprindeau luminile şi ieşeam în stradă. Nimeream peste lumea posomorâtă a acelor ani extrem de cenuşii. Visarea se terminase. Mă târâm spre un autobuz care mă ducea la marginea oraşului, unde locuiam. încercam în acea lungă traversare să menţin în mine cât mai mult timp emoţia din sala de cinema.

5

Citesc în calendarul zilei pe blog că la 28 decembrie 1973 a apărut în Occident *Arhipelagul Gulag* de Aleksandr Soljeniţîn. Eram student în anul I la Filosofie, când, într-o seară, am aflat vestea lipit cu urechea de Radio Europa Liberă. Ştirea era că librăriile erau luate cu asalt de cei care voiau să citească *Arhipelagul Gulag,* apărut în Germania. Multe lucruri mă leagă de acest scriitor rus şi de *Arhipelagul Gulag,* în special. A fost Biblia mea în anii ’70-’80. Am împărtăşit acest entuziasm cu Alexandru Paleologu şi Nicu Steinhardt.

Arhipelagul Gulag a basculat URSS-ul. Nu diviziile de tancuri de care întreba Stalin. Nu ameninţarea nucleară americană, ci spiritul. Spiritul, nu sabia!!! După ce a apărut în Occident (cu un

imens succes), Brejnev şi regimul lui stalinist au intrat în faza decadenţei iremediabile. A fost clar că URSS nu mai avea niciun viitor. Ideologia comunistă, de la Marx şi Lenin citire, s-a făcut praf. Credibilitatea ei a dispărut din acel an pentru totdeauna. Pentru un regim bazat esenţial pe ideologie, a fost ceva fatal. După 1973, nimic nu a mai fost ca înainte în lagărul comunist. Din imaginea eroică pe care URSS o avea în lume nu au mai rămas decât ruine. Sistemul lagărelor de muncă forţată, sclavia în care se trăia în patria sovietelor, cenzura, numărul incomensurabil al victimelor - odată demascate - au schimbat complet percepţia lumii. Soljeniţîn a fost primul care a îndrăznit să spună adevărul până la capăt. Răsturnarea a fost totală şi neaşteptată. Chiar şi cei mai determinaţi critici ai regimului comunist nu au asumat adevărul în aceeaşi măsură. Mulţi au mai purtat diverse iluzii şi le poartă - nefericiţii - până azi.

Era apoi amploarea operei, suflul ei inegalabil, tolstoian. Epopeea, viziunea inegalabilă, forţa literară cu care a demascat minciuna şi oroarea. Toate au făcut din *Arhipelagul Gulag* momentul decisiv al unui ciclu istoric. URSS a supravieţuit mai puţin de 20 de ani (1991, decembrie) după ce a apărut această carte-miracol. Şocul a fost imens. Soljeniţîn a demolat toate tabuurile ideologice, unul câte unul. De pildă, că URSS este viitorul omenirii, sau că este imperiul libertăţii. El ne-a spus răspicat că este pur şi simplu ţara represiunii, a sclaviei şi a minciunii. URSS nu şi-a mai revenit niciodată după ce a suferit acest şoc administrat de un singur om - de notat, un scriitor - care a avut tot sistemul împotriva lui.

Cum a fost posibil ca într-un regim supercontrolat să fie scrisă o asemenea carte? Ea necesita viziune, documentare vastă, curaj, abnegaţie până la sacrificiu, nervi tari, curaj dincolo de limite. Aflăm unele lucruri din *Stejarul şi viţelul,* cartea lui de memorii (lectură obligatorie pentru orice scriitor). A scris totul în maxim secret, spionat, supravegheat într-o lume în care existau

mai mulţi agenţi KGB decât civili, o lume populată cu nenumăraţi delatori şi provocatori. în afară de curaj îţi trebuia şi convingerea cauzei tale. Apoi imaginaţie multă ca să dejoci manevrele serviciilor secrete şi manipulările odioase ale aparatului de propagandă de la Kremlin. Episod dramatic - la un moment dat, Soljeniţîn şi soţia lui hotărăsc că, dacă KGB le va răpi cei doi copii pentru a-i şantaja, să nu cedeze orice s-ar întâmpla. Cartea *Arhipelagul Gulag* era mai importantă...

Tirajul cărţii a trecut repede de un milion. Lovitura a nimerit Kremlinul în plin. Cine dispreţuieşte scriitorul şi forţa lui trebuie să se uite atent spre opera lui Soljeniţîn ca să înţeleagă ce poate face o singură carte. Admiraţia mea pentru Aleksandr Soljeniţîn şi pentru *Arhipelagul Gulag* au rămas până azi neştirbite. Putem vorbi despre Soljeniţîn şi în alte chei (critica Occidentului, întoarcerea în Rusia în anii ’90, naţionalismul lui etc.). Soljeniţîn oferă nenumărate subiecte, ca orice titan. Dar o putem face numai după ce subliniem apăsat geniul lui şi impactul avut asupra lumii noastre cu *Arhipelagul Gulag.*

6

La 7 martie 1974, Robert Redford cumpăra drepturile pentru volumul *Toţi oamenii preşedintelui.* Văd pe un canal TV, duminică, filmul cu Robert Redford şi Dustin Hoffman, inspirat de afacerea Watergate care a dus la demisia lui Richard Nixon. Cei doi au interpretat rolurile jurnaliştilor Bob Woodward şi Carl Bernstein de la *The Washington Post.* Povestea a zguduit America anilor ’70, o ţară slăbită de asasinarea celor doi Kennedy, a lui Malcom X şi Martin Luther King, de înfrângerea din Vietnam şi de mişcările contestare din anii ’60. Afacerea Watergate a fost „procesul Dreyfuss” în SUA aproape 100 de ani mai târziu. A fost un dur examen al funcţionării instituţiilor democratice. întrebarea era dacă este Constituţia o vorbă goală

sau chiar are substanţă şi funcţionează. Ei bine, a funcţionat, spre mirarea tuturor. Casa Albă a fost învinsă de o presă care s-a poziţionat ca apărătoare a drepturilor şi a garanţiilor înscrise în Constituţie de părinţii fondatori în secolul al XVIII-lea. Toate instituţiile au refuzat rând pe rând să îl apere pe preşedintele care abuzase nepermis de puterea lui şi mutilase sensul Constituţiei, Congresului, Justiţiei. în aproape orice altă ţară, pariul ar fi fost pierdut de democraţie. în SUA a fost exact pe dos.

O amintire. Filmul a fost prezentat în România în anii ’80 la TVR, într-o duminică seara, ca propagandă anticapitalistă. Adică: uitaţi ce se petrece în Statele Unite la care visaţi ca proştii! Ce abuzuri, ce corupţie, ce cenzură, ce servicii secrete!? Omul de rând la Bucureşti a înţeles diferit acest mesaj. A înţeles că peste ocean presa putea să îl doboare pe cel mai puternic om din lume.

Richard Nixon nu ne era necunoscut. Fusese în România şi l-am văzut de pe un trotuar cu multă lume, trecând într-o limuzină deschisă, în coloana oficială, la mine în cartier, pe Baba Novac, în Balta Albă.

7

în anii ’70 ai secolului trecut (ce a trecut vremea!) sâmbăta seara oraşele se goleau. La televizor, pe singurul canal din acei ani, se difuza serialul american *Kojak.* Theo Kojak era un locotenent din poliţia newyorkeză care rezolva un caz per episod. Avea umor, era şi cinic, bun de gură, pon- tos, avea şarm. Ce-l distingea de alţi detectivi care s-au perindat pe la TV era chelia. Nu avea fir de păr, avea un cap ca un bec. în plus, se îmbrăca elegant şi sugea o bomboană din vârful unui băţ. Acadea, am zice azi. La Bucureşti au apărut imitaţii fabricate artizanal, cărora li s-a spus „bomboane Kojak”. Le vindeau pe la colţuri negustorii ambulanţi improvizaţi mai coloraţi (mici întreprinzători, capitalismul românesc incipient). Asta prin talcioc, în faţa

şcolilor, la Obor, la meciurile de fotbal, la cinema. Strigau: „Ia Kojaku'! Fă-i o bucurie copilului". Dar mai însemna ceva. Seminţe prăjite de dovleac sau floarea-soarelui de care masele largi populare erau amatoare. Li se spunea cu umor „bomboane americane". Negustorii cărau o mică desagă în braţe, treceau printre băncile populate de microbişti şi-şi lăudau energic marfa, neuitând să adauge: „Ia Kojaku,

să dea Rapidu gol! 25 de bani cornetul" (răsucit din hârtie de ziar). Erau atenţi mai ales să nu apară miliţianul să le confişte marfa.

Bref, personajul Kojak cu chelia, cu acadelele, cu poantele intrase în folclor, cel puţin în cel urban. Era jucat de un actor bun, Telly Savalas. A devenit după numai câteva episoade un erou popular, a prins repede la publicul românesc. M-a mirat că într-o perioadă cenuşie, cu multă cenzură, s-a cumpărat serialul. Secţia de propagandă a CC al PCR era foarte atentă. Orice film trăda un mod de viaţă. Viaţa din Occident stârnea comentarii. Orice comparaţie dezavantaja net regimul. Filmele erau vizionate înainte, mai ales datorită marelui impact al televiziunii. Cenzura tăia fără milă diverse secvenţe. Totuşi acest serial fusese adus în România. Probabil ca să mai anestezieze năduful unei populaţii tot mai nemulţumite de penuria de alimente şi de frigul din case. Era doza de circ oferită în schimbul pâinii lipsă.

în anii '90 am aflat că Nicolae Ceauşescu era mare amator de Kojak. Nu pierdea niciun episod. Sâmbăta seara era în faţa televizorului cu mai mulţi apropiaţi. Programul cuprindea neapărat un episod Kojak, plus gustări şi taclale. Era un favor să fii invitat şi arăta cota pe care o avea tovul X sau tovul Y pe lângă Ceauşescu. Totuşi, serialul s-a oprit la ordinul lui Ceauşescu căruia pesemne i s-a părut că românii se distrau prea bine, că popularitatea lui Kojak rivaliza cu a lui. în plus, viaţa cotidiană newyorkeză surprinsă de serial dădea idei (de exemplu, să pleci din ţară definitiv în infernul capitalist). Serialul a fost scos fiind

taxat drept propagandă yankee. Telespectatorul român compara standardul de viaţă diferit dintre cele două lumi într-o vreme în care România se scufunda cu repeziciune într-o neagră sărăcie. Se spune că totuşi Ceauşescu a continuat să vizioneze episoadele serialului *Kojak,* copiate special pentru el cu antena satelit pe primele aparate video aduse în ţară de securişti.

8

Am avut prima maşină de scris în februarie 1974 de ziua mea - cadou de la tata pentru că luasem examenul la facultatea de Filosofie. în 1971 şi 1972 picasem şi rămăsesem pe dinafară, fără o identitate socială precisă, aşa cum cerea regimul. Se organizau, după declanşarea revoluţiei culturale din iulie 1971, campanii de vânare a celor ca mine - nici studenţi, nici în fabrici, pe nicăieri. Pierderea admiterii era un dezastru pentru oricine. îţi închidea toate uşile. Am lucrat, printre alte locuri, ca amploiat într-o bancă, să mă întreţin şi să duc un ban acasă, la mama, unde locuiam. La bancă a trebuit să învăţ să bat la maşina de scris. Experienţa mi-a folosit. Când am primit-o pe a mea, ştiam deja unde sunt tastele, cum se mută carul, să folosesc foiţa de indigo, nu mai băteam cu un singur deget. Multă vreme maşina de scris a fost obiectul cel mai de preţ din casă. Cum pentru alţii este un seif sau un pian. Existenţa mea până târziu, când am trecut pe computer doi-trei ani după 1989 - s-a învârtit în jurul ei. Anii aceia mizeri, ’70-’80, ai secolului trecut sunt în esenţă identici cu imaginea unei maşini de scris.

în primele săptămâni am fost fascinat de tastatură, de culoare, de formele misterioase venind din La Belle Epoque. Pentru mine, meseria de scriitor era strict legată de o maşină de scris, de ţăcănitul ei de neconfundat. O priveam uneori căzut în admiraţie. îmi închipuiam ce capodopere voi scrie ţăcănind la ea. Era unealta care îmi va asigura pâinea şi gloria. Câte prostii nu

ne spunea Marx despre unelte - citit pentru seminar!? Dar Rousseau şi Proudhon? Unealta este sfântă, l-a separat pe om de maimuţă. Aşa că zilnic o mângâiam, o verificam, o ştergeam răbdător de praf cu o bucată roşie de pluş luată dintr-o cizmărie. Eram obsedat de maşina mea de scris, şi foarte mândru de ea. Treptat mi-a mai trecut şi am văzut latura practică. O scoteam cu grijă din cutie, o aşezam pe masă după ce întindeam o bucată de pânză curată dedesubt. Ţineam la îndemână un teanc de foi de scris şi începeam să ţăcăn. Dura până mă lua somnul. Pe vremea aceea lucram şi 16 ore pe zi. Trezeam vecinii. Cei cu auzul prea sensibil s-au plâns că îi deranjez. Administratorul blocului mi-a bătut odată la uşă: „Tovarăşu' student, mai încet şi nu noaptea! Găseşte-ţi alte ore!" Norocul meu a fost că la etajul de dedesubt, 9, până unde urca liftul (locuiam la etajul 10 într-un bloc turn), locuia cineva care lucra, de asemenea, cu o maşină de scris şi înţelegea. Era secretara lui Dan Hăulică la revista *Secolul XX,* doamna Stoica, o femeie amabilă de la care am învăţat multe despre ce este o maşină de scris şi cum se foloseşte. Şi multe despre viaţă...

Am fost atât de excitat să am o maşină de scris, încât m-am apucat aproape instantaneu de scris primul meu roman. Pe celelalte, scrise pe caiete studenţeşti, cu stiloul/pixul, le părăsisem până să ajung la final. Am terminat de scris *Luxul melancoliei* în anul când absolveam, în 1977. Am mai trecut o dată prin el - redactare şi corectură. La recomandarea lui Gelu Ionescu, care îmi era profesor de literatură universală, am predat manuscrisul doamnei Geta Dimisianu, o femeie curajoasă, la editura Cartea Românească. A apărut după vreo trei-patru ani, în 1982... Am fost norocos. Din păcate, a fost concediată de la editură după un întreg scandal, în ciuda solidarităţii arătate de Alexandru Paleologu, Lucian Pintilie etc. Nu bănuiam atunci că astfel norocul meu se ducea pe apa sâmbetei. în anii care au urmat, două romane predate editurii Cartea Românească,

Playback şi *Corpuri de iluminat,* au fost respinse. Mi-au fost evocate ca explicaţie, dar după 1989, Securitatea şi Cenzura. Eu zic altceva, că editura a jucat un rol decisiv. Au fost publicate după anul 1989. Voi spune odată povestea lor.

Despre maşina mea de scris. Dacă n-aş fi căpătat-o, nu aş fi scris *Luxul melancoliei,* romanul meu de debut. Poate altă carte, dar nu asta.

9

Pentru un pumn de dolari l-am văzut la Cinema Gloria. Ştiam că un film are căutare când se făcea speculă cu bilete la el. La casierie nu se mai găseau, dar la câţiva paşi interlopi înfipţi pe la uşi îţi ofereau câte vrei la suprapreţ. Plăteai de două până la de trei ori biletul. Degeaba se învârtea miliţianul prin zonă, era de kiki, era înţeles cu speculanţii. Avea şi el partea lui din afacere. Se vindeau în faţa cinematografului - niciodată înăuntru - bomboane agricole (seminţe de floarea-soarelui şi dovleac), susan, acadele, giugiuc. Gumă de mestecat de contrabandă - „Ia ciunga! Care vrei ciunga!!! O dau ieftin!” Negustorii ambulanţi aveau instinct cinefil şi un mare simţ al chilipirului. Apăreau roi numai când se aducea un film tare, cu „bătăi”, la care se umplea sala până la refuz. Un blockbuster, zicem azi. Mai ales la spectacolele de seară lumea se călca în picioare. De exemplu, când rulau *Spartacus, Cleopatra, Clanul sicilienilor...* Nu ştiu cât frecventa această lume apărută din străfundurile societăţii româneşti. Insuficient educată, dar proletarizată, cenuşie, îndobitocită de propaganda de tip sovietic. Dar la film mergea în masă. Era o distracţie populară, ieftină - pentru buzunarul şi înţelegerea „omului nou”. Avea ce vedea - un scenariu palpitant, vedete cu ghiotura, filme de mare montare, colorat cinemascop. Şi costa numai 4 lei. La teatru costa de 5 ori mai mult şi era un spectacol care cerea educaţie. Era dificil de înţeles, pretenţios.

După 8 ore de muncă grea nu prea îţi ardea. Voiai să te descarci nervos, să te amuzi. La teatru nu aveai suspans, nu se aplauda aiurea-n tramvai, nu se tropăia, nu se vorbea tare, nu puteai să-ţi săruţi gagica. Sălile de teatru din Bucureşti se găseau în centru. Departe de Cinema Gloria, aflat la mama dracu'. Mâneai o pâine până-n Bulevardul Elisabeta, rebotezat „6 Martie", căruia lumea îi zicea în derâdere „Cinema şase a treia".

Am aflat că *Pentru un pumn de dolari* se dădea la Gloria, în apropiere. Era un cinematograf, pe strada Baba Novac, peste drum de lacul IOR. Era modern - prezentat ca „o mare biruinţă a regimului socialist din ţara noastră". Guvernul se îngrijea să ofere cultură şi distracţie proletariatului. Imaginea noii săli de cinema apărea pe prima pagină a *Scînteii,* la 23 August şi 1 Mai. îmi amintesc o imagine pe coperta color a revistei *Flacăra* - cu oameni tineri, frumoşi, îmbrăcaţi la ultima modă, ca nişte manechine - se pregăteau fericiţi să intre la film. Se farda gros realitatea. Propaganda nu se oprea nicio secundă, ca în bancul iubit de Stalin - despre „duşmanul care nu doarme niciodată".

Cinema Gloria oferea circ locuitorilor cartierului. Pâinea o oferea industria din jur - fabricile IOR, Titan, 23 August, IMUAB, Republica etc. - care ţinea ocupată forţa de muncă. în anii '60 nu s-a ridicat nicio biserică sau spital în tot cartierul. Pe Baba Novac, axa cartierului, Ceauşescu l-a plimbat pe Nixon într-o decapotabilă. Cert, populaţia îi detesta pe ruşi şi îi era frică de ei. Toţi ştiam (chiar şi copiii) că situaţia României - de ţară prizonieră în lagărul socialist - se datora Kremlinului. Fără acest factor, am fi fost un popor liber. Nimănui nu îi plăcea comunismul, chiar dacă destui se mutaseră în blocurile curăţele de pe malul lacului IOR, cu apă curentă, balcoane, lumină electrică şi-şi cumpăraseră în rate televizoare, aragazuri, frigidere. Unii chiar şi „maşină mică" - un Fiat 600 sau 850, un Renault Gordini, un Wartburg, un Moskvich, o Skoda Octavia.

Cinema Gloria s-a deschis cu un film cu comunişti, *Duminică*

la ora şase, făcut de Lucian Pintilie. Era o avanpremieră cu sala plină cu elevi aduşi de la şcolile din jur. Propaganda funcţiona fără răgaz. Sala de cinema era plasată într-un complex comercial nou-nouţ, cu magazine, un restaurant, cofetărie, coafor/frizerie, farmacie. Dar elementul central era cinematograful. Rulau filme începând cu ora 9.30 până aproape de miezul nopţii. Avea holuri mari, o sală modernă, în pantă, cu vreo 800 de locuri pe scaune confortabile. Avea aparate de proiecţie silenţioase şi ecran caleidoscop. Proletariatul avea de ce să fie mulţumit. Părea a fi tratat cu respect şi că avea beneficii din partea conducătorilor iubiţi. România trecea în anii ’60 printr-o perioadă de aşa-zisă liberalizare. Se aduceau filme occidentale. De producţii Mosfilm, Defa Berlin sau Barrandov-Praga prea puţin mai auzeam.

Pentru un pumn de dolari nu aveam cum să îl ratez. Gaşca de la colţul străzii din care făceam parte vorbea despre film şi despre un pistolar jucat de un actor american necunoscut - Clint Eastwood. Era senzaţia acelui an, toţi am devenit peste noapte fanii lui. încercam să mergem ca el, să vorbim ca el, să privim ca el. îmi plăceau westernurile, văzusem deja câteva la Cinema Aurora (fost „23 August”, fost Florida). *Ultimul tren din Gun Hill* (cu Kirk Douglas şi Anthony Quinn) şi *Cei şapte magnifici* (Yul Brynner, Steve McQueen) - erau preferatele mele. Regia o semna italianul Sergio Leone (în anii ’80, am văzut pe video *Once upon a time in America* - tot de Sergio Leone, care mi-a plăcut mult). *Pentru un pumn de dolari* era film de acţiune (un western spaghetti făcut de italieni la Cinecitta), dar era mai ales un film de atmosferă. Multe tăceri, tensiune maximă de la prima secvenţă, peisaje deşertice, suspans şi iar suspans. De neuitat chipul tăbăcit de arşiţă, enigmatic, al lui Clint Eastwood. îmi plăcea că vorbea printre dinţi şi avea sictir. Privea cu ochii mijiţi prin fumul de ţigară. Am văzut *Pentru un pumn de dolari* (şi celelalte două serii, fireşte) de mai multe ori. Obiceiul mi-a rămas. Văd de mai multe ori filmele care-mi plac.

în bloc s-a declanşat o campanie de strângere de hârtie şi sticle goale pentru fonduri suplimentare cerute de administrator. într-o zi găsesc pe palier - aici funcţionau în uscătorie biroul şi casieria tov. B - un vraf de ziare şi reviste vechi. Un vecin se simţise şi răspunsese la apel. Scosese din debara câte ceva. Am aruncat o privire spre mormanul de hârtii legat pachet cu sfoară. Sus în stânga scria „Strict secret". Buletinul informativ Agerpres. L-am tras repede după uşa mea, ap. 39. Era o publicaţie editată de CC al PCR pentru uz intern. Vreo 30 de numere din anii 1966-1972 - aproape toate dedicate revoluţiei culturale chineze. Subiecte - dintre cele mai ascunse de capul românului. Moartea lui Lin Biao, conflictul armat sino-sovietic din 1969, vizita lui Nixon la Pekin. De asemenea, erau pline cu ororile revoluţiei culturale, descrise de agenţiile de presă străine - execuţiile, linşajele, incendierile comise de Gărzile Roşii instigate de marele cârmaci glorificat pretutindeni în China.

Cam asta voia să facă şi Ceauşescu din România. Să fie zeu. Aşa că am citit şocat şi atent. Era ce ne aştepta la Bucureşti şi mă întrebam dacă nu era cazul să mă car în Occident până nu e prea târziu. Pătrundeam în secretele celor mari. Războiul Rece nu se ducea numai între SUA şi URSS, ci şi între China şi URSS. Din partea mea - întârâtă-i drace! O cenzură habotnică acoperea realitatea cu o plasă densă. Cenzura era mai eficace decât Zidul Berlinului, ne separa complet de lumea liberă. Nu aflai nimic din tot ce te interesa citind *Scînteia,* urmărind TVR, ascultând Radio Bucureşti. Dacă întrebai pe cineva mai informat despre ce se petrece în China deveneai suspect. De câte ori nu am auzit? Nu e treaba ta! Caietele respective, format A4, 30-50 de pagini dactilo, erau tipărite modest. Conţineau informaţii (nicio fotografie) care nu apăreau în presa românească. M-am delectat o săptămână. Istoria era mai tare ca un thriller şi decât dramele

shakespeariene la un loc (sigur curgea mai mult sânge decât acolo). Citeam despre lucruri incredibile, 100% palpitante. Am citit pe nerăsuflate. Am lăsat tipăriturile cât să îmi trag sufletul. Nu bănuisem existenţa acelor evenimente, lideri, scene, masacre. De Sărbători am reluat lectura lor. Pe scurt: Mao se apucase să răstoarne China cu susul în jos. A pornit în 1966 (aveam 14 ani şi nu citeam ziare) ofensiva împotriva universităţilor, şcolii, culturii. A ajuns repede singurul publicat de la Shanghai la Pekin, Mao se închipuia poet. întâi i-a instigat pe elevi şi studenţi împotriva profesorilor. Sute de mii au fost alungaţi, linşaţi, ucişi, schilodiţi. Au fost batjocoriţi în ceremonii publice de înfierare. Vina lor era că predau matematică, o literatură străină, că îşi învăţau elevii despre plante şi animale. Biblioteci întregi au fost arse. Apoi studenţii şi profesorii lor - câţi au rămas în viaţă - au fost trimişi la ţară să facă agricultură. Oraşele au fost pustiite. Au fost interzise toate cărţile, aveai voie să ai doar cărticica roşie a lui Mao - învăţată pe de rost. Universităţile, cinematografele, teatrele şi restaurantele de pe toată întinderea Chinei au fost închise. Sloganul era: „Lupta împotriva capitalismului şi a revizuirii marxism-leninismului”. Cine erau cei sacrificaţi? Cei pe care Mao îi considera periculoşi pentru puterea sa personală, cei care i se opuseseră vreodată.

A fost un spectacol de mare montare, cu milioane de figuranţi mărşăluind fanatizaţi în toate oraşele. Nu era vorba atât despre purificarea comunismului chinez căzut pradă revizionismului. Era vorba mai ales de a-şi apăra propria putere într-o perioadă când nemulţumirile faţă de el în partid şi guvern erau tot mai mari. *Marele Salt înainte* a fost un catastrofal eşec care i s-a imputat lui Mao. Metodele lui au fost contestate. China suferise un dezastru economic. Au apărut voci critice chiar la vârful partidului, guvernului şi al armatei. Chiar în anturajul său, printre apropiaţi, veteranii *Marşului cel lung* din anii ’30, epopeea pe care se baza mitul lui Mao. Se vorbea despre retragerea lui -

dacă nu de bunăvoie, atunci forţată. *Revoluţia culturală* a fost contraofensiva declanşată de Mao pentru a-i conserva puterea. Mao a dat foc Chinei cu singurul scop de a supravieţui el politic. După universităţi, a atacat armata, apoi aparatul de partid şi liderii care i se opuneau. Lin Biao (omul nr. 2), Liu Shao Tzi (premier), Deng Xiaoping, miniştri, generali - rudele lor au căzut victime cu miile. Au fost înlăturaţi, înfieraţi public, schilodiţi, bătuţi, închişi sau au murit în condiţii suspecte. Mao se răzbuna pentru toate afronturile. Acţiona mai ales din frica unui complot menit să-l înlăture de la putere. Trecuse la o epurare fără precedent după modelul Marii Terori, din anii ’30, din URSS. A impus în prim-plan la Pekin „Banda celor patru - condusă de propria soţie”, detestata Jiang Qing. Instrumentul lui favorit - Gărzile Roşii, batalioane de asalt formate din voluntari, spaima tuturor. Puteau aresta, concedia, linşa pe oricine fără probe.

Acest infern a durat 10 ani, din 1966 în 1976, când Mao s-a stins. A fost mumificat şi înmormântat ca un zeu. Cei un miliard de chinezi de la acea vreme au păstrat un minut de reculegere. Locomotivele, maşinile, fabricile, magazinele s-au oprit. Toată lumea a rămas nemişcată. S-a lăsat o tăcere absolută - cât un continent. Fabulos!

Azi Mao şi revoluţia culturală sunt subiecte tabu... Nu se vorbeşte deloc în China. Poate-s resturile acelei tăceri din ziua înmormântării zeului Mao.

Am găsit acum vreo cinci ani pe o tarabă la Nisa un exemplar din cărticica roşie a lui Mao şi am cumpărat-o - s-o am în arhivă. Faptul că se găsea aruncată printre alte lucruri vechi şi prăfuite, la preţ de second-hand, mi-a permis câteva reflexii de genul - timpul trece, marile glorii se fac praf şi pulbere etc. Mao e şi nu e uitat. Au existat şi în Occident maoişti (intelectuali mai ales, cu obiceiul lor prost de a se alinia zeilor). A fost o isterie generală care a impus multe din elementele sale „stilistice”. Ele au fost

preluate şi au devenit repede o contracultură, s-au folclorizat. Cărticica roşie a făcut epocă. Ţinuta cazonă, sobră, vestonul de inspiraţie militară au devenit obligatorii pentru miliardul de chinezi, în Occident a fost purtată benevol, ca un semn de frondă împotriva capitalismului. Era şic - pentru staruri rock, vedete de cinema, lideri sindicali şi studenţi, intelighenţie în căutare de stindard - să se afişeze în tunica lui Mao şi să citeze la ocazii din cărticica lui. Asta voia să sugereze „stânga", un „spirit liber". Firește, numai pentru naivi. O parte dintre intelectualii radicali de stânga, dezamăgiţi de Kremlin, considerat „burghez şi revizionist", s-au devotat lui Mao. Şi-au stâlcit limba cu expresii din discursurile „marelui cârmaci" frunzărite în traducere.

Un exemplu. Când fenomenul a ajuns la maximum, 1974, câteva „spirite" de prima mână ale Franţei. Philippe Sollers, Roland Barthes, Julia Kristeva etc. au făcut o vizită în China, hotărâţi să se adape de la „marea gândire" a secolului XX. A fost un pelerinaj ritual, cum altădată credincioşii se duceau la Ierusalim. îmi amintesc o fotografie apărută în presa de mare tiraj - cu ei pe aeroport la Beijing în vestoane maoiste, arătând cărticica roşie spre camere!!! Cred că asta îşi propuseseră, de fapt, să apară pe prima pagină...

Grupuri maoiste au apărut pretutindeni. Am întâlnit asemenea personaje nostalgice în Los Angeles şi New York, la Paris şi Roma, târziu în anii '90, când atracţia lui Mao era o amintire. Dacă azi a mai rămas ceva, este întâi tăcerea chinezilor când vine vorba despre „revoluţia lor culturală", despre care, încă traumatizaţi sau complici, refuză să vorbească. Şi doi: marca anilor '60-'70, pe care, dacă vrem să îi evocăm, trebuie să facem apel şi la brandul „Mao". Am văzut la Viena acum câţiva ani o expoziţie cu asemenea gadgeturi - afişe, filme, cărţi, bibelouri, tablouri. Pe seama lui Mao se fac afaceri foarte bune. întâi, totul a fost parte a unui cult cvasireligios, care a tins să îl transforme în zeu. Apoi acest fenomen de masă a devenit comerţ. Tricouri,

brichete, şepci, vestoane, cărticica roşie, statuete s-au fabricat în milioane de exemplare. Orice aminteşte de el se vinde foarte bine în talciocuri, în malluri, pe stradă şi pe plajă, pe toate meridianele globului. E de decenii o uriaşă industrie. Cred că Mao are o lungă insomnie în mausoleul lui ştiind că se face profit... capitalist pe seama lui, marele adversar al pieţei, liberalismului şi banilor. încă o ironie a istoriei.

CAPITOLUL 7

1

într-o zi, ardeam gazul între două cursuri pe holul facultăţii. Una dintre secretare mă invită la decanat. Cum nu mai fusesem niciodată acolo, mi s-a părut suspect. Ce o fi asta? O urmez, ajuns acolo, îmi arată telefonul (vechi, ebonită neagră, disc cu cifre) şi-mi spune să răspund, mă caută cineva. Vocea se prezintă, cutare de la CC al UTC. îmi spune că nu ne cunoaştem, dar a auzit lucruri frumoase despre mine şi ar vrea să bem o cafea zece minute. Era prin februarie 1977, eram deja în ultimul an. Priveam terminarea facultăţii cu maximă îngrijorare, nu ştiam unde o să ajung după repartiţie. Legat de asta fusesem vizitat în garsonieră (neanunţat) de doi ţipi. Mi-au oferit un post de profesor (asistent) de filosofie la Academia Militară. Am refuzat, voiam să rămân civil. M-am gândit că telefonul din senin avea legătură cu aceeaşi chestiune.

întâlnirea a avut loc la restaurantul de la parterul hotelului Banat, din Piaţa Rosetti. Locul nu mi-a plăcut. O atmosferă mizeră de birt, beţivani la mese, deşi abia era prânzul, fum gros (sunt alergic la fumul/mirosul de ţigară). Părea o lume subterană - şoferi, bişniţari, amploiaţi - Sankt Petersburg în vremea lui Cicikov. Tipul s-a ridicat de la o masă şi mi-a făcut semn. M-a întrebat ce „servesc”. Nu frecventam localurile, nu ieşeam ni-

căieri. Eram sărac de luceam în lumina lunii ca un cuţit. Dar nici plăcere nu aveam să pierd vremea la taclale. Mă aflam într-un mediu străin şi eram încordat. M-am întrebat de ce întrevederea nu are loc într-un birou, la CC al UTC? Păream nişte bandiţi care făceau troc cu marfa de contrabandă. El bea o cafea, am cerut o apă.

A intrat repede în subiect, semn că se grăbea. S-a prezentat din prima frază, mi-a spus că lucra la Securitate. Nu ştiu dacă numele dat nu era fals. Ăştia umblă incognito, aşa că nu l-am crezut. Mi-a spus să fiu discret, să nu spun nimănui de întrevederea noastră. E un secret, trăim în conspirativitate şi are anumite reguli. Aha, ca pe vremea ilegaliştilor. Voia să creeze o aură de mister, s-o facă pe interesantul. Am trecut în aceeaşi clipă pe poziţii defensive, nu m-am mai gândit la o eventuală ofertă. Scopul întâlnirii era altul. Mi-am propus să fiu prudent, să ascult şi mai ales să nu vorbesc. M-am întrebat ce dracu' spusesem, pe unde oi fi fost!? Eram cam slobod la gură, deşi îmi propuneam mereu contrariul. Era un tip blonziu, cu freza îngrijită, uşor efeminat. Mi-a spus că mă urmărea pe la cenaclurile pe unde mergeam (Charmides, al facultăţii, la Filosofie, la Crohmălniceanu, la Litere etc.) Mi-a arătat un ziar împăturit unde eram pomenit ca participant la o lectură... A văzut pesemne că m-am albit când s-a prezentat că e de la Securitate şi a început să mă laude - aveam cultură, eram ascultat, mă pricepeam, blablabla. Laudele de la un securist sunt periculoase, nu eram atât de prost să nu pricep. „Faceţi o anchetă despre mine?" l-am întrebat. „Sunt suspect de ceva? Vă pierdeţi vremea, sunt curat, nu fac nimic dăunător..." M-a luat gura pe dinainte? „O, nu", zice prevenitor. „Avem o propunere pentru dumneavoastră", în sfârşit, mi-am spus. Ajungem la punct. Şi-mi spune că ar vrea să lucrez pentru el. Cine „el"? îl întreb. Pentru Securitate. „Adică?" fac eu. Să le raportez ce se spune prin cenacluri, la seminar, să îi atrag atenţia asupra atitudinilor duşmănoase ale unora. „Suntem în plin Război Rece,

nici ruşii, nici americanii nu ne iubesc. Nu se ştie ce se poate întâmpla. România nu are prieteni." „Să-şi facă!" zic eu ca prostul. După replica asta, se uită lung la mine, mă măsoară şi se lasă pe spateaza scaunului. Mă scrutează în tăcere.

Credea că îi va fi uşor cu un biet student. A continuat: „Să fim vi- gilenţi! Să prevenim răul care se poate întâmpla. România e ameninţată". „Frecţii!" am zis în gând. Mă lua drept fraier. Accept? mă întreabă. Ce să accept? Ca să scap din strânsoare, îi spun că trebuie să vorbesc cu nevasta. El zice că ar fi o prostie, nevasta nu trebuie să ştie nimic. Lucrăm conspirat. Eu: „Ne spunem tot, nu avem secrete unul faţă de altul".
Mă scotea din situaţie pe moment. Zic: „îmi trebuie timp de gândire, nu pot să dau un răspuns aşa repede. E o chestiune importantă". Zice după mine: „Da, e importantă". Părea dezamăgit, credea că mă va agăţa uşor.

Mi s-a părut ciudat că m-a însoţit până la staţia de troleibuz. Trăgea o geantă voluminoasă. Pe trotuar mi-am dat sema ca avea un aer de amploiat, adus de umeri. A stat cu mine, fumând, până când a venit troleibuzul, un 84 sau 92, care mă lăsa aproape de casă, la dracu' în praznic. Mamei nu i-am spus păţania, dar l-am sunat pe tata. El a spus să refuz fără să se gândească o clipă. „Nu e de tine!" a zis scurt. „Tocmai pe tine te-au găsit!?... Dă-i în mă-sa!" I-am spus neveste-mii. Ea i-a spus la rândul ei maică-sii. Era ca-ntr-un film neorealist italian, când lumea bârfeşte peste balcon, printre rufe întinse la uscat. Tot familionul participa la vodevil. Noaptea n-am dormit, nici următoarea. Mă întrebam - intimidat - ce represalii urmează după ce îl voi anunţa pe securist de refuzul meu. După câteva zile ne-am întâlnit din nou, de data asta la mine în cartier. La complexul de la Barajul Dunării, la limita Bucureştiului, la un birt frecventat de lumpenii zonei. Deşi era în apropiere de blocul unde locuiam, nu intrasem niciodată. Am ajuns cu 30 de minute mai devreme. Repetam în gând ce aveam să zic şi să fac. Voiam să se termine odată toată povestea, mă apăsa. Tipul a fost recunoscut de un ospătar,

acesta l-a chemat pe responsabil. A apărut într-un minut făcând temenele. Se uita la mine ca la o victimă sau ca la un gunoi. M-am jenat, eram lângă casă şi exista riscul să spună că aveam legături cu Securitatea. Reputaţia mea - câtă era - s-ar fi făcut zdrenţe. Mai interesant era că se- curistul ştia de tămbălăul pe care îl făcusem în familie. De unde aflase, habar nu am. Ascultase la uşă, din telefon? Prea ştia amănunte, replici, situaţii. Mi-a spus supărat, dând din cap ca o păpuşă, că nu era bine ce am făcut. Eu rânjeam. Aş fi putut să refuz şi fără să fac scandal, zice. Nu vrei, nu vrei şi gata! Mi-a reproşat că m-am deconspirat şi nu mai eram bun să servesc de informator al glorioasei lui Securităţi. Atâta pagubă! Şi, mai grav, îl deconspirasem pe el! îi pomenisem numele. S-a plâns că îi făcusem rău şi fusese chemat la raport. Ca să vezi! Aşa am scăpat. M-am descurcat bine, mi-am zis, bravo, cam rocambolesc, dar important era că ieşisem din ambuscadă.

La plecare, un minut mai târziu (responsabilul era nefericit că nu comandasem nimic), mi-a zis din uşă: „Tovarăşe Tănase, sper să nu ne revedem, o să fie de rău dacă faci prostii. Abia atunci stăm noi de vorbă serios!” Se vedea că îi părea rău că mă ratase. Misiunea eşuată îl atingea la dosar. Nu am avut ocazia să ne mai încrucişăm drumurile. I-am găsit numele o lună mai târziu la Mica publicitate din *România liberă.* A murit sub dărâmături, la cutremurul din 4 martie 1977. Nu mi-a părut rău de el. Singurul dintre dispăruţi pentru care n-am gândit de bine. Aveam şi de ce, trăsesem o sperietură soră cu moartea. O firidă a realităţii în care tocmai intram mi se arătase şi era hâdă. Uneori mi s-a părut că îl zăresc pe un bulevard, pierdut în mulţime. Un tânăr blond cu o geantă voluminoasă sub braţ. Aşa mi l-am imaginat pe dracu-mpieliţat mereu de atunci.

2

Revelionul a fost o plictiseală, lumea tensionată şi nu ştiu de

ce, parcă trăiam din presentimente. După câteva cozi lângă o vitrină şi într-un gang la portocale şi sifoane ne strângem câteva familii într-un imobil mirosind a igrasie, cu balcoane închise cu parbrize de autobuz. Ceauşescu ţine obişnuitul discurs, nu anunţă nimic bun. Pare sigur de el şi de puterea lui tot mai militarizată. De Sfântul Ion la tata, în apartamentul de două camere. Mai vin Mihai şi Petrică, Tudor, Felesica. Ca toate neamurile, mai mult se ceartă, că tot nu s-au văzut de mult. Distracţia se termină şi o iau pe jos pe Căţelu, Baba Novac... Mă închid în casă de vreme rea cu gând să scriu la *Luxul melancoliei.* Pe când îmi iau porţia de ştiri, cu urechea la Europa Liberă, aflu că Paul Goma a trimis o scrisoare lui Pavel Kohout. Kohout lansase Charta 77. Ecoul maxim, toate agenţiile de presă preiau. Tăişul anti-Kremlin mi-era clar. Semnatarii protestau împotriva invaziei din august ‘68 şi a regimului Husak sprijinit de şenilele tancurilor lui Brejnev.

Acasă, la facultate, printre amici, văd animaţie. Mai respirăm şi noi. îi simt, mai mult intuiesc că abia aşteaptă să ajungă acasă să asculte Europa Liberă, să afle ce s-a mai întâmplat. Trece sau nu Husak la arestări. La Bucureşti fiecare - în expectativă - să vadă ce se petrece. Fiecare dintre cunoscuţi priveşte protestul de la Praga ca pe o victorie personală, parcă s-ar fi intâmplat la Bucureşti. Occidentul capitulase la Helsinki în faţa lui Brejnev şi ce se petrecea la Praga era primul semnal că lucrurile o iau în altă direcţie. Reacţia nu a venit din Occident, ci din estul Europei, din „lagărul socialist”. Prin Gubernia Valahia îngheţ, nu se petrecea nimic deşi eram cei mai cocoşaţi, aveam genunchii juliţi de cât am stat pe cioburi de sticlă la colţ. La Bucureşti era linişte, se auzea musca, nu mişca nimeni în front. Fireşte, ne purtam complexele de inferioritate cu seme- ţie. Fiecare îşi spunea că nu suntem în stare de nimic şi aştepta pe celălalt să facă ceva. Bun, nu suntem în stare de nimic, ne simţeam umiliţi din cauza fricii endemice de care sufeream. Şi vine vestea. Paul Goma s-a solidarizat cu Kohout... Zău!? Ştiam despre Goma că

trimisese clandestin două romane în Occident, *Ostinato* şi *UŞA,* pentru că erau interzise. Vameşii le opreau dacă încercai să le aduci. Nu îl cunoşteam pe Goma. L-am întâlnit o singură dată în Piaţa Palatului, la coloane, la intrarea în- tr-o cafenea, Union cred că se numea localul. Era cu Virgil Mazilescu, pe care-1 cunoşteam de la Petre Stoica. Ne-a prezentat, am trecut mai departe, ei au intrat în local. Asta a fost tot.

Cine ar fi crezut că va fi o tăcere totală în gubernie? Cascada de ştiri părea să nu se mai sfârşească, se întâmplau lucruri. Zeci de semnături, se alăturau cu repeziciune sute. Greu să descifrezi ce era fabulaţie din ce se spunea pe unde scurte şi ce era adevăr. Ceauşescu se confrunta prima dată cu aşa ceva. Detesta să fie sfidat, criticat la el acasă. Nu prea ştia cum să reacţioneze. în anturajul lui se vorbea că se înfruntau două găşti, durii cu ceilalţi - care cereau tratarea cu prudenţă şi diplomaţie a situaţiei. Securitatea şi-a arătat zelul şi a înconjurat locuinţa lui Goma, l-a izolat. Cine se apropia era „umflat" în maniera lui Pristanda, luat pe sus, ca în finalul actului doi din *Scrisoarea pierdută.* La care se adaugă un episod contondent. Lipsă la Caragiale.

Destui au fost bătuţi, arestaţi, li s-au făcut procese, au plătit cu puşcăria. Regimul a vrut să arate că nu e nimic serios şi a pus totul într-o cheie de derizoriu. Reţin secvenţa cu un boxer care sparge uşa şi pătrunde în apartament să-i dea o bătaie soră cu moartea lui Goma. îl chema Stumpf, îl văzusem boxând pe patinoarul „23 August". Aleile din jurul adresei lui Goma erau înţesate de securişti, miliţieni, care legitimau pe orice îndrăzneţ. Radio Europa Liberă livra mişcările făcute de autorităţi. Mai aflam ceva şi din oraş. Bucureştiul se umpluse de zvonuri, inclusiv acela că Ceauşescu se va retrage de la putere. Dar câte! Basme!

Au mai semnat cu Goma medicul psihiatru Ion Vianu, Ion Ladea, şi el medic, fiul sculptorului Romulus Ladea, apoi criticul literar Ion Nego- iţescu. Scriitorii s-au abţinut să îl sprijine. De neînţeles! Mai târziu, am căpătat convingerea că dacă în 1977

scriitorii ar fi făcut bloc cu Goma (momentul internaţional era foarte bun) şi s-ar fi strâns 100-200 de semnături de scriitori cunoscuţi, cu prestigiu, scriitori cu cititori, regimul nu ar fi trecut prin deriva jalnică din anii ’80. Când ajungeam acasă seara şi dădeam drumul la aparat, eram sigur că voi auzi nume noi de scri- itori&intelectuali care s-au alăturat protestului. îmi ziceam că avalanşa pornise. M-am înşelat, Goma a rămas singur. Efectul - Regimul, după o scurtă ezitare, văzând că nu este susţinut, a trecut la represalii. Semnatarii au fost izolaţi, hărţuiţi, arestaţi, unii dintre ei duşi la Rahova, la cercetări penale.

A fost într-o vineri, 4 martie, 1977. Patruzeci de ani în urmă. La TVR era un film. Ora 21.21. Locuiam la etajul X, ultimul, al unui bloc turn de la marginea Bucureştiului. De la fereastra mea se vedeau uzinele „23 August”, foste Malaxa, Bărăganul şi un rest de cale ferată. Citeam ceva pentru facultate. Deodată, blocul a început să se zgâlţâie, să pârâie tare din încheieturi. Uşile se învârteau în balamale, se trânteau repetat. Lampa în tavan a început să se legene. Tot ce era agăţat pe pereţi a căzut. S-a auzit un zgomot aparent fără sursă. Fireşte, m-am speriat, o frică neobişnuită. Vezi moartea cu ochii, cum se zice. Chiar o vezi. Nu mai cunoscusem o asemenea senzaţie. Am crezut că s-a sfârşit, că blocul se va prăbuşi. Mă imaginam căzând de la etajul X. M-am uitat pe fereastră dintr-un gest reflex. Spre groaza mea, blocurile din jur se înclinau, se îndoiau de la mijloc, cam la nivelul etajului 5-6. Luminile - stinse peste tot, toate ferestrele întunecate.

Apoi, brusc, după această vibraţie asasină, totul s-a oprit. S-au aprins luminile, s-au auzit voci omeneşti. Lumea s-a repezit la ferestre să vadă ce s-a întâmplat. Cineva a strigat - cutremur. Ce să fac? în garsonieră totul era căzut pe jos, cărţi, farfurii, rafturi. Am ieşit pe palier, pe scări se strânseseră vecini. Erau la fel de speriaţi. Prin ce experienţă, Doamne, am trecut! Mulţi se temeau că urmează alte cutremure. Unii plângeau, alţii deveniseră febrili

şi nu îşi găseau locul. Erau şi impasibili, cei care fuseseră înghe-ţaţi de spaimă. Nu puteau vorbi, nu se puteau mişca. Stăteau rezemaţi de pereţi. Lumea a ţâşnit din apartamente, fiecare cum îl găsise minutul fatal, în capoate, pijamale, halate, maiouri, treninguri etc. Am aflat mai târziu că nu trebuia să ieşim pe scări, pentru că scările se prăbuşesc primele.

Am coborât la parter. în faţa blocului se adunase lumea, bărbaţi mai ales. Comentau zgomotos ce se întâmplase. Fiecare avea idei despre ce trebuia făcut. Câteva apeluri la calm. Ne întrebam dacă existau victime etc. Pe străzi automobile cu farurile aprinse, claxonând continuu... Mulţi încercau să iasă afară din oraş, pe câmp, unde nu existau blocuri cu multe etaje şi stâlpi electrici. Spre mirarea mea, autobuzele şi troleibuzele circulau. Am urcat şi am plecat spre centru să văd ce se întâmplase. Am coborât undeva, pe la staţia Rosetti. Lumea înghesuită pe un trotuar asculta la radio. Postul naţional nu a anunţat cutremurul. Se auzea muzică, de parcă nimic nu se întâmplase. Ceauşescu era în Africa şi nimeni nu a avut curajul să anunţe dezastrul. Aşa că se asculta Europa Liberă, care şi-a întrerupt transmisia şi a anunţat cutremurul. Aşa ceva în urmă cu un ceas era o infracţiune. Dar barierele fuseseră trecute.

Abia ajuns în centru, pe bulevardul Magheru, pe Maria Rosetti, la Scala, la Piaţa Romană, la Piaţa Rosetti, am înţeles, după numărul mare de imobile prăbuşite, dimensiunea exactă a nenorocirii.

După câteva zile de forfotă, ne-am întors la protestul lui Goma, dar în cu totul alt climat. Securitatea a devenit extrem de agresivă, stăpânea jocul. Cutremurul îl întărise pe Ceauşescu, care pedalase cu propaganda pe tema „patria în pericol". Se victimiza în toate ocaziile. A cerut sprijin internaţional. Protestul lui Goma a fost ecranat. Cutremurul a oferit un alibi Occidentului pentru a-1 uita. Ceauşescu era mai important la vest de Zidul

Berlinului, decât Paul Goma. Interesele primau. Aşa că a trimis la Bucureşti cantităţi uriaşe de ajutoare. Asta ca nu cumva să o facă Brejnev&sateliţii şi Ceauşescu să iasă de sub influenţa Londrei, Bonnului, Parisului şi Washingtonului.

La câteva zile după cutremur, *România literară* a publicat un scurt text semnat de Paul Goma. Mi-am spus, citindu-1, că lucrurile intră în normal. Cenzura va slăbi, poate se va trece din nou la o politică de liberalizare. M-am grăbit. S-a întâmplat exact pe dos, la 1 aprilie Goma a fost arestat. Reacţia Occidentului a fost slabă. Cancelariile au dat comunicate goale de conţinut, doar ca să se ia notă. Credeam că Ceauşescu&Co nu vor îndrăzni să îl aresteze, măcar de teama scandalului internaţional. Brejnev nu l-a arestat pe Soljeniţîn, a preferat să-l expulzeze. Iar pe Saharov l-a trimis în surghiun la Gorki. Arestaţi nu. Mai mult, Goma a fost anchetat brutal de generalul Pleşiţă etc. Printre scriitori, deşi comentau până atunci febrili situaţia, s-a făcut brusc linişte. S-a trecut iar la şoapte şi la comentat sub plapumă.

3

Bref, am trecut prin tunelul facultăţii între 1973-1977. Patru ani plicticoşi şi singuratici. Am scris cu fervoare *Luxul melancoliei* şi am citit tot ce mi-a picat în mână. în vara lui 1977 ne-am prezentat într-un amfiteatru să fim „repartizaţi în producţie”. Să ne aducem prinosul de recunoştinţă patriei şi partidului. întorceam dictaturii proletariatului pomana care ni s-a făcut. Am fost ţinuţi în şcoală pe spezele statului 12 ani plus 4. Asta era teza oficială. Cine avea de guiţat era bine să se abţină. Urma să fiu trimis la ţară ca studenţii lui Mao, să mă dezbar de năravurile urâte - să nu mai am gânduri nelalocul lor faţă de Regim şi mai ales faţă de Tovarăşul. La ţară, izolat într-un sat din Bărăgan, o să-mi iasă fumurile din cap. Şi nu numai mie, tuturor celor care absolveau. Bucu- reştiul era un mediu ostil puterii, mai

ales printre studenţi. Propaganda şi Secu ne priveau cu maximă suspiciune. în alte ţări (chiar şi în estul Europei), studenţii aveau prostul obicei să conteste şi să se revolte. La Bucureşti nu s-a întâmplat nimic, eram nişte pămpălăi buni de garagaţe şi miştouri - nimic serios.

Repartiţia era un târg de vite. Nu te duceai intr-un loc ales de tine, ci într-unul stabilit de stat. Erai ca o mobilă cărată de colo-colo fără să te întrebe cineva dacă şi vrei. O scurtă listă de posturi vacante îţi stătea în faţă şi trebuia să pui deştul pe o poziţie de pe foaie, în funcţie de media obţinută în toţi cei patru ani. Sistemul era barbar. Aş fi preferat să-mi caut singur de lucru sau să mă dedic literaturii, să rămân acasă şi să scriu. Nu se putea, statul era dornic să te pună la muncă în folosul lui. Dacă nu te prezentai, aveai de plătit despăgubiri cât salariile pe o viaţă. Puteai să ajungi şi la jad. Dacă erai şomer, era şi mai rău, deveneai un declasat. Regimul se ambiţiona să nu aibă niciun şomer. *Scînteia* publica în asemenea momente fierbinţi articole mobilizatoare şi mincinoase despre tânăra generaţie, despre devotamentul şi patriotismul ei, despre viitorul nostru de aur. Faptul sublinia şi mai exact ceea ce eram - iobagi legaţi de glie. Nu aveam libertatea să hotărăsc într-o chestiune esenţială pentru viaţa mea. Odată cu încheierea studiilor intram în realitatea brutală a Regimului. Cortina cădea şi vedeam bine că trăiam într-un decor propagandistic şi într-o mare iluzie. Boema studenţească - câtă fusese - rămânea în urmă, obiect al melancoliilor.

Am intrat pe rând în amfiteatru să ne sinucidem. Când mi-a venit rândul, am ales (vorba vine) un sat din Bărăgan unde era un nod de cale ferată în drum spre Constanţa, Dragalina-Ciulniţa. Aici urma să predau ca profesor de liceu. Soţia mea a nimerit la Liceul agricol Călăraşi. Asta a fost tot, a durat un minut (dar ce minut!) şi am ieşit pe hol, afară. Am pus inevitabil punct farsei numite „repartiţia”. Uşa în spatele meu s-a trântit.

Mai bine s-au descurcat odraslele de nomenklaturişti. Pentru ele, ceremonia repartiţiei în câmpul muncii era o formalitate. Tăticul lor va găsi un post bun în Bucureşti, să nu tuşească la iarnă copilul.

Modelul era sovietic, dar fusese preluat din China lui Mao. Ceauşescu voia să trimită studenţimea la ţară să se educe şi avea nevoie de braţe de muncă ieftine. Ţara se industrializa forţat şi în mare grabă, haotic, în 1974 apăruse o lege tâmpită. Cele mai mari oraşe, 14 la număr, au fost declarate închise. Nu puteai să capeţi un post într-unul din aceste oraşe decât după ce făceai un stagiu de trei ani unde te repartiza mărinimos statul. Fireşte, bancul nu era valabil pentru unii dintre noi, mai egali decât alţii. în asemenea ocazii, stratificarea societăţii, privilegiile unora, inegalităţile, se observau perfect. Te întrebai de ce tu nu şi celălalt da!? Unde mai pui că beizadeaua învăţa mai prost ca tine!? Cam aşa porneai în viaţă - frustrat. Legea din 1974 era dată pentru fraieri, micimani şi gu- guştiuci. Mă înscriam cu glorie printre ei.

A urmat un an de navetă zilnică, cu un tren care pleca dis-de-dimi- neaţă la 4.50 din Gara de Nord. Debarcam la Ciulniţa cam cu zece minute înainte de începerea orelor. La 14.00 plecam înapoi spre Bucureşti. Ajungeam la 16.10 înapoi în gară. La 17.00 ajungeam obosit mort în garsonieră. A fost un an dificil, dar am învăţat-observat multe. M-am dezmeticit. Cunoşteam faţa adevărată a României. Până atunci îmi fusese ascunsă, nu avusesem acces. *Scînteia* nu scria decât entuziast, acoperind rahatul cu citate din Ceauşescu. Descopeream minciuna într-un tren de navetă. Aşa va să zică, mi-am zis. Singurul lucru bun care mi s-a întâmplat a fost că am început să scriu al doilea roman, *Playback,* exact pe tema care spărgea geamurile vagonului cu care călătoream zilnic dus-întors. Era vorba despre prăpastia dintre vorbe (propagandă) şi realitate. începeam să-mi pun întrebări despre natura Regimului. M-a costat imens distracţia asta.

4

Vara 1977 - câteva zile de vacanţă la mare, de adio. Am isprăvit studenţia şi intram, bun dejug, în „câmpul muncii". într-un hotel la recepţie am auzit într-o zi venind de pe plajă că ar fi fost un accident urât într-o mină din Valea Jiului. Morţi şi răniţi, dar nimeni nu avea cifre. Părea grav pentru că nişte tovarăşi de rang înalt se duseseră urgent acolo. *Scînteia* de pe pupitrul recepţionerului - mutră de delator - ţinea la vedere singurul ziar pentru turişti. Ei bine, ziarul consemna prezenţa unei delegaţii în Valea Jiului, în frunte cu prim-ministrul Ilie Verdeţ. Ce să caute Verdeţ în Valea Jiului, dacă nu se întâmplase un accident grav? A doua zi acest zvon a suferit modificări. Se părea că nu era accident, o surpare într-o mină, ci o grevă. O grevă într-un regim comunist era foarte tare. Şi ceva paradoxal. Nu se zicea că proletariatul deţine puterea? Cum să facă grevă patronii? Minerii intraseră în subteran şi nu mai voiau să iasă de acolo dacă nu li se satisfăceau revendicările. Era vorba despre pensii, salarii, bonificaţii. Aşa se şuşotea pe la colţuri - subiect ultrasensibil. Nimeni nu vorbea despre asta cu voce tare, numai în şoaptă.

Am sperat că greviştii îşi vor impune revendicările. Minerii erau invi- diaţi pentru privilegiile pe care le aveau din partea Regimului - erau recompensaţi pentru condiţiile grele de lucru. Câştigau dublu şi triplu în raport cu restul muncitorimii şi erau organizaţi. Subteranul te obligă la disciplină. în împrejurarea unui protest în masă, disciplina se dovedeşte de mare folos. Minerii erau strâns legaţi între ei. De a doua zi ştirile au încetat să mai sosească şi s-a aşternut tăcerea. Cenzura intrase sever în funcţiune. Din Valea Jiului nu mai răzbătea nimic. Zvonerii au fost în- ghesuiţi bine ca să tacă, intra la instigare, propagandă ostilă şi riscai să fii aruncat în maşina de tocat a Codului Penal. Mai bine, tacă-ţi fleanca!

Câteva mutre suspecte şi-au făcut apariţia în hotel. Hotelul era modest, nu era populat de granguri ca să merite

supravegherea Secu. Am văzut doi agenţi (mutre inconfundabile) răsfoind registrul unde erau înscrişi clienţii. Recepţionerul îi slugărea zelos, dându-le informaţii. Altfel, tipii îşi găseau de lucru prin colţuri, se făceau că beau cafea privind femeile în costume de baie. Ce-i drept, frumoase. De fapt, vegheau să nu se deterioreze atmosfera. îi vânau p-ăia cu agitaţia şi provocările. Degeaba am cumpărat ziarele de la chioşc. Era chiar în faţa hotelului. La coadă la ziare am mai aflat câte ceva, câte unul mai curajos comenta sau ştia ceva de la un vecin, un chelner, un beţiv. De la o rudă care lucra în Vale. Dar ziarele nu menţionau nimic despre grevă. Radioul şi televiziunea nu suflau nici ele măcar o vorbă. în ţară domnea calmul, toată suflarea petrecea concedii binemeritate oferite de partid, slavă! Sindicatele îşi trimiteau oamenii (era începutul lui august) „să se relaxeze în staţiuni, la munte şi la mare". Atmosferă destinsă, de vacanţă. Nisipul fierbinte... Nimic nu tulbura somnul harnicei clase muncitoare româneşti. începeau pregătirile pentru aniversarea zilei de 23 august, când toată lumea îşi va aduce prinosul de recunoştinţă partidului, în frunte cu tovarăşul, cu T mare.

M-am întors acasă după alte zile din ultima mea vacanţă de student. Mă gândeam că la Bucureşti aflu mai multe. Aşa a fost. Se vorbea despre mai multe greve. în Maramureş explodase nu ştiu ce - morţi şi răniţi.

Zvonurile faceau ravagii, imaginarul colectiv funcţiona zeiss. Pe străzi patrule cu militari, miliţieni şi Gărzi patriotice. O atmosferă care aducea cu starea de asediu. Văzusem ceva asemănător într-un film de Costa Gavras despre o dictatură din America de Sud. Circulau tot felul de scenarii. Era un amestec de speranţă, că grevele vor reuşi şi scăpăm de Ceauşescu. Alţii erau dezamăgiţi că greva fusese înăbuşită. *Tristum post coitum.* Ascultam Europa Liberă seară de seară, poate apare ceva. La postul de radio, lucrurile nu erau deloc limpezi. Fusese sau nu un protest în Valea Jiului? Greva era amintită, dar nu şi descrisă, nu existau comentarii sau relatări concrete. Eram dezumflat şi mă

întrebam dacă nu cumva Securitatea lansase zvonul cu greva minerilor ca să măsoare starea de spirit şi să pescuiască agitatorii. Mai târziu, Europa Liberă a difuzat o scrisoare de la un miner, participant la grevă. Povestea ce se întâmplase. Da, era adevărat, minerii se revoltaseră. Da, se baricadaseră în subteran. Când au apărut tovarăşii de la Bucureşti, i-au reţinut şi au cerut să vorbească numai cu Ceauşescu. Am dedus că fusese deranj mare dacă puneau condiţii. La data când a fost citită scrisoarea, însă, greva încetase.

Am aflat mai târziu detalii. Ceauşescu fusese în Vale şi le vorbise minerilor ore în şir. Minerii l-au luat prizonier, i-au cerut explicaţii. S-a negociat strâns, minerii nu au cedat o iotă. Ceauşescu le-a promis să le îndeplinească cererile - să abroge legea care îi nemulţumea. L-au eliberat pe „cel mai iubit fiu al poporului”. La final şi-au strâns mâinile. Ajuns la Bucureşti, după ce i-a trecut sperietura, Ceauşescu a întors foaia şi a trimis Securitatea să-i împrăştie, să îi aresteze pe capii grevei - cei cu care negociase faţă în faţă. A dat ordin să fie anchetaţi şi concediaţi. Să fie deportaţi, risipiţi, scoşi din Valea Jiului. Azi ştim că în august 1977 în Valea Jiului a început sfârşitul lui politic. Aveam totuşi nişte nedumeriri. De ce Occidentul meu iubit, unde visam să ajung odată şi odată, ignorase situaţia apărută!? De ce nu le-a luat apărarea minerilor persecutaţi? De ce presa lor nu a scris nimic despre grevă şi grevişti? Şi erau mii! Nu ştia ce se întâmplase? Avusese loc un mare eveniment din istoria estului Europei. Cea mai mare grevă din lagărul socialist de până atunci (1948-1977). Nu era puţin lucru. Explicaţia celor de la Europa Liberă era că izolarea Văii Jiului a făcut ca informaţiile să nu parvină în Occident. Asta i-a salvat pe Ceauşescu şi Regimul lui. Era şi asta o explicaţie, de ce nu!? Mai târziu, în timpul grevelor de la Gdansk, din august 1980, am văzut altceva din partea Occidentului. O mobilizare exemplară pentru sprijinirea greviştilor. Căcăcioşii occidentali şi-au mişcat fundurile de pe closetele lor de aur. în plus, Gdansk, port la

Baltica, oraş deschis, era în calea drumurilor comerciale. Imposibil să ascunzi o grevă. Asta a permis răspândirea informaţiilor şi accesul în timp real al presei. Mediatizarea i-a obligat pe comuniştii polonezi să acţioneze cu reţinere. Nu a fost cazul în Valea Jiului.

Dar mai era ceva, mult mai important. în 1977, dintre liderii est-eu- ropeni, Ceauşescu era preferatul Occidentului. Era susţinut pentru că era considerat un opozant al Kremlinului lui Brejnev. Un an mai târziu, în 1978 face o vizită oficială la Casa Albă (mai făcuse trei), Valea Jiului era uitată. Agenda strategică a Occidentului era mai importantă decât drepturile omului propovăduite de Jimmy Carter, gazda lui de la Casa Albă.

Cabinetele de la Paris, Londra, Bonn aveau legături strânse cu Ceauşescu. Fireşte, cunoşteau natura dictatorială a regimului de la Bucureşti. Acesta a fost contextul în care mass-media occidentală a ignorat evenimentele din Valea Jiului. Ceauşescu trebuia salvat, menţinut la putere. Era prietenul lui Jimmy Carter, al guvernului şi reginei Marii Britanii, al lui Giscard d'Estaing care venea adesea în vizite particulare să vâneze urşi în compania lui Ceauşescu. în 1980, la Gdansk, protestele şi negocierile dintre regim şi grevişti s-au derulat în prezenţa a sute de jurnalişti occidentali (radio, ziare, TV). Rezultatul a fost cu totul altul.

în acel august am stat într-o noapte la fereastră. Priveam halele fostei Malaxa, împărţită după război în câteva fabrici, botezate „23 August", „Republica", IMUAB. Peste 10 000 de muncitori erau masaţi acolo, în hale. îi vedeam dimineaţa coborând din tramvaie, înghesuindu-se la porţi să-şi ponteze cartelele. Intrau în schimb, în haine cenuşii, cu sufertaşele cu mâncare în mână... Pe unii, puţini, îi cunoşteam din cartier, locuiau în zonă. Am aflat de la ei că la Malaxa erau nemulţumiri vechi. Un vecin s-a plâns că după evenimentele din Valea Jiului îi năpădiseră securiştii - umblau prin ateliere ca vodă prin lobodă. Dădeai de ei şi în closet, citeau mâzgălelile de pe pereţi. Dacă nu

erau despre sex, ci cu „Jos Ceauşescu!”, le acopereau cu var. Altul s-a plâns că erau ţinuţi continuu în şedinţe. La sindicat, la partid. „Mai mult stăm prin şedinţe decât lucrăm. Dacă nu facem planul, ne taie din leafă, să vezi bucluc!” „Va fi grevă!?” l-am întrebat. O încetare a lucrului în Bucureşti ar fi putut fi ascunsă? „Nu va fi!” Vecinul meu de la sculărie a ridicat din umeri. Era mulţumit că s-au plătit salariile.

A venit şi ziua de 23 August. Mare sărbătoare a Regimului. Lumea de la Malaxa şi din toate fabricile a ieşit la defilare să-l aclame pe Ceauşescu. Eram pierduţi. Toţi au uitat de greva minerilor - nici nu a contat, de fapt. Undeva se făcea un joc mare pe spinarea noastră. Nu aveam încotro, trebuia să răbdăm. Răbdăm, dar cât? Şi când te gândeşti că în Valea Jiului, 1-3 august 1977, Ceauşescu putea să cadă, dar şi să înceapă prăbuşirea blocului sovietic?! Situaţia era coaptă. A început, totuşi, în august 1980 la Gdansk, trei ani mai târziu, nu în România în 1977.

5

Cineva mi-a amintit de serialul TV *Dallas.* Nu mă refer la acel Dallas, unde la 22 noiembrie 1963 a fost asasinat John F. Kennedy. Mă refer la serialul TV *Dallas* - se „dădea” săptămânal episodul şi isterizase toată lumea. în SUA începuse să fie difuzat la 2 aprilie 1978, la CBS. Cum trece timpul! Când se difuza, străzile oraşelor româneşti se goleau. Povestea (pe durata a sute de episoade) despre familia Ewing, care făcuse avere din petrol. Membrii ei, ca-ntr-un cadril, se certau pentru a se împăca, se reuneau iar, pentru a declanşa un conflict în alt episod. Duceau o viaţă de lux care îi făcea pe români să vibreze bovarici. Jinduiau după limuzinele care se vedeau pe ecran, la casele supradimensionate şi la parcurile aferente, la ferma de cai, după oraşele şi peisajele pe care le vedeau. Serialul *Dallas* vindea un mod de viaţă. Era lumea superînstărită din sudul SUA.

Românii visau în masă la acest mod de viaţă, chiar dacă le era inaccesibil. într-o ţară cu o populaţie atât de săracă, cu magazinele goale şi cu un dictator care înnebunea. Aventurile sentimentale, rivalităţile pentru bani, afacerile oneroase erau însoţite de sentimentul puterii şi al bogăţiei. *Dallas* înfăţişa o lume îndepărtată, ireală. Un cunoscut s-a hotărât să fugă-n SUA câştigat de ce vedea în serial. Cred că i-a mai trecut entuziasmul când a eşuat în cartierul cel mai sărac din NY, Jamaica, plin de emigranţi săraci ca şi el. Nu am meditat niciodată la succesul acestui serial - deşi la asemenea scară este un fapt sociologic important - rămas până azi în amintirea celor care au apucat să-l vadă. Era un subiect de discuţii. Nu puteai lipsi din faţa televizorului când se difuza un episod. Finalul, totdeauna deschis, se termina pe o întrebare care te facea să vrei să vezi ce se întâmpla mai departe. Era făcut pe tiparul romanelor foileton din secolul al XIX-lea.

O explicaţie a succesului ar fi ducerea cu zăhărelul a telespectatorului. Era o lume de celuloid, kitsch. Cadrul în care se derula intriga era neapărat luxos, un spaţiu profilactic, farmaceutic, curat, în care elementele sociale lipseau. America era traversată de mari crize în acei ani (după Vietnam şi Watergate, criminalitate, droguri). Niciuna din aceste probleme nu apare un minut în *Dallas,* nici măcar pomenită. Era o lume epurată de dramele omeneşti şi istorice reale. O lume edulcorată. Poveştile sentimentale, luxul întregeau un cadru paternalist. Era un basm, unde binele triumfa. *Dallas* a livrat un model de viaţă. Un proaspăt îmbogăţit după revoluţie şi-a construit lângă Slobozia, în Bărăgan (imaginat ca un surogat de Texas), un domeniu copiat după cel din Dallas. Pentru el, prototipul bogăţiei şi puterii, al banilor, era cel impus de serialul *Dallas.* între timp, acest self-made-man a ajuns la închisoare. Confruntat cu realitatea, orice basm este caduc.

6

Am identificat linia, mi-am fixat ceasul, am cumpărat abonament de tren la un ghişeu. Venea cam un sfert din salariu. Câştigam atât de puţin ca stagiar, încât mă întrebam cum voi trece luna. încercam să învăţ, să mă acomodez cu inacceptabilul, să nu schelălăi. Intram în rândul lumii. Amărăciune, eşec, sfârşitul lumii. Mai ales, al viselor din studenţie. Planurile mele de a fi scriitor erau praf. Partidul se răhăţise pe ele. Nu îmi găseam locul. îmi era clar că naveta zilnică cu trenul îmi va fărâma oasele, oricât de tare m-aş ţine. Era o chestiune de timp să clachez. în primele luni m-am dat cocoş, vesel şi încrezător. Mi se părea că trăiesc o aventură care se va termina curând. Greşit. Malaxorul intrase în funcţiune la parametri normali. Eram transformat într-un gândac cu fiecare zi în care fugeam la gară, de cu noapte, să prind trenul.

Pe străzi, când fugeam după autobuz, era încă întuneric. Luam trenul ca orbetele. Trenul intra şuierând în Bărăgan şi-l traversa ca-ntr-o vedenie. Eu îmi luam locul notat pe tichet. Citeam câteva pagini şi aţipeam. Dacă nu, dădeam cu ochii de o Românie necunoscută. Câmpia aceea care îşi avea limita pe Dunăre era inima ei. Descopeream o lume săracă de secol XVIII. în zdrenţe, trăind în bordeie, risipite prin Bărăgan. Din loc în loc, agăţate de stâlpi, lozinci şi panouri de propagandă. în ele, Ceauşescu era preamărit ca un zeu. Ne aştepta - vezi, Doamne! - un viitor de aur, îmbelşugat. Hărnicia muncitorilor şi a ţăranilor ne va asigura o viaţă plină de măreţie. Ajungeam la Ciulniţa la costum, voiam să arăt ca un profesor. în acel sat-oraş de lumpeni. Când coboram în gară dădeam de lumea care popula această aşa-zisă ţară, nu una fictivă, făcută din lozinci, ci ţara reală. îmbrăcămintea celor care aşteptau pe peron era jumătate rurală, jumătate orăşenească - cojoace, galoşi de cauciuc în loc de pantofi (gumari), flanele, rochii înflorate, basmale strânse sub bărbie, pălării decolorate. încercam să ignor mormanele de

gunoi, navetele de băutură, beţivii lungiţi pe lângă ziduri.

Privind de pe peron peste linii dădeam de un peisaj tipic chefere. O întindere imprecisă, o îngrămădeală de vagoane de marfă, locomotive vechi, terasamente, depozite, silozuri. Dej se ambiţionase în anii ’50 să ridice un oraş agricol în Bărăgan. Şantierul a fost abandonat după nişte ani şi locul rămăsese o pustietate, un şantier etern. Părea un decor de film proletcultist după terminarea filmărilor. Nu exista o pasarelă să treci dincolo, în sat. îmi făceam curaj şi traversam ca la o cursă cu obstacole 12 linii de tren. Căram o geantă, eram deghizat în profesor. Purtam unicul meu costum de haine. Avansam ca pe front prin tranşee, prin motorină, praf, mizerie... Te aşteptai să se tragă din faţă, să ne culce la pământ vreo rafală de gloanţe. Păream nişte emigranţi care treceau pe ascuns graniţa. Ţopăiam peste şine, ne căţăram pe scări, ajungeam dincolo de un vagon, o luam de la început cu următorul. Era ceva burlesc, cu Buster Keaton şi poliţiştii Keystone. Cei de pe peron se hlizeau la indivizii în straie orăşeneşti escaladând liniile de cale ferată şi se amuzau. Eram profesorii de la Bucureşti... Intrasem într-o fantă neverosimilă a realităţii. Cu puţin timp în urmă habar n-aveam că există. O crevasă în timp şi spaţiu. Prins într-o ambuscadă, nu exista cale de întoarcere. Cu TIMPUL totdeauna este astfel. Aici era însă o chestiune de spaţiu.

Satul aflat vizavi de gara Ciulniţa avea un liceu agricol unde urma „să predau copiilor lumina cărţii”. Luam contact cu satul aşa cum era după 30 de ani de regim bolşevic. Mizerie, sărăcie, debandadă, „somnul cel de moarte”. M-a intrigat că bicicletele aveau spiţe duble. Am aflat de la un părinte că noaptea lumea ieşea la furat, iar bicicletele aşa echipate puteau să care doi saci în loc de unul la un transport. Mă iniţiam în secretele vieţii la ţară. Cancelaria era din alte timpuri, câteva figuri, mai toţi veniţi de departe, navetişti. Un singur prof localnic, altul de la Călăraşi, restul veniţi de la Bucureşti. Atmosfera nu era nici rea, nici bună. Un rahat provincial. Cei mai vechi făceau un lung exerciţiu al

minciunii şi dedublării. Erau hâr- şâiţi de navetă, o frecau de o viaţă, veterani ai vagoanelor de tren urât mirositoare. Erau nişte pedepsiţi ai Sistemului. Pentru mine, totul era nou şi insuportabil. în primele săptămâni a mers cum a mers. Apoi a intervenit rutina, în faza a doua - oboseala, din ce în ce mai accentuată. Eram continuu obosit, cu ochii umflaţi, fără resurse fizice şi mai ales sufleteşti. Entuziasmul de a trăi o experienţă nouă s-a consumat repejor. Mă gândeam că mă ajuta la scris, îmi ziceam că iese o carte de aici (am început-o, un roman naiv bazat pe relatări orale). Speranţa s-a epuizat spre vacanţa de iarnă. Singurul interes care mă ţinea viu cât de cât era că aveam şansa să observ România reală. Trenul cu navetişti era un eşantion perfect al ei.

Era o lume homerică, pestriţă şi colorată intens. Se întâlneau caracterele cele mai diferite. După un timp am realizat că asistam la un ritual. Aceleaşi persoane se găseau veşnic aşezate pe aceleaşi locuri, în acelaşi vagon. Un mecanism cu repetiţie halucinant. Făceau aceleaşi gesturi, schimbau aceleaşi replici, jucau aceleaşi scenete. Şi totul se relua zilnic - la infinit. La fel poveştile, bancurile, amintirile, zeflemelele. Am nimerit într-un colţ de lume întors la oralitate. Navetiştii vechi se cunoşteau perfect între ei. Se aşezau pe bisericuţe, jucau cărţi, table, ascultau la radio cu tranzistori. Povesteau ce era pe acasă, ce filme văzuseră, ce gătiseră în seara precedentă, ce necazuri aveau. Nu toţi din tren erau profesori la Ciulniţa, unii lucrau la Cernavodă ca ingineri şi făceau naveta săptămânal. Alţii erau angajaţi la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Alţii se risipeau prin satele înşirate de-a lungul liniei, la câte o fermă... Coborau prin staţii, trenul oprea pretutindeni şi deversa pe peron, în pustietate, pe cineva - prof sau inginer agronom, zootehnist, inspector. Navetiştii se deosebeau de călătorii ocazionali - priviţi cu oarecare dispreţ ca neiniţiaţi. Navetiştii - grup în care mă integram treptat - alcătuiau un trib. Roata se învârtea identic în fiecare anotimp.

în acest interval de timp (1977—1978), în enclava pe care o traversam zilnic a început transformarea mea într-un *zoon politikon.* Am început să caut o explicaţie pentru tot ce mi se întâmpla. De ce şi unde mă aflu? Ce e de făcut? Cum scap de acolo? Nu era nicio potrivire între ce îmi doream şi ce făceam în viaţa reală. Un labirint mă ţinea prizonier, mă răstignea de diverse paragrafe şi decizii date de cei din sferele puterii. Trebuia, de pildă, să accept un post de profesor pe care îl detestam pentru că îmi făcea pur şi simplu rău. Mă smulgea cu brutalitate de la masa de scris. Respingeam această realitate, simţeam că mă distruge. Cu fiecare cursă pe care o făceam cu trenul acela, o bucată se desprindea din mine. Trebuia să fac ceva, întâi de toate, să înţeleg ce era acel *tourbillon* şi să introduc un element raţional cât de mic într-o lume care o luase razna pentru că era iraţională.

S-a născut pe negândite o revoltă care se manifesta imperceptibil, dar era prezentă. Doamne fereşte să te arăţi nemulţumit celorlalţi! Nu se ştie cu cine vorbeşti şi ce denunţ îţi face. Ne frecam unii de alţii în tren şi trăiam o schizofrenie. M-am pus pe citit ca să evit realitatea, cum fac întotdeauna când sunt la ananghie. Mi-am făcut o lungă listă de autori şi cărţi pe care îi evitasem în facultate. Lecturile ar fi trebuit să-mi dea un răspuns - fie şi parţial. Ce era acea realitate care îmi era tot mai străină. Mi-am spus: înapoi la Marx, de vreme ce trăiam în lumea imaginată de el. El le ştia pe toate. Ce dracu' a vrut!? încotro a îndreptat lumea? înapoi la istoria secolului al XIX-lea, la Rusia şi frământările care au dus la puciul bolşevic din noiembrie 1917. Secolul XX îşi avea rădăcinile aici. Trebuie să le cercetez, să las hrana gata mestecată, second-hand. Rusia i-a inventat pe Lenin, Troţki şi Stalin! De acolo vine răul în care eram scufundat cu forţa. Am descoperit că era o problemă să îi citesc. Nu îi mai citea nimeni la Bucureşti de ani buni. Generaţia entuziastă,

prosovietică, din anii ’44-’5O, care credea că va clădi o lume nouă, bună şi dreaptă, renunţase. Se resemnase şi devenise cinică, odioasă, oportunistă. I-am căutat pe unii dintre ei. Niciunul nu a acceptat să îmi vorbească, mai ales când auzeau ce mă preocupă. Sursele Regimului erau bine ferecate. Era o mare dificultate să găseşti cărţile care îi inspiraseră pe tovi. Cărţile de care aveam nevoie nu se găseau nicăieri. Partidul epurase în câteva rânduri bibliotecile de înaintaşii utopiei comuniste. în 1953, când murise Stalin, în 1956, când Hruşciov îl denunţase la congresul PCUS, în 1958, când Armata Roşie se retrăsese din România, în 1965, când murise Dej. Când partidul făcea o cotitură, bibliotecile aveau de suferit primele. Apărea peste noapte un *index librorum prohibitorum* şi în câteva zile rafturile se goleau. Cărţile erau arse în curtea interioară ca să nu se vadă din stradă. Am asistat - copil fiind - la o asemenea ceremonie de auto- dafe. Lumea se înveselea în jurul focului. Destui doseau cărţi şi le duceau acasă. Nu ca să le citească, ci ca să facă vreo afacere cândva cu acele cărţi interzise. Sau să le rupă foile şi să le folosească la privata din curte ca hârtie igienică, se gândeau să facă o economie. Sau ca să aprindă focul în sobă cu ele. Şi era pe gratis, o pomană, o captură. într-o ţară comunistă, cărţile părinţilor fondatori ai utopiei - Marx, Engels, Lenin - erau interzise. în afara unei ediţii prescurtate şi a alteia care zicea pretenţios *Opere complete,* dar era cenzurată masiv, nu găseai niciun titlu. Erau apoi ceilalţi, Plehanov, Kautski, Rosa Luxemburg, Troţki, Buharin, de asemenea interzişi. M-am întrebat de ce partidul îşi ascunde sursele!? Nu mi-a venit să cred că acele cărţi nu existau pe nicăieri şi ar fi fost mai bine să nu mai întreb de ele că deveneam suspect. Cineva, după o uşă, se enerva. Devenisem deja suspect, dar nu ştiam. La bibliotecile unde am încercat, sau nu existau deloc, sau erau dosite la fondul secret. Aici mi se cerea un permis special. Cine să mi-1 dea!? Aşa că am cerut ceva simplu - lucrări care altădată burduşeau toate „bibliotecile de la oraşe şi sate”. Generaţia dinaintea mea se

adăpase la „înţelepciunea genialului conducător al popoarelor iubitoare de pace”. Stalin fusese dezavuat în 1961 şi scos de pe rafturi. Nimeni nu mi-a explicat de ce nu aveau cărţile lui. Un activist, făcând pe prostul, mi-a sugerat să cer unei edituri pe cale oficială să-i retipărească lucrările. Mă credea tâmpit.

Nu mai zic de Troţki. încercam să găsesc *Istoria Revoluţiei Ruse.* Aflasem despre existenţa ei dintr-o notă de subsol. Exista o ediţie din anii ’20. Eram nedumerit. Odioasa burghezie suportase să se vândă cărţile lui Troţki care jurase pieirea capitalismului, iar comuniştii îl interziceau!!! Pas de mai pricepe ceva! Dădeam de contradicţii la tot pasul. Mai făceam un pas spre înţelegerea lumii în care existam vrând-nevrând. Am reuşit prin intermediul unui profesor, fost ilegalist, Nicolae Bellu, să-mi procur câteva titluri. Avea o bibliotecă bine asortată. Reuşise să nu le distrugă atunci când partidul i-o ceruse. De la el am citit *La revolution trahie* din 1937, de Lev Troţki, şi am şi comentat-o împreună. Degenerarea bolşevismului era un subiect foarte interzis. Eram entuziasmat de descoperire, profesorul mai sceptic. Se mira că un tânăr se interesa de asemenea subiect vetust. Am citit cărţoaia în tren vreme de o săptămână, uneori cu creionul în mână. îmi cream pe negândite cârjele de care aveam nevoie, începeam să înţeleg ce se întâmpla în acel secol XX mai urât decât altele. Deveneam un critic al Regimului fără s-o fi dorit neapărat. Aveam doar un capăt de ghem.

Lumea dispreţuia acea literatură, o ocolea, dar ştiam că în minţile bolnave pe care le frecventam - stânga radicală, extremistă, bolşevicii - voi găsi explicaţia pe care o căutam. Doream să aflu concret ce era utopia pe care generaţia mea o trăia din plin, până-n prăsele, până la somn şi vise. Eram prizonieri, păziţi de santinele din miradoare, injectaţi cu propagandă. Minciuna ne înconjura cu o ceaţă groasă. Astea erau primele mele concluzii. Prin Zigu Ornea am ajuns să frecventez o bibliotecă bună de pe strada Transilvania. Fondul care mă interesa pe mine nu era prea bogat, dar se găseau câteva titluri

de care aveam nevoie. Aici am citit *Marea teroare* de Robert Conquest şi gânditorii greci de stânga refugiaţi la Paris după puciul coloneilor din 1967. Castoriadis, Papaioannou etc. Eseuri din Walter Benjamin tot de aici am citit. Eram superbucuros. Am citit la sală şi am şi împrumutat circa o lună, poate două. Ştiam că minunea nu va ţine mult şi aşa s-a întâmplat. într-o zi doamna de la pupitru m-a rugat să nu mai vin, nu mai poate să-mi împrumute cărţi, nici la sală nu mai aveam voie să citesc, indiferent ce titluri ceream. De ce? Pentru a-mi răspunde m-a scos pe hol, unde credea că nu suntem ascultaţi. Venise un tovarăş şi îi ceruse lista cărţilor „consultate" de mine (bolşevism, Che, Mao, Troţki, socialism, istoria Rusiei şi a URSS). îşi făcuse o copie, apoi îi spusese să îmi interzică accesul. Descoperise că nu aveam dreptul să citesc acolo, eram profesor de liceu în Bărăgan, nu cadru universitar, punct. Bref, Secu mă detectase, ajunsese nu ştiu cum la mine, altfel de ce se interesa ce citesc. Era cum bănuiam. Previzibil. Câteva zile m-am uitat tot timpul peste umăr, să văd dacă mă urmăreşte cineva. După un timp mi-a trecut.

8

într-o zi, în tren, de la un radio cu tranzistori, am aflat că Aldo Moro, prim-ministrul Italiei, a fost răpit. Mi-am spus că trebuie să fie o informaţie falsă, o confuzie sau o minciună a propagandei de la Bucureşti care voia să ne arate putrefacţia capitalismului. Cum să răpeşti un prim-mi- nistru în inima Occidentului, pe o stradă din Roma? Bun, dar informaţia s-a confirmat. Coloana oficială a lui Aldo Moro se îndrepta în ziua de 16 martie 1978 spre Parlament. Pe o stradă a fost blocată de mai multe maşini şi a fost atacată cu pistoale mitralieră K47 de un grup al Brigăzilor Roşii condus de Mario Moretti. Gărzile de corp, poliţiştii au fost ucişi, Aldo Moro răpit. A urmat un scandal mediatic monstruos, unul politic şi o anchetă de maximă anvergură a Poliţiei şi

Serviciilor Secrete. Toate cartierele Romei au fost scotocite pentru a găsi locul în care era ţinut prizonier Moro. Atentatul a fost revendicat de Brigăzile Roşii, o grupare de extremă stângă. Răpitorii au încercat să deschidă negocieri cu autorităţile, au emis revendicări, au făcut apel la revoluţie. Guvernul italian a refuzat orice negociere cu teroriştii. Două luni mai târziu, 9 mai 1978, după 55 de zile, cadavrul lui Aldo Moro a fost găsit în portbagajul unei maşini abandonate, după ce o redacţie a fost anunţată telefonic. Fusese executat de Mario Moretti după o sentinţă unanimă a răpitorilor. Cadavrul se găsea la egală distanţă de sediile celor două mari partide - Democraţia Creştină şi Partidul Comunist. Brigăzile Roşii au dorit să împiedice compromisul istoric dintre cele două mari partide - care ar fi anihilat şansele unei revoluţii. Or, scopul Brigăzilor Roşii era să declanşeze haos prin teroare şi o situaţie de criză care să ducă la o revoluţie de tip bolşevic.

A fost o mare tragedie, întâi de toate una personală pentru Moro şi familia lui. Doi: a pus în discuţie bazele democraţiei italiene şi ale statului de drept. Trei: episodul a dus la distrugerea reţelelor Brigate Rosse şi la eşecul ideologiei stângii radicale, terorist-comuniste, care provocase asasinarea lui Moro. în perioada care a urmat, mulţi brigadişti au fost arestaţi, judecaţi, condamnaţi la termene grele de închisoare. Dar nu justiţia a nimicit gruparea şi a aruncat-o în afara istoriei, ci societatea italiană. Ea nu a răspuns cum au crezut teroriştii. Teroriştii visau la dictatura proletariatului, dar proletariatul nu s-a răsculat. Ridicarea maselor împotriva statului burghez nu s-a produs. Haosul generat de atentat ar fi trebuit să ducă la o situaţie revoluţionară, credeau ei, dar nu s-a întâmplat aşa. Lumea nu a fost nerăbdătoare să scape de democraţia liberală. Dimpotrivă, spiritul de ordine şi vigilenţa pentru apărarea regimului democratic au crescut la stânga, ca şi la dreapta. Acestea au strâns rândurile pentru a nu permite basculare

republicii în dictatură.

Lumea a fost oripilată de răpire şi asasinat. Dacă până atunci un soi de aură romantică mai plana asupra acestor grupări clandestine, după martie-mai 1978 orice înţelegere pentru mesajul Brigăzilor Roşii s-a prăbuşit. Proletariatul a privit impasibil, chiar cu ostilitate, apelurile la baricade, violenţă şi răscoală. Nu a luat episodul răpirii lui Moro ca începutul revoluţiei, ci ca pe o ameninţare. Martie 1978 nu a însemnat un declic al schimbării. Nu a fost începutul răsturnării burgheziei. Calculele liderilor Brigate Rosse s-au dovedit fără un suport real. Nişte fantasme ideologice şi atât. Stânga radicală a înregistrat un eşec decisiv. Ea nu şi-a mai revenit de atunci. Ca fapt divers astăzi, membrii Brigăzilor Roşii sunt spăşiţi, afirmă că regretă. Au publicat cărţi, acordă interviuri TV. Fiecare are cam 30 de ani de puşcărie în spate.

Răpirea lui Moro a arătat şi fundătura în care se afla deja stânga politică radicală după evenimentele fierbinţi din anul 1968 (Paris, mai 1968) din Occident, dar şi din Estul şi Centrul Europei (martie, Polonia, Primăvara de la Praga, doctrina Brejnev, apariţia disidenţilor). Acest eşec duce direct la anul 1989.

9

Naveta zilnică pe tren, în afară că te tâmpea şi te făcea să fii un zombie, nu avea alte dezavantaje. Dacă nu te amestecai cu coteriile din vagon să joci şeptică sau să stai la bârfa, nu aveai decât să te ghemuieşti într-un colţ şi să citeşti până când aţipeai. Camarazii te trezeau când ajungeai în gara ta. Ciulniţa, cazul meu. Nimeni nu se afla de bunăvoie în acel tren. Legarea de glie era explicaţia, eram nişte iobagi care lucram zilele de clacă pe moşia stăpânului - Partidul. Visam toţi ziua când nu ne vom mai trezi la ora 5.00 să bem cafeaua fierbinte dintr-o sorbitură şi să fugim la autobuz. Ajungeam la Gara de Nord, suiam în vagon,

mereu acelaşi, mă aşezam pe acelaşi loc, scoteam o carte, mă strângeam cu genunchii la gură pe banchetă. Fereastra mă lăsa să măsor întinderea nesfârşită a Bărăganului cu satele pe jumătate îngropate în pământ, risipite la orizont. Număram gările trase la indigo, cu ţărani şi lumpeni grăbiţi să urce, să coboare. Totul era de o monotonie greu de suportat, te adormea... Picasem într-o ambuscadă a istoriei, undeva prin estul Europei, la vremea Războiului Rece. O lume uitată. Drumul pe care călătoream nu ducea nicăieri, dar îmi consuma timpul pe care îl aveam de trăit. Era o maşinărie infernală care nu producea decât fum - ca rarele locomotive cu aburi (mai circulau singuratice pe câte o linie ferată uitată de Dumnezeu la orizont).

Aveam un coleg de suferinţă care se aşeza vizavi în compartiment şi citea. Alteori încerca să ducă o conversaţie cu mine. Nu eram interesat, pentru că deschidea subiecte prea sensibile. Asculta Europa Liberă şi avea chef să comenteze cu cineva la fel de tânăr. Mă întrebam dacă nu cumva aveam de-a face cu un provocator trimis să mă descoasă. Eram prevenit de binevoitori să-mi ţin gura - trenurile sunt pline de agenţi. Vecinul (prof de muzică, se ocupa de un cor de copii) deschidea subiecte de care trebuia să te fereşti. Nu discuta despre Mozart sau Debussy, ci despre ce se întâmpla la Casa Albă şi Kremlin, ce nebunii mai scornea Ceauşescu,

ce facea Saharov. Ar fi vrut să ajungă în Occident să-şi continue studiile la un conservator de prima mână. Voia să vorbim despre Occidentul pe care îl admira, opus Orientului, Balcanilor, Fanarului, Rusiei. Cădea la politică după două fraze, alimentat de ştirile şi comentariile nocturne de la Radio Europa Liberă, Vocea Americii, BBC. Nu mă pasionau politica, socialul, subiectele care se comentau cotidian. Viaţa mi se părea o chestiune strict privată. Eram prea cufundat în lumea imaginară despre care scriam, începusem deja aventura mea sufletească. Nu luasem drumul bisericii, ca un bun prieten din copilărie,

ajuns mai târziu călugăr. Nu l-am înţeles niciodată. Nici nu am dat în patima beţiei. Cam fiecare dintre navetişti ţinea o sticlă de alcool în servietă. Se bea la greu pentru a sfida mediul şi a rezista ostilităţii lui. Nu am devenit curvar (îmi iubeam femeia de acasă), chiar dacă trenul era o futelniţă extrem de ofertantă. Era un parc de vânătoare pentru bărbaţi şi femei deopotrivă. Mă aventurasem, în schimb, să scriu *Luxul melancoliei* şi schiţam al doilea roman, *Playback.* Eram acaparat de scris. Profesorul de muzică sigur credea că monosilabele mele la întrebările lui erau expresia fricii de a vorbi despre subiecte interzise şi m-a lăsat în pace. Până când, într-o zi, nu a mai apărut în tren.

Pe acest fundal sufletesc a venit vestea că unul dintre navetişti a încercat să treacă Dunărea înot. Fusese împuşcat de grănicerii români de pe un vas de patrulare în mijlocul apei. Aşa suna vestea pe care ne-a adus-o la tren mama lui plânsă, într-o dimineaţă. Cert este că vecinul meu de compartiment nu a mai apărut din acea dimineaţă niciodată. Locul lui a rămas gol, nu l-a mai ocupat nimeni şi a rămas astfel până în vară, când am renunţat să mai fac naveta. Nu am mai avut chef să-mi achit obligaţiile faţă de stat, popor şi partid. Am preferat să devin şomer, să rătăcesc pe străzile Bucureştiului în căutare de lucru. Ciudat, îmi plăcea să fiu un declasat în acea lume pe care visasem s-o cuceresc cu romanele mele.

10

Vară plictisitoare, ca de obicei nu eram plecat nicăieri în vacanţă. Rămăsesem atârnat la Bucureşti, unde înduram stoic vipia şi praful. Eram cocoţat la cucurigu gagu, etajul 10. Cartier ponosit, periferie. O lume proletară popula zona, harnicul proletariat care lucra în halele şi atelierele de pe platforma industrială Malaxa. îi vedeam pe muncitori zilnic făcând cozi la măcelării, la aprozare, când ieşeau din schimb. Cărau sticle de bere şi tărie, de salam şi brânză ambalate în ziare. Duceau la

subţioară pâini spre staţiile de tramvai (3) şi troleu (84, 92). Era o lume străină de mine, dar mă interesa. Exercita asupra mea o fascinaţie. S-a dovedit că aveam de ce. S-a făcut august, presa înnebunise ca în fiecare an. învârtea moara campaniei pentru întâmpinarea cu noi succese în muncă a glorioasei zile de 23 August, când partidul îl arestase pe Antonescu, se aliase cu Armata Roşie şi ne scosese din război. Altfel spus, „întorsese armele". Asta era formula folosită, luai sigur 10 în catalog la Istorie dacă nu ţi-o aminteai când te scotea tovarăşa profesoară la tablă. Fiind luna august, presa era plină cu articole şi imagini despre marile realizări ale PCR sub conducerea tovarăşului secretar general. Imaginile cu el în atitudini eroice, îmbrăţişându-se cu şefi de state, purtând mândru şapca în mijlocul muncitorilor, rătăcind vesel între spice alături de ţărani fruntaşi, erau pretutindeni. Oboseau ochiul. De peste tot se hlizeau imaginile lui retuşate. TVR nu mai dădea decât emisiuni de propagandă. O ţinea cu steaguri, coloane de pionieri, lucrători în salopete defilând. Stadioane pline de lume care-i aplaudau entuziast pe tovarăşul şi tovarăşa. Ceauşescu, patria, poporul, PCR! PCR! Era o campanie asurzitoare, mai zgomotoasă decât în alţi ani sau mi se părea mie - surmenat, indispus, pus pe harţă.

Şi pe acest fundal cade bomba. în Polonia sunt greve mari. Radio Europa Liberă parcă înnebunise. Am dedus că avea liber de la Congresul SUA să facă agitaţie. Cum avusese ordin în august 1977 să tacă referitor la greva minerilor din Valea Jiului. La sfârşitul lunii august 1980, a dat în direct reportaje, analize zilnice, declaraţii. Buletinele de ştiri nu mai furnizau alte informaţii decât din Polonia. Aflam în timp real ce se petrecea la şantierul naval V.I. Lenin din Gdansk. Stăteam tot timpul cu urechea lipită de un hârb de radio. Se vorbea de o muncitoare concediată, pentru care muncitorii făcuseră grevă de protest. Liderul greviştilor - Lech Walesa, un electrician. Tare era faza cu delegaţia de la Varşovia venită pe şantier să negocieze cu greviştii. Aceştia se baricadaseră pe şantier, cântau imnul vechii

Polonii, nu cel comunist. Afişau icoana Sfintei Fecioare, patroana Poloniei, şi portretul papei loan Paul al II-lea. Ţineau slujbe religioase, ridicaseră steagul Poloniei antebelice. în loc să trimită armata, Guvernul de la Varşovia negocia!!! De neconceput! Ceva cu totul nou, dătător de speranţe. în 1956 şi în 1970, comuniştii polonezi au tras asupra muncitorilor. în teorie, la Varşovia, ca peste tot la est de Zidul Berlinului, exista un regim de dictatură a proletariatului. Muncitorii erau proprietarii mijloacelor de producţie şi conduceau ţara. Aşadar, patronii s-au revoltat contra patronilor. Aşa spunea logica. Deci, cum să tragi!? De data asta, în 1980, nu au mai îndrăznit să tragă. Era o schimbare radicală şi mă minunam de întorsătură.

M-am entuziasmat, şi nu numai eu. Era o stare de spirit febrilă prin Bucureşti. La Malaxa (ca în august 1977) au apărut iar îmbâcsiţii de se- curişti în civil. S-au dublat gărzile, nu cumva să facă şi lucrătorii de aici grevă pe principiul marxist: Proletari din toate ţările, uniţi-vă! Groaza lui Ceauşescu era nu cumva românii să îi imite pe polonezi. Situaţia economică era la fel de proastă ca la Varşovia. Ca să descurajeze contaminarea, băgase Securitatea în hale. Activişti de partid paraşutaţi prelucrau proletariatul în şedinţe interminabile, cereau disciplină, devotament pentru PCR, Ceauşescu şi ţara preaiubită. Fiţi patrioţi, nu vă răsculaţi! Li se dădeau cifre şi statistici mincinoase care pretindeau că o duceau bine. Tovarăşul avea grijă personal de nivelul de trai... La Varşovia, recunoşteau ei, da, era criză, penurie, nu se găseau de niciunele prin magazine. Da, Occidentul complota să răstoarne Regimul. Polonia era îndatorată la băncile occidentale, strângea cureaua să plătească ratele, luase măsuri nepopulare, scumpise alimentele şi chiriile. Aşa se ajunsese la greve. România era - comparativ - într-o situaţie fericită!!! Aşa mi-a relatat un matriţer de la IMUAB într-o seară, la o partidă de şah, după o şedinţă de prelucrare. Li s-a promis că tovarăşul va lua măsuri în favoarea muncitorilor, veţi vedea. „Staţi cuminţi, nu faceţi prostii!!!" le zisese un mahăr din

prezidiu prin microfon. Era de la guvern, uneori îl zărisem lângă Ceauşescu. Altă gogoriţă era că Ungaria se pregătea să ne ia Transilvania, dacă sunt tulburări. URSS a masat divizii de blindate la Prut. Brejnev ar putea să repete figura din august 1968 de la Praga dacă sunt greve în România. Aruncau sloganurile astea de câte ori Ceauşescu avea dificultăţi. în august-septembrie 1980 se speriase rău de tot. Ştia că, dacă se ridicau muncitorii, cade de la putere. Gogoriţa despre dictatura proletariatului se facea praf. Şi atunci, în numele cui conducea? Cu ce drept? se întreba matriţerul. Tare chestie! mi-am spus. Eram foarte curios să văd cum se termina povestea, dar speram ca greva de la Gdansk să dureze cât mai mult.

Săptămâna care a urmat am avut un noroc chior. Am găsit săptămânalul italian comunist *Rinascita* de vânzare la chioşcul de ziare. Veniseră două exemplare. Unul l-am înhăţat eu. Era numărul dedicat evenimentelor din Polonia. Comuniştii italieni îi susţineau pe grevişti. Articole, imagini, interviuri, analize, exact ce-mi trebuia. Imaginile, mai ales, m-au impresionat. Mi-am spus: Uite realitatea! Nu e basm. Am văzut cum arătau greviştii, liderii lor, Walesa şi ceilalţi. Dar şi forţele de ordine în uniforme întunecate - extrem de ameninţătoare. Şantierul naval, figurile hotărâte ale greviştilor, delegaţii negociind faţă în faţă. *Rinascita* îmi parvenise la ţanc. Ce auzisem la radio căpăta o imagine. Esenţial. De obicei nu se aducea presă străină în cartier. De data asta, poziţia geografică - la marginea oraşului - făcea chioşcul interesant. Difuzorii au preferat să nu distribuie acel număr din *Rinascita* pe bulevardele centrale. Numai la marginea oraşului, unde se presupunea că nu citeşte nimeni, iar ecourile se sting repede de la sine.

L-am citit înfrigurat toată ziua. Am comparat cu ce se zicea la Europa Liberă. Mi-am făcut lecţiile. întrebarea care nu-mi dădea pace era: dacă în România muncitorimea va face grevă? Populaţia o ducea la fel de prost ca polonezii. Nu, n-au făcut grevă, nu s-au revoltat, deşi tensiunea în fabrici era mai mare ca

oricând. Târziu am înţeles că ratarea acelui moment, pasivitatea de atunci şi refuzul de a se revolta au dus la tot ce s-a întâmplat rău în anii ’80. Ceauşescu, înfricoşat că evenimentele din Polonia s-ar putea repeta acasă la el, a ordonat o fugă înainte. Asta a dus la revoluţie în 1989 şi la execuţia de la zidul cazărmii din Târgovişte. Ceauşescu a refuzat să negocieze în decembrie. Mai mult, a dat ordin să se tragă în oameni. Nu a înţeles nimic din ce s-a întâmplat în vara lui 1980, la Gdansk.

PS: Am împrumutat *Rinascita* unui vecin. Avea în apartament un căţel simpatic. Când i-am cerut revista înapoi după două zile, nu a ştiut cum să se scuze. Căţelul făcuse pipi pe ziarul grevei de la Gdansk. Na!

11

NY la începutul anilor ’90. Am fost să văd locul unde Mark Chapman l-a asasinat pe John Lennon. în altă vizită, vara 1997, pe când mă găseam iar la NY cu o bursă Fulbright, mi-am dus şi copilul, Roxana, care intra în ultima clasă de liceu, să îi arăt locul, un imobil din Central Park, şi i-am vorbit despre John Lennon. Am făcut, firește, fotografii, am stat de vorbă cu un portar amabil care ne-a spus că toată lumea vine aici, depune flori, îi cere să povestească despre asasinarea lui Lennon. Era un adevărat pelerinaj, deşi trecuseră mulţi ani. Pentru mine, muzica şi versurile lui Lennon au însemnat un capitol esenţial, pentru educaţia mea sentimentală. Mi-a dat ideea că trebuie, într-o formă sau alta, să te revolţi. Mai ştiam ceva despre revoltă de la Camus şi de la alţii, dar mesajele lui Lennon erau mai vii, mai provocatoare, mai actuale. Butada lui că Beatles-ii sunt mai populari ca Isus, care a provocat atâta indignare în SUA, mi-a plăcut - era o sfidare teribilă a sistemului, ceea ce pentru un adolescent cuminte ca mine însemna mult.

în 1980, Lennon revenea pe plan muzical înregistrând

albumul „Double Fantasy”, după o nouă împăcare cu Yoko Ono. La 8 decembrie 1980, trei săptămâni mai târziu, cei doi se întorceau acasă de la studioul de înregistrări, Mark David Chapman s-a apropiat şi l-a împuşcat pe Lennon în spate. Absurd, pentru un autograf. Moartea a fost constatată de medici la ora 11.07. A fost incinerat la cimitirul Ferncliff din New York. Lumea s-a strâns, zeci de mii de persoane îndurerate, a avut loc un meeting de doliu lângă locul asasinatului, în Central Park. Aici s-au cântat cântecele lui. Yoko Ono a risipit apoi în parc cenuşa. Mark Chapman a fost judecat pentru crimă şi pedepsit la 20 de ani de închisoare. în anul 2000 trebuia să fie eliberat. Nu a fost eliberat, i s-a intentat un nou proces şi este tot în închisoare şi azi, când scriu aceste rânduri.

CAPITOLUL 8

1

în timpul studenţiei, ucenicia mea în ale scrisului s-a încheiat. Terminam etapa versificărilor dimoviene, a eseurilor deşteptăcuţe şi iconoclaste, a prozelor ratate. M-am apucat într-o noapte - obosit de tocit, pregăteam un examen nesuferit de logică matematică - să scriu un roman. Spre mirarea mea, după nişte ani, am scris pe ultima pagină „sfârşit”. Mai mult, am reuşit să-l public *(Luxul melancoliei,* 1982, editura Cartea Românească). Travaliul a durat fix patru ani până la ultima versiune. A început astfel. Am cumpărat un caiet studenţesc mare, dictando, am scris pe copertă *Luxul melancoliei,* roman. Câteva zile nu l-am deschis. în altă noapte am mâzgălit primele fraze cu un stilou cam defect - lăsa cerneală şi murdărea pagina. Am trecut pe maşina de scris. Acele prime pagini au dispărut din corpul romanului. *Luxul melancoliei* e o poveste cam nebuloasă

despre doi prieteni care aleg drumuri opuse în viaţă. Unul - Luca - va fi un reuşit, celălalt - Matei - un boem incorigibil, un ratat. Părea destul de simplu să-l duc la capăt. Nu a fost.

Ajungeam acasă după cursuri acoperit de zgură. Răsuceam cheia în yală, trăgeam uşa şi găseam decorul gata montat pentru capodopera cu care aveam de gând să răstorn literatura *up-side-down.* Aşa credeam, păcatele mele. Mă aplecam deasupra maşinii de scris (un Consul) - un drog puternic. întâlnirea cu personajele era o binecuvântare. Mă ajuta să mă refugiez, să supravieţuiesc emoţional şi să-mi păstrez un oarecare echilibru. Mă ajuta mai ales să nu mă las prins în angrenajul lucrurilor fără sens. Spuneam atunci destul de des - cui voia să mă asculte - Infernul trebuie să se termine la uşă! Eram preocupat să scap de contingent.

Puteam, în garsoniera de la etajul 10, să ignor brutala realitate cotidiană care mă sfârteca. Aveam ceva numai al meu, secret, de unde puteam să depăşesc orice situaţie, cât de critică ar fi fost. De pildă, aceea că eram profund nefericit. Mă căsătorisem repede - student - şi nu nimerisem bine. Nu găsisem sufletul pereche, aşa cum sperasem, şi nu ştiam ce să fac cu mine. A fost un noroc să încep *Luxul melancoliei* când eram *down.*

Eram convins că sunt perfect apărat în colţul meu (aşezat cu faţa la perete, ca un pedepsit) în spatele acelei uşi. Spaţiu închis ermetic. Nu mă atingea nimic din nebunia de afară atât timp cât aveam resurse să scriu măcar un rând. Amicii mei erau pe cale de dispariţie - unii au preferat alcoolul, alţii femeile, alţii hobby-uri - bridge, colecţii, carieră. Unii chiar plecaseră spre alte planete. Eu mă refugiasem în scris. Mă bazam în privinţa protecţiei pe uşa garsonierei. Nu era blindată, nu se închidea cu cifru. Era o banală uşă de bloc. Dacă îi dădeai un umăr cădea. Dacă lipeai urechea de lemnul ei se auzea ce se vorbea în casă, inclusiv şoaptele. Nu mai zic ce mirosuri venite pe sub uşă de la vecini, aveam instantaneu în nas - tocană, pilafuri, varză călită, cartofi prăjiţi, crenvurşti fierţi.

Uşa era o garanţie. îmi făcea bine starea de iluzie solipsistă. Aparent, scrisul meu nu depindea de ce se întâmpla în jur. Pesemne că tertipul funcţiona într-o lume liberă. Eu depindeam - doar trăiam în Europa de Est - de cenzură, de propagandă, de hachiţele partidului. Erau instituţii puternice care luptau să înhaţe sufletul omului şi să-l subjuge. La intervale regulate avea loc un congres, o plenară, o şedinţă şi Ceauşescu ţinea un discurs nenorocit. Se răfuia chiar şi cu scriitorii, aşa marginali cum erau. Aici le spunea ce şi cum să scrie, care erau subiectele cerute de propaganda PCR. Măreţele idealuri trebuiau servite. Masele aveau nevoie de o artă nouă despre orânduirea noastră care ducea direct în utopia în care ne vom scălda fericiţi. Cam aşa suna teza. Voia, pe scurt, ca scriitorul să mobilizeze lumea să-l urmeze neabătut pe dictator. Eu gândeam exact pe dos despre scrisul meu. Aşa că, pe negândite, am deschis un nou front. Depăşeam pragul literaturii.

Credeam că uşa mea de bloc este inexpugnabilă. Cum primul meu roman a apărut fără opintiri, chiar dacă a durat patru-cinci ani, credeam că lucrurile sunt în regulă, cel puţin cu mine. Ca pe o plajă, îmi spuneam - găsesc eu un loc sub soare unde să-mi întind prosopul. Eram un debutant, încercam să trec neobservat. Este exact ce nu mi-a reuşit. Securitatea m-a reperat repede ca element subversiv. Mă mir, pentru că nu doream să mă amestec printre scriitori, nici să fac politică - mi se părea pierdere de timp şi periculos. Petre Stoica (vecinul meu de la etajul 9) m-a prevenit - să am grijă ce şi cu cine stau de vorbă când mă aflu printre scriitori. „Cel mai bine e să-ţi ţii gura.” Din păcate, am ignorat sfatul lui şi am tras destule ponoase. Mă pregăteam să duc o viaţă burgheză, de scriitor banal, fără hopuri, fără interdicţii, fără drame. S-a întâmplat invers. Mă minţeam, aveam talent pentru aşa ceva. îl am şi azi.

între timp (1978-1982) am scris al doilea roman *Playback* şi l-am depus la editura Cartea Românească la începutul anului 1983. *Playback* a fost amânat şi respins de editură întâi, apoi

interzis de cenzură. M-am dezmeticit extrem de greu din asta. A fost o lovitură grea. Interzicerea unei cărţi este o experienţă halucinantă pentru un scriitor. Treci prin nişte stări greu de suportat. Tata zicea: „Vezi, ţi-am zis, bagă-ţi minţile în cap! Dai cu treanca-fleanca pe unde te duci”. Explicaţia oficială a interzicerii cărţii mele era că în vara 1983 a avut loc o plenară pe teme de propagandă şi cultură la Mangalia. îndepărtata Polonie, cu Solidarnosc şi starea de asediu, îl îngrijora pe dictator. Noi, ăştilalţi, ne uitam cu nădejde spre Polonia. Occidentul începuse să-1 critice pe Ceauşescu, chiar dacă timid. îl lăudase deşănţat, mai ales după august ’68. în ţară era din ce în ce mai rău. Dictatorul hotărâse să plătească în avans datoria externă, a impus să strângem cureaua. în magazine şi-a făcut loc penuria. O duceam mai greu decât în al Doilea Război Mondial, zicea bunica maternă, Anicuţa. Nu se găsea nimic, vitrinele arătau conserve acoperite de praf. Ceauşescu îm- popoţona dezastrul cu propaganda lui de partid. Voia să arate că mizeria era de fapt un trai înfloritor. La Mangalia s-a tras iar (ca şi în iulie 1971) frâna de mână. S-au restrâns aşa-zisele libertăţi de care ne-am fi bucurat. Rolul cenzurii a crescut, s-a blocat primirea de noi membri în Uniunea Scriitorilor, s-a revenit la proletcultism. Numai bucurii! Ceauşescu trebuia preamărit ca un zeu. Trebuia pupat în cur, primea bucuros cărţi cu omagii publicate de USR. Aici au contribuit mulţi scriitori. Totul devenea un mare rahat! cum mi-a zis un amic, între timp emigrat. Se părea că romanul meu - *Playback* - devenise un cocktail Molotov pentru Regim. Toţi redactorii se fereau, nimeni nu îmi dădea o explicaţie. O ştiau toţi în editură, dar nimeni nu avea curaj s-o rostească cu glas tare. Să nu-şi piardă slujba, să nu i se refuze paşaportul, să nu-1 taie de la premiile USR, să nu i se interzică noua carte. Laşitatea are un milion de motive să facă rău. în fundal aveam de a face indirect cu noul delir de grandoare al lui Ceauşescu.

M-am înşelat amarnic, uşa nu oprea Regimul să-mi intre în intimitate. Nu l-a împiedicat să interzică *Playback,* iar în 1987,

un alt roman, *Corpuri de iluminat* (taxat de cenzură drept sordid). Eu credeam că scrisesem un roman de dragoste cam idilic. Atunci, am ştiut că uşa aceea nu există, într-o zi, câţiva securişti au intrat în absenţa mea în apartamentul unde locuiam (mă mutasem în Filantropia) şi au montat microfoane. Dar mai întâi au scotocit prin sertare după manuscrise subversive. Locuiam singur (divorţasem). Unul dintre securişti a şterpelit câteva pachete de ţigări străine pe care le păstram pentru un doctor. Penuria ajunsese şi la ei? Găinarul nu s-a putut abţine. Despre vizita inopinată am aflat de la doamna care locuia în apartamentul vecin. M-a prevenit conspirativ că am fost vizitat de nişte necunoscuţi, trei la număr.

Am aflat, citindu-mi dosarul la CNSAS, că în martie 1983 Securitatea a început să-mi asculte telefonul. Mi s-a aprobat montarea lui expres ca să aibă cum să asculte ce vorbesc. După ani de zile, cererea mea pentru acordarea unui număr de telefon a fost aprobată. Am înţeles de ce. M-am bucurat pentru că nu mai trebuia să cobor în stradă unde era o cabină, să telefonez. Nu am mirosit capcana. Interceptarea a durat până în 1989, de Crăciun. După 1990 a fost reluată de câteva ori, pe diferite termene.

Asta e cu uşile. Aflaţi că sunt o iluzie.

2

Era un dat. Primeai o repartiţie şi te mutai acolo unde ţi se spunea. Adresa era notată pe foaie. Nu aveai de ales, nu locuiai unde-ţi doreai, ci unde voia partidul. Ziceai mulţumesc că te muţi de la curte la bloc. îţi suiai calabalâcul în remorca unui camion şi asta era tot. Puteai să dai de băut că ai primit pe daiboj două camere în Berceni sau Rahova. Ţi se făcea pe loc instructajul propagandistic, să pricepi cine are grijă de tine şi să-i fii fidel. Blocul cu pricina era în mic imaginea societăţii româneşti. Aşa cum şi-o imagina ideologia expusă în manualul de marxism-

leninism şi în articole de prima pagină din *Scînteia.* Blocul era, de fapt, utopia comunistă. Asta era şi ideea, erau înghesuiţi la grămadă muncitorii, intelectualii, funcţionarii. Acestea erau categoriile sociale acceptate oficial de Serviciile de cadre. Erai ori una, ori alta. Scopul acestei aduceri laolaltă era ca locatarii să se deteste reciproc, să se privească cu neîncredere, în final să se denunţe la Miliţie şi Securitate. Era un capitol important al luptei de clasă. Ce denunţau într-un bloc? Că X de la apartamentul vecin asculta Radio Europa Liberă, că vine acasă cu femei. Sau că are rude în străinătate, sau spune bancuri cu Ceauşescu. Că ar cheltui prea mult, delatorul se întreba de unde are banii!? Vigilenţa locatarilor era esenţială - ea ţinea Regimul în viaţă. Era obligatoriu să nu fii lăsat singur, să nu te simţi liber. Tovarăşii, vecinii, cetăţenii vegheau. Vigilenţa revoluţionară nu era o vorbă goală. Funcţiona, ţinea lumea mobilizată. Mereu în campanie! Nu existau intimitate, viaţă privată, secret. Indiscreţia era la ea acasă. Pereţii erau subţiri, făcuţi din materiale proaste. Iarna era frig bocnă, vara arşiţă, cuptor. în plus, prin pereţi se auzea tot. Dacă aveai urechi fine, înţelegeai multe despre cum trăiesc cei din apartamentul de alături. Când mergeau la closet, când făceau duş, de exemplu. Când puneau aspiratorul. Cum se derulau partidele de amor, certurile din familie, orăcăitul copilului, filmul dat la televizor. Baia, mai ales la ore târzii, provoca mari satisfacţii, grohăieli, arii din opere, folclor. Când era un serial tare, *Kojak, Dallas,* lumea stătea fixată cu ochii în micul ecran. Atunci puteam şi eu să mă îmbăiez, pentru simplul motiv că erau singurele minuţele când apa ajungea la etajul 10.

Mai interesante mi s-au părut mirosurile. Un poem. Igrasia de la subsol unde prin pânza de apă înotau şobolani. Când traversam coridorul pe etajul meu, ghiceam instantaneu ce se gătea dincolo de uşă. Când prăjea cartofi, când se dospea cozonacul, când se prepara o tocăniţă sau încălzea pe aragaz o mâncare de varză. Ţi se întorcea stomacul pe dos. îmi venea să vomit. Se adăuga, ca şi cum nu era de ajuns, gingaşul miros de

gunoi venit de la ghenă. O duhoare de împuţiciune, de putrefact, de rânced, de pestilenţial. Conducta care ducea de la ultimul etaj la subsol nu era etanşeizată, nu mai avea capace de când se dăduse blocul în folosinţă.
Pe fiecare etaj acest miros îţi strâmba nasul. în plus, de la subsol urca prin casa scărilor un miros greu şi fetid de gunoi, igrasie şi mucegai. Trebuia să stai bine cu ficatul ca să rezişti.

Da, locatarii se spionau unii pe alţii şi, chiar dacă nu ar fi vrut să afle ce se întâmpla, tot ar fi aflat - prea stăteau grămadă, cantr-o baie publică. Cei mai mulţi erau prima generaţie încălţată, veniţi de la ţară să slugărească în industrie. Erau fericiţi că au apă curentă, căldură în calorifere şi lumină electrică. Li se părea un lux. Pentru asta erau recunoscători partidului şi fideli Regimului. Chiar dacă vecinii circulau între apartamente să împrumute o ceaşcă de ulei, o lingură de fainâ, de zahăr sau să ceară împrumut 100 de lei până la leafa. Zăream adesea pe palier siluete în capot şi papuci, ele cu părul pus pe bigudiuri, ei în maiou, trăgând dintr-un muc de ţigară. Asta însemna că deveniseră familiari. Trăiau la comun, visul de aur al omenirii proletare, de la Marx citire.

Femeile prin bucătării. Bărbaţii aveau alte ocupaţii. Stăteau jos, la intrarea în bloc, şi supravegheau cine intra, cine ieşea. Te măsurau lung. Dacă erai nou pe acolo, te întrebau la cine mergi şi, eventual, îţi spuneau dacă respectivul era acasă. Să nu urci degeaba. în antracte, când nu jucau table, dezbăteau cu pasiune marile derbiuri Steaua *vs* Dinamo sau Rapid. Politică nu se discuta, Doamne fereşte! Zidurile aveau urechi şi informatori se găseau cu duiumul. Nimeni nu avea încredere în nimeni.

Spre sfârşitul anilor ’80, viaţa la bloc şi-a schimbat aspectul. Până atunci avea cât de cât aparenţa normalităţii, cu bune şi rele, se putea trăi. Penuria din magazine a schimonosit relaţiile dintre vecini. Cei care reuşeau totuşi să-şi procure hrană erau detestaţi. îmi aduc aminte de personajul cel mai antipatic din bloc în preajma căderii lui Ceauşescu. Era unul la care venea un

microbuz din care erau coborâte tot felul de pachete, ba- xuri de bere, carne, pungi de fainã şi zahăr, mezeluri, calupuri de brânză, portocale şi banane, cutii de ness. Până atunci, lumea din bloc îl simpatiza pentru că răspundea la salut şi era politicos. Din ziua când microbuzul a apărut prima dată în faţa blocului, a fost urât. Invidia şi-a făcut repede loc, relaţiile lui cu vecinii s-au stricat. După 22 decembrie ’89 aproape a fost linşat - ca profitor al vechiului regim, ca unul care o dusese bine, în vreme ce ceilalţi o duseseră prost. Asta se plăteşte. Pe uşa lui, poeţi *ad-hoc* i-au scris „bileţele de amor”. Maşina i-a fost zgâriată, pneurile găurite. A trebuit să se mute în ianuarie 1990. Era ceva imposibil de contracarat.

în anii comunismului târziu, seara, două ore se tăia curentul şi rămâneam pe întuneric. Din avion, Bucureştiul era o mare de întuneric. Am învăţat repede să avem pregătite lumânări, aşa că bisericile s-au umplut iar de lume şi cifra lor de afaceri a crescut. O lovitură dată de propaganda occidentală lui Ceauşescu şi utopiei lui. Cine nu ştie că religia este opiu pentru popor? Marx dixit. Ne-am întors la timpurile în care încă nu se descoperise electricitatea. Ceauşescu, în ciuda evidenţei dezastrului, pretindea că ajunsesem printre cele mai dezvoltate ţări din lume, că eram la concurenţă cu Occidentul. Nu ne deranja că rămâneam fără televizor, pentru că nu mai aveai ce să vezi în afară de programe despre Ceauşescu, măreţul nostru conducător - râraît şi bâlbâit, Carpatul gândirii, lider de anvergură planetară. Propaganda (prin tăierea curentului, se făceau economii drastice) eşua astfel să ne mai îndoctrineze suficient. Cum se spune, îşi dădea singură cu tesla în c...

Mai era ceva care ne făcea fericiţi - nu mai erau gaze. Atâta vreme cât caloriferele erau reci ca gheaţa, puteai să aprinzi aragazul şi să-l foloseşti ca sursă de căldură. Dacă puneai o cratiţă cu apă la fiert, aburii mai dezmorţeau puţin aerul. Poate nu-ţi mai clănţăneau dinţii. Pe tema asta au circulat un milion de bancuri. Sistemul a funcţionat până când au aflat cerberii re-

gimului că risipeam un bun al dictaturii proletariatului. Brusc, ne-au lipsit şi de gazul metan de pe ţeavă, ca să nu consumăm atât şi să facem pagube economiei naţionale. Ideea era simplă - să ne congelăm. Cum de rezistă eschimoşii la Polul Nord şi sunt sănătoşi tun? Să ne călim, tovarăşi, omul nou trebuia să fie sănătos ca să dea bătălii de clasă. Trebuia să devenim re- zistenţi la boli şi să slujim patria! Spitalele - ca dovadă - s-au umplut de bolnavi de gripă, de pneumonie etc. Ceauşeasca a spus într-o plenară că nu avem decât să punem o haină în plus pe noi! Ce atâta gălăgie?

3

Ziua mea, 17 februarie 1982. Fac 30 de ani. O zi extrem de încărcată emoţional. Nu am invitaţi, garsoniera mea nu i-ar încăpea. Ar fi trebuit totuşi să serbez pentru că mi se întâmpla ceva special. Dimineaţă merg la Gara de Nord, la trenul de Bacău, să mă întâlnesc cu o persoană pe care n-o cunoşteam. Un mesager îmi aducea din tipografie două exemplare din romanul meu de debut *Luxul melancoliei.* Era prima dată când vedeam cartea şi eram foarte emoţionat. Am vorbit seara la telefon, când mi-a şi dat marea veste. Mi s-a tăiat respiraţia. Am năvălit în bucătărie să îi spun nevestei. Am rămas muţi amândoi. Eu nu visam decât să fiu scriitor încă din copilărie şi, iată, făceam pasul. De la o vreme, nici eu nu mai credeam. îmi ziceam adesea c-o să rămân nepublicat, un veleitar care insistă umil la uşile editurilor. De la predarea manuscrisului trecuseră cam cinci ani şi-mi pierdusem speranţa.

Cineva îmi aducea două exemplare cu prima cursă de tren. Nu ştiu cât am dormit, mai mult am stat de vorbă cu N. Am făcut planuri. Ne întrebam ce va urma!? Ce se va întâmpla cu noi? Apăruse un copil, Roxana, şi povestea noastră se complicase. Vestea apariţiei romanului aducea ceva pace, lucrurile păreau să se clarifice. Ne gândeam amândoi la o viaţă mai bună. Eram

săraci, nu ne ajungeam cu banii. Prea o duceam greu, nu aveam de niciunele. Mai interveneau părinţii şi mai dregeau câte ceva - plăteau restanţe la întreţinere, chirie, umpleau debaraua cu provizii. Trăiam dintr-un singur salariu şi acela infim. Dar iată, soarele venea şi pe strada noastră. îmi imaginam că editura va plăti drepturi de autor. Erau şi alte lucruri de prospectat. Statutul meu - îmi spusese poetul Petre Stoica, vecinul meu - se va modifica, intram în lumea scriitoricească. Am simţit cum cineva îmi ia o greutate de pe umeri. îngerul meu. Intram pe un teritoriu necunoscut. Ofertant, dar plin de riscuri. Dimineaţă cobor în staţie într-un nor de praf, miros de benzină şi gaze de eşapament. Nu părăseau niciodată zona. Urc în maşina 79, care traversa Bucu- reştiul de la betoniera de la Barajul Dunării, în spatele uzinelor Malaxa, la Gara de Nord. Eram anesteziat, cu gândurile duse, înfrigurat după o noapte de nesomn, plină de gânduri. Eram nerăbdător la maximum să îmi văd cartea. E ca şi cum ţi se naşte primul copil şi-l vezi prima dată la fereastra maternităţii. Am numărat staţiile, am privit încordat trecătorii şi vitrinele. Era devreme, oraşul mai curând pustiu. îmbrăcam alte haine, le schimbam pe cele vechi cu cele ale unui „scriitor". Mi se părea cea mai nobilă ocupaţie. Era tot ce-mi dorisem. Nu ştiu cât aveam pulsul, dar trebuie să fi fost foarte sus.

Am debarcat la Gara de Nord, peroanele aglomerate, lume multă, înghesuială la ghişee, pasageri dormitând pe geamantane, mişcare brow- niană. Peisajul la care mă aşteptam. Am găsit relativ repede linia la care venea trenul de Bacău. A mai durat, venisem prea devreme. în sfârşit, trenul opreşte la peron şi o doamnă - parcă ducea un copil de mână, nu-mi mai amintesc bine - se apropie cu cartea, ca s-o recunosc. Facem prezentările, schimbăm câteva cuvinte. îi mulţumesc. înşfac cele două exemplare... Cum s-a îndepărtat - totul a durat un minut - am început neîncrezător să răsfoiesc cartea, s-o pipăi, să privesc încordat coperta. Am sărutat-o! Aşa arăta visul meu, va să zică.

Nu asta am vrut!? De ce mă simt atunci atât de înstrăinat? m-am întrebat.

Acasă liftul nu mergea şi am urcat cele zece etaje pe scări. Eram obişnuit, liftul se defecta des şi căpătasem antrenament. M-am întrebat mereu cum urca N. pe jos când era gravidă? M-am temut mereu că va pierde sarcina. Ne doream un copil. Mai pierduse unul şi era vulnerabilă. Am sunat, ea mi-a deschis uşa. Nu era chiar primirea pe care o aşteptam. Amândoi eram diferiţi în comparaţie cu ce eram în urmă cu un ceas. Avea o privire îndepărtată. O privire care mă exaspera uneori, pentru că era femeia pe care o iubeam. Se uita îngrijorată la mine din uşă. Am intrat, am schimbat câteva vorbe. I-am dat un exemplar şi am dispărut în bucătărie să înfulec un sendviş şi să beau ceai. Când am intrat în cameră, stătea pe marginea patului cu Roxie în braţe. îi păream ciudat, cred că îi păream altă fiinţă. Meritam să fiu pedepsit. Nu cumva devenisem altcineva? Nu îi rezervam surprize? Parcă aveam un burlan în umăr care scotea fum, iar pe creştet purtam mai nou o elice care se rotea ca un ventilator. Fiinţa asta suprarealistă eram chiar eu. Am început să ţopăi, să strig, să mă bucur. Roxie s-a înseninat şi a început să râdă cu toată gura, îmi amintesc şi azi acel sunet. N. voia să pară detaşată, chiar indiferentă, deşi nu era. Voia să mă lase să mă descarc...

Adevărul este că de la acest episod ne-am îndepărtat treptat unul de altul tot mai mult. Până când s-a produs inevitabilul şi ne-am despărţit.

Mi-am spus - ca un filosof de cartier ce eram - că orice succes, cât de mare ar fi, ascunde un eşec şi mai mare...

4

Ce an, 1982! îmi apare primul roman, *Luxul melancoliei.* Spre vară primesc un apartament, două camere, 52 de metri pătraţi, şi mă mut. Părăsesc garsoniera de groază de la etajul 10. De acum

locuiesc pe mâna stângă a bulevardului Filantropia, doi paşi de Cimitirul evreiesc. E al treilea cartier bucureştean în care trăiesc - după Obor şi Bariera Vergului. în capătul străzii mele se găseşte o grădiniţă, cândva „Şcoala din mahalaua Dracului". Bulevardul nu mai are aspectul lui de altădată - cu cinematografe, prăvălii, restaurante, ateliere de reparaţii. Odată a fost un cartier eminamente negustoresc, mică burghezie harnică şi prosperă. în anii '70, Ceauşescu a dat ordin ca imobilele antebelice de la bulevard să fie demolate. S-au ridicat în loc blocuri urâte, cu aspect postapocaliptic.

Cartierul a apărut între Hanul Galben şi Groapa lui Oautu, înainte de Primul Război Mondial. Construirea Gării de Nord a dus la apariţia peste pârloagă a caselor joase şi a prăvăliilor lipite una de alta, întinse de la Piaţa Victoriei până la Chibrit şi la podul Constanţa. S-au dus într-o generaţie peste arături, culturi de porumb, grădini şi livezi. Am cercetat trecutul cartierului în presa timpului şi în arhive. Am descoperit că veneam de la o barieră a oraşului, S-E, cea a Vergului, la alta - la Hanul Galben, N-V. Vodă Mavrogheni a ridicat pe aici un foişor, palat domnesc, cişmea, monetărie, grădini, un spital, precum şi biserica Mavrogheni cu hramul Izvorul Tămăduirii, în curtea căreia e îngropat Ion Heliade Rădulescu. Aici, în 1821 Tudor Vladimirescu s-a întâlnit în taină cu Alexandru Ipsilanti încercând o împăcare între panduri şi Eteria. Câţiva ani mai târziu, Ion Heliade Rădulescu a tipărit aici prima gazetă românească - *Curierul Românesc,* înainte să se mute la Obor, într-un loc întins care îi poartă amintirea, Câmpul lui Eliade (unde m-am născut şi am trăit prima copilărie). Aici a cântat în corul bisericii Brâncuşi când era student, până a fost dat afară de paroh care l-a surprins furând din cutia milei - de foame.

Am bătut zona cu pasul de nenumărate ori. îmi place, e încărcată cu multă istorie, deşi nu pare. La intersecţia dintre

Calea Filantropia cu Banu Manta, se găsea odată bariera de N-V a Bucureştilor - destul de turbulentă (de unde numele) - Mahalaua Dracului. Era populată de ţărani, negustori, de hoţi şi tâlhari veniţi după pradă. în aceste locuri a pictat Ion Luchian. Se păstrează un peisaj superb prins într-o iarnă. Hanul Galben (interesec- ţia str. Banul Manta cu str. Dr. Felix) a rezistat până în 1985, când Ceauşescu a dat ordin să fie demolat pentru a face loc unei parcări. Asta ca să nu rivalizeze casa modestă, păstrată miraculos peste timp, cu măreţele lui blocuri proletare din spate. Motivul: strică peisajul! Memoriile, protestele, articolele din presa literară nu au putut salva hanul. Păcat, mare păcat! De câte ori nu mi-am purtat paşii pe aici, întrebându-mă cum aş putea intra înăuntru. Pe aici pe undeva venea Nicolae Filimon să se odihnească, să citească şi să scrie. O făcea mai ales vara, într-o livadă şi o căsuţă pe care le moştenise. Era gospodar, strângea fructele şi le vindea, din struguri făcea vin, tot pentru comerţ. Mai încolo e Piaţa 1 Mai, Filantropia pe vremuri. A fost prima piaţă naţionalizată de comunişti în 1948. Constantin Doncea, viceprimar, liderul grevei de la Griviţa din februarie 1933 - având trista notorietate că a demolat într-o noapte statuile din Bucureşti (regele Carol, regele Ferdinand, I.C. Brătianu, Ionel Brătianu, Lascăr Catargiu etc.) - a participat la inaugurare. Păstrez o pagină de ziar cu un reportaj de la trista festivitate. Vizavi erau restaurantul şi grădina Parcul Miilea unde venea prin 1945- 1946 Gheorghiu-Dej, care locuia pe strada Câmpina, în spatele Pieţei Domenii, într-o vilă, în curtea căreia pusese să se sape un adăpost antiaerian, nu cumva să-1 lovească americanii dacă ar fi bombardat Bucureştiul. Clădirea restaurantului Parcul Miilea se păstrează şi azi, foloseşte ca depozit. Literele vechii firme se pot citi încă. Gheorghiu-Dej venea pe jos însoţit de câţiva complici cu care făcuse puşcărie (Chivu Stoica, Drăghici, Apostol, Teohari Georgescu, Iosif Chişinevschi) să îi asculte cântând romanţe pe Dorina Drăghici şi Nicu Stoenescu.

între cele două pieţe - Filantropia şi Domenii - existau multe cinematografe cu grădini de vară, între timp dispărute. Plus o puzderie de cârciumi foarte animate unde se strângeau chibiţii - fanii curselor de cai de la Hipodrom, aflat în apropiere. Se discutau cursele, se măsurau jocheii, se paria cu pasiune la câteva agenţii celebre. Cartierul era vestit pentru aceşti pasionaţi de cai şi curse care se strângeau aici. La extrema vestică a mahalalei se găsea Podul Grant. Unea Griviţa cu Giuleştiul. Podul a fost demolat fără rost. Dacă a scăpat neatins de covorul de bombe anglo-americane la 4 aprilie 1944, nu a reuşit să supravieţuiască teribililor ani ’80. Aici era graniţa Mahalalei Dracului - pe aliniamentul Gropii lui Ouatu. Numele nu vine de la un tâlhar, ci de la „fabrica lui Watt” - tradus astfel Ouatu în jargon bucureştean. Unii confundă locul cu groapa Cuţarida (lumea din romanul lui Eugen Barbu, *Groapa)* - câteva staţii mai departe. Pe locul fostei gropi Cuţarida, regele Carol a trasat Parcul Copilului, gazda unui teren de rugby. în anii ’30, groapa de gunoi s-a acoperit şi s-au construit locuinţe ieftine pentru ceferişti. Azi trec drept locuinţe de lux. Revenind, pe locul gropii lui Oautu s-a tăiat un parc unde s-a ridicat Biserica Sf. Maria. Biserica face pandant cu cealaltă biserică, mai veche, Mavrogheni. Chiar în spatele Bisericii Sf. Maria vine strada Carol Knappe, unde Ştefan Foriş, şeful PCR, a fost sechestrat în 4 aprilie 1944 (ziua marelui bombardament anglo-american la Gara de Nord-Griviţa) de un comando condus de Emil Bodnăraş şi Iosif Rangheţ şi dus într-o casă conspirativă din Vatra Luminoasă, unde la 23 august va fi ţinut sub arest mareşalul Antonescu, înainte de a fi predat ruşilor.

Ca primă impresie despre Mahalaua Dracului, unde m-am mutat în vara anului 1982.

5

într-o zi pe la prânz, la Casa Scriitorilor, cineva mi-a făcut cunoştinţă cu Alexandru Paleologu. Era pe holul de la etaj, ieşea de la *Secolul XX.* Era îmbrăcat impecabil, batista albă la buzunarul de la piept. Avea o voce bari- tonală, sonoră. I-am oferit *Luxul melancoliei* şi l-am rugat să mă aştepte un minut cât scriu un autograf. S-a aşezat lângă mine pe banchetă şi s-a uitat la mine curios. M-a studiat un minut ca un entomolog. A luat cartea cu grijă. A pipăit-o, a zis: „Frumos titlu! Mata eşti melancolic!?" Aşa s-ar zice.

Evident, numele meu nu îi spunea nimic. „Vrei s-o citesc, nu!?" „Dacă aveţi timp..." „Uite cum facem. îmi arunc ochii prin ea şi dacă-mi place o citesc. Vorbim atunci, dacă o fi! Dacă nu îmi place, uităm totul..." M-a descusut puţin (aştepta pe cineva şi avea timp). I-am spus că romanul a fost publicat la Cartea Românească, redactor mi-a fost Geta Dimisianu. Am fost recomandat editurii de Gelu Ionescu, care îmi era profesor. Aha, bun. Până să desluşesc ce voia să spună, a apărut Nicu Steinhardt. Urca scările de marmură rezemându-se de balustradă. Purta un basc larg, negru, costum cu vestă. Avea o umbrelă neagră pe care o folosea ca pe un baston. Era agitat, vorbea repede. S-au îmbrăţişat zgomotos, era evident că se bucurau să se întâlnească. Nu se văzuseră de ceva vreme... Nu ştiam atunci că fuseseră împreună la puşcărie, judecaţi în acelaşi proces. Aveam să scriu în anii '90 o carte despre procesul lor, după o lungă cercetare în arhive şi după ce am stat de vorbă cu supravieţuitorii - *Anatomia mistificării.*

Steinhardt venea din provincie, a relatat repede ce i se întâmplase în tren, ceva vesel. Le plăcea să râdă, mi-a fost limpede. Aveau clasă, erau asemănători, deşi tipologic erau foarte diferiţi. Făceau parte din altă lume decât a mea. Eu veneam de la periferia Bucureştiului, o lume măruntă. Alexandru

Paleologu a spus: „Uite dragă, îţi prezint un tânăr romancier”. Nu se referise nimeni la mine astfel până atunci. Mi-a făcut o enormă plăcere să îl aud. îi admiram pe amândoi, îi citisem, numi imaginam că în ziua aceea aveam să îi cunosc. Am mai scos un exemplar din servietă şi i l-am dat „d-lui Steinhardt”, cum am scris în dedicaţie. L-a primit cu aceeaşi gesticulaţie. A pipăit-o, a măsurat-o, a răsfoit câteva pagini. Nu ştiu de ce, dar m-am aşteptat s-o ducă la ureche să asculte dacă nu zornăie sau piuie. Nu a scos niciun sunet, păcat. După ce a primit autograful, a ascuns-o într-un fel de teşcherea. M-am scuzat pentru scrisul meu de necitit. Lasă, dragă!...

M-am retras, voiau să fie singuri, îi incomodam. Am plecat spre Piaţa Lahovary de unde am luat autobuzul 42, care ducea la Barajul Dunării, la betoniera de la marginea oraşului, spre fortul Căţelu. M-a legat de cei doi - Paleologu şi Steinhardt - o prietenie strânsă, care debuta în acea zi. A fost mai degrabă un discipolat asumat de mine ca ucenic şi de ei ca maeştri. Am învăţat de la ei mai mult decât îmi imaginam că o să am norocul. Le sunt foarte dator. Nu îmi pot aminti anii ’80 fără să fac legătura cu prezenţa lor în imediata apropiere.

6

îmi place cum încep romanele lui Balzac. Lungi descrieri de străzi, clădiri, mobile, obiecte. Autorul te lasă să-ţi faci o impresie despre lumea concretă în care trăiesc personajele. Azi nu mai spun ceva neapărat, pentru că lucrurile de care ne însoţim sunt cu totul altele. Mă întreb dacă ne mai amintim obiectele din jurul nostru!? Cele care ne-au înconjurat cândva. De exemplu, cele din anii ’80. Din copilăria şi adolescenţa noastră. Melancolicii să se ţină deoparte - pericol de infarct. Vă provoc la acest joc de societate. Iată aici schiţa unei liste, dar doar o schiţă. Cine îşi mai aminteşte ventuzele care se aplicau pe spate când aveai gripă? Am zărit o cutie cu ventuze zilele trecute

la un târg de vechituri. De prăjitoa- rele de cafea mecanice sau de fiarele de călcat cu cărbuni? De primus şi de termos? De lămpile cu carbid sau de butelia de aragaz? Dar de frigiderele Fram!? De Daciile 1 100 din anii ’60? De motoreta Mobra? De motocicleta CZ sau MZ? De maşinile sovietice Pobeda, Volga, Moskvich? De sifoane? De televizoarele alb-negru sovietice, marca Temp şi Rubin? Cine nu a avut în casă aşa ceva? Dar de antena de pe acoperişul blocului, unde te suiai când nu se vedea? Te suiai pe bloc s-o poziţionezi. Vă mai amintiţi radioul cu tranzistori Carpaţi, care îţi permitea să asculţi muzică plimbându-te pe stradă, invidiat de tot cartierul? Dar de radio Gloria? Dar de magnetofoanele Tesla pe care se asculta Domenico Modugno, Cliff Richard şi Connie Francis? Odată erau nelipsite de la ceaiurile dansante. Mai ştie cineva despre aparatele foto est-germane? Dar despre maşinile Wartburg şi Trabant? Aţi purtat blugi „dangarezi”? Dar tenişi chinezeşti? Aţi băut cafea cu înlocuitori? Aţi fumat BT-uri bulgăreşti sau Gold chinezeşti? Ele erau expresia relaţiilor pe care le aveai. însemna că eşti un privilegiat. Aveai acces la cantinele sindicatului şi partidului unde „se băga” marfa din ţările socialiste, ca nesscafe şi sucuri de ananas. Tot acolo găseai şi jumătăţi de pui congelat şi cartoane cu ouă. Aduceau câteodată salam de Sibiu, unt şi mălai bun. Aţi băut vin spumant Zarea? Aţi purtat pantofi Guban, dar Otteri timişoreni? Cine îşi mai aminteşte concediile la 2 Mai şi nopţile pe plajă? Dar cojoacele trei sferturi, denumite „deloane”? Dar cuplajele de fotbal pe stadionul „23 August”? Dar partidele de bridge şi canastă? Dar duminicile la ştrand? Dar de distracţia favorită din anii ’80, filmele pe aparatele video trimise de rudele plecate în Occident? Românul se strângea seara prin case şi înghiţea patru-cinci filme copiate clandestin.

Sunt toate doar nişte obiecte. Nu o să le mai vedem niciodată. Le constatăm lipsa când nu le mai avem. Mă apucă uneori melancolia când îmi amintesc cât de mult mi-am dorit unele

dintre aceste lucruri care azi îmi par derizorii. De exemplu, o pereche de bocanci cu patine. Locuiam în apropierea patinoarului „23 August” şi aş fi vrut să învăţ să patinez. Fetele care-mi plăceau mie mergeau la patinoar.

Trăim înconjuraţi de obiecte. Rareori le observăm şi le acordăm o clipă de atenţie. îşi fac treaba, iar când le-a trecut vremea, le aruncăm la gunoi. Devin un capitol de istorie...

7

Am început să merg la Casa Scriitorilor. Mi-a plăcut să mă frec de scriitori, deşi detestam şuetele şi boema. în plus, nu beam - ceea ce mă făcea antipatic şi suspect. Cine nu bea trăgea cu urechea! Locul era înţesat de agenţii Poliţiei, bănuiam, mă prevenise Petre Stoica. Era o adevărată paranoia, fiecare bănuia pe fiecare. Nu puteai conta pe nimeni să nu te toarne. Eram hotărât să-mi ţin gura, dar nu prea am reuşit. Riscam, pentru că voiam neapărat să-i cunosc pe cei pe care îi citeam. Să constat dacă au trei urechi, şapte dinţi în plus în gură, poartă perucă şi sunt ventriloci. Era şi altceva - odată ce treceai gardul Casei Monteoru intrai într-un spaţiu aproape securizat. Scriitorii erau ceva mai feriţi în comparaţie cu restul populaţiei. Dacă lătrai înăuntru contra Regimului, se tolera. Convenţia era să nu o faci în stradă, să te audă lumea. Acolo ar fi intervenit Securitatea. La beţie, unii proferau fără jenă înjurături la adresa lui Ceauşescu. Când îi lua Secu ziceau că erau beţi şi afacerea se încheia. Promiteau să nu se mai repete, încasau nişte parale de la Fondul Literar şi gata.

Scriitorii puteau să îşi pună numele pe o carte, să apară la evenimente publice. Unii făceau scandal, protestau, trimiteau memorii, publicau în străinătate. Să fii membru al USR (visul meu, nu am reuşit decât după căderea lui Ceauşescu) îţi oferea o anumită protecţie. Parţială, dar reală. Autorităţile se purtau cu

mănuşi când era vorba despre scriitori.

După ce a apărut *Luxul melancoliei* nu a urmat nimic din ce mă aşteptam. Eram tot un declasat, pierdut într-o periferie, mă aflam într-o groapă socială de unde voiam să ies cât mai curând. îmi doream o identitate. Meseria de scriitor, ziceam, îmi conferea una. Dacă mă întreba cineva ce sunt, atunci te întrebau mulţi şi-ţi cereau actele - puteam să spun că sunt scriitor! M-am întrebat în iarna-primăvara 1982 unde erau telefoanele care îţi cer un autograf? Nu mă bătea nimeni pe spate încurajator, nu m-a felicitat niciun vecin. Aşteptam înfrigurat să se întâmple ceva de bine. Stelele urmau acelaşi orbite pe cer. Ce aşteptam? Pe Godot! Habar nu aveam. Apăruse romanul meu, alfa & omega. Se audeeee!? Surzilor!!! Viaţa mea se scurgea ca mai înainte, cenuşie, rutină. Nu se schimbase cu o iotă. Aşa-mi trebuie dacă nu am fost cuminte! Mă pişasem contra vântului. Două luni, poate trei, nu au apărut recenzii. *Luxul melancoliei* nu exista... „Are un titlu cam impertinent, prea de clasic!" Tipul se mira că cenzura mi l-a aprobat... Eram la Casa Scriitorilor.

Apoi au apărut în cascadă cronici, în revistele literare pe care le vânam la chioşcul din colţul străzii. Articolele salutau debutul unui anume Stelian Tănase, despre care nu auzise nimeni. Explicabil, de vreme ce nu publicasem în presă până la 30 de ani. Un critic a mers până acolo să spună că romanul este atât de bine scris, încât trebuie să fie opera unui scriitor consacrat care publică sub pseudonim. Mersi. Ştiam prea puţin despre ghetoul literar, despre coterii şi găşti, despre rivalităţi şi interese. La fel despre împilarea PCR, a cenzurii, a Securităţii. Au apărut atâtea cronici pentru că nu ştia nimeni de unde să mă ia, cărei găşti aparţin. A fost prima şi ultima dată când s-a întâmplat aşa. Nu voi mai beneficia de prezumţia de nevinovăţie. După *Luxul melancoliei* datele despre mine au început să circule. Am fost pus la index, în sertare cu etichetă, atârnat de guler în cârlig. Puteam să scriu orice, tot aia era! Azi e la fel. Inerţia clanurilor este mai tare ca istoria. După acel moment fericit, am fost tratat

în funcţie de simpatiile şi antipatiile unora şi altora. Graniţele acestor clanuri erau foarte adânc trasate în anii ’80, cum sunt şi azi. Se adaugă orgoliul. Scriitorul este o fiinţă bolnavă de el însuşi. Mă găseam în toiul unei parade de monologuri, care de care mai flamboiant. Fiecare pe calapodul său. O parte suferiseră prin puşcării şi ieşiseră în anii ’60 împuţinaţi, ciuntiţi la suflet. Prea puţini supravieţuiseră moral şi erau cât de cât normali. Alţii se alcoolizau bântuiţi de spectrul trecutului. încercau să uite, să ascundă ce scriseseră în anii ’50, ce funduri pupaseră. Fuseseră vajnici mâncători de căcat - cum spunea Dan Deşliu. El însuşi în cauză, ca poet proletcultist de seamă. Altă categorie - cei care se înghesuiau în anii ’80 să slugărească Regimul. Deveniseră oficiali şi aveau privilegii. Niciunul nu cobora la birtul de la parterul Casei Monteoru, unde mânca şi bea pleava scriitorimii. Ei ocupau birourile de sus, conduceau redacţii, aveau catedre, erau granguri. Ocupaţia lor de căpătâi era să aplaude frenetic la congrese când vorbea secretarul general, binefăcătorul lor. Desigur, mâzgăleau articole superelogioase - de 23 august şi 26 ianuarie, aniversarea tovarăşului. Şi mai eram noi, optzeciştii, într-un colţ - debutam atunci. Ne separau aceleaşi tranşee. Unii puseseră deja botul, se mânjiseră cu ode şi omagii. Se dădeau cu Regimul şi erau răsplătiţi cu premii şi posturi bune, li se tipăreau cărţile, călătoreau în străinătate, deveneau şefuţi pe undeva. Din păcate, generaţia mea relua aidoma vechile războaie, războaiele altora. Aveam să păţim la fel dacă nu se petrecea o minune.

8

Am văzut *Călăuza* într-o sală de cartier, la Cinema Viitorul, azi devenită depozit. Un cinematograf mic, 200 de locuri, care aducea filme de cinematecă. Invita uneori regizori, scriitori etc., organiza discuţii după proiecţii. în deşertul cultural de atunci era ceva aparte. Sala nu îşi făcea reclamă, programele şi proiecţiile unicat de aici erau „discrete”, aproape clandestine. Aflai despre

ele de la amici la fel de cinefili ca tine, care pândeau cine-evenimentele sau, dacă ajungeai la sală, copiai programul din vitrină scris cu mijloace artizanale. O seară petrecută cu un film la Viitorul era ceva decent. Avea calitate, cum spunem astăzi. Era respirabil.

Nu dădeai de mitocănimea care se înghesuia la blockbustere şi la filme indiene pe bulevardul 0603, adică 6 Martie. întâlneai o fantomatică lume bună, elita bucureşteană, snobimea, rafinaţii, pe cei îmbrăcaţi corect. Pasionaţi toţi de filme bune. Dădeai de cunoscuţi, legai conversaţii, schimbai casete video şi telefoane, se înfiripau relaţii. Putea să pară că duci o viaţă cât de cât normală trei ceasuri. La final, mă întorceam în zloata de afară. Luam un autobuz spre periferie. Plonjam în realitatea anilor ’80 - se traducea prin mizerie, frică, umilinţă nesfârşită. îmi aduc aminte că la un film am avut onoarea să fiu gardat de doi securişti care voiau să ştie dacă nu mă întâlnesc cu cineva anume, şi să-mi măsoare reacţiile la ce se petrecea pe ecran. Era o viaţă, jur. Aşa cum era ea, subterană.

Ce mă intriga la aceste seri era similitudinea. Atmosfera din sala de cinema şi ce se vedea în film erau identice. O lume a fricii, a lucrurilor nespuse până la capăt, a tăcerilor, a ieşirii din realitate. O atmosferă apăsătoare, confuză, fără transparenţe şi limpezimi, fără identitate. Era sufocant. Eram trăitori şi eu, şi personajele lui Tarkovski în Lagărul socialist - de la Vladivostok la Praga şi Berlin. Un continuum al privării de libertate, al opresiunii, al spinărilor încovoiate, al umbrelor. Ceva adânc se petrecea în acea sală de cinema la fiecare proiecţie. începusem „experienţa Tarkovski” cu primul lui film, *Copilăria lui Ivan,* coborând în propria copilărie. îl considerasem un film sovietic, tipic, de război, dar ieşea din tipare. L-am văzut la Bariera Vergului într-o sală goală. Nici mai târziu nu am văzut înghesuială la filmele lui. Nici la Viitorul, nici la Cinemateca (unde văzusem *Rubliov* - de cinci-şase ori) nu se umplea sala.

Tarkovski trecea drept un regizor dificil, plicticos, prea lung. Cred că dificultatea filmelor lui venea uneori din necesitatea regizorului de a ocoli capcanele cenzurii. Devenea obscur *Ad usum Delphini.*

Ce trebuie spus este că *Rubliov, Stalker (Călăuza)* sunt categoric „filme ruseşti" - încărcate de spaimele Rusiei, de întinderea ei fără sfârşit, de superstiţiile ei. îmi plăcea mai ales pentru că ocolea realismul (socialist sau nu), ieşea în fantastic, producea viziuni filosofice folosind imagini. Se întreba dureros ce este omul, care este menirea şi de unde vine. Vorbea deschis despre Dumnezeu. Ca în *Rubliov, Călăuza, Solaris, Oglinda* etc. Asemenea filme erau de negândit a fi făcute la Bucureşti şi mă întrebam cum regimul neostalinist Brejnev îl producea pe Tarkovski care dădea capodopere. Ele aveau „defectul" că negau brutal ideologia oficială.

A anunţat în 1984 că nu se mai întoarce în URSS. A mai făcut două filme - *Nostalgia* şi *Sacrificiul* în Occident. Le-am văzut într-o noapte pe un video... Nu ştiu cine le adusese clandestin din străinătate. Cred că mai am casetele prin casă. în noaptea de 28/29 decembrie 1986, Andrei Tarkovski a murit de cancer la plămâni (n. 1932). Am scris mai târziu, în amintirea lui, *Skepsis* (2012), care se voia un citat din filmele lui. Omagiul meu adus aceluia care m-a obligat să intru repetat într-o sală de cinema.

9

Ce cozi se făceau pentru revelion! Lumea se mobiliza în ciuda frigului, a zăpezii şi a viscolului, a zloatei de pe străzi. Se făceau planuri minuţioase de campanie. Alimentarele nu aveau aproape nimic pe rafturi în afară de conserve. Dacă aveai ceva noroc găseai, după o aşteptare serioasă, copite de porc, numite adidaşi, bune pentru piftie sau pui subnutriţi - cât pumnul - numiţi „fraţii Petreuş", după numele unor cântăreţi - fraţi, din Maramureş. Picioarele de porc se mai numeau „patrioţi" pentru că erau

singurele rămase în ţară - recte, netrimise la export. Capetelor de porc - şi ele la mare căutare printre gospodine - li se zicea, în argou, „calculatoare”. Se căuta în draci şampania Zarea, în fapt, un vin spumant autohton plin de chimicale, produs de o fabrică din Bucureşti. Să ai ce-ţi trebuie pe masă de Anul Nou era o mare aventură, mai ales spre sfârşitul anilor ’80, când nu se mai găsea nimic. Toate produsele erau cartelate şi gospodinele îşi faceau din timp provizii în debarale - fainã, ouă, unt, mălai etc. Nu aveai voie să cumperi decât ce-ţi era repartizat pe cartelă şi de la un singur magazin. Asta se numea arondare. Când te gândeşti că războiul se încheiase de 40 de ani.

în decembrie, era zarvă şi agitaţie în tot oraşul. Cine avea o Dacia, un Trabant, un Wartburg, un Olcit făcea curse între diferite cartiere, unde se zvonise că „s-a băgat marfă” - copite sau urechi de porc, pui congelaţi, vin vărsat sau banane. Figura a mers până când s-a raţionalizat benzina. Se faceau cozi de kilometri noaptea, la staţiile PECO. Exista o piaţă paralelă, subterană - înfloritoare. Benzinării au făcut avere din bacşişuri şi speculă. Oamenii dovedeau o mare ingeniozitate pentru a-şi face rost de hrană. Mai avantajaţi erau cei cu rude la ţară, de unde puteau aduce ce lipsea la oraş. Dar cu băgare de seamă, pentru că tăierile de porc erau supravegheate, în diverse contexte chiar interzise. Fireşte că, adesea, contra unei jumătăţi din porcul sacrificat se rezolva. Nimeni nu păţea nimic. Miliţia patrula în ajunul Crăciunului pe şosele, pândea la intrarea în oraşe. Dacă te prindea îţi confisca porcul. De regulă, plutonierul ducea carnea tovarăşului comandant, care avea ordin de la nevastă să facă rost de carne. Mai ieftin scăpai când miliţianul era deja aprovizionat şi era dispus să împartă cu tine, şofer prins cu obiectul delict în portbagaj. De fapt, Miliţia îi urmărea pe cei care tăiau ca să comercializeze pe piaţa neagră - asta era o afacere, te îmbogăţea şi Ceauşescu era contra unui atare fenomen pentru că ataca baza de clasă a regimului care pretindea că toţi suntem egali - până la proba contrarie, se înţelege. Mai era şi chestiunea exportului

unde se ducea tot pentru plata datoriei externe. Firește, nomenklaturiștii aveau porc pe masa de Crăciun şi de Anul Nou. Exclus să le lipsească, erau semizei. Muritorii trebuiau să îi hrănească. Era o uriaşă diferenţă între modul de aprovizionare al oamenilor obişnuiţi şi al tovărăşilor din Aparat. Poporul muncitor se afla la putere pentru că oficial trăiam într-un regim de „dictatura proletariatului". Doar tovarăşii găseau în reţelele de magazine ale Gospodăriei de partid copane, pachete de carne de porc, portocale, cafea, ness, brânză, mezeluri, băuturi.

îmi amintesc cozile infernale la portocale, banane sau ness. Se formau imediat la un colţ de stradă. Camionul descărca marfa direct pe trotuar, în faţa magazinului. Nu băga marfa înăuntru, pentru că exista riscul să se spargă vitrinele. Apărea o vânzătoare cu un cântar, se înfiinţa şi un miliţian, plus agenţii în civil. Cozile reprezentau un pericol de explozie socială. Totul se vindea chiar acolo. Erau nişte lădiţe din lemn subţire, iar portocalele erau învelite în hârtie de şerveţel. Trecătorul îşi întrerupea alte ocupaţii când se ducea vestea că s-au adus portocale şi - de prin vecini, din staţii de de tramvai etc. - lumea se repezea să îşi ocupe loc la rând. Dacă aveai noroc să nu fii al miilea, după câteva ceasuri, duceai acasă ceva rarisim - ness, ciocolată, cafea, portocale sau banane, vată, hârtie igienică. .. Nu cred că în anii '80 am mâncat banane sau portocale, pentru că nu m-am aşezat la coadă niciodată. Mi se părea umilitor şi o pierdere mare de vreme. Puteam să trăiesc şi fără... Aveai voie să cumperi numai o cantitate limitată. Să zicem trei banane sau o cutie de ness. Odată am văzut o bătaie zdravănă între nişte gospodine la Piaţa Kogălniceanu. Oricum, lumea, dacă apuca ceva, era fericită să ducă acasă captura ca pe un mare trofeu. Cu cât mai mare coada, cu atât mai mare mândria.

La Bucureşti, multă lumea se strângea pentru revelion la Pavilionul Expoziţiei Naţionale (Romexpo). Se făceau liste în întreprinderi prin UTC şi sindicat. Asta te scăpa de servitutea-isteria cumpărăturilor: Nu mai erai silit să umbli de bezmetic

prin oraş să te aprovizionezi. Adică să stai o zi la o coadă homerică să-ţi umpli sifoanele sau să iei pâine. Alt mod de a petrece revelionul - acasă cu familia. Unul aducea murăturile, altul salata de boeuf, altul friptura. Se puneau la bătaie relaţiile, cumetriile, obligaţiile, pentru ca noaptea de Anul Nou să treacă cu bine. Un văr la Aprozar, un ginere la Alimentara, un vecin la un depozit de vinuri - valorau aur.

Era în povestea asta incapacitatea regimului de a asigura o aprovizionare normală (azi se cam vede ce înseamnă aşa ceva), dar şi o încercare vădită de umilire. Cineva deţinea aceste mărfuri şi ca să le obţii trebuia să faci mari eforturi, să te ploconeşti, să pierzi vremea. „Tovarăşa Ceauşescu" era de părere că ne dădea să mâncăm ca la chiori! Era o gândire de castă, ciocoiască sau, cum zicea un amic, „de scroafă cocoţată în copac". Şi primii secretari de judeţ, siliţi totuşi să scoată ceva pe piaţă în decembrie, şi ei gândeau la fel. Era o gândire de castă, ciocoiască. Nişte desculţi ajunşi ştabi, cărora le puţea la nas lumea obişnuită. Ei se bucurau de mari privilegii. Pe scurt, porc de Crăciun, portocale pe masa de Anul Nou, ness etc. Erau semnele reuşitei sociale. Aşa îşi plătea PCR lingăii, servitorii, cadrele - cu aceste favoruri. Asta părea să le dea dreptul să îi dispreţuiască pe nefericiţii siliţi să alerge de colo-colo cu plasele la ei, gata să stea la rând dacă se *băga* ceva la magazin. Era afişarea unei superiorităţi de castă care marca cu o linie roşie diferenţa dintre oamenii regimului, privilegiaţi şi restul.

între cele două zone exista o categorie intermediară - speculanţii, descurcăreţii, învârtiţii, cei cu relaţii, piloşii. Era un fel de piaţă liberă improvizată. Unii ofereau la schimb contraservicii - pasau ţigări, casete video, blugi, băuturi etc. în anii '80, cafeaua era mai rară decât aurul. Ce se livra în magazine nu era cafea adevărată, ci un surogat - îi zicea nechezol în derâdere, pentru că, după ce o beai, nechezai! spunea bancul. Era făcută din orz, hrana cailor. Doctorii ofereau consultaţii contra ţigări, whisky, carne etc. Leul nu aveau nicio

valoare pentru că nu aveai ce cumpăra cu el. La fel şi profesorii - le dădeau meditaţii elevilor nu pe bani, ci cu plata în natură, făceau troc. Ce să facă cu banii dacă nu se găsea nimic. La asta ajunsese economia românească după peste 40 de ani de regim comunist. Vorba unui profesor: „Ăstora (comuniştilor) le-a trebuit 40 de ani să risipească ce a adunat burghezia în 20 de ani". Era o economie de penurie, în care consumatorii erau comparaţi de nomenklaturişti cu o invazie de lăcuste hămesite. Poate că deveniserăm nişte lăcuste, mai ştii!

Nu mă mir azi, retrospectiv, că romanul meu *Playback* a fost interzis în 1984/85/86 de cenzură şi de Securitate. Unul dintre motive a fost că descriam într-un capitol o coadă la carne în ziua de Ajun, care se termina într-un viscol, toţi cei care aşteptau la măcelărie mureau degeraţi sub un morman de zăpadă. Eram un naiv - vorbeam de funie în casa spânzuratului.

10

Imaginea pe care lumea românească şi-o formase cu privire la Occident era falsă, confuză şi caricaturală. Nu e de mirare. S-a format în apartamente de bloc supraaglomerate, în pivniţe, în mansarde, în garaje - pe ascuns -, în vizionari video nesfârşite puse la cale de afacerişti improvizaţi, primii capitalişti autohtoni. Emisarii acestei imagini inexacte erau Rambo, Agentul 007 etc. Mii de conaţionali se aruncau în Dunăre să ajungă în acest Occident de mucava. Filmele video au pătruns în „masele largi populare" în anii '80. Acest Occident inexistent, de basm, s-a dovedit mai tare decât propaganda Regimului.

Cum se petrecea chestiunea? Cel interesat îşi cumpăra un aparat video şi un televizor color, ambele de pe piaţa neagră - înfloritoare, corupţia era cât casa, instituţiile putrede. Pe această piaţă - cu mărfuri de contrabandă - găseai orice, chiar un tanc dacă îţi trebuia. Investiţia în video avea valoarea unei Dacii, cu televizor color cu tot. Rămânea problema casetelor. Existau mai

multe surse, le găseai tot pe piaţa neagră, în Bucureşti, câţiva ţipi copiau filme cu antene satelit (de altfel, interzise, dacă instalai una pe terasa blocului sau în balcon, ţi se confisca în 24 de ore). Le traduceau cu o voce din off. Am văzut la cineva un perete de aparate video şi altul de televizoare color. Multiplica apoi marfa în ateliere artizanale şi le oferea la vânzare. Existau în Bucureşti câteva reţele cunoscute de unde puteai achiziţiona casete - cu împrumut sau de cumpărat. Numai că, dacă ştiai tu unde se văd filme, ştia şi Miliţia, nu era un secret. Aerul tău conspirativ, de ins clandestin, era ridicol.

Nu a fost ceva izolat, ci un fenomen de masă. în toată ţara, în oraşele mari şi mici, adesea în sate, au apărut săli unde se vedeau zilnic filme. Nu se mai proiectau filme pe peliculă, pe vechile ecrane tehnicolor din pânză. Cinematografele tradiţionale se închideau. Le lua locul spectacolul video. Destule săli erau găzduite în cluburi, case de cultură patronate de sindicate şi UTC, sau în cămine culturale. Statul le tolera pentru că nu mai avea bani, iar spectacole video produceau foarte mulţi - cu care se plăteau gazele, electricitatea, apa, salariile mai ales. în afacere circulau mulţi bani negri, cash, neimpozitaţi, din care se înfrupta multă lume. Bineînţeles că Administraţia nu intervenea, Miliţia nici atât.

Erau apoi „particularii", cei care o faceau de capul lor. Nu avea nimeni autorizaţie. Fiecare se descurca pe cont propriu, la risc. Supravieţuiau mituind în dreapta şi în stânga. Dar bani erau destui, ajungeau să umple toate gurile. Publicul improvizat se strângea acasă la unul (circa 20 de persoane, uneori mai multe) sau în spaţii neconvenţionale. Nu existau afişe, nici on-line, ca azi. Spectatorii se aduceau unii pe alţii. Dacă aduceai doi plătitori, aveai intrare liberă o seară. Mă întrebam cine mai dormea în Bucureşti. Ziua populaţia umbla cu ochii umflaţi, cu cearcăne, somnola. Explicaţia era simplă - îşi petrecea serile/nopţile vizionând filme pe bandă rulantă. Ziua le comentau

la birou, faceau schimb de impresii. Seara iar se strângeau pe undeva să vadă filme. La mijlocul anilor ’80 era deja o molimă, cea mai populară distracţie. Contagiunea era la maximum, 90% luaseră boala, deveniseră dependenţi. Mă aşteptam să fie descinderi ale Miliţiei, confiscări de aparatură, amenzi pentru şmecherii şi bişniţarii care făcuseră prea mulţi bani din video. Chiar să le închidă şandramaua. Să se publice în Buletinul oficial o hotărâre de guvern care să interzică „orice activate neautorizată în domeniul audio-video”. Nu s-a întâmplat şi m-am întrebat cum de nomenklatura nu se simţea ameninţată? Două ar fi fost motivele să intervină. 1) Apărea o pătură de afacerişti, de oameni cu bani, o burghezie *in statu nascendi.* Uitase Regimul de lupta de clasă. 2) PCR pierdea monopolul informaţiei şi propagandei fără de care o dictatură nu rezista. Nu se mai uita nimeni la televiziunea oficială. Or aceasta era principalul instrument de manipulare şi control al populaţiei. Audienţa TVR coborâse la zero. Toată lumea prefera programele video. Pierderea monopolului s-a dovedit letală pentru Regim. în decembrie ’89, lumea a luptat pentru acel Occident dobândit mental de pe casetele video, cu care se îndopa de 10 ani. M-am aşteptat ca într-o zi să apară cenzura, să se interzică totul, să oprească aducerea de aparate video, de exemplu. Să se închidă sălile. Să se confişte aparatele. Din fericire, nu s-a întâmplat aşa.

Cred că unul din motive a fost Securitatea. A fost principalul furnizor de casete video, de aparate şi ofiţerii ei au fost principalii investitori/bene- ficiari. Nu cred că la vârf cineva a informat ce se petrecea. Generali şi colonei au fost amestecaţi până în gât în afacere la Bucureşti şi în provincie. Ei au asigurat la scară mare protecţia dealerilor din business. Adesea, reţelele (sălile, importul de aparate video, antenele satelit) au fost organizate chiar de cei care ar fi trebuit să supravegheze să nu existe, iar dacă apăreau, să le distrugă. Au preferat să profite. E vorba de sume uriaşe de bani negri.

Aşa s-a întâmplat ca statul să nu intervină în această industrie privată apărută în anii ’80. Dacă s-a auzit de descinderi ale Miliţiei şi Securităţii, ele nu vizau atât afacerea cu video, ci traficul de valută, prostituţia, drogurile. Uneori, dar foarte parţial, vizau filme politice care se refereau critic la lumea de la Est de Zidul Berlinului. Un amic a avut o anchetă, i s-au confiscat 2 000 de casete pentru a fi vizionate. La final, un colonel de Miliţie temut, V, cam plictisit (povestea amicul), i-a returnat casetele, cu excepţia celor porno (ca să le vadă şi el, a comentat amicul). Nu au lipsit din inventar nici filmele interzise în România - de propagandă anticomunistă.

Cum decurgea afacerea. Un cunoscut te poftea să vezi filme - între trei-cinci filme de reprezentaţie. încasa 100 lei/om. într-o săptămână strângea cât leafa pe multe luni a unui amploiat. Afacerea a luat repede amploare. Destule averi au debutat în acei ani. Legea nr. 18 de confiscare a averilor ilicite, în acest caz, nu a funcţionat. Dacă mă prind - mi s-a spovedit amicul videotecar -, las jumate la Miliţie. Oferta de filme era extrem de variată, aveai ce vedea. Pe piaţă circulau filme de arte marţiale, westernuri învechite, horror, comedii siropoase, poliţiste etc. Puteai viziona şi filmele premiate cu Oscar, la Cannes, Veneţia, Berlin şi multe succese de box-of- fice din Occident. Am văzut concerte Queen, Jimmy Hendrix, Pink Floyd, Beatles. Şi câte! Mi-am făcut o colecţie de filme politice. Circulau filme politice, pe care le vânam cu deosebire. Filme în care, de exemplu, URSS era descrisă în alte culori decât cele ale Kremlinului. *Căinţa,* de exemplu. Aşa am văzut filmele lui Wajda despre Solidarnosc. Am văzut *Mărturia,* despre procesul Slanski din Cehoslovacia 1952, făcut de Costa Gavras în 1969, cu Yves Montand. Etc.

Casetele video au constituit o contracultură la cea oficială şi un perfect prilej de socializare. Atomizarea societăţii a slăbit, coeziunea ei a crescut. în decembrie ’89 asta a contat. Toată lumea vedea, schimba, cumpăra, colecţiona casete. Nu mai trebuia să te uiţi la televiziunea de stat sau să frecventezi

cinematografele. în ambele opera cenzura. Era de preferat să împrumuţi o casetă şi s-o vezi acasă. Fireşte, dacă aveai un aparat video sau un prieten fericit care deţineau unul. Aparatele video erau scumpe, prohibitive, costau cam jumătate dintr-o Dacia. Multe erau aduse şi comercializate de piloţii Tarom, marinarii, sportivii care ieşeau în Occident, agenţii Securităţii deghizaţi în diplomaţi.

Pe scurt, Regimul n-a sesizat pericolul şi nu le-a interzis. Spargerea monopolului regimului în ce priveşte informaţia şi cultura a fost un moment important pentru ce s-a întâmplat apoi. Ne-a pregătit mental pentru o lume alternativă. Ne-am făcut o idee despre Occident după aceste casete video. Chiar dacă simplificat fals, a scos lumea în stradă laolaltă cu foamea, sărăcia, frigul. A fost prima spărtură în Zidul Berlinului.

Fenomenul video ar trebui cercetat minuţios dacă vrem să înţelegem anii comunismului târziu şi una dintre resursele prăbuşirii regimurilor comuniste.

La 14 august 1980 începe greva muncitorilor de la şantierul naval din Gdansk, în Polonia. Aici s-a născut Solidarnosc - a fost momentul când lumea Războiului Rece s-a întors pe dos. Aşa a început prăbuşirea comunismului. Ceva de neimaginat de strategii Zidului Berlinului. Am învăţat despre polonezii perioadei comuniste mai ales din filmele lui Andrzej Wajda. Printr-un miracol, filmele lui au venit la Bucureşti. Au rulat în săli obscure. Dacă urmăreai programul cinematografelor de cartier în presă, le găseai. Pactul de la Varşovia impunea să se facă schimb de „producţii cinematografice" ca să se bareze calea filmelor din Occidentul decadent şi burghez. Sălile erau pe jumătate goale. Cine se ducea la un film produs într-o ţară comunistă? Snobismul te obliga să vezi numai filme de la Vest de Cortina de Fier. Ce mare artă şi ce filme extraordinare făcea Wajda (şi nu numai el în Polonia, Jerzy Skolimowski, Polanski la început, Jerzy Kawalerowicz etc.). Andrzej Wajda a fost unul

dintre regizorii mei favoriţi şi a rămas până astăzi. A murit la Varşovia, la 90 de ani. Ce filme, aproape toate geniale! A fost cel mai important regizor care a lucrat în spatele Cortinei de Fier. Peste ruşi, cehoslovaci, unguri. A fost regizorul meu favorit, l-am pus lângă Fellini şi Antonioni.

Cred că am văzut prima dată *Canalul,* apoi *Cenuşă şi diamant* (cine şi-1 mai aminteşte?), o capodoperă, turnat la mijlocul anilor '50. Are câteva scene antologice - de pildă, finalul, când eroul moare pe o groapă de gunoi, după o agonie între rufe întinse la uscat, simbol al purităţii. Genial! Wajda a pus Polonia şi destinul ei în discuţie - fără clişee, dar cu o mare durere. O Polonie sfâşiată. Mi-au plăcut mult filmele lui „mici". Obişnuia să facă un film mare, de largă respiraţie, un film de montare cum se spune, cu buget mare. între ele făcea un film cu buget mic, intimist chiar, cu poveşti cotidiene, de fapt divers - *Fără anestezie, Pădurea de mesteceni, Vânătoarea de muşte, Domnişoarele din Vilno, Totul de vânzare, Nunta...* Filmele lui mari au fost de inspiraţie istorică - *Cenuşa, Danton, Posedaţii, Omul de marmură, Omul defier* (despre Solidarnosc şi grevele din Polonia). După 1989 face *Katyn* - filmul tragediei de la Katyn, unde mii de ofiţeri polonezi au fost asasinaţi de KGB la ordinul lui Stalin. A făcut şi un film despre Lech Walşsa, în două serii...

A fost şi o prezenţă publică decisă şi fermă în Polonia. O conştiinţă, în 1980-1989 a susţinut activ Solidarnosc. Obligat să plece în exil după lovitura de stat militară din 13 decembrie 1981, a continuat să susţină forţele potrivnice generalului Jaruzelski. în 1989 a participat la alegeri pe lista Solidarnosc, împrumutând prestigiul său uriaş în Polonia sindicatului liber. A fost ales în primul parlament necomunist, apoi s-a retras, lăsând locul altora mai tineri, cum a spus, dar a rămas apropiat luptei pentru o Polonie democrată şi independentă.

De Wajda mă leagă toată adolescenţa şi tinereţea de iubitor necondiţionat al filmului. Am văzut filmele lui la cinema Aurora, la Munca în Bariera Vergului, la Arta pe Calea Călăraşi, la

Viitorul pe strada Mihai Eminescu, la Mioriţa pe Calea Moşilor, la Popular în mahalaua Mătăsari, în sălile cinematecii - Union şi Eforie. I-am văzut filmele în repetate rânduri. Oriunde a fost pe afiş un film al lui, am intrat în sală să îl văd/revăd.

CAPITOLUL 9

1

Lumea românească - umilită, exasperată de alergătura infernală după cumpărături pentru revelion - se aşeza, în fine, în jurul mesei, în micile apartamente de bloc. Se spuneau bancuri cu Nea Nicu, se comentau ultimele zvonuri. Că vine o scumpire, că s-a dărâmat o biserică, că ruşii sunt la graniţă, că ungurii cer Transilvania, că Ceauşescu e grav bolnav - baliverne. Se schimbau noutăţi din familie. Cine se măritase, cine are nepoţi/copii, cine a avansat la serviciu, cine şi-a luat Dacia, cine a cerut paşaport. Anul Nou era aproape. începea devastarea proviziilor strânse cu mari eforturi. Afumături, vin, ţuică, mizilicuri, aşa, de foame. Ospăţul cu friptane se derula după miezul nopţii. Programul TV era în centrul atenţiei - cu Toma Caragiu, Dem Rădulescu, cu cântăreţi cunoscuţi. Lumea încerca să se relaxeze.

Personajul principal al conversaţiei era tot Ceauşescu. Cel temut, înjurat, persiflat ne ocupa gândurile. Ajunsese o obsesie naţională pentru că de mulţi ani totul depindea de el. Dacă am fi scăpat de el, credeau mulţi, am fi dus-o mai bine. Era cauza tuturor relelor. Acumulase prea multă putere, era obiectul unui cult al personalităţii care depăşea orice închipuire. Exista El şi apoi ceilalţi, restul. Şi când lumea începea să se simtă bine datorită bancurilor şi momentului festiv, plus alcoolul ăla ieftin şi prost, spre miezul nopţii programul TVR se oprea brusc. Lumea se strângea să vadă/asculte „mesajul de Anul Nou rostit de tovarăşul Nico- lae Ceauşescu, secretar general al Partidului

Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România", cum zicea solemn crainicul.

Timpul stătea deodată în loc şi vocea oracolului începea să rostească sentinţele. Ne grăbeam să deschidem sticla aia mare şi verde de pe bufet. Ne speriam de bubuitură, femeile mai ales. înţepeneam cu paharele desperecheate în mână. Conţinutului - pişwasser - în folclorul urban îi zicea pretenţios şampanie. începeau să bubuie pocnitorile şi tiribombele în faţa blocului. Ne făceam ochi şi urechi, tăcere - se asculta discursul de Anul Nou al dictatorului. Cred că ieşea de-al dracu' la miezul nopţii, ca să ne strice revelionul. De ce să fim fericiţi, mulţumiţi de viaţă? Mai bine dădeam de el, Dracula de ocazie. Nimeni nu avea curaj să facă vreo remarcă pentru că peste tot foiau delatorii, nu ştiai cine te toarnă. Cel mai bun prieten putea fi un informator care-ţi punea pielea pe băţ fără jenă.

De ştiut: Ceauşescu nu vorbea în direct. Se uita şi el la sine însuşi din vila lui din Primăverii sau de la Predeal. Era înregistrat într-un studio din clădirea CC al PCR de unde aveam să scot cu câţiva de la baricada de la Inter echipamentul de sonorizare pe 22 decembrie 1989, ora 12.30-13.00, şi să îl montez în balconul clădirii. Dar atunci, la TV, Ceauşescu, fără să bănuiască ce-1 aştepta - ţeapăn, poza în părintele patriei. Părea împăiat, era un robot. Avea gulerul cămăşii strâns, nasturii încheiaţi până sub mărul lui Adam, nodul cravatei impecabil. Privea fix camera şi citea textul de pe prompter greoi, uneori silabisea. Ce zicea? Se lăuda cu realizării/ Regimului, cu nivelul nostru de trai, cu producţia de tractoare şi strunguri. Dădea cifre de bilanţ pe care nu le credea nimeni. Vorbea despre marile lui succese de politică externă. Aflam cât eram de fericiţi şi cât de bine o duceam! Zicea că o s-o ducem tot aşa, nu se va schimba nimic. Adică eram condamnaţi să trăim sub el încă 100 de ani. Nimeni nu îşi imagina că va sfârşi sub gloanţele unei revoluţii.

în acei ani, ai comunismului târziu, ajunsesem la o schizofrenie generalizată. Ceauşescu era detestat, toţi ne

plângeam/râdeam de el, îl plasam în bancurile cele mai scârboase. Şi iată, vorbea la TV chiar stăpânul nostru. Ce faceam? Ne înfigeam în faţa micilor ecrane alb-negru şi color. Avea 22 de milioane de oameni în puterea lui. De ce era urmărit cu atâta atenţie şi încordare? Azi am spune că făcea cel mai mare rating. Răspuns. 1) Din cauză că eram dependenţi de semnătura lui. Şi 2) voiam să aflăm un minut mai devreme veştile proaste. Ne întrebam ce ne rezervă viitorul într-o vreme când era din ce în ce mai rău cu fiecare zi. Unde se va opri acest tăvălug de frig, boli, foame, demolări, propagandă, Securitate, control. Ne întrebam ce nebunie îi mai trece prin cap bâlbâitului? Ce ordine va da mâine!? Eram prinşi într-o capcană istorică şi priveam hipnotizaţi cum îşi rostea discursul lui din vorbe goale. Cum termina de vorbit, dispărea. Pe ecran apărea mira şi apoi ceasul care măsura ultimele secunde ale anului. în faţa blocului începeau să bubuie pocnitorile şi tiribombele. Ne trezeam ca dintr-o halucinaţie, ne aminteam unde suntem, umpleam paharele cu şampania aia ieftină şi proastă. Ne uram la mulţi ani, ne îmbrăţişam. Cam asta era tot! Speram că fix peste 12 luni altcineva va recita mesajul de Anul Nou. Dar nu ne puneam mari nădejdi, Ceauşescu şi regimul lui păreau să dureze măcar încă o generaţie. Canonada tiribombelor în faţa blocului scotea lumea pe balcoane, în stradă... Venise Anul Nou!

2

în 1986 am auzit în Piaţa Filantropia ceva despre o explozie puternică atunci când cineva a întrebat dacă verdeţurile de pe taraba sărăcăcioasă a unui ţăran sunt contaminate. Radio Bucureşti nu zicea nimic. *Scînteia, România liberă,* la fel, niciun rând. Pe stradă, în birouri, cunoştinţele la telefon (cu fereală, că erau ascultate) vorbeau ceva, dar imprecis. Nimeni nu ştia exact despre ce era vorba. Am dat pe Radio Europa Liberă şi am aflat că un nor radioactiv fusese observat deasupra Poloniei, Mării Baltice şi Scandinaviei. După două zile, ştirile s-au pornit în

cascadă. Avusese loc un accident oribil la Cernobîl în Ucraina, acolo se găsea o veche centrală nucleară. Se produsese cel mai mare accident de acest tip din istorie. Din câte am înţeles, ruşii habar n-aveau, nu îi anunţase nimeni. TASS tăcea. Lumea la Bucureşti era tot mai speriată. Se încercau leacuri băbeşti, se spălau bine legumele, dar şi apa era infestată, gândeam. Nişte vecini au pus staniol la ferestre. Am văzut oameni cu batiste la gură prin staţii de autobuz... Mulţi înghiţeau pastile de iod date de farmacişti. Brusc, le-a crescut preţul, se vindeau la negru. Ne temeam toţi de efectul exploziei. Aveam în minte imagini de la Hiroshima şi Nagasaki... Kremlinul nimic! La Moscova, ni se spunea, se fac pregătiri pentru demonstraţia oamenilor muncii din Piaţa Roşie. Era tot ce avea de transmis TASS. Apoi a venit o şedinţă a Biroului Politic al PCUS prezidată de Gorbaciov, când tovarăşii au înţeles, în sfârşit, că sunt rupţi de realitate. Lumea toată se cutremura de catastrofă, şi la Kremlin ezitau să anunţe ce s-a întâmplat...

A fost un şoc. Presupun azi că, fără tragedia de la Cernobîl, perestroika şi glasnost nu ar mai fi avut loc. Atunci a fost ceasul adevărului la Moscova. Bucureştiul a aşteptat ca mai întâi să anunţe sovieticii tragedia pentru a da primele ştiri.

3

Douăzeci de ani de la asasinarea lui Che Guevara. în atâţia ani (octombrie 1967, în Bolivia) apar (rar, dar apar) informaţii despre el, în ciuda cenzurii. La Bucureşti, singurul revoluţionar este Ceauşescu. Văd un documentar pe video despre capturarea şi asasinarea lui. Prind o carte despre viaţa lui şi jurnalul pe motocicletă. Destui acceptă necritic măreţia acestui rătăcit, caracterul lui eroic şi umanist. Che Guevara este un personaj tragic care s-a înşelat grav pe sine şi pe ceilalţi cu privire la sensul istoriei. Un exemplu - revoluţia nu trebuie îndreptată împotriva burgheziei cum visa el, ci împotriva bolşevicilor. Privesc cu destul scepticism acest mit de ceva vreme. Ceva

scârţâie, montura nu e făcută prea bine. Aparatul de propagandă - altădată redutabil - nu a lucrat cum o făcea pe vremea Cominternului. Nici Lubianka nu mai e ce a fost. Colajul din care e făcut Che Guevara nu e prea convingător - mai ales la Est de Zidul Berlinului. Nu doream demolarea capitalismului, era singura noastră speranţă să scăpăm de steaua roşie. Voiam să ne bucurăm aici de ce era Occidentul. Che Guevara este şi el un copil al Războiului Rece, dar de sens contrar.

La 8 octombrie 1967, Ernesto Che Guevara şi oamenii lui au fost capturaţi în Bolivia. La Higuera au sosit colonelul Joaquin Zenteno Anaya şi agentul CLA Felix Rodriguez. La prânz, 9 octombrie, preşedintele Boliviei dă ordinul de execuţie. Ceea ce se şi întâmplă peste puţin timp. Episodul a provocat un şoc pretutindeni. Che Guevara era deja o legendă. Poate se credea intangibil, supraom, nemuritor. Sau alţii l-au crezut de neatins graţie celebrităţii sale. A fost pentru mulţi un zeu al lumii moderne. De ce a căpătat un asemenea statut? 1) A părăsit mediul familial, burghez - provenea dintr-o familie argentiniană bogată, era medic - ca să „lupte pentru libertate”. 2) S-a declarat un adversar al SUA şi al imperialismului. A câştigat astfel simpatia Lumii a Treia. 3) S-au găsit destui intelectuali în lumea civilizată care se doreau nonconformişti şi contestau radical SUA. Erau utopici, antidemocraţi, antiliberali, anticapitalişti difuz. Erau gata să idolatrizeze pe cineva care nu-şi consuma frustrările prin cafenele la Paris sau la Londra, ci „punea mâna pe armă să-i combată pe yankei”. Aceşti intelectuali i-au asigurat circulaţia numelui. 4) A participat la preluarea puterii de către forţele de gherilă în Cuba, un episod-cheie al Războiului Rece, când, în 1959, Fidel Castro a cucerit Havana. 5) Ani mai târziu, Che Guevara a părăsit Cuba, „a refuzat să beneficieze de favorurile puterii”. A plecat în America de Sud pentru a iniţia un alt război de guerilă - care urmărea „eliberarea unui popor (bolivian), oprimat de imperialismul american”. Che Guevara a vrut să joace rolul unui eliberator, al unui revoluţionar romantic. 6) Moartea lui în condiţii dramatice a adăugat ultimele

ingrediente pentru a face din el un erou, o legendă. Şi azi milioane de tineri poartă tricouri, băşti model Che Guevara, îl idolatrizează fără să ştie bine de ce.

Marxistul ortodox, comunistul pur şi dur Che Guevara a părăsit Cuba la câteva luni după discursul cel mai spectaculos ţinut la Conferinţa tri- continentală, la Alger, în care a atacat dur, în egală măsură, SUA şi URSS pentru politicile lor imperialiste, de mari puteri. întors la Havana - unde era omul nr. 2 al regimului - s-a certat decisiv cu Fidel Castro, rămas fidel Moscovei. Câţi *intello* nu s-au hrănit pe malul stâng al Senei, în South-East Manhattan etc. cu poziţiile lui antiamericane, antiliberale, anticapitaliste?! Acum, după cum vedem, şi antisovietice. între timp, dezamăgit, s-a plasat între cele două blocuri, Moscova şi Washington DC. Che era în aceşti ani de final mai aproape de Troţki şi de „revoluţia permanentă", decât de Lenin şi de Stalin. Moscova practica realpolitikul, nu mai nutrea avânturi revoluţionare la scara planetei. La 11 decembrie 1964, din inima SUA, în uniformă de guerrillero, la New York, sediul ONU, a atacat chiar SUA, hrănind speranţele admiratorilor lui. Câţi nu s-au hrănit şi cu aventura sa boliviană (unde a fost trădat cinic de Fidel Castro şi de Brejnev) care l-a dus la moarte. Satul Higuera a devenit de atunci loc „sacru" pentru *gauche-işti,* bolşevici, anarhişti, terorişti.

Che Guevara rămâne un erou sau un asasin? Se uită prea uşor că a dat ordin să fie împuşcaţi mii de oameni consideraţi de el „duşmani ai revoluţiei" la Havana în 1960 şi există relatări că a participat la execuţii. Nu găsesc nimic înălţător în acest personaj, care ucidea în numele revoluţiei lui. Un terorist, în fond. Che Guevara este o dramă kitsch, cu puţin glamour romantic. Ar fi timpul ca personajul să fie dezvăluit în adevărata lui întunecime. Nimic grandios, doar sânge, resentiment şi frustrare, şi nebunie.

Lumea greşeşte grav uneori şi e oarbă când îşi face zei din asemenea personaje care răspândesc în jur moartea. Destinul lui

Che Guevara este istoria unei neînţelegeri. Există deja o întreagă industrie care îl foloseşte ca brand. Peste tot îi găseşti chipiul. Face parte din cultura populară, s-a folclorizat. Ar fi interesant să aflăm de ce facem asemenea alegeri. De ce a devenit una dintre figurile cele mai populare ale ultimelor decenii. De ce atâţia au văzut în el un salvator şi un Mesia? Da, recunosc, sunt un detractor al acestui mit de neînţeles pentru mine - Che Guevara.

4

în anii ’70-’80 ai secolului XX, abia trecea Anul Nou şi românii se trezeau sub un masiv asalt propagandistic. Era ca o canonadă. De ce? Ceauşeasca se născuse în 1916, la 7 ianuarie, la Găeşti. Ceauşescu tot în ianuarie, dar pe 26, 1918, la Scorniceşti. Niciodată până în 1990 nu s-a spus sau scris ce vârstă avea tovarăşa. Din cochetăria respectivei, dar şi pentru că nu dorea să se ştie că era mai bătrână decât el. *Scînteia, România liberă* se umpleau până la saturaţie cu articole despre ei. Faptele lor extraordinare erau redate în amănunt. Sigur că erau falsuri istorice, baliverne, invenţii. Nu le credea nimeni şi nici nu le citea nimeni. Secţia de propagandă a CC al PCR putea să raporteze la cabinetele 1 şi 2 că şi-au îndeplinit misiunea. Cei doi erau prezentaţi ca nişte zei în viaţă, drept marele noroc, marea şansă a poporului român. Se practica un cult al personalităţii delirant. Secretarul general al PCR era desenat ca un continuator al lui Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul. Elena Ceauşescu era savant de renume mondial. Ce mă interesa mai mult nu erau textele, ci retuşarea fotografiilor. El apărea mereu cam de aceeaşi vârstă, întinerit, de 45-50 de ani, în acele fotografii oficiale Agerpres. Ea arată cam de 35-40 de ani, deşi avea 70. Pot să jur că nici tineri nu au arătat aşa. în aceste imagini erau mai subţiri, defectele fizionomiei erau corectate. Erau ca nişte staruri Mosfîlm. Cu cât îmbătrâneau, cu atât intervenţia retuşierilor era mai grosolană.

Se muncea din greu să li se dea o faţă antedatată, să arate tineri şi surâzători. Toată luna ianuarie era o invazie de materiale dedicate familiei conducătoare. Dădeai drumul la radio şi auzeai un cor cântând marşuri patriotice despre „Partidul, Ceauşescu, România”. Puteai să auzi şi un moment poetic cu poezii recitate de actori cunoscuţi, dedicate celor doi de scriitorii aserviţi. Ce sentimente, ce înduioşare, ce mai săltau ritmul şi rima! Deschideai televizorul şi vedeai numai imagini cu tovul şi tova în epocalele vizite în străinătate, cu liderii lumii care îi primiseră în capitalele lor. Recepţii fastuoase, fanfare, decoraţii, mulţimi entuziaste pe bulevarde, spectacole de gală. La TVR apărea un crainic care raporta frenetic cifre fabuloase despre nivelul de trai, despre brava noastră industrie care depăşea recordurile şi cifrele de plan, despre recoltele extraordinare obţinute sub conducerea celor doi. După grafice o duceam foarte bine şi eram fericiţi. Cei doi, în consecinţă, erau slăviţi de popor.

Campania din ianuarie se încheia la 26 ianuarie cu un mare spectacol omagial la care participau neapărat cei doi Ceauşescu, membrii ai CC al PCR şi ai guvernului. Pe scenă (la Sala Palatului sau Teatrul Naţional) în- tr-o manieră împrumutată din China lui Mao şi Coreea lui Kim Ir Sen defilau soldaţi, proletari, ţărani. Se scandau lozinci, se dansa. Brigăzi de agitaţie rosteau vorbe dulci despre marile realizări sub înţeleaptă lor conducere. Din când în când, un actor celebru ieşea în faţă şi recita o poezie dedicată măreţei epoci de kkt. La final, toată distribuţia se găsea în scenă şi cânta/recita ceva înălţător, de laudă, mult iubitului nostru conducător, soare între sori. Urma scandarea minute în şir a numelui tovarăşului pe silabe, în picioare, însoţită de aplauze prelungite. Toată lumea din sală se ridica în picioare. Asta dura până când tovarăşul, urmat de soţie, părăseau sala. Moment în care transmisiunea TVR se termina. România se ducea la culcare înjurând.

1987 pare un an de serie, banal, nimic special. Am răsfoit Jurnalul să extrag câteva secvenţe. Eram la zece ani după Goma şi tot la zece după greva din Valea Jiului. Mergeam din rău în mai rău. între timp, criza s-a acutizat şi generalizat. Ceauşescu dădea semne de nebunie. Ţinea lunar discursuri în provincie. Aici era întâmpinat cu protocol, ca şi cum ar fi fost un oaspete străin. Nebunului îi plăcea să aterizeze cu elicopterul pe stadioane pline până la refuz, cu lume adusă cu anasâna din întreprinderi, cazărmi, şcoli. Se făcea o paradă şi militarii băteau pas de defilare. Era încântat să îi cânte fanfara, să i se prezinte onorul, să îi dea un general raportul acolo pe teren, să-l vadă lumea şi să ia aminte. Murea să i se arate consideraţie. Nu mai trăia decât pentru a fi admirat. Se vedea ca un mare voievod al românilor. Urca la tribună, ţinea discursuri funambuleşti pe care abia le citea. Se transmitea la TVR pentru ca populaţia să asiste la pasele lui de mania grandorii. Cifrele de bilanţ arătau fabulos, aminteau febril călătoriile în străinătate unde era primit de regi, preşedinţi, premieri. Estimp, în apartamente caloriferele erau îngheţate bocnă. Haz de necaz - exista propunerea ca de Bobotează să fie scoase afară pentru a se mai încălzi puţin ţevile, ca să nu crape. Magazinele halucinante - absolut goale. Ceauşescu mai paranoic ca oricând demola sate întregi. Venea un camion, un tovarăş însoţit de un miliţian apărea la poartă. I se spunea să-şi suie avutul în remorcă. Statul - binevoitor - îi oferea un camion, nu costa nimic. Apoi i se ordona bietului să se mute. încerca să refuze, dar era atenţionat că mâine casa va fi demolată. Era adevărat, a doua zi apăreau buldozerele. Ţăranul cu ce avea în gospodărie era transferat într-un bloc nou fără canalizare, cu closetul pe câmp. Animalele rămâneau legate prin preajmă. Asta era modernizare după Ceauşescu. Să mute lumea la bloc. Aşa se petreceau lucrurile la ţară, unde se trecuse la sistematizare, mai ales în jurul oraşelor. Ceauşescu era plin de zel, voia să facă într-un an cât alţii în secole. Mai voia şi să

rămână în istorie drept cel mai de seamă conducător al românilor. Partea proastă era că ajunseserăm să fim obsedaţi de el, de apariţiile lui TV, de faptul că stăpânea ţara, că ne era frică de Securitate, de administraţie - instrumentele de predilecţie. îl detestam pentru că eram neputincioşi, nu aveam cum să ne apărăm de urgie. Ceauşescu se răfuia cu satul, deşi era ţăran get-beget. în oraşe demola biserici, cartiere întregi, tot ce îi amintea de trecut. Bucureştiul s-a transformat repede în anii ’80 într-un infern. Cu săpături la metrou, şantiere în intersecţii, bulevarde excavate. Din Uranus până la Bariera Vergului a ras casă cu casă, curte cu curte cu buldozerele. Odată, când m-am dus la mama, la Bariera Vergului, am coborât din tramvai şi nu mi-a venit să cred. O imagine halucinantă - o întindere de moloz, cărămizi, zgură până la Dâmboviţa şi Piaţa Unirii.

Am fost poftit la Partid. Aici mi-a fost anunţată vizita lui Gorbaciov şi mi s-a interzis să ies pe stradă în acele zile, am fost sfătuit că ar fi mai bine să plec în provincie. Să las un telefon, o adresă unde aş putea fi găsit în caz de urgenţă! Oricum ar fi, să nu mă apropii de locurile unde se vor afla Ceauşescu şi Gorbaciov. Habar nu aveam pe unde vor trece (nu ştia nimeni, era mare secret). Tovul mi-a spus că se va transmite la TV, să mă uit, am de învăţat. „Atâta pagubă, să stau acasă”, i-am spus. Măgulit că eram băgat în seamă, am completat: „Nu am de gând să mă arăt şi nici să protestez. Nu e momentul, la Bucureşti situaţia nu e coaptă. Gorbaciov vine şi pleacă, nu se va întâmpla nimic”. Am ieşit din acel birou larg, cu uşi capitonate. Pentru mine, totuşi, Gorbaciov rămâne un bolşevic, se pretindea leninist. Nu era nici Reagan, nici papa loan Paul al II-lea. Multă lume nutrea speranţa că Ceauşescu va auzi ce trebuie. în 1987 ajunsesem într-o situaţie paradoxală. Să râzi, nu alta. De decenii, populaţia îi ura pe ruşi, îi considera vinovaţi de ocuparea ţării cu tancurile Armatei Roşii şi de instalarea regimului comunist care ne nenorocise. Acum, în 1987, ne legam speranţele de a scăpa

de Ceauşescu de Kremlin. De negândit cu trei ani mai devreme. Speram că glasnost şi perestroika vor fi aplicate şi la Bucureşti. Nu ne mai uitam spre Occident, era şi cam departe, şi era complice cu dictatura lui Ceauşescu, pe care o privea cu bunăvoinţă. Cu aceste sentimente amestecate a fost aşteptată vizita lui Gorbaciov - primul lider sovietic privit cu simpatie de români...

Pagini de jurnal

„Luni, 25 mai ’87

Vizita lui Gorbaciov a provocat o stare de febrilitate la Bucureşti. De o săptămână prin magazine rafturile sunt pline cu lucruri pe care bu- cureşteanul nu le-a mai văzut de mult. (...) La alimentarele şi băcăniile din cartierul meu sosesc maşini frigorifice cu marfa de câteva ori pe zi. Altădată veneau săptămânal. Sâmbătă am văzut foarte multă armată pe străzile centrale şi pregătiri de pavoazare. La Teatrul «Tănase» s-a cerut scoaterea din vitrină a unor afişe care ar putea trece drept aluzie.

Bărbatul fatal etc. (Teatrul Giuleşti avea turneu cu spectacolul *Aşteptam pe altcineva* în ziua când N.C. făcea o vizită, spectacolul s-a suspendat, afişele smulse de băieţii care organizau vizita.) Carele televiziunii zum- zăiau pe traseu. La ambasadă (URSS, n.a.) au ars luminile toată noaptea. Pe Dâmboviţa, de câteva săptămâni se lucrează în draci. Practic, cu toată mâna de lucru din construcţii, plus brigăzi din întreprinderi. Plus armată, activişti etc. La Piaţa Unirii, la fel, o forfotă de nedescris şi noaptea, la lumina reflectoarelor. Se zice că acolo va fi miting sau Gorbaciov va coborî în mijlocul celor strânşi pe trotuare. Populaţia aşteaptă cu speranţă, speră că, după vizită, N.C. va trece la reforme ca la ruşi. Gorbaciov este foarte popular, iar la Bucureşti, la vârf, se simte asta.”

Nu s-a întâmplat nimic, Gorbaciov a venit şi a plecat. Am văzut la teve în direct mitingul din sala de festivităţi de la Uzina „23 August” pli- nă-ochi cu aşa-zişi muncitori - activul de partid

selectat dintre cei mai fideli acoliţi ai dictatorului şi ai nevestei sale. A ieşit o mascaradă, o comedie. Două discursuri paralele, ca la balamuc. A fost un dialog al surzilor, Ceauşescu nu înţelege decât vulgata deprinsă sumar în puşcăriile Doftana şi Caransebeş de la spionii sovietici (Bodnăraş, Pantiuşa Bondarenko, Serghei Nikonov, Goncearuc, Babenko etc.) plus ceva sos ideologic naţionalist de la Dej şi Drăghici. Asta era tot. în 1987 era deja omul altei epoci. Drama lui a fost că a supravieţuit cu 15-20 de ani. S-a văzut perfect în noiembrie acelaşi an. Mă slujesc iar de pasaje din *Jurnal* pentru a fixa acel moment.

„Joi, 26 noiembrie ’87

Emoţie puternică după evenimentele de la Braşov. Toată lumea nu vorbeşte decât despre asta. Cu speranţa că e începutul sfârşitului. Cu teama de a nu fi auziţi de informatori. O puzderie, camuflaţi în oameni cumsecade. Ameninţarea iernii grele. Ţara unde nu se întâmplă nimic. Aşa zicea unul. Uite că se întâmplă!”

„Luni, 30 noiembrie ’87

Atmosferă încordată după Braşov. Toată lumea se întreabă ce va urma? întâi o represiune a muncitorilor din Braşov. Este reflexul oricărui regim de acest tip. Problema este dacă după represiune se vor lua totuşi măsuri, se va trece cât de cât la schimbări care să ducă la îmbunătăţirea situaţiei oamenilor. Mai e chestiunea dacă la Braşov s-a consumat unul din primele episoade ale crizei regimului sau doar un episod (aşa cum a fost Valea Jiului, 1977) izolat, fără niciun efect. Discursul ţinut de Ceauşescu acum câteva zile nici nu aminteşte evenimentele, ca şi cum nimic nu s-a întâmplat. în schimb, se arată drastic faţă de liderul unui judeţ care a organizat o vânătoare soldată cu un accident mortal şi acuză starea de lucruri din Aparat (familiarism, lipsă de disciplină etc.) care nu îndeplineşte prompt sarcinile trasate de el!!! Corupţia, camarila instalată prin provincie, modul de viaţă rupt complet de cel al oamenilor de rând sunt de mult cunoscute. Se pare că numai N.C. nu aflase. Aşa se miră el din când în când. Acum, (este, n.a.) speriat că locotenenţii lui au început să se împuşte între ei. în ce priveşte

„forţa de muncă” - (nu a spus, n.a.) nimic. Niciun cuvânt, ceva din care să rezulte că-1 preocupă soarta supuşilor. Din punctul de vedere al unuia ca mine, doar un cârtitor (o ureche care aude zvonurile, informaţiile, relatările), ignorarea de către N.C. şi presă a evenimentelor de la Braşov pare a avea două surse.

1) A minciunii, a înşelării cu bună-ştiinţă a oamenilor - or, acum fisura s-a produs. Voia să ne convingă că nu s-a întâmplat nimic. Dar lumea ştie, aşa încât a făcut o mutare proastă. Faptul că n-a spus un cuvânt, oricare ar fi fost, arată marasmul şi dispreţul pentru ceilalţi.

2) Ignorarea, dacă este reală (deşi nu este pentru că au fost arestări masive la Braşov), arată o pierdere a contactului cu realitatea. Ceea ce se ştie deja. Oricum, tot o mutare proastă. A câta? Cât va mai dura? se întreabă toţi. în 1977, în timpul grevelor, N.C. era în Crimeea; s-a întors urgent şi s-a dus în Valea Jiului. în 1987, e în ţară (vota). A doua zi pleca în străinătate (Egipt). S-au scurs 10 ani. E mai sigur de el, mai bătrân, cu reacţii întârziate, mai izolat şi dispreţuitor. Iar moravurile politice s-au prefăcut în 10 ani.”

„Luni, 7 decembrie ’87

Ieri peste Bucureşti a fulguit. Sâmbătă, în zori, necunoscuţi au incendiat statuia lui Lenin. Lumea comentează satisfăcută că Secu nu a reuşit să împiedice operaţia, dar şi pentru că nişte curajoşi au îndrăznit să-şi arate protestul într-un loc atât de păzit. Plus umorul. Câteva zeci de muncitori de la Marmura lucrează la refacerea soclului (înconjurat de incendiatori cu pneuri date cu benzină). Mie asta îmi aminteşte de răfuiala cu simbolurile puterii prezente în toate epocile de criză. Peste Bucureşti fulguieşte. Vine iarna grea. Frig în casă de dormi îmbrăcat. Iar cozi pretutindeni. E bine. Când nu e coadă, nu e nimic de vânzare. (...)”

„Luni, 21 decembrie

Un ziarist mi-a povestit cum s-a petrecut incendierea statuii lui Lenin. Pe la 5 în zori, un camion opreşte. Coboară câţiva muncitori în salopete. Leagă cauciucurile de soclu, le udă cu benzină. Dau foc şi dispar. Primele apar la slujbă femeile de serviciu. Miliţianul joacă table cu portarul într-o aripă a Casei Scânteii. Femeia îi spune: Arde Lenin! Miliţianul glumeşte şi o

face pe isteţul, adică nu prinde spiritul. Apare altă femeie şi-l anunţă: Cineva a pus foc lui Lenin! Tot nu crede. «Vă ţineţi de bancuri! Statuia dumitale, arde dom'...» Iese. Exclamă: M-am nenorocit! Mi-am pierdut pâinea! Dă alarma, cheamă pompierii..."

6

Am văzut primul film din seria James Bond, *Dr. No* alb-negru, tradus la cască la Cinema Union. Era o iarnă groaznică, zăpadă înaltă de un metru, ger şi viscol. Am aşteptat pe trotuar câteva ceasuri să iau bilet. Am ieşit din sală târziu, se întunecase, eram cam dezamăgit. De mirare, pentru că mitul agentului 007, Bond, James Bond, aflat în serviciul Majestăţii Sale îmi era familiar. E drept, mereu prin terţi - alţii povesteau una din cărţile lui Jan Fleming intrate dracu' ştie cum în ţară. Dar nu le avusesem în mână vreodată. Odată cu filmul de la cinematecă *Dr. No* aveam prima dată un contact direct cu Bond. Războiul Rece prin spioni. Filmele cu el nu circulau în reţeaua de cinematografe. Interdicţia i se trăgea de la episodul *From Russia with Love,* taxat ca antisovietic. Un amic al cărui tată era regizor l-a văzut la Sala Dalles, unde duminica se făceau proiecţii de filme pentru tovarăşi - scriitori, artişti bine văzuţi de Regim. Se intra pe bază de abonament, circuit închis. Cu ajutorul lui „am văzut" destule filme din ce descria el. Ne aduna de regulă într-un părculeţ din vecini şi povestea ultima vizionare. Aşa am „văzut", de pildă, *La dolce vita,* povestit de el mult înainte de a-l vedea pe ecran. Tot aşa şi *From Russia with Love.*

Pesemne că *Dr. No* venise prea târziu, dacă nu îmi plăcuse. Depăşisem vârsta romanelor de aventuri - Colecţia 15 lei şi *Aventurile submarinului Dox,* nişte broşuri antebelice care treceau din mână-n mână cu frenezie. Ele satisfăceau - într-o lume searbădă şi cenuşie - gustul de exotic. Aveau personaje curajoase care se luptau eroic pentru cauza binelui. Nu se găseau asemenea cărţi în librării pentru că, vezi Doamne, incitau

la ură şi la violenţă. Ne rămâneau romanele sovietice cu partizani ascunşi în păduri, care deraiau trenuri şi altele, tot made în URSS, cu agenţi KGB în luptă cu agenţii Abwehr. Totul pe fundalul „marelui război pentru apărarea patriei". Erau proaste, nu aveau cu ce să te cucereasc㠂. Cert, nu se citeau pe nerăsuflate. Erau pline cu discuţii ideologice şi descrieri plictisitoare. Aventură zero, adrenalină *niet.* Nicio partidă de amor, nicio îndrăgostealã. Nu tu beţii, nu tu cafturi, nu tu urmăriri pe muchie de cuţit. Ce să citeşti? Ideea era simplă - spionii sovietici sunt vigilenţi, nu au timp de sex, nu îşi pierd capul nicio clipă pentru vreo damă super- sexy - numai aşa îşi puteau îndeplini misiunea încredinţată de partid.

Prima dată cred că s-a tradus *policier* în RSR - Conan Doyle, cu Sherlock Holmes, apoi Agatha Christie şi Georges Simenon cu Maigret. La mijlocul anilor '60, în plină aşa-zisă liberalizare, au apărut chiar colecţii de aventuri şi intrigă poliţistă. Lumea comunistă avea să fie thrilled. îi citeam pe Dashiel Hammet, Raymond Chandler, rămaşi până azi preferaţii mei. Editurile făceau afaceri bune, trăgeau tiraje mari şi pentru ele banii erau buni. Deşi apăruse omul nou, reflexele rămăseseră burgheze. Erau ieftine - costau doar 5 lei. Era un gen popular, prindea la cititorii îndobitociţi de propagandă. în plus, respirau aer occidental - ingredient extrem de puternic.

Martie 1989. O ultimă amintire cu James Bond. Finele anilor '80, secolul trecut. Zi frumoasă. M-am dus la matineu la Cinemateca să văd unul dintre episoadele cu James Bond, *Goldfinger* (era din 1964 şi nu se găsea pe video). Se intra pe bază de abonament şi nu exista pericol de contaminare, în plus, Regimul agoniza. Unii începeau să nu mai respecte regulile. Cu ochii lipiţi, mă găseam într-un şir lung de spectatori, care ieşeau din sală după ce filmul se terminase, The End. Tipul se lipeşte de mine pe neaşteptate, o voce pe care am recunoscut-o. Ce mai faceţi? Bun filmul? Aparţinea colonelului Sterian de la Securitatea Bucureşti. Iată un agent 007 veritabil, nu unul fictiv.

De câţiva ani (din martie 1983) mă supraveghea. Trimitea maşini de filaj dimineaţa în faţa blocului să mă urmărească pe unde umblam. îmi asculta telefonul. Mă încolţise cu informatori. Colonelul mi s-a alăturat şi a deschis o discuţie fără un subiect anume. Voia să spună că ne întâlniserăm întâmplător (eu credeam, dimpotrivă, că mă aştepta). A zis că de mult voia să stea de vorbă cu mine. Subiectul lui era despre romanele mele interzise de cenzură, *Playback* şi *Corpuri de iluminat.* Unde se găseau? Cumva la o editură din Occident? Era convins că trimisesem manuscrisul - din două, măcar unul - la Londra sau la Paris. Poveste pe care o cultivam intens cu scopul de a ţine la distanţă ţipi ca acest colonel de Securitate. Dacă mă aresta sau mă chema în anchetă, sau aveam un accident trebuia să fie sigur că ieşea mare tevatură în Occident. Aşa speram cel puţin. Urmăream de mai mulţi ani la Radio Europa Liberă scandalurile cu scriitori ruşi, polonezi, est-germani care aveau de pătimit de pe urma „dictaturii proletariatului". Soluţia era publicarea cărţilor lor la Paris. Era lucrul de care colonelul se temea cel mai tare. Ar fi însemnat sfârşitul carierei lui dacă apărea *Playback* la o editură occidentală. Unde mai pui tevatura care ar fi ieşit de aici. Era un război al nervilor şi al aparenţelor. Fiecare juca aşa cum putea, cu ce cărţi avea. Esenţa jocului meu era s-o fac pe prostul. Era tot o poveste â la James Bond. De frică să nu scap ceva, să fiu prea sincer, să mă dau de gol, am început să îi povestesc filmul - *Goldfinger.* Am ajuns cu conversaţia la ambasadele pe care le vizitam şi m-a avertizat - o s-o păţesc urât dacă nu mă potolesc. Ia-o ca sfat! Să nu mai intru în ambasade! a zis. E interzis! Unde scrie? l-am întrebat. Am ajuns pe Calea Victoriei, în dreptul braseriei Capşa. Aveam întâlnire cu Carandino - şi el filat de Securitate. Trebuia să mă despart de colonel. Era vădit nemulţumit de cum decursese conversaţia care se dorea banală. Nu scosese nimic de la mine. Mă apucasem - ca să treacă vremea - să îi povestesc *Goldfinger*. Ca atunci când un copil ne povestea filme văzute la Dalles. S-a lăsat

de pe un picior pe altul şi a zis enervat: Uite ce e! Să nu crezi că noi suntem nişte tâmpiţi şi că nu ştim cu ce te ocupi! Avem şi noi familii şi în apartamentele noastre e frig... Şi încă ceva... Să nu te mai prind că te duci la Paleologu că îţi rup picioarele! Mi-am zis, uite cum mă răsplăteşte după ce i-am povestit James Bond. Am presupus că sunt un povestitor jalnic. Am făcut stânga-mprejur, l-am lăsat acolo, singur, pe trotuar.

Acasă am reflectat la rostul întâlnirii aşa-zis întâmplătoare. De ce îmi ieşise înainte? Ce subiect îl interesa? Ce dracu' voia de la mine? Spre dimineaţă, după o noapte nedormită, am înţeles. Era ceva ce îi spusesem lui tata la telefon. Ştiam că telefonul meu este ascultat (îmi spusese cel care asigura service-ul de la PTTR) şi mă jucam cu focul. Tata mă sfătuia să fiu cuminte. Am ajuns la subiectul Secu şi elite şi i-am zis că securiştii nu sunt elite, în ciuda a ceea ce se spune. Sunt periferia, cei mai slabi, şi sunt corupţi. Dacă ar fi altfel, ţara ar merge mai bine. Situaţia nu ar fi atât de proastă. Tata a închis, bănuia că telefonul este ascultat. Am presupus că afirmaţiile mele îl jigniseră pe colonel şi o luase personal. Nu putea să-mi ardă o corecţie, să mă bage într-un beci, să mă ia la pumni. Vremurile se schimbaseră şi cred că era informat că Regimul pe care îl slujea ca un câine îşi trăia ultimul act în acel 1989. Tot Estul se inflama şi nu avea cum să fie Bucureştiul excepţia. Nici Ceauşescu nu rezistă.

7

Nicu Steinhardt mi-a spus primul - într-o discuţie purtată în apropierea garsonierei în care locuia, pe lângă Casa Suţu - că regimul comunist se va prăbuşi. 1) Cum am ieşit în stradă, am observat agenţii Securităţii pitiţi într-o Dacia bej, doi au ieşit din maşină şi s-au luat după noi. Prezenţa lor ne stimula... 2) Afirmaţia nu venea hodoronc-tronc, ci continua o discuţie despre Soljeniţîn pornită la el acasă. Era bucuros să găsească un admirator al scriitorului rus. Citisem *Arhipelagul Gulag,*

Pavilionul canceroşilor, O zi din viaţa lui Ivan Denisovici. Să spun că avea în perete o fotografie a lui Soljeniţîn, decupată dintr-o revistă occidentală. Scriitorul rus era unul dintre subiectele lui favorite. De aici am început să vorbim despre comunism. A ajuns să-mi spună limpede că „o să trăim sfârşitul lui!!! Ai să vezi! Nu mai e mult!" şi era doar în 1983. Nu prea se arătau semne. 99% aveau convingerea că nu se va prăbuşi niciodată. Vom trăi veşnic cu un Ceauşescu deasupra capului. Cel puţin cât va exista URSS, i-am zis. E de neimaginat ca URSS să cadă sau să-şi schimbe sistemul politic. Ruşii sunt născuţi pentru bolşevism. Le trebuie un cnut. Şi eu, suspicios - de ce mi-a trântit asta cu căderea comunismului? Poate mă încerca, mi-am zis. De ce ar avea încredere într-un necunoscut care îl provoca pe subiecte pe care mai nimeni nu avea curaj să le abordeze. Era letal dacă eram un informator al Securităţii. Lumea noastră era burduşită de ei. Circula butada că la doi români sunt trei informatori. Nu o credeam, dar după 1990, când am cercetat în arhive, s-a adeverit. Erau oricum mai mulţi decât credeam. M-am uitat lung la figura lui să văd dacă nu blufează aşa, să mă încurajeze, îi păream deprimat. Nu, deloc. Era senin, rostise un adevăr de necontestat.

Nu îl ştiam de prea multă vreme, m-am apropiat de el după ce i-am dat *Luxul melancoliei.* L-am cunoscut prin intermediul lui Alexandru Paleologu la Casa Scriitorilor. După câteva zile mi-a spus că pleacă la Rohia, dar ia cartea cu el, fii fără grijă, nu am uitat ce am promis. Ne-am revăzut, nu la Bucureşti, ci la Bistriţa, după câteva luni, la un colocviu unde veneau scriitori şi artişti plastici. Avem de vorbit! mi-a spus. Eram aşezaţi în jurul unui blat lung din lemn. Mânca numai brânză de vaci pe care o purta într-o bucată de pânză. A desfacut-o la masă, ignorând toate bunătăţile ardeleneşti. Suferea grav cu stomacul. I se trăgea din puşcărie. Cum şedeam umăr la umăr, am schimbat doar câteva vorbe. Pe scurt, „Grea carte ai scris, frate Steliane..." Etc. Mă opresc aici. Restul ziselor lui avea un caracter privat. îmi era

adresat numai mie. îmi amintesc că amesteca - cum îi plăcea - consideraţii psihologice despre mine şi literatura pe care încercam s-o scriu. întâi despre deznădejde. Era primul care observa şi era adevărat. Mi-a spus că pendulez nepermis între credinţă şi necredinţă şi că nu sunt lămurit. El era evreu şi se botezase într-o celulă, la Jilava, şi înţelegeam perfect ce voia să-mi spună. NU am răspuns. Apoi era curios să vadă cum voi continua. I-am relatat că depusesem în iarnă, la editură, al doilea roman. Da? Şi cum îi zice? *Playback.* La cine? La Geta Dimisianu. Aha! Eşti pe mâini bune. Poţi să tragi nădejdi să apară... Dar de ce acest titlu? Nu îi plăcea („Nu o să înţeleagă nimeni"). I-am spus că nu există un echivalent românesc, e un cuvânt tehnic, descria un procedeu din televiziune. I-am extins înţelesul la întreaga societate. I-am explicat şi ce vrea să zică „playback". Aha. A rămas să vorbim într-una din seri mai mult. Dar nu am mai apucat decât peste ceva vreme, când a venit la Bucureşti şi m-a anunţat prin telefon să ne vedem în trei, şi cu Conu' Alecu. Stătea puţin în oraş - avea o treabă la radio...

Nicu Steinhardt locuia într-o chicinetă care amintea de o chilie, pe strada Ion Ghica 3. în anii care au urmat, ritualul între noi a fost acelaşi. Petrecea perioade lungi la mănăstirea Rohia în Maramureş, unde se ducea să-şi cureţe sufletul... Când poposea la Bucureşti, ne vedeam în Ion Ghica sau în oraş şi făceam lungi plimbări. Peripatetizam pe câteva subiecte, cam aceleaşi. Era curios să afle: „Ce mai e cu cărţile, *Playback* şi *Corpuri de iluminat?* Se interesa ce făcusem la ultima vizită la editură, apoi la cenzură. Mă scruta să vadă dacă cedez. Puţini rezistă la o asemenea presiune. Trebuie să mărturisesc că mi-a dat curaj, nu am cedat şi pentru că mi-a fost ruşine de marele meu prieten şi sfătuitor. M-a făcut să mă ţin tare. M-a încurajat să nu capitulez. Mi-a explicat, dacă voi fi anchetat, cum să mă comport, povestindu-mi nu o dată, din propria experienţă la Securitate. Mi-a folosit, recunosc, nu m-am lăsat intimidat. îl tachinam uneori pe chestiunea: „Când ziceaţi că o să cadă comunismul, domnule Steinhardt?" „Ai să vezi!" facea, „răbdare". Cum în anii

’80 au început să apară semne că URSS era grav bolnavă, prindeam curaj. Mai mult eu, că el era deja convins că nu mai este mult până atunci. Avea o extraordinară dorinţă să asiste la ultimul act şi să râdă!!!...

Din nefericire, n-a mai apucat. Mi-a părut extrem de rău, de figura pe care i-o făcuse destinul. La asta m-am gândit în aprilie 1989 când cineva m-a anunţat că Nicu Steinhardt a murit la Rohia. Era singurul om pe care îl cunoşteam şi care ar fi trebuit neapărat să trăiască zilele din toamna/ iarna acelui an. Era cel mai bun dintre noi. înţelesese mai bine şi înaintea noastră ce se întâmpla. Dar asta am văzut abia după 22 decembrie.

Am călătorit într-un tren de noapte de la Gara de Nord, toată noaptea. Am ajuns la Rohia a doua zi. Funeraliile au fost de o tristeţe pe care nu mi-am imaginat-o să existe în vreun fel. Toată lumea strânsă la mănăstire l-a plâns sincer şi profund. Despărţirea a fost toată o mare durere. Cel puţin pentru mine - aveam secretul nostru. Ştiam că a murit neîmplinit, că nu a apucat să vadă ce prevăzuse. Când priveam în jur şi observam armata de agenţi ai Securităţii care supravegheau înmormântarea marelui lor duşman, chiar am început să cred că nu mai e mult...

8

Propaganda ne asuprea şi ne injecta otravă. N-aveai unde să te refugiezi. Gorbaciov la Bucureşti, atenţionarea să nu ies pe străzi, lipsa banilor şi mai ales de orizont. Protestul muncitoresc de la Braşov şi febrilitatea prezentei Securităţi. An greu, presiunea creştea în fiecare zi. Atmosferă apăsătoare. Se va întâmpla ceva, îmi spuneam, pute tot mai nasol. Istoria cu hachiţele ei ne-a aruncat la gunoi. N-ai unde să fugi, eşti absolut singur. Când fac o pauză de scris mă uit nopţile pe geam în curtea interioară. Am impresia că mă terciuieşte cerul ca pe o gânganie. Peisaj deprimant de ziduri coşcovite, şi de ferestre murdare şi întunecate. O curte interioară, neorealistă, ca la

Napoli în anii ’50. Nu eram într-o situaţie atât de proastă ca alţii. Eram chiar un privilegiat. Aveam scrisul. Ceilalţi nu aveau şansa asta. Mă refer la locatarii blocului din Mahalaua Dracului. Dacă scrisul meu ne despărţea, aveam în comun cu lumea ascunsă îndărătul ferestrelor SEXUL. Destui au trecut pe alcool, destui au înnebunit, destui au pierit te miri cum, alţii au fost împuşcaţi când încercau să treacă Dunărea înot. îţi rămânea sexul pentru a supravieţui. Cum cădea întunericul se simţea în aer o tensiune. Sexul devenise un refugiu obligatoriu în faţa dictaturii. Singura şansă de a merge mai departe, de a rămâne cu minţile întregi. în jur, rahatul cât casa, totul era nesatisfăcător, frustrant, rău. Regimul încă nu ajunsese în paturile noastre. Rămânea pe holuri cu agenţii, pândea cine intră/iese din apartament. Ce se întâmplă după uşă mă privea strict. Mă rog, aşa credeam. Eram un naiv. De mirare că măreţului partid, omniprezent altfel, nu îi trecuse prin cap să interzică pur şi simplu să facem sex. Să ne acuze de individualism, o valoare care contrazicea colectivismul. Putea să ne oblige la sex-în-grup în faţa tovarăşilor. Ar fi singura formă de sex acceptată de Regim. Ceauşescu voia să copulăm ca să ne înmulţim. Se visa dictatorul unei ţări de măcar 30 de milioane de gugumani. Mi-era groază că am microfoane montate de Securitate în pereţi, devenisem cvasiparanoic. Uitam de obsesie când auzeam soneria şi ştiam că este ea. O fi fost microfoane, ne ascultau tovarăşii, dar lăsam instantaneu garda jos. Al dracu’ instinct! Voiam să mă bucur de trupul ei. Fie ce-o fi! Nu mă lăsam inhibat de societatea socialistă multilateral dezvoltată. Preferam de o mie de ori să ascult şoaptele ei de amor (uneori aveam în urechi glasul lui Ceauşescu lătrând un discurs). Mă lăsam în voia reflexelor condiţionate, mă bucuram nepermis de plăcere carnală. Uneori, mă simţeam vinovat faţă de Regimul de democraţie populară, de tovarăşul şi de tovarăşa. Deschideam yala, mă uitam instantaneu la faţa din cadrul uşii. Doamne, ce sâni avea, ce coapse, ce buze, ce pulpe! Mă miram că tovarăşii de la partid ne lăsaseră această plăcere, că nu inventau ceva să ne împiedice să ne futem. Bâlbâitul cel mare se

oftica să ne vadă fericiţi. Feţele noastre bucuroase îi dădeau gânduri negre. Nu ne bucuram că depăşisem cifrele de plan, nici că făcusem cincinalul în 4 ani jumătate, nici că participam la efortul eroic al poporului de a ajunge din urmă ţările capitaliste. Ne bucuram ca proştii că ejaculam, că ea chiţăia de plăcere, că eram blegi în tristum post coitum şi eram inutilizabili pentru industrie şi agricultură. încălcăm neruşinaţi etica şi echitatea socialistă. Ne dedicam nevolnici sexului. Regimul ne moraliza în *Scînteia* şi ne vorbea la aparatele de radio cu citate din Marx şi Lenin. La ordinea zilei - morala proletară. Tovarăşa devenise bigotă de când era la menopauză. în plus, era voyeuristă, înregistra ce făceau în pat tovii din Biroul Politic şi se uita.

Cât despre noi, ăştia!? Legea din 1966 cu privire la avort îţi băga gheaţă în chiloţi. Când îţi era lumea mai dragă, te gândeai că laşi gravidă amoreza. O partidă de sex era o partidă de sex, indiferent de inhibiţii. Eram mare pofticios şi-mi vedeam de plăcerile mele interzise. Ce-mi amintesc azi este ambalajul. Cadrul, atmosfera, promiscuitatea. Conversaţia mai ales. Amestecul dintre ideologie şi obscenităţi. Una dintre partenerele mele obişnuia să-mi ceară să spun porcările când eram deasupra ei. De ce? am întrebat-o odată. Mă excit! Prima dată când mi-a transmis dorinţa ei de a auzi chestiile pe care le înveţi la colţul străzii la 7 ani, am citat din Ceauşescu. Am rostit tandru „dictatura proletariatului" ca introducere. Am continuat cu „Hai la lupta cea mare!" Când ritmul s-a înteţit, am silabisit „partidul comunist român, forţa conducătoare în RSR". Pe final am silabisit: *„Venceremos*| Burghezia va pieri!" Porcării mai mari nu cunoşteam. Tipa nu s-a inhibat, ardoarea ei, dimpotrivă, a crescut. M-a cuprins de gât cu crăcii ei perfecţi. I s-a părut că am un umor nebun, dar nu aveam deloc. Tu faci amor în duşmănie. Era să mă omori! Ce ai avut cu mine? Era ceva adevăr - dama era nevastă de nomenklaturist, ştab pe la MAE sau CC. Bărbatu-său mereu plecat prin Occidentul putrefact unde eu nu călătorisem vreodată. De unde amorul în duşmănie despre care

vorbea. Obiectiv, eram duşmani de clasă, ne uram. Mă răzbunam pe Regim prin ea. Ea cobora din ceruri să şi-o tragă cu un lumpen. Puţea a Chanel până la colţul străzii. Avea şofer care o aştepta să-şi termine treburile cu mine şi s-o ducă la bridge. Mă scotea la localuri selecte - la mese, mutre patibulare, tovi, diplomaţi, granguri. Ce găsise la mine? Am bănuit că îndeplinea o misiune a Securităţii pe lângă mine. Dacă mă spiona? înnebunisem, mi-era clar. Dacă era una d-alea de lux de la Inter? Dacă bărbatul ei diplomat era o ficţiune? Era cumva o boarfa pe care Organele o strecurau în patul meu ca să afle ce legături aveam cu nişte ambasade occidentale la Bucureşti şi mai ales dacă trans- misesem *Playback* şi *Corpuri de iluminat* la Paris sau Londra?

Cum s-a terminat povestea? Simplu. Mi-a transmis o frumuseţe de păduchi lăţi şi mi-a stricat o idilă promiţătoare care abia începuse. în- tr-un tren am cunoscut o doamnă foarte apetisantă. La vreo două săptămâni m-am dus după ea în provincie cu gândul ştiut. Ce nu făceam atunci pentru o partidă de sex? Practic, orice. Ajung, mergem la un local să dansăm, totul decurge perfect. Mă retrag la duş şi constat, nefericitul de mine, că am păduchi lăţi. Am ştiut din prima clipă cine m-a cadorisit. Alte partuze nu aveam în acea perioadă. Am renunţat să îmi probez talentele de loverboy. A doua zi am fost la gară. Doamna a rămas convinsă că nu eram capabil să prestez. M-am făcut de râs din cauza parfumatei mele amante. Ura mea de clasă s-a accentuat. Revoluţia m-a găsit astfel pregătit ideologic să combat nomenklatura pe baricade şi să strig: „Jos comunismul!”

9

Mai este o istorie, mai greu de povestit, dar extrem de prezentă în interstiţiile realităţii curente la vremea comunismului târziu - anii ’80. Viaţa unui scriitor la Bucureşti nu

are nimic spectaculos. Nu avea nici atunci. Se scurgea undeva la periferie, unde şoaptele nu se auzeau. Când începe? Poate aici. Povestea mea, cel puţin.

*** MINISTERUL DE INTERNE/ DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII STATULUI/ Unitatea militară 0800/s BUC/ Nr. 122/ C.S. din 11/00737718/22.08.1984/ Anexa NR. 2 STRICT SECRET/ Exemplar unic

RAPORT

Rugăm să aprobaţi folosirea mijloacelor T.O. tip ICT (interceptarea convorbirilor telefonice, n.a.) la TĂNASE STELIAN conspirativ „ŞTEFAN" de profesie şi specialitate... din str. Aleea Barajului Dunării nr. 4 Telefon 660245

Lucrarea T.O. va funcţiona în perioada 22.08.84 până la 30.09.84.

Raportăm că din datele obţinute rezultă că împreună cu obiectivul

mai locuiesc la adresa menţionată şi... TĂNASE NINETA - soţie.

Prin folosirea mijlocului T.O. ne interesează comentariile politice de orice fel, date despre preocupările sale literare, relaţiile din rândul oamenilor de litere şi natura acestora, intenţii de a intra în legătură cu cetăţeni străini pentru a scoate afară materiale în scopul publicării în exterior.

Datele şi informaţiile rezultate vor fi transmise la indicativ 122/CS tovarăşului lt major Creta... telefon 6604 care va asigura o permanentă cooperare cu unitatea (Subunitatea) „T" în această perioadă.

Ss indescifrabil /DANA - 44 /nr 26/25/ ss indescifrabil

ŞEFUL SERVICIULUI BIROULUI (gradul numele şi prenumele) ss indescifrabil.

Extrem de indescifrabili tipii! Observaţii: 1) în 1984 nu mai locuiam de doi ani la adresa din Barajul Dunării, ci în bdul 1 Mai 109, bloc 13 A. 2) Urmărirea mea prin TO începuse deja în

martie 1983, conform dosar/ arhive CNSAS. Ea datează două luni mai târziu, după ce am predat manuscrisul intitulat *Playback.* îmi imaginez că a fost predat Securităţii la cerere. E greu de aflat azi, pentru că dosarul ŞTEFAN (cum eram botezat în dosar) a fost în mare parte distrus în decembrie 1989-ianuarie 1990. Ce se găsea la CNSAS în 2001 - când l-am citit - reprezintă cam 1/6. Numerotarea paginilor trădează mari goluri.

Episodul face parte din comediile acelor ani, care nu erau puţine. Dictaturile au un aspect terifiant, dar în mod egal şi unul de comedie. A mea a început după ce am debutat în 1982 cu romanul *Luxul melancoliei.* A avut succes de critică şi cititori, şi aveam motive să cred că *Playback* va apărea mai repede, nu după patru-cinci ani ca la debut. Nu s-a întâmplat aşa. Cartea a fost respinsă de editură şi apoi de cenzură. Am sperat în fiecare an să fie pusă în planul editorial pentru anul care vine. Editura a adoptat tactica tergiversării. Şefii ei nu au avut curajul să-mi spună că romanul a fost respins. Aveau un alibi - intervenise Securitatea pe fir. Dar despre această instituţie nu se vorbea în nicio ocazie. De ce nu mi s-a comunicat că romanul a fost oprit? Ca să nu reacţionez, să nu scriu Europei Libere, să nu protestez în presa străină. Nu cumva să amintesc ceva de Ceauşescu şi de regimul lui. Dacă pomeneam de cenzură?! Oficial nu mai exista din 1978, anunţată la Plenara CC din iunie 1977, - Vezi, Doamne, scriitorii erau liberi să scrie/ publice ce vor. Oficialităţilor le era teamă de un scandal, mai ales în Occident.

Ce conţinea *Playback* ca să stârnească interesul Organelor? O jurnalistă TV care avea un program săptămânal - „Portret contemporan” - invită în studio un membru supleant al Biroului Politic al CC al PMR care urma să fie promovat membru plin. Suntem în anii 1963-1964 ai unei timide liberalizări la Bucureşti. Cei doi devin amanţi... Alt personaj - şoferul - visa să şofeze Mercedesul acestui ştab. Este presat să devină informator, să-şi toarne şeful. După un număr de încurcături, şoferul acceptă

târgul şi i se repartizează un Mercedes. Din păcate pentru el, şeful lui îl concediază când află că-1 turna. în final, şoferul dă foc Mercedesului în care se află amanta şefului lui, jurnalista TV. De fapt, nu a fost un accident, ci un asasinat pus la cale chiar de ştab şi executat de Securitate. Asta era intriga romanului. A fost cenzurat şi a ajuns obiect de studiu pentru Securitate. Cartea şi autorul - în acelaşi timp.

Respectiva instituţie se interesa de mine încă din facultate - cum a mărturisit la nişte audieri un colonel Ureche. Motivul - contacte cu străini. După debut, pentru tentative de a trimite manuscrisul *Playback* în Occident, aşa cum apare în dosar în mai multe rapoarte. Am stârnit - fără să vreau şi să-mi doresc - interesul Securităţii. Am devenit ceea ce se numea „obiectiv". Ca atare, mi s-a deschis un „dosar de urmărire informativă". întâi, mi-a fost ascultat telefonul; doi, s-a trecut la filaj; trei, mobilizaţi informatorii existenţi şi plasarea altora; patru, ancheta. Supravegherea a durat fără întrerupere până la sfârşitul lunii decembrie 1989.

*** MINISTERUL DE INTERNE/ DEPARTAMENTUL SECURITĂŢII STATULUI/ Direcţia a IV-a/ Nr. D/00214269 din 20.12.1989// STRICT SECRET/Exemplarul nr. 1 //

Către,
SECURITATEA MUNICIPIULUI BUCUREŞTI

Trimitem alăturat spre exploatare copia notei informative nr. 501/00129 din 20.12.1989 furnizat de sursa „V. CRISTESCU" privind pe STELIAN TĂNASE aflat în atenţia unităţii dvs. Rugăm ca datele să fie exploatate cu atenţie pentru a nu se deconspira sursa organelor noastre.

ŞEFUL DIRECŢIEI
general locotenent
Vasile Gheorghe

p. ŞEFUL SERVICIULUI
Maior Pasca Virgil

Remarc data la care este emis acest document - 20 decembrie 1989. Altă remarcă - mă încredinţasem pe mâinile celui care de câţiva ani turna la Securitate lucrurile mele cele mai intime.

Normal - cel care semna denunţurile cu „V. Cristescu” era încă din timpul facultăţii prietenul meu cel mai bun. Băgăm mâna în foc pentru el. Dramoleta securisto-editori- ală, în acel decembrie s-a încheiat. Am sentimentul că le-am scăpat printre degete tuturor celor implicaţi: editură, cenzură, Securitate. Dacă nu cădea Regimul în 22? Dacă întârzia căderea lui Ceauşescu, ce s-ar fi ales de mine (şi de alţii)?

între cele două rapoarte din 22.08.1984 şi 20.12.1989 sute de rapoarte, note de filaj, delaţiuni etc. Care a fost rostul lor? Au salvat Regimul? Mizeria umană conţinută în aceste hârtii îngălbenite de timp este imensă. Răsfoind dosarul de la CNSAS am retrăit infernul de neimaginat al acelor ani.

10

„Vineri, 10 noiembrie ’89

Zidul de la Berlin, aud la radio, s-a prăbuşit, nu mai există. îmi creşte pulsul, diafragma se încordează. Lăcrimez, simt ceea ce simt de atâtea

ori - că mai am resurse să îndur. Cât va mai dura. Surescitarea mea, dar

şi a altora, este maximă. Speranţa prinde un contur mai precis.”

Din acest pasaj lipseşte ceva. în zori, era încă întuneric, sună telefonul. Aveam o convenţie pentru cunoscuţi. Sună de trei ori, nu răspund. Mai sună o dată, ridic receptorul. Aud semnalul. întind mâna spre noptieră. Cine sună la ora asta, să fi fost 5. în aparat vocea lui Conu’ Alecu. Zice: Ai auzit ce s-a întâmplat? Da! S-a terminat! Răspund. Ne vedem la 11.00? Da! Paf, închide. Nu dormisem niciunul. Stătuserăm lipiţi de aparatele de radio - se transmitea în direct ce se întâmpla la Berlin. Am rămas singur, să-mi trag sufletul. Şocul era imens. Cine dormise în Europa în acea noapte? Zidul Berlinului - coşmarul Războiului Rece - a căzut. Lumea dăduse năvală şi îl traversase de la Est la Vest. Dispărea cea mai întinsă puşcărie din inima Europei la Pacific.

Aş fi dat orice să fiu în noaptea aceea acolo, nu în patul meu din Mahalaua Dracului. Niciodată până atunci nu fusesem unde se întâmpla ceva important. Habar nu am cum se făcea, dar eram în altă parte. Nu mă nimerisem nici acum la faţa locului. Destinul trecea indiferent pe lângă mine. începuse să mă obsedeze ideea. Europa fierbea, la Bucureşti nu se întâmpla nimic. Eram încă o dată un personaj secundar. Un chibiţ, un spectator şi încă unul clandestin, fără bilet.

M-am gândit la rele în acea dimineaţă. Dacă ruşii şi americanii se vor încorda pe motiv că nu erau de acord să dispară Zidul? Dispariţia lui strica echilibrul de decenii care exista între ele. De ce nu? Se demola cu acordul lor? Mă îndoiam, prea se întâmplase repede. Nu se vorbise despre negocieri între Gorbaciov şi Bush pe această temă. Zidul Berlinului, în ciuda aparenţelor, păstrase pacea, ţinuse congelate ameninţările reciproce. Kremlinul şi Casa Albă îşi păstraseră în hangare jucăriile cu focoase nucleare şi blindatele. Dacă Zidul nu mai exista, aveau tot ce le trebuie să se confrunte direct, militar, pe teren. De când visau generalii SUA şi mareşalii ruşi să arate ce poate geniul lor destructiv. Eram prăpăstios, temător, nu aveam încredere în supraputeri nici cât negru sub unghie. Pentru Moscova şi Washington nu existau decât ei. Restul lumii era de kkt şi n-avea decât să se facă praf şi pulbere. De ce ar supravieţui Bucureştiul? Nu vedeam motive.

Povestea începută la 13 august 1961, când Hruşciov a ridicat Zidul, se încheia. într-o noapte, berlinezii s-au trezit cu oraşul tăiat în două. Un gard de sârmă ghimpată, turnuri de control, bariere, câini de pază, camioane militare, multă armată au apărut pe bulevardele centrale. Se ridica Zidul Berlinului. A fost ridicat ca să oprească fluxul de cetăţeni din Germania de Est spre raiul capitalist, care începea fix o stradă mai încolo, în Berlinul de Vest. Pentru lumea civilizată a fost un mare şoc, o surpriză de proporţii orchestrată de la Kremlin. A fost un semnal că blocul sovietic pierduse partida. Hruşciov se lăudase că în

câţiva ani ajunge din urmă ţările capitaliste în ce priveşte standardul de viaţă, în aşa fel că est-europenii să nu mai fie tentaţi să fugă în Occident. Vorbe goale, propagandă! URSS şi aliaţii lor nu au ţinut pasul cu boomul economic capitalist. Cum era şi un război ideologic, iar Germania comunistă se depopula cu repeziciune, s-a luat această decizie. Zidul a fost o ruşine a lumii postbelice. Natura regimului bolşevic, de închisoare a popoarelor, s-a văzut şi mai bine ca niciodată. Lagărul începea în Vest la Berlin şi Praga şi se termina la Vladivostok. între 1961-1989 au fost înregistrate 1 500 de victime. Toţi au fost oameni curajoşi care au încercat să treacă în Vest, să găsească libertatea - pentru asta au fost împuşcaţi.

Când m-am liniştit în acea dimineaţă de noiembrie 1989, am înţeles că acesta era semnalul că blocul sovietic şi-a încheiat istoria. Războiul Rece se încheia. Imaginea mulţimii trecând printre grăniceri prin Zid a rămas emblema prăbuşirii regimurilor comuniste din Europa.

Romanul meu *Dracul şi mumia* povesteşte despre un drac şi mumia lui Lenin, pe care primul o fură din Piaţa Roşie. Finalul se petrece la zenitul Războiului Rece, la Checkpoint Charlie, decembrie 1961, locul pe unde se trecea dintr-o zonă în cealaltă. Zidul Berlinului m-a obsedat toată tinereţea. Am dorit să marchez locul pe care l-a avut în istoria generaţiei noastre. E inutil să spun că nu am fost la Berlin înainte să termin cartea (am ajuns mai târziu, pentru câteva zile), că nu am trecut, aşa-dar, pe la Checkpoint Charlie, unde Occidentul şi URSS făceau schimb de spioni. în carte - dracul contra Lenin. Sentimentul meu a fost în acel timp că Zidul s-a aflat nu doar în Berlin, ci în fiecare punct din Imperiul sovietic, la Bucureşti, la Praga, la Sofia, la Budapesta.

O epocă se termina, comentam în acea dimineaţă cu Conu' Alecu, plimbându-ne febrili prin cartierul Armenesc. Se

petreceau lucruri mari. Numai la Bucureşti nu se întâmpla nimic. România se găsea la alt ceas politic. Bucureştiul se pregătea de al XIV-lea congres al PCR. Ceauşescu îşi aranjase deja realegerea, a câta din 1965!? Străzile erau pustii, restaurantele nu aveau nimic de servit, magazinele goale. Teatrele îşi terminau spectacolele (ţinute în frig, cu lumea stând în paltoane) la opt, la cinematografe filmele nu rulau după căderea întunericului. în cartiere se tăia curentul electric câte două-trei ore pe seară. Pe străzi patrulau echipe mixte, cu militari, miliţieni, gărzi patriotice din fabrici. Era stare de asediu nedeclarată, dar stare de asediu. Un echipaj de Securitate stătea în faţa blocului meu zi şi noapte. Nu mă păzeau pe mine, ci pe Ceauşescu, să nu fie deranjat de vreun protest. Atmosfera era total suprarealistă. Am fost consemnat la domiciliu. Un tovarăş care făcea pe importantul m-a chemat cazon la partid, la Capitală, şi mi-a zis grav că până după congresul al XIV-lea al PCR să stau acasă, să nu mă întâlnesc cu prietenii mei scriitori şi mai ales să nu calc prin ambasade. Nu era prima dată, ştiam refrenul. Când a fost Gorba- ciov la Bucureşti, în mai ’87, primisem acelaşi consemn.

Toată lumea spera să nu mai fie ales Ceauşescu. La Sofia şi Berlin, Jivkov şi Honecker fuseseră înlocuiţi. La Varşovia şi Budapesta, regimul comunist - *tempi passati,* bătea vânt de libertate, cum cânta Scorpions. La 24 noiembrie al XIV-lea congres al PCR îl alegea din nou pe Nico- lae Ceauşescu secretar general al partidului. Rămânea dictatorul absolut al României. Era la putere din 1965. Blocul sovietic se prăbuşea. Epoca Războiului Rece apusese. Dar la congres nu s-a întâmplat ce spera atâta lume. Ceauşescu a fost reales în unanimitate. Cu urale repetate, scandarea numelui său şi aplauze. A urmat o baie de mulţime în Piaţa Palatului. Voia neapărat să arate că era iubit de popor. S-a transmis în direct la TVR, să vedem toţi dragostea neprecupeţită cu care era înconjurat. Cine credea regia aia ieftină? O văzusem de mii de ori din 1965.

Tot circul propagandistic - dansatori, tarafuri, civili, muncitori aduşi din uzinele bucureştene - fusese pus în funcţiune. Plus Miliţia, Securitatea, Armata - stâlpii puterii. Ce spectacol înşelător! Peste o lună avea să fie răsturnat de la putere, judecat şi executat.

11

La 11 februarie 1945 s-a încheiat Conferinţa de la Ialta. Românii sunt convinşi că soarta lor a fost decisă la două întâlniri la vârf între mai-ma- rii lumii. Prima a avut loc în 1945, în Crimeea, la Ialta, între Franklin Delano Roosevelt, Winston Churchill şi Iosif Stalin. A doua s-a desfăşurat în largul insulei Malta, la 2-3 decembrie 1989, între George Bush şi Mihail Gorbaciov. La primul summit s-a împărţit lumea postbelică în sfere de influenţă. Noi am căzut la est de Cortina de Fier, am fost ocupaţi de sovietici, pentru aproape o jumătate de secol. Chiar dacă în 1958 Armata Roşie s-a retras, România a rămas în cadrele Ialtei, la graniţa URSS, şi şi-a păstrat regimul comunist. La a doua întâlnire, cea de la Malta, această împărţeală s-ar fi desfăcut. Cei doi lideri au declarat că Războiul Rece s-a terminat. Ca urmare, Ceauşescu, „marele patriot care apăra independenţa şi libertatea României", a fost sacrificat de Moscova şi Washington, DC. El ar fi căzut victima unui complot pus la cale de KGB cu sprijinul CIA. Asta e opinia curentă.

Acest mit este jignitor pentru români. Ca şi cum românii nu sunt în stare să răstoarne un dictator dacă se hotărăsc să o facă. Am fi nişte laşi şi oricum mămăliga nu explodează. Dacă nu ar fi existat înţelegerea Bush-Gorbaciov, spun aceste voci, Ceauşescu mai rămânea multă vreme la putere. în această citire, după Malta, România s-a umplut de agenţi sovietici, de grupuri paramilitare, de Moskvitch-uri etc. Complotiştii din CC al PCR, Securitate şi Armată, sub protecţia Moscovei, l-ar fi răsturnat pe Ceauşescu. A fost, aşadar, un pact între Bush şi Gorbaciov - ca la Ialta - şi tot pentru împărţirea lumii în sfere de influenţă. Tu iei

Panama, eu iau România! în 9 octombrie 1944, la Kremlin, într-o conversaţie Sta- lin-Churchill, am fost livraţi la schimb cu Grecia.

E un scenariu pentru naivii care caută explicaţii conspiraţioniste la orice. Şi Ialta, şi Malta reprezintă două mituri istorice foarte rezistente. întrebarea e de ce au prins atât de bine!? Răspuns: ambele sunt un panaceu prin care poţi să explici tot ce se întâmplă în lume. Amândouă se asortează perfect cu teoria conspiraţiei. Tot ce se întâmplă în România sau în altă ţară mică este rodul unei conspiraţii externe între granzi. Fie a masonilor, fie a marilor puteri, fie a evreilor, fie a Vaticanului, fie a Bilderbergului. Mai este o explicaţie pentru care Ialta şi Malta sunt mituri atât de populare. Oamenii tind să-şi vindece frustrările prin a se victimiza. Românii au multe frustrări la marginea Europei, între imperii. Cu Ialta şi Malta poţi să faci, aşadar, lejer din România o victimă a marilor puteri. Tot ce a fost rău în secolul XX vine de acolo. Poţi să susţii că tot ce se întâmplă acasă la tine a fost deja hotărât între Moscova, Londra şi Washington. Deci e inutil să încerci să te opui sau să faci ceva. Fatalismul este după uşă, reţetă bună de aplicat la orice. E şi comod, intelectual şi moral. E şi ieftin. Nu trebuie să îţi mai baţi capul, să distingi nuanţele, să citeşti în arhive ca să vezi cu exactitate ce s-a întâmplat şi despre ce este vorba. E un mit convenabil. O Românie crucificată de nişte băieţi răi, ruşi şi americani! Asta te ajută să pari tu însuţi mai bun - angelic, harnic, capabil, bine intenţionat, dar fără noroc. Cel mai bine se explică ratarea, faptul că nu ai un destin prin ghinion, prin răutatea celorlalţi. Să pari nevinovat în istorie este ceva foarte folositor! Inocenţa este o stare către care tindem toţi pe lumea asta, inclusiv marii ticăloşi. Mai ales ei!

Ialta şi Malta au acest dar de a explica/exonera sărăcia, mizeria, laşitatea, cruzimea, prostia, supunerea, delaţiunea. Le poţi pune pe seama altora. Alţii sunt de vină pentru slăbiciunile şi păcatele tale. Aşa a fost să fie, aşa sunt vremurile, ce era să fac - am auzit de mii de ori aceste formule.

Ce dezamăgiţi ar fi cei convinşi de aceste mituri dacă ar afla

că nici la Ialta, nici la Malta nu s-a discutat despre România. Nu a scos nimeni dintre granzii lumii o hartă şi un cuţit să tranşeze corpul ţărişoarei noastre mult iubite pe care nici n-o meritäm. Abia de aici pornind, putem să începem o discuţie despre istoria României în secolul XX, despre vinovăţii, laşităţi, caractere, decizii bune şi rele, despre eşecurile şi rarele noastre victorii...

EPILOG

1

Cine spune că istoria este raţională şi previzibilă, nu ştie ce spune. Sunt precum acei învăţăcei care susţin existenţa unui adevăr obiectiv. Al lor, fireşte, care dă şi un sens istoriei!!! Ne întâlnim în paradisul comunist, tovarăşi! Toţi sunt nişte marxişti nepocăiţi (neo, post, cripto, sexo etc.), rămaşi cu minţile rătăcite în trecut, victime ale ideologiilor egalitariste. Punct.

Tot ce apare în istorie este nou, nu vine din trecut, nu e un act repetat. Istoria nu e cu bis. Apariţia lui Nicolae Ceauşescu a fost un teribil accident în istoria României, nu expresia unei legi a materialismului dialectic şi istoric, cum au susţinut ideologii partidului în intenţia lor de a-1 zeifica pe dictator. Efectele au fost devastatoare. Am trăit scene de umor în tot timpul Regimului ceauşist. Pe lângă aspectul sumbru, terifiant, înfricoşător, dictaturile sunt pline de grotesc, burleşti, cu umor voluntar şi ne oferă prilejuri de a râde, prin comicul nebun al situaţiilor absurde pe care le provoacă. Un exemplu - împopoţonarea ca preşedinte al RSR, cu sceptru, tricolor pe piept, persiflate de Salvador Dali. Un alt exemplu - haosul din administraţie, generator de situaţii absurde la scară mare. Haosul a fost mult mai răspândit şi mai puternic decât în scrierile lui Gogol care s-a ocupat, cu geniul lui, de nebunia administraţiei ţariste. Birocraţia controlată de liderul absolut al PCR devenise un colos, un sistem de care nu aveai cum să scapi.

Aşa că râdeai ce râdeai, dar îţi îngheţa repede zâmbetul pe buze. Nu se petrecea o comedie, ci o tragedie la scară mare. Demenţa societăţii româneşti sub Ceauşescu a fost aspectul esenţial. Ea provenea din faptul că toţi se purtau ca şi cum ar fi trăit într-o lume normală. Efectul a fost o dedublare în masă. Milioane de oameni au fost cuprinse de acest fenomen. Consecinţa - schizofrenia generală a lumii româneşti. Am trăit „ca şi cum" am fi trăit.

Societatea românească se transformase, pur şi simplu, într-un balamuc. Unii se prefăceau bolnavi, alţii se prefăceau sănătoşi. România anilor '70-'80 era o ţară absurdă, hilară, incredibilă. Era o ficţiune creată de delirul megaloman al unui dictator care îşi pierduse minţile. Apariţiile lui Ceauşescu în public, pe stadioanele unde ţinea discursurile lui interminabile, prolixe şi agramate, erau prilejuri de comedie de mare montare. La congrese, în prezidii şi mai ales în vizitele în străinătate era şi mai rău. L-am văzut în înregistrări alături de regina Elisabeta, Willy Brandt, Richard Nixon, de Gaulle... Apariţiile lui erau de un haz total, chiar dacă îşi lua un aer pompos şi solemn. Sau mai ales atunci. Ca un clovn care-şi lua pentru un minut o mină serioasă. Era clar că gazdele lui îl tratau ca pe prostul satului. îl ţineau în faţa microfoanelor doar ca să-i facă puţin curaj. Dar şi ca să semneze contracte în avantajul lor. S-au folosit de el. Ceauşescu făcea zelos ceea ce i se cerea, pentru că pe el, ţăran analfabet din Scorniceşti, puşcăriaşul de la Doftana, îl interesau la maximum laudele, propaganda, luminile reflectoarelor puse asupra lui.

I se spunea că este un lider de importanţă planetară. îi făcea mare plăcere să audă şi să creadă asta. Râdeau de el. Nu conta că acei lideri occidentali se jenau să se afişeze cu el. Interesul îi obliga să joace în ciudatul vodevil, având ca partener un grobian şi-un primitiv. îi ofereau nişte spectacole organizate de Protocol ca să aibă ce poftea. Aplauze, flash-uri în jur, să fie înghesuit de camerele TV. Ceauşescu chiar a crezut linguşelile, elogiile, ditirambii. A crezut, bietul, că este un mare lider şi că era

respectat. Cât era el de şiret, nu s-a prins că era un spectacol - butaforie, efecte speciale. Nu a crezut că totul era regizat ca să îl prostească.

Nebunia lui din ce în ce mai evidentă trăda o boală fără leac. Cauza - pierduse simţul realităţii. Nimeni din anturaj nu a avut curajul să îl tragă de mânecă, să îi spună ce se întâmplă. Că România se scufunda în întuneric, mizerie şi frică. Delirul lui de grandoare depăşise orice limită. Delirul lui era un amestec de ideologie stalinistă şi de istorie de manual de clasa a patra, din care nu citise un rând, privise doar pozele. La astea se adăugau complexele dobândite - unele proveneau din copilăria lui umilă. Mai intrau în aceste secvenţe perioada petrecută în închisori şi cum fusese tratat acolo de tovarăşii lui. Demolările din Bucureşti au fost, cel puţin în parte, un răspuns întârziat la mizeriile clandestinităţii. înainte de a fi o personalitate nematurizată şi incompletă a fost una fracturată. A opus instinctiv copilăriei şi tinereţii petrecute la periferia societăţii româneşti - anii 1960-1980, când ajunsese la vârf. Condiţiei lui de lumpen, nici ţăran, nici proletar, nici orăşean, analfabet, rebut şcolar, cu trecut jalnic, le-a opus „marile realizări ale regimului său" şi „figura de lider mondial, figură eroică a istoriei românilor". Putem să înţelegem cât îl durea amintirea copilăriei şi a tinereţii lui, comparând cu megalomania sa tot mai pronunţată din anii '80. Era o fugă înainte. Psihicul lui era bolnav. Voia să demonstreze ceva. Să fie în ochii lui altcineva decât era de fapt - un nimeni, un analfabet care, graţie împărţirii Europei de Cortina de Fier, s-a văzut în vârful piramidei sociale. Făcea parte dintr-o aşa-zisă elită mesianică, revoluţionară, împinsă de tancurile Armatei Roşii în poziţii de comandă. Membrii ei au ocupat locurile vechii elite româneşti trimise să înfunde puşcăriile şi nimicite.

Kremlinul s-a folosit de elemente declasate, de pegra societăţii româneşti, de gangsteri politici, de cozi de topor, de reduşi mintal, de sadici, de derbedei, de periferie, de scursurile şi dejecţiile lumii româneşti ca să-şi instaleze puterea aici. Erau singurele elemente care au acceptat colaborarea ruşinoasă cu

ocupantul străin, au acceptat să îşi trădeze şi să-şi vândă ţara. Scopul Kremlinului a fost de a ţine ţara sub controlul consilierilor sovietici, în vederea jefuirii ei. România trebuia să ajungă (ca şi celelalte ţări ocupate de Armata Roşie conform planurilor Kremlinului) o sub-populaţie, fără conducători autentici, fără elite legitime. O populaţie fără ţară, o periferie controlată de Stalin. Pe această listă - nomenklatura, în ruseşte - s-a aflat şi Ceauşescu, selecţionat tocmai pentru că nu-1 ducea mintea, era un fanatic, crud, şi nu înţelegea o iotă din ce se întâmpla, dar era măcinat de ambiţii absolute de putere. Nu ştia ce înseamnă patriotism, valori morale, istoria naţională. Făcea parte dintr-un grup - comuniştii autohtoni - alcătuit din bolşevici, terorişti, conspiratori, gangsteri, hoţi la drumul mare, dejecţiile istoriei, tâlhari, informatori ai Siguranţei. Unii au fost aduşi de la Moscova, alţii au fost găsiţi la faţa locului, de obicei în închisori. Acestor jalnice personaje li s-a dat România pe mână. Moscova i-a considerat cei mai ahti- aţi de putere, dispuşi să facă orice pentru a o avea, gata să îndeplinească ordinele stăpânului sovietic. Ei au declanşat aşa-zisa luptă de clasă împotriva vechilor elite ca să cureţe terenul şi să-şi facă loc. Au ţintit fără scrupule privilegiile puterii. Criteriile de selecţie ale celor aleşi să distrugă România în folosul URSS au fost lăcomia, ticăloşia, fanatismul, supunerea oarbă.

Pe acest culoar s-a strecurat spre putere Nicolae Ceauşescu. A avut cele mai dure şi sângeroase misiuni în anii ’40-’50. A fost omul forte, cel care dădea cu pumnul în masă, care trecea la represalii. A îndeplinit sarcinile murdare încredinţate de Gheorghiu-Dej în închisoare şi în lagăr (Jilava, Doftana, Caransebeş, Târgu-Jiu) şi în libertate. A dat ordin de mai multe ori să se tragă în populaţie. Ce a făcut la Timişoara şi Bucureşti în decembrie 1989 nu era prima dată. A escaladat aparatul de partid în anii ’40-’50, iar în martie 1965, la moartea lui Gheorghiu-Dej, a devenit liderul lui. A avut profilul perfect al apparatcikului amoral, cinic, fanatic şi crud, obsedat de putere ca nimeni altul. De aici încolo acest personaj primitiv, semi-

analfabet, needucat, un lumpen, provenind din pegră, a fost aruncat pe o traiectorie cu care nu avea nicio legătură. A fost o impostură totală. Nu e de mirare că a făcut ce a făcut, că s-a lansat într-o aventură fatală şi că ne-a târât pe toţi după el, în nebunia lui. Istoria - iraţională cum este, reversibilă şi nerepetitivă - şi-a bătut rău joc de el, dar mai rău de noi. Destinul ar fi putut să îl lase pe Ceauşescu într-o periferie bucureşteană să pună pingele şi flecuri pantofilor aduşi la reparat de mahalagii. Cine îşi asumă această zisă „deviaţie", cum îi plăcea lui Stalin să spună când istoria ieşea din canon? Marxiştii autohtoni tac (la fel, cei de aiurea). Cum tac şi pe tema gulagului sovietic şi românesc. E ca şi cum perioada comunistă (România din 1948, după alungarea regelui, şi până în 1989) nu a existat. Pentru un dialog pe tema nefericitului secolul XX este necesar întâi de toate să aflăm ce cred ei despre aceste lucruri. Altfel, e doar o tacla despre făţărnicie, despre utopii, amăgire şi minciună.

2

în seara de 20 decembrie, Ceauşescu, abia întors din Iran, a apărut la televizor înconjurat de câţiva acoliţi. Nu eram acasă, mă ascundeam. Am văzut transmisia în casa cuiva. Credeam că va anunţa în sfârşit că se retrage de la putere. Va exprima regrete pentru ce se întâmplase la Timişoara.

Poate va face câteva demiteri ca să se salveze. Am ascultat ceva contrar. După Ceauşescu, era vorba despre agenturi străine, de provocări, de derbedei şi anarhişti în solda străinătăţii, ruşi şi unguri. A făcut apel la patriotism, ca ultima lui resursă. A anunţat măsuri represive. Toată România se afla în faţa televizorului. începea partida finală.

Sunt 30 de ani de atunci. Televiziunile se agită, fac documentare care rememorează evenimentele. Mă uit ca prostul, dar nu îmi amintesc nimic - nici locuri, nici oameni.

Elena îmi atrage atenţia că apar în secvenţe din biroul lui Ceauşescu, apoi în balconul CC al PCR, printre revoluţionari... Tot nu îmi amintesc, îmi pare rău. E adevărat, am petrecut zilele de 21-24 decembrie în stradă. Am fost în 21 decembrie, de la prânz, la Scala, unde se strângeau primii protestatari. Cine s-ar fi gândit că, după 24 de ore, Ceauşescu părăsea puterea cu un elicopter?

3

Pagini de jurnal

„Mă opresc în colţul bulevardului pe trotuar la Scala. Vineri, 21 decembrie, 12.30. De o parte scutieri, de cealaltă câteva zeci, poate 200 de oameni care strigau: «Jos Ceauşescu!» «Asasinii!» «Ti-mi-şoa-ra!» Din Piaţa Palatului lumea fugea îngrozită, de teamă să nu se tragă. Toţi au în subconştient masacrul de la Timişoara - sunt aceiaşi care scandaseră până în urmă cu un sfert de ceas «Ceauşescu PCR!», «Ceauşescu şi poporul!» De ce o luaseră la fugă în loc să stea acolo şi să îi ceară demisia, ca la Leipzig şi Praga. Mi-e teamă să intru în mulţime, stau lipit de un zid şi măsor situaţia. Scena era absolut fantastică, mă excită. Nu mai văzusem ceva asemănător. Iau note într-un carneţel ca să nu uit. Ce reacţie tâmpită! Vorbea încă frica din mine, ce mă făcuse să stau laş deoparte să scriu literatură în loc să combat Regimul. Era şi un semnal că nu sunt cu protestatarii - puteam fi confundat cu un ziarist în caz că ne fugăresc scutierii. Halal! Căcăciosule! Potaie! Marş în lanţ! Am trăit toată viaţa pentru clipele astea, le visasem. Şi tocmai acum mă părăsise curajul. Întorc spatele protestatarilor şi scutierilor ca şi cum aş ieşi din sala de cinema în timpul unui film. Fac câţiva paşi, număr în gând. Urc în blocul Patria la un amic care locuieşte la etajul 5. Balconul lui este un excelent punct de observaţie a bulevardului. Mulţimea era dispusă în adâncime, nu era numai linia subţire de la Scala. Se retrăgea, se regrupa pe străzile laterale, revenea să-i înfrunte pe scutieri pe bulevard. Vizavi armata. Acolo haosul, aici ordinea. Văzusem secvenţa asta în nişte filme despre dictaturi sud-americane cu revoluţii şi puciuri. Un dejà-vu extraordinar. Era ireal ce se întâmpla. Era altă lume, totul s-a schimbat...”

„Zăbovesc la Piaţa Romană, zăresc un cunoscut. Stăm de vorbă - are detalii de la Timişoara (e timişorean). Acolo s-a terminat cu comunismul. Aşteaptă, zic, se regrupează şi trec la asalt, nu lasă Ceaşcă puterea aşa uşor. Chestia e să reuşească şi la Bucureşti, altfel e degeaba la Timişoara. Lumea e dezorganizată, a ocupat carosabilul, se înghesuie pe trotuare. Plec acasă să îmi schimb cojocul cu haine mai uşoare. îmi iau canadiana şi şapca. Am ceva de Gavroche. Le voi da jos peste trei zile. O aştept pe A. Parchează maşina pe Visarion, ne scufundăm în mulţimea de la Casata. Scutierii au împins lumea de la Scala până aici. Mai mulţi pe trotuar decât pe carosabil, lumea mai mult se uită, puţini îndrăznesc să strige «Jos Ceauşescu!» şi să stea în faţa scutierilor. Toţi ştiu că la Timişoara s-a tras în plin fără milă. Mulţi privesc de la ferestre. Câţiva stăm în genunchi pe asfalt cam pe unde e cinema Studio. O fată e lovită puternic, când întinde flori spre soldaţi. Noi răspundem scandând: «Fără violenţă!» E ceva carnavalesc, pare o farsă. Dar dă în tragedie când soldaţii iar apar adormiţi, sunt tăcuţi. Ascunşi îndărătul scuturilor şi al căştilor, vor primi ordin să învie şi să tragă, în loc de inimă, au un trăgaci. Mulţimea e gălăgioasă, furioasă, veselă, pri- măvăratică. Trupa e cenuşie şi posomorâtă, ameninţătoare. E ordinea armatei, aliniată, compactă, în uniforme, cu mişcări repetate, precise. în faţa soldaţilor kaki/cenuşii, anarhia, coloritul nostru pestriţ. Ne retragem când dau asalturi, şi ne întoarcem după zece minute. Fantastic cum învaţă o mulţime din instinct să se plieze, cum deprinde spontan tot felul de mişcări. Descopăr că mulţimea e un corp viu, care trece rapid de la entuziasm la furie, la frică, la stupoare. Soldaţii câştigă pe teren, ne împing spre Piaţa Romană. Mă tem că s-a dus dracu’ totul. Mâine va fi linişte şi o să urmeze o vânătoare de oameni, represiunea - ca la Budapesta în 1956 (...)”

„încep să am speranţe. Odată ce lumea iese de la serviciu ne înmulţim.

E posibil ca, dacă nu ne-au risipit, C. să fi pierdut partida. Bună idee să adune lumea să îi ţină un discurs după Timişoara. Crede că ţine România vorbindu-le proştilor. Un fel de vrajă, d-

asta se plimba prin ţară şi strângea mulţimi pe stadioane, trebuia să le vorbească, altfel s-ar fi prăbuşit Regimul. Avea şi motive să creadă aşa ceva. Un discurs l-a ridicat pe 21 august 1968, a fost *his finest hour*. Datora acelui discurs totul. Bâlbâitul, poticnitul, agramatul, rârâitul, creaţie a propagandei de partid şi a vorbelor goale ale ideologiei marxist-leninist-staliniste, a devenit un star al politicii mondiale. Credea că ţine lumea în loc vorbind, că face lucrurile să meargă, tot aşa, vorbind. E o iluzie răsăriteană care se trage din ortodoxie. Pe 21 decembrie, când a zis câteva cuvinte şi lumea l-a huiduit, a încetat să existe. (...) Cred că ideea reeditării succesului din 21 august ’68 la 21 de ani distanţă l-a ameţit pe Ceauşescu. A acceptat să iasă la balconul CC în faţa mulţimii. Numai că de data asta lumea era speriată că va fi masacrată ca la Timişoara. Era cu urechile-n radio, ca să afle cum a mai căzut un lider comunist. După ce au dispărut (Jivkov, Honecker) - cum e fatalist, superstiţios, bucureşteanul şi-a spus că lucrurile sunt aranjate, că e rândul lui Ceauşescu să plece, că o putere mare a decis să-l sacrifice. Speranţa asta i-a ţinut pe mulţi în stradă în 21-22 decembrie.

Am ajuns cu A. la Piaţa Universităţii. Aici e mai multă lume. Unul s-a suit pe stâlpul de Ciclop şi zbiară. Nu prea am auzit ce zice, dar curajul de a se expune face bine. Mi-am luat carnet şi pix să notez ce văd, să nu uit. Ziua asta nu se va repeta. Un student de la Timişoara, subţire, lung, cu plete, zice că a venit cu trenul să ridice Bucureştiul. Ei - zice - au terminat cu comunismul. Organizarea mulţimii, descoperirea a tot felul de lucruri şi acţiuni care să ne ţină compacţi este extrem de interesantă. E ca în recreaţie la şcoală, cu jocuri, ştafete, cântece. Asta am şi făcut. Am cântat, am scandat (s-a inventat rapid un repertoriu vast, cineva va trebui să îl strângă odată). Lumea e veselă, dispusă - parează teama. Din mesele şi cazanele de gunoi de la un restaurant se încropeşte o baricadă. Mai trece câte un elicopter şi îl huiduim. Doamne, ce avem la gură! Ceauşescu a devenit din cel mai iubit fiu al poporului ultimul om, redus la o insectă, e un jeg, un nimic. îi chemăm pe cei de pe trotuare, mai mulţi decât cei de pe carosabil, să ocupe şi ei bulevardul. Le arătăm cotul, pişcotul, labele şi botul. îi invităm frumos. Scandăm, dansăm, apoi ne aducem aminte de ce suntem acolo şi începeam iar să strigăm tare

de se zguduie ferestrele - «Jos comunismul! Jos Ceauşescu! Timişoara! Asasinii!» Am răguşit, aproape că vocea mi-a dispărut. (...)

A început să se tragă asupra noastră la miezul nopţii. (...) Am luat-o la fugă prin Piaţa Rosetti, de-a lungul liniei de tramvai, flancat de lumea care fugea de asemenea speriată. Eram cu DP. Ne-am gândit să ne ascundem în casa din Armenească 34, la domnul Paleologu, unde începusem ziua asta lungă. întuneric. Nu a răspuns nimeni. Am ieşit pe strada Silvestru, unde ne-a luat un taxi. Era trecut de 1.00. M-a lăsat acasă, în 1 Mai, nu mi-a luat bani. Era hotărât să se ducă în piaţă. Las maşina acasă şi mă duc acolo să-1 dăm jos! A scăpat o înjurătură groasă. Mă gândeam că s-a terminat. I-am spus că se trage, sunt morţi. De mâine va fi teroare, doliu. Numai dacă ar ieşi lumea din nou, scăpăm. Ceauşescu a înnebunit...”

4

22 decembrie 1989, pe la 12.00-12.30, pătrund în clădirea CC al PCR. Eram numai cei de la baricadă în clădire. Pe la 14.30 au început să apară figuri suspecte de securişti, militari, politruci. Am constatat că revoluţia noastră se transforma în altceva. Băieţii şi fetele de la baricadă au fost copleşiţi numericeşte de aceste figuri, inşi tunşi corect, în costume de haine de stofă bună, la cămaşă albă şi cravată. Halal revoluţionari care scăpaseră dintr-un masacru. Nu îşi dăduseră osteneala nici măcar să se deghizeze. Gecile, pufoaicele, şepcile, blugii au devenit tot mai rare în mulţimea tovarăşilor. Am plecat - pe la 17.30, eram amărât -, am înţeles că centrii nervoşi ai revoluţiei treceau în alte mâini. Am mai rămas în piaţă până când lumea a terminat de scandat la ieşirea lui Iliescu în balcon - „Fără comunişti!” Lipseau cheile de la Praga şi un Vâclav Havel să preia puterea. Am luat-o pe Calea Victoriei şi în spatele meu la câteva minute a început să se tragă. Pistoalele automate clănţăneau sinistru, le auzisem-văzusem cu o noapte în urmă la Inter, la câţiva metri distanţă. Mi s-a făcut mai teamă ca niciodată să nu fiu lovit de un glonţ rătăcit. Haz de necaz, ratam

ocazia să trăiesc o zi măcar în libertate. Am ajuns la sediul Uniunii Scriitorilor cu gândul să mă adăpostesc aici cât mai răpăie armele. Instinctiv, fără a fi convocaţi, scriitorii se strânseseră spontan. Tensiunea în clădire era foarte mare. Scriitorii se adunaseră să fie împreună, să schimbe impresii, fără o agendă anume. Spre mirarea mea, cred că şi a altora, Iaru a cerut să fiu primit pe loc membru al US. A relatat scurt că aveam două romane refuzate, protestasem împotriva a ce se întâmpla şi mă ţinusem tare, nu capitulasem. Situaţia mea era bine cunoscută. S-a votat pe loc în afara oricărui statut, ca la orice revoluţie. USR se purtase cu scriitorii prost sub conducerea triumviratului lui D.R. Popescu, Bălăiţă, Ţoiu. Au fost cei mai negri ani din regimul Ceauşescu. Au demisionat. S-a format un comitet de 8 (eu printre ei).

Pe 23 dimineaţa, pe la şase în zori, am ajuns la TVR. îmi aduc aminte că la Arcul de Triumf erau nişte buşteni de-a curmezişul şoselei Kiseleff şi o tanchetă. Câţiva tineri înarmaţi, cu brasarde tricolore pe braţ, dormitau pe o bancă. Nu aveam nimic de făcut anume la TVR, dar nu voiam să scap nimic din ce se întâmpla (am scris în *Maestro* despre episod). Clar, acele zile/nopţi nu se vor repeta. M-am amestecat printre soldaţi, civili, came- ramani, revoluţionari etc. Era un frecuş extraordinar şi un haos de nedescris. Timpul se scurtase, devenise extrem de intens: Doamne, cât mă plictiseam în ultimii zece ani în aşteptarea tâmpă a acestui decembrie miraculos! Fiecare clipă a fost decisivă în toată iarna aceea. Spaţiul se dilata şi se strângea ca o armonică. Se trăgea de peste tot. îmi căutam moartea, cochetam cu ea, dar fără să vreau să mor. Trăiam cu teama că un glonţ rătăcit putea să mă nimerească. Să mă culeagă mama de la Morgă. Credeam că intram într-un război civil, Ceauşescu nu va ceda uşor. Vor fi atentate cu bombe, voi trăi în clandestinitate o vreme. Nimeni nu prevedea ce se va întâmpla în continuare. Deraieri, gări ocupate, terorişti, schimbări fulgerătoare la vârf. Capturarea lui Ceauşescu nu mi se păruse reală, mai curând butaforie, un

scenariu pregătit de mult timp. Prea se întâmplau ca-ntr-un teatru de păpuşi şi marionete. Ce urma?

Am plecat din clădirea TVR pe la 14.00 (am văzut în imaginile de arhivă), după ce văzusem în studioul 4 prea multe secvenţe din scenariul în curs. Traversarea curţii TVR a fost un episod dintr-un serial. Cum am ieşit din clădire a început să se tragă. Eram într-o zonă expusă trăgătorilor. Am luat-o târâş, pe burtă, capul la cutie. Cum locuiam într-un bloc destul de aproape, am ajuns pe străzi laterale acasă, pe străzi pustii. Am dormit continuu 24 de ore, neîntrerupt. M-am trezit a doua zi după prânz. Nu aveam nimic în frigider şi îmi era foame. Telefoanele au început să zbârnâie. Mi-am dat întâlnire cu câţiva dintre amicii mei de atunci (azi aproape că nu ne mai vorbim, din păcate) undeva la Teatrul Bulan- dra, pe cheiul Dâmboviţei. Pe când mergeam pe Bulevardul Elisabeta spre Piaţa Universităţii, la pas, să vedem oraşul şi peripatetizam despre ce o să facă în continuare fiecare, a început să se tragă. Eram în dreptul străzii Beldiman, aproape de sediul Miliţiei. Am crezut că ăsta e sfârşi-tul - exact ce căutam. Intrasem într-un foc încrucişat, nu aveai unde să te ascunzi. Nu ştiu cum am scăpat din zona de foc, se trăgea de pe acoperişuri, de la etajele de sus, de la hotelul Capitol - restaurant Berlin.

5

A început agitaţia tranziţiei - durează până azi. Timpul s-a accelerat brusc. Nu mai ştiam când dormeam şi când nu. Mă ajunsese oboseala din urmă, dar frenezia noutăţii şi febrilitatea schimbărilor ţineau loc de cafea şi euforizante. Intrasem în altă lume. Noaptea visam că Ceauşescu nu fusese prins, nu căzuse de la putere şi când mă trezeam urma să reintru în traiul cotidian de dinainte de revoluţie, că nu se întâmplase nimic, lucrurile erau ca înainte. Cu maşina Securităţii în faţa blocului. Cu mizerii, frică, frig şi cenzură. Totul se petrecuse mult prea repede. Nu-mi imaginasem în 21 decembrie, la baricada de la

Inter, că Ceauşescu va fugi după o zi cu elicopterul de pe clădirea CC al PCR, că va fi capturat pe o şosea banală, ţinut prizonier într-o cazarmă în aşteptarea execuţiei. Bucureştiul înnebunise, s-a umplut repede de străini - reporteri mai ales, care cereau întruna interviuri. în Piaţa Palatului s-au instalat studiouri TV, s-au plantat antene satelit. Tancuri ale armatei române erau aliniate între Ateneu şi Palatul Regal care arăta ca după un bombardament. Era o privelişte extrem de spectaculoasă. Se transmitea continuu „revoluţia în direct". Oraşul fusese pus pe hartă într-o noapte graţie sacrificiului tinerilor care au ieşit cu piepturile goale în faţa armatei şi fuseseră primiţi cu gloanţe. Am circulat prin oraş, măsurăm baricadele, vorbeam cu băieţii din patrule, pe cei mai mulţi îi ştiam de la baricadă sau din clădirea CC din 22 decembrie.

îmi plăcea mult atmosfera revoluţionară. Mă pasiona chiar, eram fericit. Nu îmi venea să cred că totul se schimbase. Speram să nu ne întoarcem niciodată la normalitate. Şi ca revoluţia să dureze o generaţie. Era un dejâ-vu continuu cu ce citisem. Citisem mult despre revoluţii. Aveam capul împuiat de scene, personaje, replici. Bucureştiul era cuprins de haos şi anomie, era ceva halucinant. Bucureştiul complet schimbat îmi trezea simţurile, mă excita, mă simţeam bine flanând pe bulevardele pustii întrerupte de baricade şi patrule. Asta visasem toată viaţa - o revoluţie. Eram obsedat de mulţimi care ies în stradă şi răstoarnă dictatorul ca în romanele lui Sâbato, Roa Bastos, Mârquez... Ca în istoriile revoluţiilor de la Londra, Paris, Sankt Petersburg. Românii avuseseră în istorie o singură revoluţie, în 1848.

Asta era a doua - şansa mea şi a generaţiei mele. Venise cam târziu (aveam 37 de ani), întârziase 20 de ani - dar venise, în fine, Dumnezeule! Ciudat, în vara-toamna 1989 visam în fiecare noapte mulţimi invadând străzile - ieşind de la stadion, în gura unei staţii de metrou, scandând nu ştiu ce, stând la coadă... în vis rătăceam prin mulţime singur, altădată cocoţat pe o baricadă

insurgenţă agitând un drapel sau întins pe o targă şi dus de o ambulanţă...

Prin ianuarie 1990 ceva s-a schimbat în atmosfera sărbătorească din primele ore şi zile de libertate. Lumea lăsase trecutul recent şi se îngrijora în privinţa viitorului - ce se va întâmpla acum? Dar era o lume fericită, indiscutabil, Ceauşescu fusese realmente temut şi detestat. Dispariţia lui a însemnat ieşirea din frică. Nu ne venea să credem că am scăpat teferi. Era stăpân din 1965, de când aveam 13 ani, acum, în decembrie 1989, aveam 37. O parte din copilărie, adolescenţa, tinereţea, anii ’80 (cei mai urâţi) îi trăisem sub dictatura lui infectă. Cu poza lui pe ziduri, cu sunetul vocii lui sparte şi rârâite în televizor seară de seară. Eram plini de speranţe. Sărbătoarea s-a terminat odată cu execuţia Ceauşeştilor la cazarma din Târgovişte. Am privit imaginile de la proces ca pe un spectacol prost. Mai ales că erau cenzurate. Execuţia a fost dezamăgitoare. Voiam să văd un pluton de execuţie ca în filme, cu un comandant care dă ordine, îi întreabă pe condamnaţi care este ultima lor dorinţă. Cu un procuror care citeşte actul de acuzare, cu un preot. Voiam ceva solemn (a se compara cu execuţia lui Antonescu). Aşa cred eu că trebuia să se încheie o epocă. Şi încă una teribilă. Nu a fost nimic, decât o reglare de conturi, un asasinat. Cei doi Ceauşeşti au ieşit din clădire în curtea cazărmii din Târgovişte şi până să se dezmeticească au fost seceraţi cu pistoale mitralieră. Operatorul nu a redat totul pentru că nici nu a apucat să dea drumul la cameră. Atât de repede s-au petrecut lucrurile. Ceva barbar. Povestea mi s-a părut de o grabă suspectă. Procesul a avut însă şi o funcţie cathartică. A rezultat o eliberare, o uşurare sufletească pentru toată lumea. Am scăpat de frică. Dresorul, gardianul închisorii, stăpânul nostru murise, iar noi avuseserăm privilegiul să fim martori la execuţie. Să ne convingem că, într-adevăr, Ceauşeştii au murit. Dacă nu era un trucaj, un film de ficţiune ceea ce văzuserăm cu toţii. Eram destul de paranoici să presupunem una ca asta. Nu ne venea să credem că dictatorul chiar a murit, că nu era un zeu. Şi că nu

intervenise nimeni de afară - ruşii, americanii - să îl scape de la moarte. Au circulat asemenea zvonuri. Că se înscenase execuţia şi fuseseră lăsaţi să plece în URSS. Sau că fugiseră undeva în ţările arabe, unde aveau depuse miliarde de dolari. Unii credeau că ni se prezentase filmul ca să nu mai ieşim să protestăm în stradă. Să ne ocupăm mai bine de sărbătorile de iarnă. Credeau, şi nu puţini, că se trăsese cu gloanţe oarbe. Eu am presupus că execuţia a fost reală. Intrasem în altă lume, supravieţuisem. Nu mă întâlnisem cu glonţul. Dumnezeu a vegheat asupra mea.

6

Toată adolescenţa şi tinereţea mea am visat o pereche de blugi, ca oricine de la est de Cortina de Fier. Erau simbolul Occidentului, al americanismului, al noncoformismului faţă de regim. Nimic nu întrecea o pereche de blue jeans ca gadget, obiect dorit, sau orice vreţi. Indiferent din ce era făcut un pantalon, dacă nu era jeans era degeaba. Existau nişti imitaţii prin talciocuri - chinezeşti, polonezi, cărora li se spunea dangarezi. O stofa gri-albastră grosolană, cu capse pe la buzunare. Dar nu semănau deloc cu veritabilii, prea mult doriţii, Levi Strauss. Nu am reuşit înainte de 1989 să îmi fac rost de o pereche, în ciuda tuturor eforturilor. Părinţii mei nu aveau de unde să îmi dea o sumă aşa de mare, şi, chiar dacă ar fi avut, considerau blugii o cheltuială inutilă, un moft. Pantalonii din stofa erau de zece ori mai ieftini. Preţul unei perechi de blugi era în medie o jumătate de salariu, cca 1 000 lei în anii ’80. Uneori chiar mai mult. Cine purta blugi făcea parte dintr-un strat superior al societăţii comuniste, era „mai egal” decât ceilalţi. Eh, şi vine revoluţia, cade regimul Ceauşescu - regăsim, nu-i aşa, libertatea - şi în primăvara anului 1990 ajung la Paris. Era timpul să îmi satisfac vechea dorinţă. Mi-am luat nu numai jeanşi. Mi-am cumpărat şi o geacă, şi cămaşă, tot de blugi.

Mă întorc la Bucureşti şi, firește, port echipamentul achiziţionat la Paris. Ţanţoş, mă preumblu pe Calea Victoriei 120, Piaţa Universităţii, dornic să mă intersectez cu amici, să mă

arăt super-occidentalizat (îmi imaginam). Să îi fac să moară de ciudă. Nu-i vorbă, ştiam pe ce mizam. Invidia şi ciuda la noi se manifestă spontan şi sunt prezente în proporţie de masă. Era un mijloc sigur nu de a fi admirat, cum credeam eu, ci detestat... Dar asta am aflat-o mai târziu, după ce m-am hârjonit cu lumea românească eliberată de dictatură, aşa cum a fost dată de la Dumnezeu.

Morala fabulei. Ceasul rău - mă întâlnesc cu un amic pe care nu-l mai văzusem dinainte de decembrie 1989. Mă aflam în Piaţa Palatului, cam pustie la acea oră, ziua în amiaza mare. îl opresc. Ei bine, amicul nu mă recunoaşte. Din cauza ţinutei mele - blugi din cap până-n picioare -, cum nu mă văzuse niciodată. Eu nu semănăm cu mine. Mă credeam foarte cool. Amicul mi s-a adresat scurt:

— Arăţi ca un bişniţar din Gara de Nord!

Din ziua aia, cred că era sfârşitul lunii aprilie 1990, până în ziua de azi, nu am mai purtat niciodată blugi. Amicul se răhăţise în Occidentul meu. Mai bine zis, în ce-mi imaginasem eu că ar fi Occidentul. Uite pentru ce căzuse Zidul Berlinului!

7

La începutul lui decembrie 1990 am fost invitat de gazeta *Moscow News* la o întâlnire cu alţi redactori-şefi din fostul bloc sovietic (conduceam 22) din Varşovia, Praga, Budapesta, Berlinul de Est etc. în acel weekend s-a încercat organizarea unui schimb de informaţii din ţările recent eliberate de comunism. Dependenţa de vechile agenţii (TASS, Agerpres etc.) nu era sănătoasă, se încerca o altă abordare, mult mai deschisă, a fenomenelor politice din centrul şi estul Europei. în ultima zi era prevăzut program de voie - shopping şi vizitarea oraşului. Fiecare invitat a primit ca ghid un redactor local pentru a-l ajuta să vadă ce doreşte din Moscova. Aveam o jumătate de zi la dispoziţie. Am cerut să văd Piaţa Roşie, neapărat mausoleul lui Lenin.

Am ajuns aici însoţit de ghidul meu *ad-hoc.* O întindere imensă, cel mai larg spaţiu urban pe care l-am întâlnit vreodată. Te simţeai insignifiant. Citisem mii de pagini despre Piaţa Roşie, ştiam o mulţime de istorii despre acel loc şi mai ales despre bolşevici. Lenin era obiectul cercetărilor mele de ani de zile. Mi se părea personajul determinant din secolul XX. Era diavolul, un monstru absolut. Adusese cel mai mare rău Rusiei şi Europei. Acţiunile şi ideile lui au întors mersul lucrurilor cu capul în jos. A însângerat Rusia cu pasiunea lui pentru „teroarea revoluţionară". Tot ce s-a întâmplat în Europa de la puciul din octombrie 1917 la Sankt Petersburg i se datorează. îl vedeam pe Lenin ca sursă a răului, a dezastrelor şi a masacrelor. Voiam să dau ochii cu obsesia mea din anii '80, să îi văd cadavrul îmbălsămat. Lenin (n. 21 ianuarie 1870) era mitul fondator al URSS, zeul lumii sovietice, profetul mincinos. La moartea lui, în 1924, bolşevicii, în loc să-1 îngroape într-un cimitir, au ridicat mausoleul din Piaţa Roşie - să îl preamărească şi să ţină Rusia sub ascultare. Lumea rusească era profund religioasă, superstiţioasă, legată de biserică, de credinţă, de ortodoxie. Lenin trebuia să ţină loc, în statul sovietic ateu, de divinitate, când bisericile se demolau sau erau transformate în fabrici şi depozite, şi preoţii arestaţi. Asta voiam să fac, să văd monstrul.

Am avansat greu prin Piaţa Roşie, pustie la ora aceea, bătea un vânt rece de decembrie. însoţitorul meu îmi dădea explicaţii. La mausoleu era coadă de circa 100 de metri şi mi-am zis că avem de aşteptat. Ghidul meu de la *Moscow News* mi-a explicat că, fiind jurnalişti, puteam intra peste rând. Am ajuns în dreptul soldaţilor din gardă şi i-am zis: „Ştii ceva? Renunţ să îl mai văd pe Lenin!" Nu m-a crezut. Părea şi că îi pare rău, facuserăm atâta drum. Ar fi vrut să mă servească, să plec mulţumit de acolo cu amintirea aceea. Am repetat ce am spus şi am făcut stânga-împrejur. Adio, Lenin!

Asta a fost tot. Secvenţa asta mi-a revenit în minte de atunci de multe ori. Cert este că în anul următor mă aflam la Washington. Am început din senin să scriu o carte despre Lenin,

o fabulaţie, nu istorie reală. Episodul prin care trecusem în Piaţa Roşie mi se pare de neînţeles şi cam suprarealist. Cartea mea voia să desluşească resorturile acelei duminici din decembrie 1990, când i-am întors spatele. Am terminat de scris *Dracul şi mumia* cincisprezece ani mai târziu. în ea povestesc cum un drac fură mumia lui Lenin din Piaţa Roşie într-o noapte de aprilie. La final, după multe peripeţii, Occidentul şi URSS reuşesc să îi captureze pe cei doi dezertori şi fac schimb de prizonieri - decembrie 1961 la Checkpoint Charlie, în Berlin.

Drumul înapoi spre metrou prin Piaţa Roşie a durat cât o epopee. Timpul s-a dilatat brusc, clipa, minutul, ora au căpătat alte valori decât de obicei. Eram bucuros că refuzasem să îl văd, că nu îmi trebuia nimic să mă conving că era întins acolo sub sticlă.

8

Pentru lumea românească, zădărnicia este un sentiment definitoriu şi vine mai ales din conştiinţa lipsei universalităţii. Este efectul neputinţei de a dura în faţa istoriei. Zădărnicia exprimă marginalitatea. Aici nimic nu dăinuie. O invazie militară străină, un cutremur, o epidemie sau un potop distrug totul la intervale regulate. Este şi motivul pentru care românii probează un geniu inaugural, încep mereu ceva, o epocă, un mare edificiu, un regim, dar nu obişnuiesc să încheie aproape niciodată. Totul rămâne în stadiul de vis, de proiect, de schiţă. Românii au ratat modernitatea ca şi tot secolul XX, de altfel. Nu pun punct şi din această cauză trecutul nici nu e trecut. Românii trăiesc într-un prezent continuu şi într-o perspectivă lipsită de sens.

Aici zădărnicia este un sentiment definitoriu care vine din neputinţa în faţa istoriei. Şi dacă nu sunt catastrofele, intervine Divinitatea pentru a-1 obliga să ia totul de la început. Zădărnicia nu este o dimensiune individuală, aparţine întregii societăţi. Zădărnicia cuplează cu absurdul existenţei (tot o marcă românească, vezi Eugene Ionesco), cu pasivitatea în faţa vicisitudinilor vieţii. Un exemplu clasic este „Balada Meşterului

Ma- nole” în care tot ce se construieşte ziua se năruie noaptea şi este nevoie de sacrificarea soţiei meşterului pentru a opri manifestarea zădărniciei. Dar sacrificiul este perceput ca o pierdere, un eşec, de aceea nefrecventat. Emil Cioran scria în *Amurgul gândurilor:* „Când treci însă gol prin faţa unei oglinzi, te pomeneşti menit pieirii, căci trupul e un zăcământ de zădărnicie, în care mucegăieşte gândul nemuririi”. Zădărnicia are a face cu o viziune istoristă şi păguboasă asupra noastră. Suntem pieritori, orice am face ajungem o mână de oase într-un cimitir. Din această cauză, relativizarea lucrurilor, măsura şi umilinţa trebuie să prevaleze în raport cu o iluzorie măreţie. Sau cu caracterul presupus definitiv al lucrurilor, mai ales al operei omului înclinat mereu să se mintă singur, să vadă mai mult în loc de mai puţin în ceea ce face, gândeşte şi zice.

Dicţionarele nu sunt prea sigure când definesc termenul de zădărnicie. Zădărnicie poate însemna degeaba, inutil, fără sens, goliciune, dar şi deşertăciune, înfumurare, vanitate, trufie. Când Emil Cioran (în *îndreptar pătimaş)* scrie că „Totul e zadarnic, afară de zădărnicie” - avem de-a face cu o parafrază după *Ecleziast:* „O, deşertăciune a deşertăciunilor! Totul este deşertăciune” (Psalmul 39, 5-6). Dacă totul e deşertăciune şi zădărnicie, ce nu e deşertăciune şi zădărnicie!? Văd aici ceva definitoriu, prea ne-am târât prin istorie.

SFÂRŞIT

CORINT
ISTORIE

Titlu	Autor	Preț
Abandonaţi. Destinele unor tineri americani în Rusia lui Stalin	Tim Tzouliadis	39,90
Adevărata călătorie a lui Zahei. Vasile Voiculescu şi taina „Rugului Aprins"	Marius Oprea	37,50
Adolf Hitler. 0 viaţă în imagini	Maria J. Martinez Rubio	39,90
Agentul Zigzag. Dragoste, trădare şi spionaj în al Doilea Război Mondial	Ben Macintyre	44,90
Antoniu şi Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase poveşti de dragoste din lumea antică	Diana Preston	37,50
Arma secretă a Israelului	Jason Gewirtz	39,90
Asasinarea arhiducelui	Greg King, Sue Woolmans	42,50
Atlas istoric Duby. Toată istoria lumii în 300 de hărţi		44,90
Attila Hunul. Teroarea barbară şi prăbuşirea Imperiului Roman	Christopher Kelly	34,90
Bani murdari	Tom Wainwright	44.90
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Any Knight	39,90
Binecuvântaţi fie spionii. Istoria secretă a Mossad-ului de la origini până în 1999	Gordon Thomas	49,90
Călătoria prin Eldorado. Zece ani de lagăre sovietice	Nikolai Vasilievici Sablin	37,50
Călăul lui Hitler. Viaţa lui Heydrich	Robert Gerwarth	39,90
Când Churchill a dat iama în oi şi Stalin a jefuit o bancă	Giles Milton	29,90
Când Hitler a luat cocaină şi Lenin şi-a pierdut creierul	Giles Milton	32,50
CIA şi asasinarea celor doi Kennedy	Patrick Nolan	34,90
CIA. Războiul secret împotriva terorismului	Mark Mazzetti	34,90
Conchistadorii prin ochii aztecilor. Antologie de texte indigene	Miguel Leon-Portilla	32,50
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz	34,90
Conversaţii cu Regele Mihai	Stelian Tănase	44,90
Conversaţii cu Stalin	Milovan Djilas	19,90
Coreea de Nord. între fascinaţie şi teroare	Loretta Napoleoni	27,50
Crimeea şi noul imperiu rus	Agnia Grigas	39,90
Cu Hitler până la sfârşit. Memoriile ordonanţei lui Hitler	Heinz Linge	29,99
De la SSI la SIE	Florian Banu	39,90
Democraţia sub asediu	A. Goşu, A. Gussi (coord.)	39,90
Destin în bătaia vântului. Jurnal	Evghenia Ghinzburg	34,90
Destin deturnat. 0 istorie a lumii prin ochii Islamului	Tamim Ansary	39,90
Dezastrul de la Cemobîl	Svetlana Aleksievici	33,62
Dispărută în Moscova	Marguerite Harrison	34,90
Două surori. Din Norvegia în jihadul din Siria	Asne Seierstad	39,90
Dragoste şi revoluţie	Florin Ţurcanu, Enis Tulţa	27,50
Drumul Damascului. Spovedania unui fost torţionar	Doina Jela	34,90
Drumul din Kolîma. Călătorie pe urmele Gulagului	Nicolas Werth	24,90
Duduia. Scrisori din exil ale Elenei Lupescu	Diana Mandache	34,90
Ecaterina cea Mare	Henri Troyat	34,90
Edil von Coler. Agentă nazistă la Bucureşti	Jacques Picard	10,00
Ekaterinburg. Ultimele zile ale Romanovilor	Helen Rappaporl	34,90
El Narco. Cartelurile de droguri din Mexic	Ioan Grillo	34,90
Evadare din lagărul 14. Incredibila odisee a unui om	Blaine Harden	27,50

Titlu	Autor	Preț
Evadare de la Auschwitz	Joel C. Rosenberg	49,90
Evita. Viaţa secretă a Evei Peron	Nicholas Fraser, Marysa Navarro	29,90
Fiica lui Stalin - Viaţa extraordinară a Svetlanei Allilueva	Rosemary Sullivan	39,90
Fotograful de la Mauthausen	Benito Bermejo	47,50
Genghis-han şi naşterea lumii moderne	Jack Weatherford	39,90
Grace de Monaco. Povestea unei prinţese	Jean des Cars	24,90
Harem. Lumea din spatele vălului	Alev Lytle Croutier	34,90
Hitler aşa cum l-am cunoscut	Heinrich Hoffmann	24,90
Iadul dezlănţuit. Al Doilea Război Mondial văzut de contemporani (1939-1945)	Max Hastings	59,90
Iluzia cristalizării. Comunism, exil, destine	Liliana Corobca	34,90
Iranul meu. Gustul amar al revoluţiei	Shirin Ebadi	29,90
Irlandezul. Asasinul mafiei	Charles Brandt	44,90
ISIS. Armata jihadului	Michael Weiss, Hassan Hassan	29,90
ISIS. Califatul terorii	Loretta Nepoleoni	24,90
ISIS. Jocul morţii	Mark Bourne	29,90
ISIS. Negustorii de oameni	Loretta Napoleoni	29,90
Islamism. Planul secret de creare a califatului	Glenn Beck	29,90
Islamiştii. Cum ne văd ei pe noi	Anne Nivat	24,90
Islamiştii europeni	Robert S. Leiken	39,90
Istoria nespusă a Statelor Unite ale Americii	Oliver Stone şi Peter Kuznick	44,90
Istoria terorismului	Randall D. Law	39,90
Ivan cel Groaznic	Henri Troyal	24,90
in Africa. Uimitoarele aventuri ale lui Stanley şi Livingstone	Martin Dugard	44,90
in buncăr cu Hitler. Ultimele zile ale celui de-al Treilea Reich	Joachim Fest	22,50
in căutarea victimelor comunismului	Guido Barella	19,90
in furtuni de oţel	Ernst Junger	37,50
in inima mării	Nathaniel Philbrick	29,90
in slujba Kremlinului. Spioni care au schimbat cursul istoriei	Vladimir Fedorovski	27,50
însemnări intime şi politice (iulie 1941-martie 1942)	Adolf Hitler, Franţois Delpla	39,90
întâi l-au omorât pe tata. Povestea unei fetiţe din Cambodgia	Loung Ung	29,99
întoarcerea acasă. Povestea adevărată a unui drum anevoios spre libertate	Slavomir Rawicz	29,99
Jacqueline Bouvier Kennedy Onassis	Barbara Learning	34,90
Jurnal, vot. 1	Ion Raţiu	39,90
Jurnal, vot. 2	Ion Raţiu	39,90
Jurnal, voi. 3	Ion Raţiu	59,90
Jurnal nediplomatic (1998-2001)	Ioan Grigorescu	39,90
Jurnalul de la Guantanamo	Mohamedou Ould Slahi, editat de Larry Siems	34,90
Jurnalul marii ducese Olga Romanova. Martor regal al Revoluţiei Ruse	Helen Azar	27,50
Jurnalul unui soldat din Legiunea Străină	Simon Murray	34,90
Kamikaze. Povestea unui pilot japonez din Escadrilele Sinucigaşe	Yasuo Kuwahara, Gordon T. Allred	29,90
Kiseleff 10. Fabrica de scriitori	Marin Ioniţă	34,90

Titlu	Autor	Preț
Leii din Kandahar. 0 poveste de război despre torţele speciale	Rusty Bradley, Kevin Maurer	32,50
Leningrad. Tragedia unui oraş sub asediu, 1914-1918	Anna Reid	37,50
Mafia arabă în România	Marius Oprea	34,90
Mareşalul lui Stalin. Viaţa lui Gheorghi Jukov	Geoffrey Roberts	44,90
Maria Antoaneta. Procesul reginei	Raphael Dargent	37,50
Maria Tănase. Artista, omul, legenda	Stejărel Olaru	44,90
Masacrul din Darfur	Mukesh Kapila	34,90
Masoni sub judecata comunistă. Grupul Bellu	Diana Mandache	49,90
Mărturie din iad	Immaculee Ilibagiza, Steve Erwin	34,90
Mehmed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului	John Freely	34,90
Memorii	Ernst Rohm	44,90
Mica enciclopedie a Marelui Război (1914-1918)	Doru Dumitrescu, Mihai Manea, Mirela Popescu	24,90
Mihai Caraman	Florian Banu	54,90
Moscova, 1941. Sfârşitul *blitzkrieg-ului*	Rodric Braithwaite	39,90
Munca forţată din România în regimul comunist	Nicoleta Ionescu-Gură	25,20
Neînfricaţii. Evadări spectaculoase din lagărele japoneze	Mark Felton	29,90
Niciun pericol. Povestea adevărată a unui soldat care a luptat în războiul CIA împotriva comunismului Niculae Filipescu. însemnări	N. Polizu-Micşuneşti	29,90
Noii împăraţi. Putere şi dinastii comuniste în China	Kerry Brown	29,90
Noul ţar	Steven Lee Myers	39,90
0 istorie secretă a Revoluţiei Ruse	Victor Loupan	24,90
0 lume secretă. Mari spioane din secolul al XX-lea	Vladimir Fedorovski	24,90
0 revoltată în Rusia bolşevică	Evghenia Iaroslavskaia-Markon	24,90
0 viaţă în Gulag	Dmitri Vitkovski	22,50
0 zi în Roma Antică. Secrete şi curiozităţi	Alberto Angela	34,90
Omul de Neanderthal. 0 poveste rescrisă de ştiinţa modernă	Dimitra Papagianni Michael A. Morse	39,90
Parisul anilor nebuni	Mary McAuliffe	44,90
Petru cel Mare	Henri Troyat	34,90
Prin deşert spre libertate. Fuga mea din Coreea de Nord	Eunsun Kim, Sebastien Falletti	24,90
Putinofobia. Rusia contemporană şi angoasele Occidentului	Giulietto Chiesa	24,90
Război	Sebastian Junger	29,90
Războiul redescoperit 1914-1918	Stephane Audoin-Rouzeau, Annette Becker	29,90
Războiul unei familii 1914-2014	Stephane Audoin-Rouzeau	19,90
Regele Carol al României. Povestea unei vieţi	Mite Kremnitz	19,90
Regina Deşertului. 0 femeie în Arabia	Gertrude Bell, Georgina Howell	34,90
Regina Elisabeta a II-a. Portret intim	Andrew Marr	34,90
Regina Elisabeta a II-a	Jean des Cars	64,90
Regina Victoria	Matthew Dennison	24,90
Retragerea lui Napoleon din Rusia. Memoriile maiorului Vionnet	Louis Joseph Vionnet	29,90
Riposta	Aaron J. Klein	39,90
Rola 800	Marius Oprea	39,90

Titlu	Autor	Preţ
Rudolf de Habsburg	Christine Mondon	24,90
Rudolf de Habsburg şi secretele de la Mayerling	Jean des Cars	44,90
Rusia explodează. Planul secret pentru resuscitarea KGB-ului	Iuri Felştinski, Aleksandr Litvinenko	34,90
Saga dinastiei Romanov	Jean des Cars	34,90
Saga reginelor	Jean des Cars	34,90
Sahara. 0 poveste adevărată despre supravieţuire	Dean King	39,90
Saladin. Triumful Renaşterii sunnite	A.R. Azzam	42,50
Scandaluri regale. Poveşti şocante despre regi, regine, ţari, papi şi împăraţi	Michael Farquhar	39,90
Secretele morţii lui Mussolini. Adevărul despre controversata execuţiei Secretul lui Leonardo	Luciano Garibaldi	29,90
	Costantino d'Orazio	34,90
Singur în Damasc. Viaţa şi moartea spionului israelian Eli Cohen	Samuel Segev	37,50
Siria. De ce s-a înşelat Occidentul	Frederic Pichon	24,90
Statul în secolul XXI. Modelul chinez	Dan Tomozei	34,90
Sfârşitul. Rezistenţa sfidătoare şi înfrângerea Germaniei lui Hitler, 1944-1945	Ian Kershaw	39,90
Sissi, împărăteasa Austriei	Jean des Cars	33,62
Sissi. Biografia împărătesei Elisabeta de Austro-Ungaria	Angeles Caso	38,44
Spionul lui Stalin. Richard Sorge şi reţeaua despionaj din Tokio	Robert Whymant	39,90
Stalingrad. Cum a triumfat Armata Roşie	Michael K. Jones	29,90
Stalingradul de pe Yangtze. Bătălia pentru Shanghai -1937	Peter Harmsen	37,50
Stalinismul de fiecare zi. Viaţa cotidiană în Rusia sovietică a anilor 1930	Sheila Fitzpatrick	34,90
Strania sinucidere a Europei. Imigraţie, identitate, islam	Douglas Murray	57,50
Suleyman Magnificul şi sultana Hurrem	Erhan Afyoncu	24,90
Sultana Kosem	Aslî Eke	29,90
Supravieţuitorii. Monarhia la începutul secolului XXI	Peter Conradi	39,90
Şef în Gulag. Amintirile unui ofiţer sovietic	Feodor Mociulski, Deborah Kaple	29,90
Timur Lenk	Arnaud Blin	27,50
Tunelurile terorii. Războiul dintre Hamas şi Israel	Alan Dershowitz	34,90
Turcia, între nebunie şi melancolie	Ece Temelkuran	34,90
Turcia lui Erdogan	Ahmet Insei	27,50
Turcia şi fantoma armeană	Laure Marchand şi Guillaume Perrier	24,90
Ultimele convorbiri cu Regele Mihai I	Bogdan Şerban-Iancu	39,90
Un martor al Marii Uniri	Ionel Pop	27,50
URSS în Afganistan (1979-1989)	Rodric Braithwaite	39,90
Yitzhak Rabin. Soldat, lider, om de stat	Itamar Rabinovich	24,90
Zăpadă însângerată	Gunter K. Koschorrek	39,90

în curând:

Duşmani vechi, ameninţări noi. Istoria secretă a Mossad-ului din 2000 până în prezent

de Gordon Thomas

Pentru comenzi şi informaţii, contactaţi:

GRUPUL EDITORIAL CORINT
Departamentul de Vânzări
Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, Bucureşti, cod poştal 010517
Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20
Depozit
Str. Gării nr. 11, Mogoşoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

ISBN: 978-606-793-743-5

Format: 16/70x100;
Coli tipo: 16

Tipărit la
MONITORUL OFICIAL R.A.

FICŢIUNE

- *Luxul melancoliei* (1982)
- *Corpuri de iluminat*
  (1990, roman interzis de cenzură în comunism)
- *Playback* (1995, roman interzis de cenzură în comunism)
- *Maestro* (2008)
- *Dracul şi Mumia* (2010)
- *Moartea unui dansator de tango* (2011)
- *Skepsis* (2012)
- *Nocturnă cu vampir. Opus 1* (2017)
- *Partida de vânătoare* (2018)
- *Marele incendiator* (2019)

Volume apărute în traducere în SUA,
Marea Britanie, Italia, Spania, Bulgaria.
Eseuri traduse în Germania, Austria, Franţa, SUA.

NON-FICŢIUNE

- *Revoluţia ca eşec* (1996)
- *Sfidarea memoriei. Convorbiri cu Alexandru Paleologu* (1996)
- *Anatomia mistificării* (1997)
- *LA vs.* 7VK(1998)
- *Istoria căderii regimurilor comuniste. Miracolul Revoluţiei* (2009)
- *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej 1948-1965* (1998)
- *Acasă se vorbeşte în şoaptă* (2002)
- *Clienţii lu Tanti Varvara. Istorii clandestine* (2005)
- *Racovski. Dosar secret* (2008)
- *Cioran şi Securitatea* (2010)
- *Dinastia* (2017)
- *Conversaţii cu Regele Mihai* (2018)
- *Repertoarul amorului* (2019)